

FUNDACIÓ NOGUERA

ESTUDIS, 64

LA BARCELONA DEL BARROC
A TRAVÉS D'UNA FAMÍLIA
DE COMERCIANTS:
ELS AMAT

ELISA BADOSA I COLL †

BARCELONA, 2012

medievals
catalans

www.fmcat.net

© fills d'Elisa Badosa i Coll, 2012

Edita: Pagès Editors, SL

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

editorial@pageseditors.cat

www.pageseditors.cat

Primera edició: octubre de 2012

ISBN: 978-84-9975-291-4

Dipòsit legal: L-1.297-2012

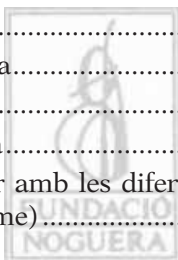
Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, SL

www.bobala.cat

ÍNDIX

EL TARANNÀ D'ELISA BADOSA.....	11
A PROPÒSIT D'AQUEST LLIBRE D'ELISA BADOSA.....	15
INTRODUCCIÓ	21
UN JOVE PARAIRE DE TERRASSA S'ESTABLEIX A BARCELONA.....	29
Pau Amat major als primers anys del segle XVII.....	29
Els Amat	31
Els paraires de Barcelona al començament de segle.....	33
L'exportació de teixits a Gènova i Palerm	37
Els costos de cada expedició.....	39
Valoració de cada exportació segons les qualitats del teixits.	
Preus unitaris per qualitats	42
Impostos, assegurances i corredories.....	44
Els agents d'Amat a Itàlia. Formes de pagament.....	45
El final d'una aventura.....	47
Façana de Santa Eulalia dei Catalani.....	49
ELS PRÉSTECES.....	51
Les diferents formes del préstec.....	51
Les assegurances marítimes	54
Petits i grans préstecs	55
Els préstecs amb penyora.....	58
Els violaris i els censals.....	59
Les assegurances de vida.....	62
Un exemple de com jugar amb les diferents formes de crèdit: el rector de Teià (Maresme).....	64

EL DEUTE PÚBLIC: REIAL HISENDA, GENERALITAT I MUNICIPIS.....	67
Els préstecs a la Generalitat i als municipis.....	70
La resistència a invertir en <i>juros</i> i a fer contractes amb la Corona.....	72
“Los catalanes han menester ver más mundo que Cataluña”. (1580-1639).....	74
Els préstecs dels Amat als municipis: Terrassa i Esparreguera	78
LES INVERSIONS EN TEMPS DE GUERRA.....	83
Pau Amat major a la seva vellesa. Les lletres de canvi per Perpinyà.....	83
L’erecció de les fires de Perpinyà.....	84
Els actors de les lletres de canvi.....	87
El ritme d’atorgament de les lletres de canvi.....	88
La guerra dels Segadors, 1640-1652: “Lo nirvi de la guerra és lo diner”.....	89
Els negocis de Pau Amat menor. Els censals a la Generalitat i a la ciutat de Barcelona.....	91
El càrrec de veedor del Batalló, de la Diputació del General	94
La compra d’un censal a la seva dona Teresa de Cardona...	100
ARTESANS, BOTIGUERS, NOBLES I CLERGUES.....	105
Els prestataris de les lletres de canvi: artesans, clergues i nobles.....	105
Els artesans empresaris. Els problemes de l’impressor i llibreter Joan Sapera.....	111
Els paraires.....	113
Pere Pau Mongay.....	113
Francesc Ràfeques s’estableix com a corredor d’orella.....	115
Jaume Moradell, “criat de casa” i comptable.....	117
Jaume Guitart, de Terrassa.....	118
Francesc Puig i el seu gendre Domingo Rueda.....	120
Els botiguers de comanda.....	122
Sebastià Cot.....	122
Bartomeu Bolet.....	124
Francesc Fons.....	126

Joan Francesc Gualdo.....	128
Els Lladó: les claus d'un èxit	130
Els Lladó.....	131
Les botigues de teles i merceria, entre 1627 i 1658	135
Els negocis de Llorenç Lladó menor entre 1664 i 1668.....	139
El patrimoni de Llorenç Lladó	140
La solidaritat familiar	142
Els mèrits per accedir a la noblesa.....	143
 EL PRESTIGI SOCIAL, EL CASAMENT I EL CONSUM MATERIAL.....	 145
La donació entre vius, el plet i la concòrdia entre pare i fill	145
El tercer matrimoni de Pau Amat major	147
La gran casa del carrer de Sant Pere més Baix.....	148
El casament d'un comerciant amb una senyora de vassalls.	151
Els funerals i les deixes testamentàries de la senyora de Sant Vicenç de Castellet.....	156
El casament de Pau Amat menor amb Eulàlia de Boixadors Doms i Biure.....	157
 EL CERCLE FAMILIAR	 161
Els Garcia. El pas de la botiga a l'alt funcionariat.....	162
Els Cardona Josa	167
Els Coli, de Ripoll	169
Els Boixadors	172
Les companyies pel comerç amb Sicília entre 1600 i 1618..	174
Inventari dels béns d'Onofre Boxadors.....	177
El testament	182
La segona generació: Ramon de Boixadors, Anna Doms Biure i el patrocini d'Isabel Llull i de Corbera, baronessa de Balsareny	184
La tercera generació: els germans Boixadors Doms i els comtes de Montagut. La vinculació amb els Soler de Peguera	187
L'hereu, Joan de Boixadors i Soler.....	190
Els Vilana Peguera.....	193
L'exemple del ric dot de Maria de Boixadors	194
El patrimoni de Felip Vilana.....	198
La mentalitat de Felip Vilana	200

LA LENTA DECADÈNCIA. PAU AMAT MENOR DESPRÉS DE LA GUERRA.....	203
Els perjudicis de la devaluació de la moneda de sisens.....	203
Les dificultats per practicar el gran comerç	210
Els càrrecs públics.....	214
L'exploració de les terres de Sant Vicenç de Castellet	216
La conversió en rendista.....	223
Les relacions socials com a font d'ingressos.....	227
Pau Amat menor marxant d'art.....	229
La gestió de la vídua Eulàlia de Boixadors. Els capítols matri- monials d'Anna Amat	234
 BARCELONA ENTRE 1653 I 1700	 241
Una ciutat sense projecte	241
Les dificultats de Josep Amat de Boixadors. Impossibilitat de viure de rendes al segle XVIII: el jurista Pau Ignasi d'Amat.....	246
 CONCLUSIONS.....	 253
FONTS	257
Biblioteca de Catalunya (BC).....	257
Fons del baró de Castellet.....	257
Fons Alegre Aparici	258
Al·legacions judicials	258
Fulls Bonsoms.....	258
Fons Notarials.....	258
Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB).....	259
Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)	259
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB).....	259
Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB).....	260
BIBLIOGRAFIA.....	263

EL TARANNÀ D'ELISA BADOSA

Passades les deu de la nit el telèfon de casa meva va sonar aquell dissabte de gener. No m'ho podia creure. Aquell dia no havia vist la premsa on a tota pressa una esquela notificava la mort de la profesora i amiga Elisa Badosa. Gairebé no feia ni tres setmanes, pocs dies abans de Nadal, havia conversat amb ella per telèfon com en els darrers temps solíem fer i no l'havia oït tan mal, malgrat que em parlà —només dient la paraula— de la seva oncòloga. Tots al Departament d'Història Moderna sabíem que ella havia patit de càncer anys enrere, però el tarannà d'Elisa era d'una prudència exquisida. Semblà superar la malaltia de la qual va ser operada i durant anys no pensàrem molt en aquell problema. Ara evidentment s'ha acabat i hem perdut una bona persona i una professional independent. Vagin aquestes paraules meves com a homenatge sentit i una aportació del significat que Elisa aportà a la seva Universitat; també, és clar, com a preludi d'aquest llibre pel qual ella va viure fins a finalitzar-lo.

Elisa Badosa va llicenciar-se a la Universitat de Barcelona el 1971 i va doctorar-se vuit anys després, el 1979. Qualsevol lector que miri aquest escrit segurament pensarà: caram, quants anys entre una titulació i l'altra! Sobretot pot pensar-ho si sap que ara, des dels plans acadèmics de Bolonya, una tesi doctoral no pot passar d'una investigació màxima de tres anys. Caldrà arribar a la conclusió que molt sovint els extrems es toquen? Si vuit anys semblen una eternitat, tres són un sospir. Hi ha una explicació: abans les tesis es feien llargues, s'adequaven més a la manera tradicional francesa. Però cal afegir que molts dels seus investigadors actuaven al mateix temps donant classes com a professors no numeraris (*penenes* es deia a l'època) com va ser el cas d'Elisa Badosa. Ara, amb un intent de major protecció becària, es dóna massa rapidesa en l'evolució des d'una hipòtesi que

cal documentar fins a transformar-la en tesi. I això sempre és difícil fer-ho, bé sigui en ciències pures, bé en lletres. Però dins d'aquestes darreres hi ha alguns estudis que són de pedra picada. En refereixo a les investigacions econòmiques. I cap a elles va anar Elisa Badosa, sempre amb treballs que se situaven entre els segles XVII i XVIII o més enllà. Qüestions sobre l'explotació agrícola i contractes de conreu (1670-1840), referides a les finques del clergat de Barcelona; sobre la desamortització de Mendizábal a les comarques del pla de Barcelona i el Baix Llobregat; sobre el comerç de Barcelona a través de la correspondència de Francesc Roig Vives: 1719-1749; sobre negocis, patrimonis, préstecs i rendes a Barcelona entre 1600 i 1652 a partir dels inventaris *post mortem*; o sobre un comerciant valencià a Anvers: El Llibre diari dels banquers Affaitadi (1538-1540), un document en llengua catalana a l'Arxiu de la ciutat d'Anvers. En el fons són uns quants estudis que situen Elisa Badosa com a investigadora d'història econòmica moderna. Una condició que mai no va abandonar i aquest llibre, del qual parlarà Eva Serra, essent ja una obra pòstuma, no fa més que confirmar la línia d'investigació constant que va mantenir la seva autora.

Aquesta qüestió cal assenyalar-la ara més que mai. Perquè els temps passen i la història no se n'escapa i de vegades determinades modes, imbricades en diferents èpoques de la vida i de la història, s'insereixen en aquesta. Estudis sobre la història de la historiografia palesen tal afirmació, perquè a través d'ells pot veure's com els historiadors van canviant l'objecte dels seus interessos segons els temps canvians de diverses generacions. En aquest sentit què podem pensar de les modes historiogràfiques? Fa molts anys, ja en els cinquanta del passat segle, la demografia tenia molta excel·lència i amb mèrit perquè aquesta no és una moda, malgrat que avui en dia ha baixat en estudis per la senzilla raó que no és un treball fàcil; després la història de les mentalitats agafà el testimoni i no fa molt s'han fet investigacions sobre l'alimentació i la vida quotidiana, entre d'altres. Però avui dia qüestions relacionades amb la cort de la monarquia o amb les corts virregnals, és a dir amb tot el seguici nobiliari i artístic que envolta el poder, guanya ara la partida. Dit d'una altra manera, la imatge pren la força de l'historiador. I en aquest sentit tornem al mateix pecat de molts historiadors de segles passats. La seva època els guanya per endavant dels temps que diuen estudiar. Si ara la imatge, l'art, malgrat que sigui una visió històrica més que artística amb paraules més concretes, domina en gran part la funció, això té una explicació: ara som en el món de la imatge, en el superior món d'una tecnologia fins i tot digital que ho arrabassa tot. Vol dir això que és la veritable història? Evidentment no. Vol dir només que és una més de les moltes modes

historiogràfiques, en absolut menyspreables però potser més complementàries. Ara bé, la història en majúscules mai no podrà perdre de vista uns pilars inamovibles com són la visió econòmica, la politico-institucional, la cultura i la constant cimera del món internacional, de les anomenades relacions exteriors entre monarquies i estats, i fins i tot entre la guerra i la pau.

Això que escric Elisa Badosa ho sabia i ho va comentar molt sovint amb mi. Em deia: “poca gent vol ara investigar de debò en qüestions ben difícils, però absolutament necessàries”. I tant Elisa! Li contestava. Sempre s’ha de pensar que sense la base econòmica no pot fer-se gran cosa. En realitat fa ja uns quants anys, quatre almenys, que vaig pensar que historiadors modernistes —no estic parlant de la Facultat d’Econòmiques— tornarien al camí de la història econòmica, sense oblidar el foc creuat —valgui l’expressió— de les altres disciplines històriques que he esmentat com a pilars. La crisi actual forçaria el joc dels historiadors cap a anys o segles anteriors. Però entre el modernisme català en general no pareix que això sigui així. Sempre trobarem historiadors, fonamentalment medievalistes que treballen en el CSIC barcelonès, que mai no han abandonat la història econòmica, o alguns altres de la Facultat d’Econòmiques ja citada. Ara bé, la història moderna catalana no va per aquí. Alguns d’ells legítimament i per sort han abordat estudis polítics i institucionals. Res a dir, però altres han anat a les modes ja esmentades. I curiosament des de les primeries d’enguany la premsa ja s’ha interessat per èpoques passades en funció de la dramàtica crisi actual. Des de gener *El País* ha publicat alguns articles d’historiadors que remenen les dificultats que han existit des de l’època baixmedieval fins ara. I a *La Vanguardia* del 29 de gener un article signat per veritables professionals comparant el deute públic d’ara amb el viscut en 1400 posava fil a l’agulla del que s’hauria de fer. Però és que aquest treball rigorós a la vegada que senzill de llegir —cosa molt difícil d’aconseguir— porta la firma de grans economistes del medievalisme català, que ja fa anys que treballen sobre temes de finances i fiscalitat. A més, el 26 d’abril d’enguany va celebrar-se un cicle sobre les crisis a Catalunya des del baix Imperi romà fins als nostres dies en l’aula del Cercle d’Economia de Barcelona. Tot això que assenyalo, succeirà també a l’època moderna? No ho sé, però per ara no ho veig.

Elisa Badosa era historiadora d’aquest món. Però tot s’ha de dir: molts anys enrere ella provingué de la Facultat d’Econòmiques per aterrar en el Departament d’Història Moderna de la Universitat de Barcelona. I amb ella hem perdut una investigadora pendent sempre del que fou la seva vida professional. S’ha perdut també una historiadora que molt

sovint, i així m'ho comentava, arribà a molestar-se davant de tanta novel·la històrica que en els darrers anys s'està escrivint i que coneixia. I amb tot el que ella em deia jo estava d'acord. Perquè els historiadors s'estan deixant menjar per falsos novel·listes, que a més fan creure al públic que els llegeix que allò que miren és cert. Distreuen els lectors i a més els diuen que els il·lustren. I per acabar-ho d'adobar mitjans de comunicació han presentat més d'una vegada aquests autors gairebé com si fossin premis literaris amb la complaença de grans editorials que fan el seu agost.

Elisa Badosa acusava, i amb raó, aquestes mediocritats que tant s'assemblen a moltes de les pintures històriques del segle XIX, oblidades avui dia pels gran crítics de l'art i per qualsevol subhasta important. Els comentaris acabaven sempre en una conclusió: «Mira, Elisa, els grans novel·listes, com històricament sabem, sempre han escrit sobre el seu temps. Però això sembla que ara és molt perillós, i ven més escriure obres fictícies sobre el segle XV, el XVI i altres. No hi ha dret.»

Evidentment no n'hi ha. Però, per dir aquestes coses i alhora criticar gran part del que s'investiga ara, calia ser molt independent mentalment. En aquest darrer punt vull assenyalar el caràcter investigador i fins i tot personal d'Elisa Badosa, que explica el motiu de no tenir mai un suport de grups universitaris. Perquè en realitat si s'acostava a algun ja pensava que perdria la seva independència de pensament. Això —és obvi— li costava molt, com li costa a qualsevol historiador que actuï així. Això no obstant, ella va mantenir la seva posició encara que més d'un cop aconsellà al seu fill petit que en la vida, tampoc en la història, no es podia ser un *llanero solitario*. Una expressió molt coneguda per tothom i que el fill em va comentar el diumenge del seu enterrament.

Potser li mancaren grups, però alguns dels seus llibres perduraran i espero que també aquest. Aquest que la Fundació Noguera no ha dubtat a publicar-lo, malgrat que segurament no li donarà grans beneficis econòmics. Per sort encara algú sobreposa la cultura i la ciència als guanys monetaris.

Ernest BELENGUER
Universitat de Barcelona

A PROPÒSIT D'AQUEST LLIBRE D'ELISA BADOSA

Aquest treball, desgraciadament, pòstum però que, per sort, tenim a les mans, és un treball de maduresa. Feia anys que Elisa Badosa batallava amb energia entre diversos llibres de comptabilitat que es conserven a la Biblioteca de Catalunya i els manuals de l'Arxiu de Protocols de Barcelona. La seva voluntat era l'estudi d'alguna família significada del segle XVII, amb valor paradigmàtic, no pas per estudiar-la en el moment del seu punt ascendent més reconegut sinó per fer-ne un seguiment del procés de mobilitat social, des dels orígens més humils de la pagesia o la menestralia fins a la culminació d'un ascens social a través del comerç i/o la política. La família Amat ha estat sobretot el seu punt de referència dins un context, però, molt més ampli, atès que la documentació dels Amat, tal com ella explica, esdevé tot un món que connecta amb un estès lligam de sectors purament mercantils i amb un ampli clan familiar.

Elisa Badosa ha sabut extreure uns resultats excel·lents d'una documentació de difícil tractament metodològic, si hom vol anar més enllà del valor concret de les bases patrimonials d'unes generacions. Ha sabut llegir des d'una massa documental considerable els processos de canvi en el si d'una família en el transcurs d'un segle traumatitzat per la guerra dels Segadors; els dotze anys d'aquesta guerra constitueixen el nucli de la seva investigació. Els canvis, Elisa Badosa els relaciona tant amb l'activitat econòmica com amb les conjuntures polítiques, el que fa que el seu llibre tingui també valors d'interpretació per a la història de Catalunya o, si més no, almenys de Barcelona.

Elisa Badosa, sempre vocacionalment lligada a la història econòmica amb els seus aspectes socials inclosos, mai no va abandonar aquest terreny. Són pioners dins la nostra historiografia els seus treballs sobre la masoveria (1985) o sobre els comunals (1990) i fa anys que

se sentia atreta per les bases socioeconòmiques de la menestralia i els comerciants del món urbà barceloní. La seva investigació copsa aspectes de canvis socials que li permeten síntesis de valor general significatiu, com la investigació relativa a la descendència de Bernat Amat, pagès de Terrassa: “el 1640 —escriu—, al cap de cinquanta anys que els fills marxessin de casa,... en cas d’haver viscut, el pagès de Terrassa Bernat Amat hauria tingut com a néts un senyor de vassalls, un paraire, un sabater i un pagès ... una demostració que a la Barcelona de l’època les barreres es traspassaven amb relativa facilitat” (p. 27-28). Badosa observa els èxits i els fracassos en el terreny econòmic però també com aquests èxits i fracassos poden estar entrellaçats i haver arribat condicionats per les opcions polítiques preses en els avatars i contratemps del nostre dramàtic segle XVII. Si els Amat comerciants opten per la Generalitat el segle XVII —i això tindria conseqüències negatives en el procés socioeconòmic de la família—, de la mateixa manera l’opció per al bandol reial dels Lladó botiguers tindria efectes decisius en els seus èxits socioeconòmics. Els perfils familiars estan prou ben situats en el context dels processos polítics. Els èxits d’uns i els fracassos dels altres la porten directament a preguntar-se pels relleus de les elits socials en el marc dels canvis no sols econòmics sinó també polítics.

El treball no es limita a les trajectòries familiars sinó que penetra en els seus afers econòmics, la qual cosa li permet plantejar-se qüestions de caràcter històric general importants en la nostra història, des de la manca de compres de *juros* de la monarquia i en canvi l’abundant presència de deute públic de la Generalitat en els patrimonis catalans observats, fins a l’evolució del préstec, la manufactura i el comerç exterior tal com l’autora ens indica en la introducció. Des de la perspectiva de l’activitat econòmica i la qualitat patrimonial analitza la conducta ideològica i cultural d’aquestes famílies convençuda que “l’economia és ... el nexa que estructura aquestes manifestacions” (p. 19).

El llibre es mereix un repàs. Badosa treballa a fons els manuals de la família Amat, ubicats dins la sèrie General d’Arxius de la Biblioteca de Catalunya, una font riquíssima i complexa de la qual l’autora treu uns magnífics resultats. La comptabilitat dels Amat, entre d’altres, és la finestra per la qual penetra, amb el suport també de fonts notariales, en el conjunt humà socioeconòmic de dinamisme canviant de la Barcelona del barroc. El grup més ben representat en la comptabilitat dels Amat són els paraires, sobretot de Barcelona, prou benestants i sovint ells mateixos exportadors, així com també els botiguers de comanda o majoristes de Barcelona amb vincles arreu de Catalunya.

El capítol destinat a situar les tres generacions d’Amats de les sis que en coneix, li serveix per veure els lligams setcentistes d’aquests amb

els Alegre i els Aparici i observar que “el cicle iniciat per un pareire a començaments del xvii es tancava dos-cents anys més tard amb un important empresari d'indianes” (p. 29). Però allò que interessa a Badosa és verificar la prosperitat adquirida amb el comerç de les llanes pels pareires-empresaris barcelonins del primer terç del segle xvii i la importància de llurs exportacions de teixits a Sicília, les quals expliquen la transformació el 1630 de la llotja catalana en l'església de Santa Eulàlia dei Catalani de Palerm, cosa que responia segurament a un excessiu optimisme respecte al futur de la relació econòmica catalana amb l'illa. En aquestes pàgines, Badosa penetra en el terreny complex dels costos de les exportacions, el valor de les manufactures amb detallades precisions sobre els salaris dels teixidors de Barcelona i el paper de les lletres de canvi en els pagaments dels agents d'Itàlia i per mitjà de les fires de Plasència i Novi. Però els anys quaranta aquest comerç s'acabà. Segons Badosa, la política bèl·lica de la monarquia espanyola dificultà la producció catalana i feia entrar en crisi el mercat sicilià, però, al costat d'això, també observa la nova orientació d'ascens social dels Amat a través dels càrrecs públics.

Els Amat no només gaudien de beneficis comercials. Elisa Badosa estudia detalladament la diversificació de les inversions de la família en préstecs, i afins, en les seves diferents modalitats: graciosos, amb penyora, les lletres de canvi com a instruments de crèdit, l'exercici de les assegurances marítimes i de vida, la pràctica dels violaris i censals i les seves mutacions amb l'existència, sovint, d'interessos usuraris. El detall porta Badosa a esbrinar coses d'interès general important, com la correlació de valors entre préstecs i salaris, la consignació de sous o els retorns amb feina feta pel que fa als menestrals i el pes dels petits préstecs entre la pagesia, avançada la guerra dels Segadors. Tal com escriu ella “la complexitat que podia arribar a tenir un préstec supera els esquemes d'una classificació convencional” (p. 62) i aquest capítol ens porta més enllà de qualsevol anàlisi jurídica de la qüestió. De fet, una part important de les aportacions d'aquest treball és el paper de les lletres de canvi no sols com a mitjà de pagament sinó també com a instrument de crèdit i la presència de menestrals i de rectors de parròquia que en feien ús.

Una cosa eren els préstecs o inversions respecte de persones i companyies particulars i tot una altra la inversió en deute públic. Badosa observa que els inventaris post mortem avalen l'opció dels comerciants catalans a invertir en crèdits a la Generalitat i als municipis, atrets per unes garanties que, en canvi, els *juros* de la Corona no asseguraven. L'autora relaciona aquest fet amb la política fiscal d'Olivares contra les institucions catalanes per intentar capgirar la destinació de l'estalvi

català. Encara que la guerra arruinà els municipis i els exemples dels deutes de Terrassa i Esparreguera amb els Amat són prou eloqüents de les pèrdues en els ingressos, el cert és que Elisa Badosa contempla la guerra com una opció d'inversions a la qual els Amat no renunciaren. Badosa, d'una banda, situa l'origen i creació de les fires de Perpinyà, i, d'altra banda, pel que fa a les lletres de canvi dels Amat per a Perpinyà, estableix un possible interessant vincle entre préstecs i necessitats de guerra. L'autora observa la gran implicació dels Amat en l'emissió de deute públic de la Generalitat i del Consell de Cent en la guerra dels Segadors. A més, ens indica una estreta relació entre els creditors de la Generalitat i els pactes amb França. "El tractat amb França —diu fent cas al canonge i dietarista coetani Francesc Puig— hauria estat molt ben rebut pels compradors de censals de la Diputació" (p. 90). Pau Amat menor, veedor del batalló català entre 1642 i 1646, "no feia distinció entre afers públics i negocis privats" (p. 98) i "els anys de guerra van ser de grans guanys per Amat menor" (p. 99). "...la construcció de la casa i obres i millores de Castellet, tot indica —escriu Badosa—, la gran quantitat de diners que Amat [el jove] va ingressar pel seu càrrec de veedor [del batalló català] i amb les activitats de comerciant relacionades amb la Generalitat durant la guerra" (p. 158). Les més grans despeses dels Amat a la casa de Sant Pere més Baix i la restauració de Sant Vicenç de Castellet, senyoriu que arribà a mans d'Amat el jove per casament, tingueren lloc en plena guerra. Badosa, doncs, considera indestriable l'interès econòmic del compromís polític dels Amat i, en fer-ho, ens ofereix, doncs, una important clau interpretativa relativa a les bases socials i ideològiques de la guerra dels Segadors. En contrast i com a antítesi dels Amat, Badosa identifica els Lladó, que a diferència d'aquells van fer el salt cap a l'èxit social després de la guerra. Badosa no admet una explicació fàcil ni lineal del fet sinó que, amb una anàlisi molt minuciosa, demostra que, al costat del pes que hi jugà la filiació política dels Lladó a favor de la monarquia, hi hagué també una planificació matrimonial, i molt especialment, una gran i avançada modernitat en la gestió dels negocis.

La vida interna dels Amat des de les seves opcions matrimonials fins al seu consum material serveix a Badosa per situar coses tan significatives com el parament de la llar, l'interès per un casament més per neguits aristocràtics que no pas econòmics i detalls com la compra d'objectes de plata com "una forma segura de situar els diners" (p. 155) o l'observació que els vestits de conseller de Barcelona equivalien al 20% d'un càrrec que només durava un any.

En aquest llibre, els Amat són analitzats tant des del punt de vista de la seva activitat econòmica com des del seu entorn familiar, on

s'observa estrets lligams entre parentiu i relacions econòmiques. Això és l'ocasió de Badosa per donar dades d'unes quantes famílies significatives més, com els Garcia, que passen de la botiga a l'alt funcionariat, els Cardona Josa, els quals havien aportat als Amat el senyoriu de Sant Vicenç de Castellet amb mer i mixt imperi i alta i baixa justícia, els Coli de Ripoll, partidaris de Felip IV, els Vilana Peguera, més cultes que rics, descendents del jurista Lluís de Peguera i posseïdors d'una gran biblioteca jurídica, i sobretot els Boxadors, també vinculats al comerç amb Sicília, propietaris d'una curiosa pintura sobre la ciutat de Palerm i emparentats amb Pau Claris. Aquest recorregut enriqueix les dades sobre botiga i comerç de la Barcelona del XVII o li permet, de passada, advertències prou útils, com la necessitat de prevenir-se davant dels grans dots de determinats capítols matrimonials, sovint més testimonials que reals.

Després de la guerra dels Segadors s'iniciava la decadència dels Amat. El capítol és l'oportunitat de Badosa per oferir dades concretes sobre les repercussions negatives de les mesures de postguerra, tant les monetàries com les d'amortització de crèdits dels anys de la guerra. Per raons bèl·liques i de manca de sintonia política als Amat tampoc no els fou viable el gran comerç. És molt valuós l'estudi que fa Badosa de l'etapa de replegament patrimonial de la família. Els Amat optimitzaren les possibilitats del seu patrimoni, actuaren com a gestors d'altres patrimonis, feren préstecs als pagesos i menestrals empobrits per la guerra i pel que sembla s'involucraren de manera soterrada com a marxants d'art. La participació en les vendes a l'encant n'era una bona ocasió. Badosa enceta l'anàlisi d'un fil d'interessos economicoartístics que segurament hauria volgut continuar.

Amb un eloqüent "una ciutat sense projecte" (p. 241) Badosa tanca l'estudi familiar i el llibre. El replegament familiar s'accentuà amb la residència a Manresa, amb el refugi de lectura de l'apassionat pels llibres Pau Ignasi i amb els estudis de jurista de Josep Amat. Els grans negocis ara passaven a mans de l'arbitratge de la capitania general. Badosa assaja una doble hipòtesi per cloure el llibre: que una política d'importacions controlada per la capitania i un nou entorn comercial va contribuir a inhibir les manufactures catalanes i que el relleu econòmic passava a mans de petits botiguers fidels a la Corona "que van poder entrar en el canvi polític sense la recança d'haver de mirar enrere i d'haver de patir per unes inversions que es feien fonedisses" (p. 254).

Només una persona com Elisa Badosa, amb la passió pels documents, la fusta d'historiadora i l'interès per la societat que ens envolta podia extreure tantes idees d'una documentació, aparentment només

comptable, eixuta i reiterativa, com semblen ser els manuals de comptabilitat, tot i la companyia de la més llaminera documentació notarial. Badosa, amb una documentació d'ús gens fàcil, ha fet una magnífica aportació al nostre segle XVII. La trobarem a faltar.

Eva SERRA I PUIG
Universitat de Barcelona

INTRODUCCIÓ

Abordar una temàtica implícita al terme barroc obliga a tractar un període de temps dilatat, on aspectes com la mentalitat, la religió, les diferents manifestacions artístiques i literàries, la societat i l'economia tenen característiques molt específiques. L'economia és, segons el nostre punt de vista, el nexce que estructura aquestes manifestacions. Un exemple destacat és el de l'augment de la fiscalitat reial. En general els seus efectes van ser devastadors però no pas per a tothom. A moltes ciutats la burgesia urbana es va assegurar una part del pastís, bé a través de la recaptació de l'impost, bé per la concessió de préstecs amb alts interessos als seus conciutadans per tal que aquests poguessin fer-lo efectiu a la data dels seus venciments. La conseqüència va ser l'enriquiment d'una part de la societat urbana. Aquest és un aspecte que cal tenir-lo en compte a l'hora de considerar, per exemple, l'augment en les despeses sumptuàries, l'ostentació a les festivitats públiques i el desenvolupament de l'art escenogràfic. En definitiva, considerem que els canvis que experimenta l'economia així com les diferents respostes que cada societat dóna al trasbals que aquells representen han d'ésser analitzats prèviament a les manifestacions de caire social i cultural.

La base documental d'aquest estudi és la comptabilitat dels comerciants Pau Amat major i el seu fill Pau Amat menor entre els anys 1639 i 1668. Es tracta d'una comptabilitat per partida doble tècnicament defectuosa però amb un gran valor per la quantitat i la rellevància de la seva informació. A més, aquesta comptabilitat ens remet a altres fonts les quals són fonamentals per reconstruir la vida econòmica i social de Barcelona en un període extens, entre els anys de 1590 i 1680, tot i que en alguns aspectes arribaria fins la guerra de Successió. El nucli de la investigació el constitueix els dotze anys de la guerra dels Segadors. La guerra és contemplada a través d'una

família que políticament i econòmicament s'hi havia compromès fins al punt d'haver-se creat, en cas de guanyar-la, grans expectatives per al seu futur. La realitat va ser ben diferent i, per tant, després de la guerra les estratègies d'aquesta família es van haver d'adaptar a unes circumstàncies força desfavorables.

La guerra apareix emmarcada per dos llargs períodes cadascun de signe econòmic molt diferent però que des del punt de vista polític tenen en comú el pes determinant de les relacions amb la Corona. Amb anterioritat a la guerra hi ha una secular seqüència de tensions i de conflictes de caràcter institucional amb els governants reials, aspectes que ja han estat tractats per altres historiadors en aquests últims anys.¹ D'altra part en els decennis posteriors a la guerra, i fins a finals del segle XVII, l'enfrontament amb la Corona sembla haver-se esvaït a través d'una suposada habilitat política dels governants de Madrid i dels virreis. És el que s'ha qualificat com a *neoforalisme*. Potser el triomf del pretès neoforalisme va ser el resultat del desconcert i de l'exhauriment de l'energia de Catalunya —després de més de mig segle de reptes amb la Corona i de la guerra— que no pas a l'habilitat política dels vencedors. No és ara el moment d'entrar en un debat de gran calatge però sí que cal dir que, a més de la desvirtuació de les institucions catalanes —sobre les quals el triomf borbònic després de la guerra de Successió no va fer més que signar-ne l'acta de defunció— des del punt de vista social i econòmic aquest llarg període de postguerra ve marcat per una dualitat. Per una part hi ha l'èxit d'un reduït grup de comerciants els quals —prèvia fidelitat a la monarquia i als seus representans a Catalunya— fan grans fortunes amb el comerç d'importació, els proveïments urbans i els subministraments a l'exèrcit reial aquarterat a Catalunya. Per altra part, la resta de la població urbana, i sobretot l'artesanat, s'esllangueix enmig d'una legislació comercial que bandeja els seus interessos i que és la causa de la decadència de les manufactures. La indústria no pot desenvolupar-se en un context legal tan hostil com l'existent durant la segona meitat del segle XVII. Entre molts altres motius a l'hora d'emprar aquesta política comercial podia haver-n'hi un altre, de polític, potser l'artesanat urbà era vist com un cau de resistència que calia destruir.

1. A. CASALS: *L'emperador i els catalans. Catalunya a l'imperi de Carles V (1516-1643)*. Editorial Granollers, Granollers, 2000. M. PÉREZ LATRE: *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*. Editorial Afers, Cata-roja-Barcelona, 2004. J. BUYREU: *Institucions i conflictes a la Catalunya moderna: entre el greuge i la pragmàtica (1542-1564)*. Rafael Dalmau, Barcelona, 2005.

La comptabilitat dels Amat no tant sols dona informació sobre el funcionament i l'evolució de l'activitat econòmica al llarg del temps, també explica com els barcelonins de l'època reaccionaren a cada canvi de conjuntura. Així, en el cas de Pau Amat menor es veu com entre 1653 i 1668 el trasbals polític, la crisi econòmica i la manca d'expectatives per intentar fer-se un lloc en el tancat àmbit del gran comerç el porten a desistir de continuar lluitant per un progrés personal que havia iniciat el seu pare a la primeria del segle XVII. I per això Pau Amat és un indicatiu que, en la crisi econòmica posterior a la guerra, viure de les minvants rendes no era l'opció desitjada però sí la més prudent. Més endavant, entre 1668 i 1727, el seu fill, mancat de qualitats i de la formació adient per reempendre la trajectòria ascendent de l'avi i del pare, va deixar Barcelona i després de casar-se amb una rica pubilla de Manresa va viure en aquesta ciutat per establir-se tot vivint de les seves rendes i entrant en una clara decadència. L'exemple d'aquesta família és representatiu dels motius del desinterès pels negocis per part de la burgesia durant el barroc. L'opció d'ésser rendista responia a una reacció escapista, a la recerca d'un refugi en època de dificultats i de manca d'oportunitats. I això era més fàcil establint-se en petits municipis on la vida era més barata. El recurs a magnificar el rang i la manera de viure nobiliària —encara que fos modest— responia a un subterfugi i no pas a un desig. Per això, ja amainada la tempesta que havia sacsejat el sis-cents, el fill de Josep Amat, Pau Ignasi Amat, advocat de la Reial Audiència de Catalunya, deixaria Manresa i al segle XVIII tornaria a viure a Barcelona.

El cunyat de Pau Amat, Joan de Boixadors, fill d'un ric comerciant, també abandonava Barcelona per establir-se a Tarragona després del seu casament amb una tarragonina. Aquesta ciutat li permetia tenir un nivell de vida alt però gens satisfactori per ell, agradós de les grans festes i de la relació amb personatges importants. Tant en el cas de Josep Amat com en el de Joan de Boixadors, el trasllat de residència era el mal menor. Sense el geni comercial dels avantpassats ni de les oportunitats de les quals aquests van gaudir, el recurs per mantenir el nivell de vida era rendibilitzar el producte dels lloguers dels immobles de Barcelona i optimitzar les rendes dels censos i censals. Tanmateix, el mal es podia convertir en virtut quan en un petit municipi les escriptorialles de l'anterior riquesa i l'ostentació d'un títol nobiliari satisfia la seva vanitat.

La reacció de Josep Amat i la del seu parent Joan de Boixadors es pot interpretar com una rendició a l'adversitat molt ben emmascarada però, en definitiva, en un anar tirant a l'aguait de temps millors. Però aquesta no era l'única manera d'afrontar la crisi. Així, ben

diferent, va ser la sortida del botiguer Joan Francesc Gualdo. També ell va abandonar Barcelona per Sanaüja. Aquest poblet de la Segarra era un bon lloc per comercialitzar amb llana i blat. I Gualdo des dels seus *quarters d'hivern* a la Segarra va fer bons negocis. En definitiva, l'opció de Gualdo ens apareix com una retirada estratègica tot esperant temps millors. A mitjan segle XVIII els seus descendents van tornar a Barcelona i es van dedicar al comerç formant una companyia que tenia casa a Cadis.

En tota guerra els guanyadors ostenten la seva recent fortuna mentre que pels perdedors el món els traspasa quan són rellevats pels qui abans eren botiguers de poca entitat. L'exemple més representatiu és el dels Lladó, uns botiguers amb una gran visió de futur i que després de la guerra van utilitzar la seva pertinença al bàndol reialista per ascendir i passar de la botiga de teles al gran comerç i, una part dels seus membres, a la noblesa. Podríem concloure provisionalment que les reaccions davant la crisi, a través d'aquests exemples, serien tres: l'escapista, la conservadora i la triomfadora.

La qualitat de la documentació permet també el tractament de l'aspecte social i l'humà. Entremig dels números que parlen de negocis, d'ingressos i de despeses, apareixen referències puntuals sobre diferents personatges. Es tracta d'un sector social, els menestrals, amb característiques pròpies, però que pel seu poc relleu és difícil de rastrejar. Tot i això progressivament es van dibuixant a través d'escadusseres dades puntuals, aparentment poc importants, fins que la seva repetida aparició fa que els subjectes al·ludits prenguin entitat pròpia. En aquest punt la comptabilitat dels Amat els dona l'entrada i la documentació notarial ens permet situar-los en el context del món de l'artesanat i del petit comerç. Es tracta de pareires, botiguers i capellans els quals deixen d'ésser simples figurants d'una posada en escena per passar a reclamar un lloc propi en la investigació. Com els Amat, també ells treballen, fan negocis i lluiten per sortir del món de la menestralia. Alguns d'ells ho aconseguiran o bé ho faran els seus fills. Copsar el procés a través del qual alguns d'ells es van deslligant de la botiga per passar a ser grans comerciants i fins i tot nobles acaba essent tan rellevant com l'activitat dels Amat. El que més ens ha interessat d'aquests personatges ha sigut analitzar els mecanismes i el procés que els van portar fins a l'enriquiment i no pas observar-los un cop ja havien culminat la seva trajectòria. Finalment, ja en el segle XVIII la família Amat s'obre pas per acompanyar-nos en llur llarga decadència.

Un grup social diferent al de la menestralia era la família Amat. La seva parentela i les seves amistats ens porten a conèixer el rere-

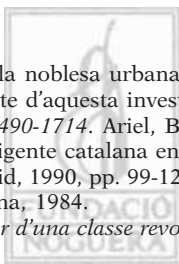
fons dels que podríem considerar com rics. Una riquesa més aparent que real, fràgil i farcida de convencionalismes que la documentació s'encarrega de desemascarar. La primera presa de contacte amb ells també és la informació proporcionada per la comptabilitat i són breus referències sobre els préstecs, els dots, les deixes testamentàries i les despeses de vestuari. Totes aquestes dades complementades amb les de les fonts notariales dibuixen els trets sociològics d'alguns membres de diferents famílies burgeses. Aquestes són descendents de mercaders i no es desvinculen de l'activitat mercantil encara que de vegades un nomenament reial de donzell o el de ciutadà honrat els confereixi un canvi un rang. Però no oblidem quina és la font d'on raja la seva fortuna i, encara que després del cognom el mot *comerciant* hagi estat substituït per un altre de rang superior, es tracta, almenys en el segle XVII, d'un formulisme que confon els investigadors de la societat d'aquesta època. Els comerciants poden arribar a ser rics, però, com en el cas del cercle familiar dels Amat, encara no formen part de l'elit social ni política de la ciutat. Aquest és el seu projecte i la guerra constitueix la gran oportunitat per assolir-ho. La guerra, amb la Generalitat al capdavant, podia comportar pel Principat un canvi d'oligarquies?

L'aposta dels Amat era clara: participar en la gestió pública i, sobretot, arriscar el seu capital en el deute públic de la Generalitat.²

Els parents dels Amat són de famílies benestants i viuen d'unes rendes similars a les de la petita noblesa. Durant la guerra dels Segadors una d'aquestes famílies, la dels Vilana Peguera, assoleix una gran influència política derivada no tant de la seva situació socioeconòmica com del seu ascendent intel·lectual i ideològic. Pau Claris és el líder d'una revolució però darrere d'ell hi ha un clan que el sosté i del qual és representant. No es pot parlar de la família Claris sense que al seu costat apareguin els Peguera, els Soler i els Gaver, Tots ells emparentats i alguns amb una bona formació intel·lectual que els fa més propers —tot i les seves arrels prepirinenques— a una burgesia cultivada que a una petita i feréstega noblesa de muntanya.³

2. Sobre l'elit governant i la noblesa urbana ja n'han tractat altres historiadors i, per tant, no constitueixen l'objecte d'aquesta investigació. J. S. AMELANG: *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Ariel, Barcelona, 1986. J. H. ELLIOTT: "Una aristocracia provincial: la clase dirigente catalana en los siglos XVI y XVII", a *España y su mundo (1500-1700)*. Alianza, Madrid, 1990, pp. 99-122. J. VIDAL PLA: *Guerra dels Segadors i crisi social*. Edicions 62, Barcelona, 1984.

3. A. SIMON: *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2008.

El prestigi social és una via que pot ajudar a obtenir favors i càrrecs i ¿quin millor prestigi que el que dona un títol nobiliari o un senyoriu per migrat que aquest sigui? En això concideixen tant les famílies que decauen com les que ascendeixen. A més del prestigi social, la compra d'un senyoriu, casar-se amb una noia noble o comprar un títol, és sempre una bona inversió pel futur. Els Amat, quan ja estan pràcticament arruïnats i s'ho han venut gairebé tot, no es desfaran mai del senyoriu de Sant Vicenç de Castellet. Hi ha un aspecte cultural i social en aquesta afecció al títol però també econòmic perquè els càrrecs ben pagats, l'accés al funcionariat, els contractes públics són més fàcils d'obtenir amb l'aval que proporciona un títol nobiliari.

En resum, aquest estudi tracta dels negocis d'una família de comerciants i també dels ambients socials amb el quals aquesta es relaciona. Un món que presenta certa complexitat d'exposició perquè està integrat per segments diferents. Un d'ells, amb els quals els Amat només tenen uns lligams purament mercantils, està format per artesans, paraires i botiguers. Un altre segment és el de l'ampli clan de la família, integrat per membres de la burgesia i de la petita noblesa urbana que, en general, no ultrapassa el títol de donzell. Amb aquests els Amat també mantenen relacions econòmiques basades en el crèdit, però que vénen determinades per lligams de parentiu. La investigació es basa en els mitjans de vida i en el seu procés de promoció social, o bé en el seu fracàs per assolir-lo, tant per part de menestrals, de botiguers, de burgesia i de petita noblesa. Analitzar la societat urbana des del punt de vista d'una menestralia i, al mateix temps, d'una classe benestant amb una ubicació social reconeguda, és el que dona, creiem, a la investigació bona part del seu interès.

És ben sabut que en tota investigació la resposta a una incògnita no és més que l'origen d'una nova pregunta. Personalment això és el que ens ha succeït. I, de fet, aquest treball és la continuació de plantejaments anteriors als quals hem intentat donar una resposta. Per exemple: Quina era la causa que en els inventaris post mortem de rics comerciants de la primera meitat del segle XVII que havia examinat no apareixien les compres de *juros* de la monarquia i en canvi eren abundants la dels censals emesos per les institucions catalanes?⁴ A més, i encara que calgui ampliar les comprovacions sobre aquest punt, com situar-lo en el context de les tensions de Catalunya amb

---

4. E. BADOSA: "Negocis, patrimoni, préstecs i rendes a Barcelona entre 1600 i 1652, a partir dels inventaris post mortem", a *Estudis Històrics i documents dels arxius de Protocols*, XXV, Barcelona, 2007, pp. 255-309.

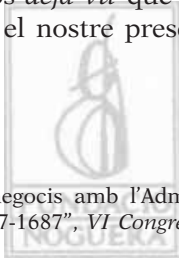
la monarquia? La facilitat de captació d'estalvi per part de les seves institucions i especialment de la Generalitat, va contribuir en els governants de Madrid a crear la sensació que Catalunya era un país ric a qui se li podia exigir majors contribucions?

Una altra qüestió plantejada a partir d'una investigació anterior, és fins a quin punt va ser traumàtica per a la societat catalana l'adaptació a la nova situació política després de la guerra. Alguns botiguers i comerciants de Barcelona esperaven el triomf de Felip IV però és difícil dir a què responia la seva tria. Es pot dubtar entre si eren reialistes convençuts o bé oportunistes a la recerca de fer bons negocis.⁵ I, fins a quin punt va ser majoritària entre els botiguers i comerciants de Barcelona aquesta actitud acomodaticia? Quants la van seguir i quants es van automarginar en no poder seguir unes noves regles de joc?

És problemàtic situar els aspectes esmentats en el marc d'una conjuntura econòmica general. Sense pretendre això i amb les limitacions que representa trepitjar un terreny poc explorat, aquest treball tracta també alguns sectors de l'activitat econòmica, com són l'evolució de la manufactura, el préstec i el comerç exterior entre els primers anys del segle XVII, amb una situació de bonança econòmica, passant pels dotze anys de la Guerra dels Segadors i fins als vint-i-cinc anys posteriors a la guerra, amb un país amb unes institucions minvades de sentit i una economia encongida per un marc legal que impedeix la seva remuntada als nivells anteriors a la guerra.

Tota investigació necessita el caliu i la confiança d'altres col·legues en el treball que s'està realitzant. Per això he d'agrair als professors Ernest Belenguier Cebrià i a Eva Serra i Puig, companys del Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, a més de la seva amistat, el seu interès, el seu encoratjament per a portar a terme aquesta investigació. A través de les seves publicacions és palès que l'anàlisi de l'evolució econòmica en un període determinat no pot obviar l'estudi dels seus protagonistes, que és el que li dona a la història el veritable alè de vida. Una història que ens identifica i ens porta a reconèixer les semblances entre el passat i el present. En molts moments es tracta d'un enfadós *dejà vu* que recorre l'espina dorsal de la nostra història ensems que el nostre present.

5. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració i els problemes amb la Inquisició. La família Guinart 1647-1687", *VI Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Pedralbes*, 28 (2008), pp. 783-814.

UN JOVE PARAIRE DE TERRASSA S'ESTABLEIX A BARCELONA

PAU AMAT MAJOR ALS PRIMERS ANYS DEL SEGLE XVII

Bernat Amat, pagès de Terrassa, hauria deixat les seves terres en herència al seu primogènit i, tal com era el costum, els altres fills es van haver de buscar la vida lluny de casa. Un d'ells, Pau, era paraire i al començament del segle XVII es va instal·lar a Barcelona acompanyat pel seu germà Miquel, del mateix ofici. Una germana seva també va deixar Terrassa i es va casar amb Francesc Quer, sabater de Barcelona. De tots els fills del pagès va ser Pau qui millor es va situar tant socialment com econòmicament. El fill d'aquest, Pau Amat menor, va arribar a ser un ric comerciant i baró de Sant Vicenç de Castellet. La denominació de baró representava, simplement, ésser senyor de vassalls fins que a mitjan segle XVIII es va convertir en títol. El nomenament de baró de Castellet passaria el 1797 a Marià Alegre i Aparici, un descendent col·lateral de Pau Amat.⁶

L'altre fill de Bernat, en Miquel, també va anar a treballar a Barcelona, però no va arribar a tenir tant d'èxit en els negocis com el seu germà Pau, tot i això Bernat va situar força bé els seus fills, Pere Pau i Marianna. Pere Pau, primerament paraire i després comerciant, es va casar amb la viuda d'un paraire que aportava l'apreciable dot de 746 lliures. La seva germana Marianna, es va casar amb Bartomeu Sabadell, pagès d'Horta.⁷ És a dir, el 1640, al cap de cinquanta anys que els fills

---

6. L. BRU DE SALA i A. DE FLUVIÀ: *Nobiliari del reial cos de la noblesa de Catalunya*. Barcelona, 1998. Pau Amat no tenia cap parentiu amb els marquesos de Castellbell, ennoblits a les corts del 1599 i ciutadans honorats el 1610. P. MOLAS RIBALTA: *L'alta noblesa catalana a l'edat moderna*. Eumo, Vic, 2004, pp. 14, 60, 160, 168.

7. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB). Francesc Pastor. Testament de Pau Amat major. Liber secundus sive manuale testamentorum 1639-1656. 22-I-1652.

marxessin de casa i en cas d'haver viscut, el pagès de Terrassa Bernat Amat hauria tingut com a néts un senyor de vassalls, un paraire, un sabater i un pagès. Tot un mosaic social i una demostració que a la Barcelona de l'època les barreres es traspassaven amb relativa facilitat. Els fills de la següent generació, la dels besnéts de Bernat Amat, havien assolit una confortable posició. Així, Fèlix Amat es casava el 1673 amb Madrona Reixach, filla de negociant, amb un dot de 500 dobles d'or, més de 1.000 lliures.⁸ Molt millor era la posició de Josep Amat i Boixadors, baró de Castellet.

L'últim membre de la descendència dels Amat va ser Marià Alegre, que va morir sense fills. Aquest va formar part de la companyia Alegre i Gibert, juntament amb el seu padrastrer, per a l'explotació de fàbriques d'indianes. Més endavant, Marià va ser soci de la companyia Miquel Alegre i fill, i va prendre el títol de baró de Castellet el 1797. El cognom Amat es va perdre i també la seva fortuna, però no la baronia de Sant Vicenç de Castellet, al Bages. Marià Alegre i Aparici en va prendre possessió amb l'orgull de tancar amb un títol nobiliari una brillant trajectòria empresarial.

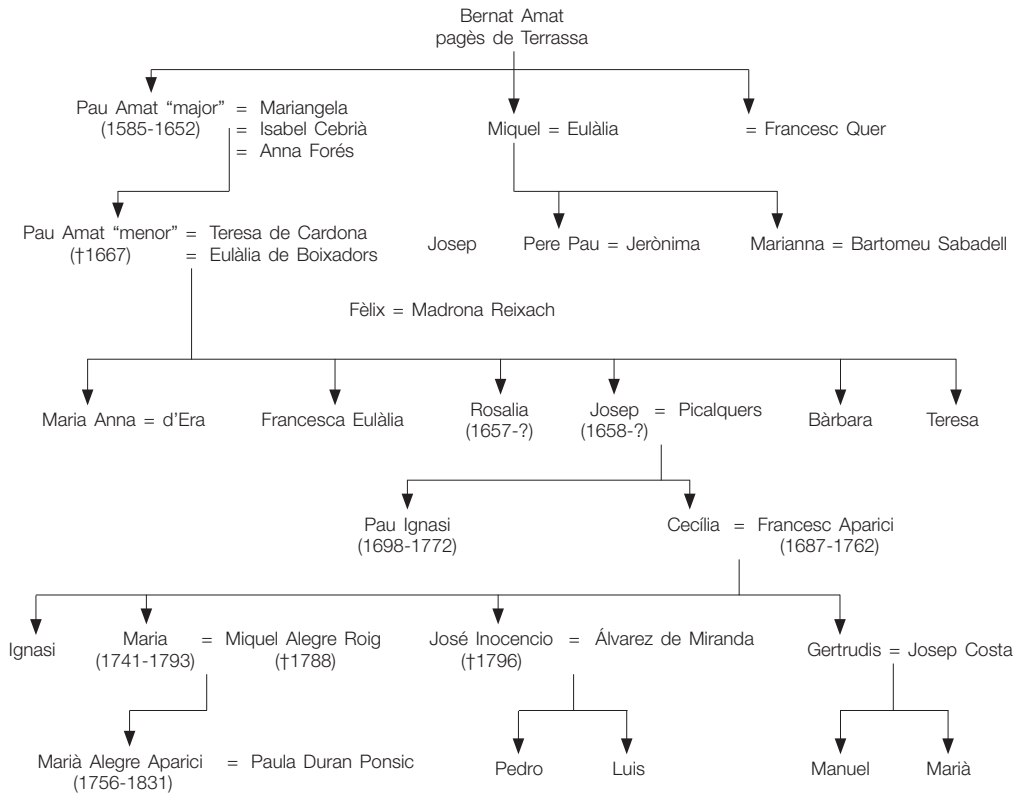
La descendència directa de Bernat Amat arriba fins el 1772 i coneixem els seus descendents fins l'any 1831 amb Marià Alegre, a qui va recaure el títol de baró de Castellet, que havia obtingut el nét de Bernat Pau Amat menor. D'aquestes sis generacions només tres, la de Pau Amat major, el seu fill Pau Amat menor i el fill d'aquest Josep Amat i Boixadors, són objecte del nostre estudi. Per tant, l'anàlisi de la societat i de l'evolució de l'economia barcelonina s'emmarca entre els anys 1600 i 1627.

Al començament del segle XVIII dos fills del matrimoni format per Cecília Amat i Francesc Aparici, celebrat geògraf i autor del cadastre que instaurà José Patiño, aprofità els seus serveis a la Corona i envià a Sevilla Josep Inocenci com a funcionari de la Casa de Contratación. L'altre fill, Lluís, va ser capellà. Per una altra part, Gertrudis Amat va enviar a Castella el seu fill Manuel, que va ser arxipreste de Brihuega. El que tingué més èxit va ser Pedro Aparici Álvarez de Miranda, el qual va ocultar els seus orígens catalans i va assolir una brillant carrera com a membre del Consell del rei.

8. AHPB. Marià Rondó, Llibre de capítols matrimonials 1660-1674. 16-XII-1673, p. 281.

Els Amat

Pau Amat major i Pau Amat menor van ser dos pareires de Barcelona que van posar els fonaments d'un important patrimoni. Els Amat van fer la seva fortuna com a prestamistes, empresaris del tèxtil de llana i exportadors de manufactures. Després de la guerra dels Segadors van passar a la categoria de rendistes i, en el primer terç del segle XVIII, a la de qualificats advocats. A finals del segle XVIII i fins al primer terç del segle XIX, l'últim descendent era empresari amb fàbrica de teixits de cotó. D'una manera gairebé simbòlica, el cicle iniciat per un pareire al començament del segle XVII el tancava dos-cents anys més tard amb un important empresari d'indianes.

Pau Amat major va néixer a Terrassa cap el 1585 i va morir a Barcelona el 1652. Als primers anys del segle XVII ja vivia a la ciutat amb el seu germà Miquel, també pareire. Possiblement, des de la seva arribada, Amat s'establís pels voltants del convent de Sant Pere de les Puelles. Era en aquests carrers, com el de Més Baix de Sant Pere, el

de Jaume Giralt i els altres carrerons situats al voltant del Rec Comtal, on vivien i treballaven des del començament de l'edat mitjana molts paraires i teixidors els quals necessitaven molta aigua pel seu ofici. Pau Amat habitaria pràcticament tota la seva vida en aquest barri fins que a la vellesa i després de barallar-se amb el fill, va anar a viure al carrer de la Portaferriassa.

El pareire de Terrassa Pau Amat s'establí a Barcelona en els primers anys del segle XVII i al cap de poc temps ja s'havia obert un bon avenir. El dinamisme de ciutat oferia moltes possibilitats d'enriquiment. El 1610 Amat havia comprat al carrer de Sant Pere Més Baix una casa que seria l'inici de la futura gran residència atès que el 1619 en va comprar una altra i el 1638 adquiriria una tercera casa. Els tres immobles estaven l'un al costat de l'altre i tenien una superfície considerable i on, poc després, es va construir la futura residència familiar. En total, Pau Amat major havia invertit la suma de 1.882 lliures.

En l'entretant, el 1612 Pau, vidu de Maria Àngela, es va casar una altra vegada, amb Isabel Cebrià, la mare de Pau Amat menor. La segona muller era viuda d'un manyà de la Bisbal d'Empordà i li aportava un dot de 520 lliures de les quals en pagava 243 lliures en diner i la resta en joies d'or i plata, roba i mobles. A l'hora de la veritat el que comptava pel futur marit eren aquestes 243 lliures de dot a les quals calia afegir les 112 lliures d'una casa a la Bisbal i les 62 lliures d'un camp a Ventalló, tot plegat sumava 417 lliures; gairebé, l'import dels immobles de la núvia era de 417 dels béns immobles del dot. Aquestes 417 lliures gairebé eren el preu de la casa que s'havia comprat dos anys abans a Barcelona, per 335 lliures. El dot de la viuda era força interessant per un menestral com Amat. Pel que fa a les joies, només eren dos parells d'arracades i dos anells d'or valorats en 16 lliures, a més d'una cullereta, una corretja i un *agnus* de plata que sumaven 5 lliures. La resta del dot consistia en tovalloles, llençols i roba de dona.

La prosperitat de Pau, més que no pas de la seva feina com a artesà i teixidor, procedia del comerç de llana. El 1616 formava una companyia amb Segimon Sala i amb altres socis que no apareixen en el contracte, per la compra de llana a l'Aragó, València i Castella. Pau Amat no era un cas excepcional i per la mateixa època altres paraires feien amb èxit semblant aquests negocis.⁹

9. A. GARCÍA ESPUCHE: *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña 1550-1640*. Alianza Editorial, Madrid, 1998, p. 135.

ELS PARAIRES DE BARCELONA AL COMENÇAMENT DE SEGLE

Poca cosa es pot documentar sobre les activitats d'Amat en aquests anys però es poden deduir a través de les dades d'altres paraires que vivien en el seu mateix carrer. Un d'ells era Jaume Oller. El 1638 Amat compraria la seva casa a un descendent. És a dir, Jaume Oller vivia i tenia el taller a la casa que uns anys més tard seria d'Amat. El paraire Oller era de Centelles (Osona) i va morir a Barcelona el 1612. Es pot observar la seva botiga, la seva llar i deduir els seus afers a través de l'inventari *post mortem*. A la botiga hi havia 37 quintars de llana, fil de llana i teixits i al porxo tenia 28 quilos de lli i 16 quilos de cànem. Els seus negocis queden reflectits a la relació dels crèdits i dels deutes que el paraire apuntava en un llibre de fulls grans amb cobertes de pergamí. Entre els crèdits que hi havia a favor seu apareixien els dels grans bancs privats de l'època a la ciutat, com el de Milsocos i el dels germans Francesc i Alexandre de Moxó, a més del Banc de Barcelona. En total, el crèdit a favor d'Oller era de 856 lliures de les quals 809 lliures corresponien al banc de Milsocos. També Oller era creditor de diferents comerciants que li havien comprat teixits. Es tractava de 34 peces de vint-i-quatrens fins per valor de 2.441 lliures i 7 peces de vint-i-dosens per un valor de 517 lliures, 16 sous. També era creditor de 468 lliures per la venda de llana d'Aragó. El total dels crèdits a favor d'Oller era de 3.426 lliures procedents, tal com s'ha dit, de la venda de teixits i de llana d'Aragó i de 856 lliures més que li devien els bancs. Segurament, Oller havia teixit els vint-i-quatrens i vint-i-dosens, que haurien estat venuts a diferents comerciants, cosa que explica la presència d'un corredor d'orella com a intermediari. Els vint-i-dosens i vint-i-quatrens eren els millors teixits que es feien a Barcelona. La qualitat dels teixits venia determinada per la quantitat de fils que tenia l'ordit, per tant els teixits vint-i-quatrens tenien vint-i-quatre centenars de fils i els vint-i-dosens, vint-i-dos centenars. En un paper posat al mig de l'inventari apareix l'anotació que Jaume Oller i el seu germà Joan havien fet una tramesa de draps a Palerm per 118 lliures. Jaume també tenia deutes, sobretot amb els seus germans, el paraire Joan i el capellà Antoni, beneficiat de la seu de Barcelona. En total els devia 1.750 lliures. Dotze deutes més sumaven 507 lliures. En resum, quan Jaume Oller va morir, el seu negoci tenia un superàvit de 1.925 lliures.

Segons l'inventari, Jaume Oller tenia un bon nivell de vida. Els mobles, els matalassos i la roba de la casa així com la d'ús personal eren qualificats com a bons. Vestia camises de bri de cànem i de "tela de compra", i no pas teixida a casa per la seva dona. Tenia sis culleres de plata i diferents joies d'or que no consta que fossin procedents de

penyores. Com molts barcelonins de l'època tenia la seva arma de foc, un pedrenyal amb flascó, clau i xarpa. Era a més propietari d'una casa, un camp i un hort al seu poble de Centelles. Els germans Oller eren de família benestant perquè l'inventari d'Antoni, beneficiat de la seu de Barcelona, deia que era el propietari de la casa amb tres portals al carrer de Sant Pere Més Baix, on vivia Jaume i que després compraria Amat. El beneficiat Antoni Oller tenia a la Taula i al Banc de Barcelona 550 lliures i a casa seva guardava vuit objectes de plata dels quals no consta el pes, 10 escuts d'or "de la creueta", 4 ducats d'or i 13 lliures de plata.¹⁰

Un altre paraire que vivia davant mateix de la casa de Pau Amat era Pau Ballés. El seu inventari permet observar molt bé el taller i les eines de treball d'un teixidor. El taller estava a l'entrada de la casa i hi havia "una perxa de parellar los draps amb 55 mans plenas de palmasos, bonas". Una altra perxa de una mà ja usada, "dos taulells per las mateixas perxas ab son beyart y pots y lo cavall", tres caixes de paraire amb tres banquetes de tres peus, tres barres per tenir els pesals, deu coves per tenir la llana per cardar, una caixa d'untar amb el mànec de ferro i que "serveix per tenir lo oli per untar los pesals", una balança romana amb el seu piló de pes d'1 quintar i 7 lliures, dues emprimadores y dues emborradores totes velles, "tres parells de cardes de la perxa ab dos parells de curetes y un suró per pasar los draps". Hi havia també draps ja fets, com cinc peces de vint-i-quatrens de colors, una peça de vint-i-dosè blau i una altra de negre i, a més, quatre peces de vint-i-quatrens de colors "que van aparellan", dues peces de vint-i-quatrens per enfortir i nou sacs de llana d'Aragó. Hi havia altres objectes, com una balança romana grossa de quatre quintars de pes, una flassada i unes capes de pastor.

En una altra habitació, "en lo tint", hi havia una premsa usada amb el seu cargol, un cubell gran de fusta amb el seu cobertor per tenyir, una caldera gran d'aram bona, una taula d'esborrar vella i un banc alt, diverses portadores i llenya. I també un pobre ase vell amb la seva brida i l'albarda. Però a més dels estris que hi havia a l'entrada i a l'habitació del tint, en diferents indrets de la casa es guardaven matèries primeres per a l'elaboració dels draps. Així l'indi, el tint blau, era un producte car i delicat que quedava tancat en una caixa on n'hi havia 61 arroves i mitja. Les 70 lliures de pes de llana filada que havia sobrat de draps ja teixits es guardaven en un cofre juntament amb dos

10. AHPB. Antoni Joan Fita. Inventari de Jaume Oller. Liber primus inventarium et encantuum 1608-1614. 8-VI-1612, 17-I-1614.

torns de filar. Al porxo hi havia 79 roves i 39 lliures de pes de llana, a més de 50 roves de llana d'Aragó repartides en cinc sacs i 97 pesals de llana destinats a fer vint-i-quatrens. Pau Ballés donava feina en el seu taller a un mestre i a dos fadrins que vivien a la mateixa casa en dues habitacions, una d'elles per al mestre, amb els corresponents llits, matalassos, mantes i llençols, una comoditat que no era a l'abast de tots els aprenents. Ballés tenia alguns petits deutes que es podrien atribuir a la necessitat de capital circulant pel funcionament del seu taller. Devia diners a la minyona de la casa, a un candeler de cera i a dos sastres. Altres deutes eren a dos botiguers de comanda i alguns artesans per feina que li havien fet, com un corder, un tintorer, un abaixador, un moliner de draps, el tint del gremi i dos traginers. En total sumaven 243 lliures.

Pau Ballés era, a més de paraire teixidor, un comerciant. En general, es pot dir que aquestes dues activitats apareixien relacionades a partir del moment que el taller d'un teixidor prenia volada. Aleshores el paraire es plantejava la necessitat de comprar matèries primeres a bon preu. La compra avançada de grans quantitats de llana d'Aragó i la de tints i aprests obligava a demanar préstecs. Ballés havia demanat diners a lletra de canvi, és a dir a un terme de tres mesos que podia ser prorrogat per tres mesos més. Els seus prestamistes havien estat Jaume Damians, Sicília Nicolau, Bernardí Granollachs, un tal Miret de Tarragona i Pere Serra. En total eren 2.023 lliures, 11 sous, 3 diners.

Ballés devia alguns diners i tenia préstecs per amortitzar però també tenia a favor seu diferents crèdits, entre els quals 1.080 lliures de l'assegurança d'un vaixell, 160 lliures d'una venda de tint d'indi, 150 lliures més per la venda de llana a un Grau de Saragossa, 440 lliures que devia Joan Prats de Palerm, 515 lliures que devia el banc per una quantitat en escuts de marc cobrats en la fira de pasqua de Gènova: "per escuts de marc havem presos en esta fira de pasqua que son entrats de Palerm de Joan Prats". Devia a un tintorer 67 lliures i d'altres quantitats. Tot plegat sumava 2.528 lliures.

De quina manera els negocis de Ballés es reflectien en el seu nivell de vida ho podem veure a través del seu inventari. La sala era gran ja que hi havia setze cadires i un bufet de noguera. La seva cambra tenia un llit de camp de noguera adornat amb set cortinatges de drap vermell, una arquimesa de noguera, dues caixes de fusta d'àlber i un armari encastat. En una altra cambra hi havia dues caixes de núvia amb roba. Pot ser que aquesta habitació fos el domini de la seva dona, perquè hi havia vint-i-una lliures de pes de lli per filar i vint-i-quatre lliures de pes de lli ja filat. Era l'únic lloc de la casa on hi havia quadres, tres representacions de la Verge pintades al tremp. En una altra

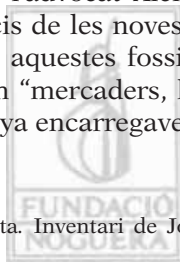

cambrà hi havia un arcabús usat, una espasa dolenta, un llit de camp amb els seus set cortinatges de cotó i canem amb serrells i tot el parament del llit, qualificat com a bo. A més, hi havia una catifa gran bona, i l'únic llibre de la casa, un exemplar del popular *Flos Santorum* de Iacoppo da Varazze, una vida de sants escrita a finals del segle XIII i editada a Barcelona el 1524. En aquesta cambra hi havia guardat en una caixa el tint blau, l'indi.

La roba de casa era abundant i es guardava en caixes a les diferents habitacions: barrets, capes valones, gipons i *ropillas*. Hi havia una capa de Contray fi que va ser venuda en encant per 7 lliures, a més 14 camises de lli bones, 27 llençols, 10 estovalles, 60 tovallons, 27 eixugamans. També hi havia roba de dona com gipons guarnits amb passamaneria de seda, un mantell de seda i una mantellina, totes les peces eren bones. Les joies d'or eren una cadena que pesava 8 unces (268 grams) quatre anells d'or i un *agnus*, que pesaven uns 11 argenços (23 grams) i unes arracades d'un pes de 7 grams. En total hi havia en joies 300 grams d'or. Quant a la plata hi havia una campaneta amb la seva cadena, tres forquilles, tres culleres, un *agnus*, un clauer i una agulla. Tota la plata pesava 733 grams. No consta que ni l'or ni la plata procedissin de penyores i algun objecte era utilitzat habitualment, com les tres culleres molt velles que hi havia a la cuina. Un dels anells d'or el portava des de feia temps la viuda i no se l'havia pogut treure del dit per tal de pesar-lo quan es va fer l'inventari.¹¹

Els negocis de Pau Amat entre els anys de 1610 i 1620 devien ser molt semblants als de Jaume Oller i de Pau Ballés. Tots ells eren paraires empresaris que traficaven amb llana d'Aragó i amb matèries primeres, venien teles als comerciants i exportaven manufactures tot contractant el transport de la seva mercaderia en algun vaixell que anava cap a Gènova. El volum dels seus negocis feia que paguessin i cobressin a través de lletres de canvi i que obtinguessin crèdits d'algun banquer. Eren autèntics empresaris en una època de grans oportunitats. Un document descriu el circuit comercial que abans de la guerra feien molts paraires com Jaume Oller, Pau Ballès o el mateix Pau Amat. Es tracta de l'escrit que va fer l'advocat Aleix Tristany per encàrrec dels botiguers de teles, "Perjudicis de les noves tarifes de teles aprovades el 1653", on es demanava que aquestes fossin abolides. En aquest document Tristany exposava com "mercaders, homes de negoci y parayres" de diferents viles de Catalunya encarregaven a fora la compra de moltes

11. AHPB. Antoni Joan Fita. Inventari de Joan Ballés. Llibre d'inventaris i encants 1619-1622. 23-III-1619.

quantitats de llana per fabricar draps, “y per pagar los preus de la llana no enviaven diner en efectiu sinó ab lletres de cambi, a la par se pagaven y se trobaven ditas lletras ab molta facilitat”. Els teixits que es feien eren barats per l'abundància d'artesans i eren enviats a Mallorca, Sardenya, Sicília Itàlia “y altres regnes”. De retorn es portaven a Catalunya teixits de seda, forment i peix.¹²

La fortuna que Pau Amat va fer entre 1616 i 1633 es degué a un conjunt d'activitats com les descrites per Tristany i, concretament, la compra de llana a fora de Catalunya i la seva venda als paraires teixidors o bé la contractació amb aquests per l'elaboració de teixits que després venia a les botigues o exportava a Sicília. Al mateix temps feia altres negocis com assegurances marítimes, préstecs a violari, a censal, en assegurances de vida, amb penyora i en lletres de canvi. Arrendava la provisió de blat per la parròquia forana de Terrassa i tenia una petita participació en un arrendament d'impostos. Al llarg dels anys va seguir fent els mateixos negocis. El 1622 apareix a la documentació com a paraire però també participava per valor de 100 lliures en una assegurança de vida al bisbe de Jaca. El 1641, i en una altra assegurança de vida a un adroguer, ja era anomenat donzell.¹³ Sota les seves diferents varietats, es pot dir que els préstecs i les assegurances van ser fonamentals en l'ascens de Pau Amat major.

L'EXPORTACIÓ DE TEIXITS A GÈNOVA I PALERM¹⁴

El 1634 feia molts anys que Pau Amat major havia deixat d'esser un artesà. El treball manual no s'adeia amb la seva riquesa ni amb el seu títol de donzell però seguia actuant com a paraire comerciant. El canvi de nivell social no va influir en les seves activitats; una d'elles era l'exportació de teixits a Gènova i sobretot a Sicília. Aquest comerç era practicat no tan sols per comerciants més o menys importants sinó també per teixidors que destinaven una part de la seva producció a

12. S. SALADRIGAS i J. SOLER: *El arte real de perseguir a los sombreros*, Centre de Documentació i Museu Tèxtil, Barcelona, 2008. L'escrit d'Aleix Tristany, “Perjudicis de las novas tarifas de telas aprovadas el 1653”, document reproduït a la p. 277 de J. TORRAS ELIAS: “Estructura de la industria pre-capitalista. La draperia”, *Recerques*, 11 (1981), pp. 7-28. A. GARCIA ESPUCHE: *Un siglo decisivo...*, *op. cit.*, pp. 133-149.

13. J. M. MADURELL MARIMON: “Los antiguos seguros de vida en Barcelona”, *Anuario de Historia del Derecho Español*, XXVII-XXVIII (1957-1958), pp. 88, 91, 134, 159, 160 i 173-174.

14. Aquest apartat reproduceix una part d'un article de l'autora ja publicat. E. BADOSA: “L'exportació de draps a Sicília segons la comptabilitat de la família Amat (1638-1644)”, *Recerques*, 51 (2005), pp. 69-92.

l'exportació tot carregant algunes peces de les seves teles en vaixells que sortien de Barcelona cap a Gènova o Palerm.

Pau Amat era ja noble i ric però no havia oblidat com es feia un drap i a quins teixidors de la ciutat calia anar per obtenir la millor qualitat. Coneixia els artesans que es dedicaven a les fases de l'acabat a qui els encomanava la feina. Un cop rebuda la mercaderia els descomptava diners dels salaris pels defectes de la tela, el que a la seva comptabilitat apareix com a *tares*. La minuciositat amb què controlava totes les despeses de les exportacions de teixits arribava al punt de registrar el cost de l'embalament de les teles, dels cordills, dels fils i del que havia pagat als bastaixos i carregadors de la nau.

Els inicis de l'exportació de teixits a Palerm i Messina van ser anteriors al 1634 però va ser en aquest any quan es va formar una societat entre el vell Amat, el seu fill Pau Amat menor i el paraire Joan Pau Ràfeques. Els Amat hi posaven un capital de 20.000 lliures i Ràfeques era el gestor de la companyia i guanyava el 10 per cent dels beneficis nets. Pau Amat major va enviar el seu fill gran a Palerm, on va viure entre 1634 i 1638. En aquest aspecte Amat seguia el costum de molts mercaders catalans i menestrals, que enviaven els fills a Palerm per exercitar-se en el comerç i per encarregar-se de rebre la mercaderia i reexportar-la a diferents poblacions de l'illa.¹⁵ Els catalans tenien consolat a Palerm des del segle XIII, al davant del consolat de Gènova. A l'últim terç del segle XIX es descriu la *loggia* dels catalans com un gran espai cobert i tancat per quatre grans reixes de ferro que eren emmarcades per quatre arcs que se sostenien sobre columnes de marbre. Al centre hi havia un pati amb seients, tarongers i una font de marbre. La llotja va ser derruïda el 1771. Els catalans tenien des del començament del segle XVI la seva església, Santa Eulalia dei Catalani, d'estil plateresc amb l'escut de la ciutat de Barcelona a la façana, reformada el 1630.¹⁶

15. J. CARRERA PUJAL: *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI-XVIII*. 4 vols. Barcelona, 1974, vol. I, p. 379. M. AYMARD: "Commerce et consommation des draps en Sicilie et en Italie méridionale (xve XVIIIe siècles)". Dins: M. SPALLANZANI, *Produzioni, commercio e consumo dei pan di lana nei secoli XI-XVIII*, Florència, Leó Olschki, 1971, pp. 128 i 133. El mateix currículum seguien els fills dels comerciants d'altres ciutats. Una part important de la seva formació era el viatge i l'estada a l'estranger durant uns anys. Posteriorment el retorn i el casament, gairebé simultàniament, constituïen el reconeixement social de la seva autonomia. En el cas del jove Amat aquesta venia reforçada per la donació entre vius feta en el contracte de casament el 1640. F. A. COWAN: *Venezia e Lubeca 1580-1700*. Roma, 1990, p. 137. P. BURKE: *Venecia y Amsterdam*. Barcelona, 1996, p. 128, 129 i 134.

16. G. DI MARZO: *Opere storiche inedite della città di Palermo*. Vol. I. Palermo, 1872, p. 256. Santa Eulalia dei Catalani, sense culte després de la Segona Guerra Mundial, avui en dia és la seu de l'Institut Cervantes del Ministeri de Cultura.

El 1638 —possiblement fos a l'estiu i poc després del decès a Messina del soci Joan Pau Ràfeques— el jove Pau Amat va tornar a Barcelona i poc després el seu germà petit Josep arribava a Palerm ocupant el lloc vacant. També Francesc Ràfeques substituïa el seu germà Joan Pau mentre es constituïa una nova societat.¹⁷ A més d'aquesta companyia entre els de Barcelona i els de Palerm, n'hi havia una segona formada únicament pels residents a Sicília. Josep Amat i Francesc Ràfeques de Palerm havien fet la seva pròpia associació per fer els seus negocis d'exportació de matèries primeres. Però els carregaments de seda, cànem, terra de cera i indi procedents de Sicília no eren importants pels parents de Barcelona. Algunes vegades Amat major actuava com a simple comissionat dels de Palerm i venia els productes a artesans de diferents viles de Catalunya. És a dir el producte de l'exportació de teixits no revertia en la compra de productes sicilians, el que reflecteix la manca de retorns d'aquest comerç.

Entre el setembre del 1638 i fins al maig del 1640 Pau Amat major i Pau Amat menor, aquest recent arribat de Sicília, van treballar conjuntament. Corresponen a aquesta època les dades de l'exportació de teixits a Itàlia la qual es va perllongar fins al 1644. La col·laboració entre pare i fill es va interrompre a mitjan 1641 per desavinences aparegudes arran de la donació entre vius.

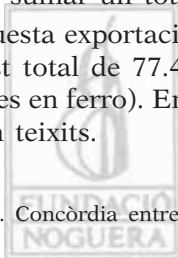
ELS COSTOS DE CADA EXPEDICIÓ

En els llibres de comptabilitat corresponents a aquests anys els Amat fan una relació lineal de tots els apartats que formen cada expedició. Apareix registrat allò que s'ha pagat per diferents conceptes, com les compres de teixits, els acabats, l'embalatge, el carregament, els drets, les assegurances i les corredories i, generalment, el cost final de cada expedició.

Quan ens plantegem la importància del comerç de la família Amat en els anys compresos entre 1638 i 1644 cal fer tres puntualitzacions.

- La consideració de l'import total. En aquests anys la seva exportació a Itàlia va sumar un total de 83.664 lliures.
- La major part d'aquesta exportació es va fer entre 1638 i 1640 i va ser per un cost total de 77.418 lliures (65.684 lliures en teixits i 11.734 lliures en ferro). Entre 1642 i 1644 van exportar 6.246 lliures, tot en teixits.

17. AHPB. Pere Pau Vives. Concòrdia entre Amat i Ràfeques. Llibre segon de concòrdies, 1641-1647. 9-IV-1645.

- Entre un 79 i un 88 per cent del cost de cada expedició corresponia a la compra dels teixits que feien els Amat als seus proveïdors, generalment els botiguers de comanda, i també als contractats amb teixidors de Barcelona en el cas dels de millor qualitat. Els diferents impostos a l'exportació sumaven, teòricament, el 4,16% del valor de la mercaderia. La resta serien despeses produïdes per alguns tints, acabats, embalatge, carregament, correatges i assegurances.

Cal detallar més aquestes puntualitzacions. Als llibres majors de la comptabilitat apareixen amb molt detall les despeses per les exportacions de teixits. Hi ha quatre grans expedicions on les dades són molt abundants. A més, hi ha altres exportacions de menor importància i registrades amb menys detall. La primera gran expedició cap a Palerm es realitza en dos viatges, comptabilitzats conjuntament, cap a la tardor del 1638.¹⁸ El seu import total, incloses despeses de carregament i pagament de drets, pujava a 17.998 lliures, 3 sous segons la suma donada pels Amat. El 79,05% d'aquest total corresponia a la compra de teixits i, aproximadament, el 16,89% restant a les despeses de teyir, acabament d'alguns teixits i altres costos com embalar, carregar a la nau i les assegurances. El pagament dels drets acostumava a ser, a partir de la tardor del 1638, del 4,16% del valor de la mercaderia si bé abans d'aquesta època, en pagar-se el que s'anomena "drets del rei", aquest percentatge pujava al 6,25%.

Una segona expedició es fa en un sol viatge pel mes de maig. El cost total és de 6.948 lliures, de les quals el 85,44% correspon a la compra de les teles, quelcom més del deu per cent és pel pagament dels tints i acabats dels vint-i-quatrens i vint-i-desens, a més d'altres despeses, com fer balons i carregar a la nau i per les assegurances. El pagament dels drets en conjunt representa, tal com s'ha dit, el 4,16% del valor dels teixits.

La tercera expedició es fa a la tardor del 1639 i és la més important de totes amb un valor de 30.180 lliures segons la xifra donada pels Amat, però la comptabilitat inclou altres partides i despeses que apareixen fets posteriorment i els quals no són afegits a les 30.180 lliures. Si s'inclouen aquestes despeses l'exportació es pot valorar en 30.930 lliures. D'aquest import, el 86,55% és per l'adquisició dels tei-

18. La millor època per navegar pel Mediterrani era entre el 20 de març i el 20 de setembre. No era tan bona entre el 20 de setembre i el 20 de novembre. Entre aquesta data i el 20 de març era el pitjor període. E. GRENDI: *La repubblica aristocratica dei genovesi*. Bolonya, 1987, p. 329.

xits als proveïdors. Aproximadament un nou per cent seria per altres despeses i el 4,16% del valor de la mercaderia per pagar els drets de sortida. És a dir, en un any, entre la tardor del 1638 i la del 1639, sumant el que s'ha gastat en les tres exportacions a Palerm, dirigides als seus agents Josep Amat i Francesc Ràfeques, els Amat havien invertit un total de 55.116 lliures.

Hi ha altres exportacions de menys importància. L'agent de Pau Amat a Plasència, Nicolo Schiattino, li encomana la producció de vint-i-quatre vermells que valdran 122 lliures, 5 sous. Una altra comanda per Gènova de draps vint-i-dosens i vint-i-quatre per valor de 286 lliures, 11 sous és feta per compte del príncep Joan Andrea Doria, virrei de Sardenya. Un tercer encàrrec el fa el comerciant genovès Francesco Gatto, qui vol teixit barat i tota la mercaderia és de catorzans de Sallent per un import de 502 lliures, 19 sous, 9 diners. En total, el 1638 i 1639 les exportacions a Itàlia sumen 56.027 lliures.

Pel setembre del 1640 torna a fer-se una nova gran exportació, la quarta, formada per dues expedicions a Messina amb escala Liorna. El carregament porta teixits per valor de 9.657 lliures. En aquest viatge Amat ha carregat ferro del Rosselló per 11.734 lliures, és a dir més de la meitat de l'expedició correspon al ferro. El metall ha estat comprat per 29 lliures el quintar a Antoni Generés, burgès de Perpinyà. El benefici net d'aquesta venda és de 1.485 lliures, és a dir un 12,65%. El venedor a Sicília Giacomo Battista pagaria el diner en lletra de canvi per les fires de Plasència a Fabio Orlandini i aquest el lliuraria a Amat en lletra de canvi per Barcelona.

El cost total de l'expedició dels teixits i del ferro, tot sumant les diferents partides que la componen, és de 23.128 lliures, 16 sous, sense que apareguin especificats en els comptes els respectius imports de les assegurances i dels drets. Per això no és possible establir el percentatge de la compra dels teixits als proveïdors. Els Amat no fan exportacions el 1641 i no tornen a carregar fins a finals del 1642, el que representa gairebé dos anys sense activitat. La mercaderia es dirigeix cap a Palerm i la venda és confiada als negociants Jacint i Josep Rocafort. El valor és de 2.117 lliures, 12 sous i el 88,66% correspon a la compra dels teixits. Els Rocafort ajornen liquidar amb Amat una part de la venda per la qual pagaran un 10% anual.

El 1643 i 1644 hi ha cinc exportacions més però de poc volum, encara que el valor dels draps és relativament alt per raó de la seva qualitat. En general, les dades d'aquests anys no donen tanta informació com en el període 1638-1640 i no es pot deduir el percentatge que representa la compra dels teixits.

VALORACIÓ DE CADA EXPORTACIÓ SEGONS LES QUALITATS DEL TEIXITS. PREUS UNITARIS PER QUALITATS

A més del cost total per la compra dels draps, els Amat especifiquen el valor i el preu unitari per cana segons les diferents qualitats. Analitzant totes les exportacions des del punt de vista de les diferents qualitats i del seu valor respectiu en lliures, hem distribuït les dades en les dues etapes en què es realitza aquest comerç.

Anys 1638-1640

(Valors en lliures)

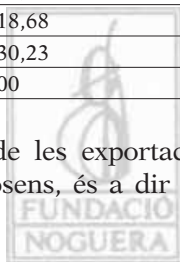
	1638	1638	1638	1639	1639	1639	1640
	<i>Exped. Primera</i>		<i>Exped. Segona</i>		<i>Exped. Tercera</i>		<i>Exped. Quarta</i>
Vint-i-quatrens	1.571	105	149	2.372	-	7.455	1.590
Vint-i-dosens	5.019	-	111	3.565	-	11.268	4.622
Setzens, catorzens	7.639	-	-	-	462	8.050	3.444
<i>Valors totals pel període 1638-1640</i>							
	<i>Lliures</i>		<i>%</i>				
Vint-i-quatrens	13.242	23,06					
Vint-i-dosens	24.585	42,81					
Setzens, catorzens	19.595	34,12					
	57.422	100					

Anys 1642-1644

(Valors en lliures)

	1642	1643	1644	1644	1644	1644
Vint-i-quatrens	-	-	284	1.166	618	937
Vint-i-dosens	715	159	225	-	-	-
Setzens, catorzens	1.160	619	-	-	-	-
<i>Valors totals pel període 1642-1644</i>						
	<i>Lliures</i>		<i>%</i>			
Vint-i-quatrens	3.005	51,07				
Vint-i-dosens	1.099	18,68				
Setzens, catorzens	1.779	30,23				
	5.883	100				

Al voltant d'un 66% de les exportacions entre 1638 i 1640 són de vint-i-quatrens i vint-i-dosens, és a dir de draps de qualitat mitjana

i alta.¹⁹ Aquesta proporció augmenta lleugerament, al 69%, entre 1642 i 1644. Aquest aspecte és interessant a l'hora de valorar el paper econòmic i social d'aquesta exportació. En tractar-se de teixits que en les dues terceres parts eran de qualitat mitjana i alta, el component salarial tenia una part important del cost final. Era una exportació que beneficiava sobretot un artesanat qualificat. En el que pertoca als preus unitaris dels teixits segons la seva qualitat, cal fer alguns comentaris.²⁰ El drap més car era el vint-i-quatrè fi "a la segoviana" fet a la ciutat de Barcelona. En el primer període de l'exportació, entre 1638 i 1640, el vint-i-quatrè fi es pagava entre 60 i 66 sous la cana, és a dir a unes 3 lliures.²¹ Els draps vint-i-quatrens menys selectes es pagaven entre 40 i 45 sous la cana. Els vint-i-dosens es valoraven entre 30 i 35 sous la cana. Els teixits més senzills, els catorzens i setzens blancs, es pagaven a 12,9 i a 20 sous la cana, respectivament. En l'àmbit local, Camprodon era, amb diferència, la major proveïdora de setzens. També hi havia alguna partida de dotzens pagats a uns 9 sous la cana.²² De tot el que ha estat exposat resulta que el drap vint-i-quatrè fi a la segoviana de Barcelona era un 33% més car que el vint-i-quatrè senzill i un 50% més car que el vint-i-dosè. El vint-i-quatrè senzill era un 25% més car que el vint-i-dosè. Pel que pertoca a aquest últim era un 35% més car que el setzè.

En el segon període, entre 1642 i 1644, els preus dels teixits van augmentar considerablement, possiblement per l'encariment dels salaris i la inflació produïda per la guerra. Els vint-i-quatrens fins de Barcelona havien arribat a ser d'uns 88 sous la cana i els catorzens d'uns 16,6 sous la cana. Per tant, entre el 1640 i el 1643 el preu del vint-i-quatrè fi de Barcelona s'havia apujat un 25% i el del catorzè un 22%. No hi ha dades sobre els preus dels vint-i-dosens i setzens. L'increment més alt del preu vint-i-quatrè pot ser atribuït a la dificultat de substituir artesans qualificats, mentre que en el cas de teixidors de menys ofici, els dels draps setzens, podien ser reemplaçats amb més rapidesa per mà d'obra aliena a la draperia.

19. La qualitat venia determinada en primer lloc pels centenars de fils que tenia l'ordi. El vint-i-quatrè tenia vint-i-quatre centenars de fils. Els draps més barats, els vintens i els setzens, tenien 20 i 16 centenars de fils, respectivament, encara que hi havia teixits més senzills. També era important pel preu del teixit el tiny i l'acabat. R. M. DÀVILA, M. DURAN i M. GARCIA FERNÁNDEZ: *Diccionario Histórico de telas y tejidos. Castellano-Catalán*. Salamanca, 2004, pp. 147 i 148. P. IRADIEL: *Evolución de la industria textil castellana en los siglos XIII-XV*. Salamanca, 1974, p. 197.

20. E. BADOSA: "L'exportació de draps...", *op. cit.*, pp. 84-92.

21. Molt més car devia ser el drap negre procedent de Segòvia que utilitzaven els consellers per fer-se la gramalla i que el 1621 el pagaven a 15 lliures la cana. J. CARRERA PUJAL: *Història política...*, *op. cit.*, vol. I, p. 391.

22. E. BADOSA: "L'exportació de draps...", *op. cit.*, pp. 84-92.

Els preus esmentats eren els pagats pels Amat als seus proveïdors els botiguers de comanda, excepte en el cas dels vint-i-quatrens. Aquests eren fets per parelles de la ciutat de Barcelona a qui els Amat els encomanaven directament el draps. Per a la resta de les qualitats els teixits eren comprats previ encàrrec a botiguers de comanda de Barcelona. Aquests encomanaven els draps a teixidors de Caldes, Camprodon, Sallent i altres localitats. Per això es pot saber el salari del teixidor barceloní de vint-i-quatrens però no pas el que cobrava el teixidor d'altres poblacions catalanes, ja que els Amat pagaven al botiguer el preu final de la tela i no consta el salari efectivament cobrat pel teixidor. Sovint els teixits eren lliurats sense tenyir ni acabar, despeses que anaven a càrrec dels Amat.

IMPOSTOS, ASSEGURANCES I CORREDORIES

Els drets de sortida de les teles són l'imperiatge, de la ciutat, del general i de galeres. El total és de 10 diners per lliura, és a dir que en conjunt representa el 4,16% del valor dels teixits, encara que són freqüents els fraus. El dret del rei només apareix pagat en la primera expedició i potser amb anterioritat al 1638 es deuria cobrar sempre, cosa que feia pujar el percentatge dels drets a un 6,25% del valor dels draps.

Els drets eren cobrats pels respectius arrendataris, generalment comerciants. L'imperiatge era arrendat per Onofre Massanes, mercader de teixits. El 1640 apareixia també Joan Baptista Sabater. El pagament era de 2 diners per lliura. L'arrendatari del dret de la ciutat era el notari Arnau d'Orlau el 1638, i Miquel Àngel Salavert i Miquel Joan Rossell l'any 1639. El dret de la ciutat era el més car, de 5 diners per lliura. El dret del General tenia com a arrendatari l'argenter Pere Farell i es pagava 3 diners per lliura.

Les assegurances es calculaven gairebé sempre en dobles d'or. La taxa de les assegurances era molt variable. En una mateixa expedició hi havia quantitats assegurades per diferents taxes. A la primera expedició es feren al 6%, 7%, 7,5% i 10%. A la segona expedició l'assegurança era del 5 per cent i a la tercera expedició era del 9% en les tres quartes parts del valor exportat i del 12% per la quarta part restant. Al mateix viatge hi havia una altra quantitat assegurada al 5%. Al quart viatge s'asseguraren les mercaderies al 6%, 7% i 10%. Potser aquestes diferències estiguessin relacionades amb la qualitat dels teixits.

En el que pertoca als correatges, el corredor d'orella cobrava 2 sous cada 100 lliures sobre les assegurances marítimes. Les corredories

per la venda de les teles es pagaven segons la qualitat de la tela. Per una peça de vint-i-quatrè a la segoviana el corredor cobrava 8 sous per lliura i 4 sous si el vint-i-quatrè no era a la segoviana. La peça de vint-i-dosè la cobrava el corredor a 2 sous i la del catorzè a 1 sou.²³ Sobre els drets pagats per l'exportació de 404 quintars de ferro del Rosselló cap a Messina en el quart viatge a l'estiu del 1640 la comptabilitat no dona el que ha estat pagat per drets ni assegurances.

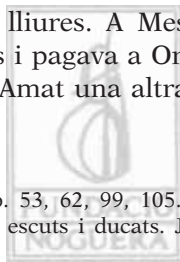
ELS AGENTS D'AMAT A ITÀLIA. FORMES DE PAGAMENT

Una expedició podia ser feta amb dues o tres naus. El destí final acostumava a ser Palerm, on la mercaderia era rebuda per Josep Amat i Joan Pau Ràfeques, socis gestors de la companyia que el 1634 van crear Pau Amat major i Pau Amat menor amb un capital de 20.000 lliures. La primera expedició va ser feta directament a Palerm sense que consti que hi hagués escales, encara que possiblement se'n fes una a Gènova, ciutat que sembla ser pas gairebé obligat entre Barcelona i Itàlia. En la segona expedició, la mercaderia es descarregava tota a Gènova, on una part va ser venuda i la resta va ser carregada cap a Palerm i enviada pel seu corresponsal, Nicola Schiatino, "en nau ben vista per ell", a Josep Amat. La tercera exportació es va fer en tres naus també cap a Palerm. La quarta exportació va anar a Palerm i Messina per les teles i el ferro després de fer escala a Liorna.

Pau Amat tenia una xarxa de corresponsals a Itàlia amb els quals treballava habitualment. A Liorna i a Gènova era Nicola Schiatino qui s'encarregava dels diferents tràmits i d'emmagatzemar la mercaderia: "Per nolits, drets, descarregar y depositar en magatzem, per la sua provisió y en pagament de major suma." Per tota aquesta feina Amat deia que li devia 280 lliures que li pagaria amb lletra de canvi per Plasència a la fira de reis del 1641, a través de Fabio Orlandini.

Giacomo de Battista era un altre agent a qui Amat donava ordre de rebre i vendre els teixits: "Ordeni envia a Giacomo de Battista perquè allà (Messina) fes la venda de las robas a preu corrent." Per l'assegurança des de Liorna a Messina al 3,5% i per altres despeses, se li devien a Battista 400 lliures. A Messina, un cop feta la venda, Battista enviava els comptes i pagava a Orlandini amb lletra de canvi i aquest lliurava els diners a Amat una altra lletra de canvi. Battista era

23. BC. SGA, arx. 526, pp. 53, 62, 99, 105. El 1618 els corredors d'orella cobraven el 2% sobre canvis fets en escuts i ducats. J. CARRERA PUJAL, *Historia política...*, op. cit., vol. I, p. 372.

un financer sicilià de certa importància. Entre 1631 i 1641 havia tramès a Gènova i a Milà un total de 531.666 escuts. El 1640 i amb un altre soci havia fet una lletra de canvi a Gènova per 20.000 escuts. Aquestes grans sumes de diners formaven part de la transferència de capitals que procedents de Sicília eren destinats pel govern del rei d'Espanya al compliment de diferents pagaments que calia fer a Alsàcia i el Tirol procedents de la intervenció d'Espanya a la guerra dels Trenta Anys.²⁴

La major part de les exportacions es feien a Palerm, on Josep Amat venia els teixits. La liquidació d'aquesta venda no apareix a la comptabilitat ni consta que es fessin transferències ni lletres de canvi entre els socis de la família. Alguna vegada Josep Amat enviava des de Palerm matèries primeres que a Barcelona eren venudes pel pare i el germà, però aquesta importació acostumava a ser un negoci de la societat feta a Sicília entre Josep Amat i Joan Pau Ràfeques i a benefici seu, i no formava part del circuit comercial regular previst per la companyia, que tenia com a objectiu fonamental l'exportació de draps. Però, com en el cas de la quarta expedició feta per Salvi Rocafort, si el destinatari no era de la família el pagament es feia amb lletres de canvi per Plasència. Era així com es liquidaven les exportacions a Gènova.

La tramesa feta per Amat el 1638 de dos draps vint-i-quatre vermells a Gènova a Nicola Schiatino es pagava mitjançant lletra de canvi. L'import total era de 122 lliures que equivalien a 153 escuts de marc, "que per son compte tenim tretas a pagar del seu de Plasència en pagament de la fira pròxima de pasqua per nostra de canvi".

El 1639 Amat envia al príncep Joan Andrea Doria quatre peces de drap amb una despesa total de 286 lliures que en moneda de la fira, l'escut de marc, equivalent a 197,5 sous per escut, les quals "per son compte tenim tret al seu de Plasència fires pròximes de pasqua, a rébrer Nicola Schiatino per nostra lletra de canvi".

Una altra petita exportació a Gènova de catorzens de Sallent valgué 502 lliures, 19 sous equivalents a 347,17 escuts de marc que Amat cobrava per lletra de canvi: "...que en pagament de la corrent fira de agost tenim tretas per mon compte al seu de Plasència a Nicola Schiatino per nostra lletra de canvi per la valuta cantoni."²⁵

24. BC. SGA, arx. 527, p. 49. C. TRASSELLI: "I genovesi e la Sicilia durante la Guerra dei Trent'Anni", *Rivista Storica Italiana*, any LXXXIV, fasc. IV (1972), pp. 978-987.

25. BC. SGA, arx. 526, pp. 27, 35, 42, 63 i 69.

EL FINAL D'UNA AVENTURA

L'exportació de teixits a Itàlia es va acabar el 1644. Diferents motius van influir en la fi d'aquest comerç. Uns van ser de tipus personal, com l'orientació que Pau Amat menor donava a la seva vida, ja que semblava cercar l'ascens social i els càrrecs públics més que no pas els guanys del comerç. Un altre aspecte va ser la mort de Josep Amat a l'estiu del 1644. En qualsevol cas, la rendibilitat d'aquest comerç ja havia disminuït molt després del 1640 per circumstàncies generals i pels canvis polítics i econòmics que es produïren. En el cas de Catalunya hi havia les dificultats de producció derivades de la guerra. Però ultra les dificultats per les quals atravesava Catalunya com a proveïdora hi havia les que patia Sicília com a compradora.

Després del 1625, a Sicília els preus del blat, la seva demanda i exportació van disminuir i la contractació de jornalers es va contraure, així com la producció agrícola. Això representava que l'illa havia anat deixant d'ésser un bon mercat per a les manufactures. El motiu d'aquesta involució econòmica havia sigut la greu crisi financera que a partir del 1620 i fins al 1650 sacsejà Sicília i que estava provocada per l'increment de la fiscalitat reial. Al bell mig de la crisi, entre 1630 i 1640, la creació de noves gabelles colpejà la producció de seda, oli, sal i la circulació interior del blat. Pels voltants del 1645 els genovesos es desfeien dels crèdits que encara tenien en el regne de les Dues Sicílies. La contracció econòmica va ser provocada per la pressió fiscal i pels efectes que se'n derivaren, com la detracció del capital local i dels terratinents de les inversions agrícoles i la seva destinació cap a inversions pretesament segures, és a dir cap a les compres d'oficis i de deute públic. Per altra part, el pagament d'impostos va tenir uns efectes desbaratadors sobre la producció i l'exportació de productes agrícoles. La reducció del consum intern de la major part de la població illenca va repercutir en una contracció de les manufactures urbanes del nord d'Itàlia. També Catalunya hauria de notar la crisi del mercat sicilià en la reducció d'unes exportacions de teixits de qualitats mitjanes que tenien com a compradors sectors de renda mitjana i classes urbanes.²⁶

Un altre aspecte que explicaria la contracció del mercat sicilià va ser la transferència de capitals fora de l'illa, uns 10 milions d'escuts entre 1620 i 1650 els quals anaren cap a Gènova, una escala cap a altres destinacions d'Europa i que servien per a pagar la política

26. M. AYMARD: "Commerce et consommation des draps...", *op. cit.*, p. 139.

bèl·lica de la monarquia espanyola. Aquesta sortida de capitals es va traduir en una manca de numerari que tenia Sicília per pagar les mercaderies que comprava.²⁷ Uns anys més tard els Amat reflexionaven sobre les pèrdues de la companyia del 1638 i del 1642 i les atribueïen, entre altres causes, als deutes incobrables i als elevats interessos dels canvis entre Palerm i les fires de Gènova: “Y com ab dita companyia y negoci no hi hagudes ganancias algunas per encara muchas perdudas aixi per ocasió de vaixells perduts per la mar com per rao dels molts deutors en grans sumas y quantitats fallits y morts (i) per rao dels molts interessos de canvis patits tant en Barcelona com en Sicília y en particular en tornar a voltar lo diner de Sicília a Barcelona per la via de Nona o Plasència...”²⁸

Tot i la seva molta experiència Pau Amat major no podia preveure el gran abast de la decadència de Sicília. No va ser l'únic comerciant que va fer malament els seus càlculs si es té en compte que va ser l'any 1630 quan el catalans van refer la seva església de Santa Eulàlia, sense considerar que el trist futur del mercat illenc feia inútil aquesta despesa.

27. M. AYMARD: “Il bilancio di una lunga crisi finanziaria”, *Rivista Storica Italiana*, LXXXIV, fasc. 4 (desembre, 1972), pp. 988-1017 i 994, 1010, 1014, 1015. Actualment la qüestió segueix plantejada en els mateixos termes que ho havia fet Aymard trenta-vuit anys enrere: “L’espansione demografica, economica, produttiva, ed in sostanza della ricchezza, continuò in Sicilia per tutto il xvi secolo sino almeno alla metà degli anni Venti del Seicento, con la crisi che giunse al culmine verso la fine degli anni Quaranta, per motivi non solo interni, ma in buona parte dovuti alla forsennata politica economica del governo madrileno che portò alla rovina, prima che i territori italiani, gli stessi territori dei regni iberi. ...Sarebbe oltremodo difficile calcolare i trasferimenti di denaro dall’isola verso la corte e dalla corte verso l’isola per le esigenze militari e per il costo dell’apparato burocratico... Il periodo peggiore fu il trentennio 1620-1650, quando la Spagna drenò dall’isola tutto il possibile trasferendo circa 10.000.000 di scudi in varie piazze d’Europa per far fronte alle sue guerre. La politica fiscale spagnola fu pernicioso soprattutto per la sperequazione (colpì le classi popolari e la produzione) e per i trasferimenti all’estero...” D. LIGRESTI: *Sicilia aperta (secoli xv-xviii). Mobilità di uomini e idee*. Associazione Mediterranea, Quaderni 3, Palerm, 2006, pp. 164, 306, 310. L. RIBOT: *El arte de gobernar. Estudios sobre la España de los Austrias*, Madrid, 2006, pp. 161 i ss. Ribot fa una aclaridora síntesi del procés d’emprobriment de Sicília i la seva relació amb la política fiscal espanyola.

28. AHPB. Pere Pau Vives. Llibre de Concòrdies 1641-1647, 9-IV-1646. BC. SGA, arx. 527, p. 49. C. TRASELL: *I genovesi e la Sicilia...*, *op. cit.*, pp. 981, 983-994 i 986.

FAÇANA DE SANTA EULALIA DEI CATALANI

L'església de Santa Eulàlia fou edificada l'any 1630, possiblement només l'interior, tot conservant la façana d'un edifici precedent. La seva història és l'exponent de la gran decadència del comerç català a Sicília. El 1648 els catalans establerts a Salerno es negaven que l'església fos cedida a cap orde religiós. El 1660, estant ja molt arruïnada, el virrei en volia la venda. En el gravat no apareix cap símbol religiós i la façana és pròpia de l'arquitectura civil. L'emblema imperial de les columnes d'Hèrcules i l'escut de la ciutat de Barcelona, així com les efigies dels reis d'Aragó, fonamenten la hipòtesi que procedien d'un edifici civil preexistent no identificat. Possiblement fos la llotja que tenia la "Nació Catalana", projectada a finals del decenni del 1530, a partir de l'entrada de Carles V a Palerm. Anteriorment, els mercaders catalans es reunien en una capella de l'església del convent dels dominicans. Una part edificada va ser derruïda el 1770. Actualment és la seu de l'Institut Cervantes.²⁹

29. El gravat antic de la façana procedeix de l'obra de G de Marzo, *Delle Belle Arti in Sicilia*, 4 vols. Palermo, 1862-1864. El gravat apareix reproduït a l'article de M. R. NOBILE i F. SCADUTTO: *Architettura e magnificenza nella Palermo del primo Cinquecento: il prospetto denominato di Santa Eulalia dei Catalani*, t. 18-19. *Espacio, tiempo y forma*, serie VII. *Historia del Arte*, 2005-2006, pp. 13-32 i 17. P. VOLTES BOU: *Repertorio de documentos referentes a los consules de Ultramar y al Consulado de Mar conservados en el Instituto Municipal de Historia de Barcelona*. Documentos y Estudios, vol. XIII (1964), pp. 29-165, 85-87.

ELS PRÉSTECES

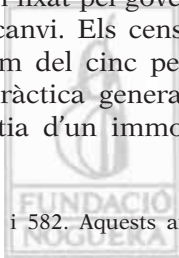
LES DIFERENTS FORMES DEL PRÉSTEC

En l'anàlisi dels préstecs cal distingir dues etapes. La primera entre 1639 i 1641, en què Pau Amat major actua en societat amb el seu fill, i una segona entre 1641 i 1651 quan, ja dissolta la societat, el vell Amat major treballa sol. La divisió entre les dues fases es pot situar a l'any 1641 arran de la donació entre vius dels béns i crèdits que va fer el pare Amat al seu fill gran amb motiu del matrimoni amb una aristòcrata.¹ A través de la comptabilitat apareixen les participacions en assegurances marítimes, els petits préstecs, els violaris, els censals a particulars, els censals a les universitats com els que feren els Amat a Terrassa i Esparreguera, i també l'arrendament d'alguna petita renda eclesiàstica. La major part d'aquests negocis no donaven grans ingressos. Hi havia molts diners deixats en préstec però en una bona part aquest capital s'atomitzava en una munió de petites quantitats deixades a pagesos, artesans i clergues.

Els préstecs tenien diferents modalitats, com els fets sense interès anomenats "préstecs graciosos" els quals eren poc freqüents. Més freqüents eren els préstecs amb penyora, generalment de joies i plata però també de tapissos i cortinatges. Altres tipus de préstecs eren els que tenien un interès màxim fixat pel govern reial que eren els censals, els violaris i les lletres de canvi. Els censals eren préstecs per temps indefinit a un interès màxim del cinc per cent i, encara que no era requisit indispensable, la pràctica general era que el pagament dels interessos tingués la garantia d'un immoble, de manera que en cas

---

1. BC. SGA, arx. 526, 524 i 582. Aquests arxius corresponen al període de la societat entre el pare i el fill.

d'un gran deute del prestatari, la finca podia ser venuda per pagar al prestador. El violari tenia una duració limitada a la vida del censalista, o de la persona que ell designés i per una o dues generacions, amb un interès del quinze per cent anual. La lletra de canvi era un préstec a curt terme a retornar al cap de tres mesos amb un rèdit anual que a Catalunya i partir del 1623 era del 2,5%, el que representava el deu per cent anual. Si al cap de tres mesos no es retornava el capital, en una de les quatre fires que es feien al llarg de l'any, el préstec podia perllongar-se successivament en termes de tres mesos. El deu per cent era també l'interès que acostumava a cobrar un comerciant per la demora en el pagament del seu client.

La lletra de canvi era un instrument de crèdit i també de pagament. L'evolució històrica de les seves diferents funcions ha estat objecte d'estudis específics i aquí no ens pertoca la seva anàlisi. Tan sols cal dir que en el cas dels Amat la quantitat de diners que ells deixaven en lletres de canvi signades a Barcelona es feien efectives en dues ciutats molt importants per al comerç català: Perpinyà i Novi; aquesta última estava ens aquests anys sota la influència de Gènova. Els genovesos van deixar de celebrar les seves fires a Plasència per traslladar-les a Novi el 1621, però en els comptes de Pau Amat les fires encara són anomenades freqüentment com a fires de Plasència.

La compra a Perpinyà de productes procedents de França pel comerciant català es pagava, tal com era preceptiu essent una ciutat de Catalunya, amb lletres de canvi signades dins el Principat, a Barcelona. El mateix succeïa amb la compra de productes a Lió, Gènova o a qualsevulla ciutat d'Itàlia, liquidats durant una de les quatre fires de Plasència i més endavant a Novi. Atès que l'operació es feia fora de Catalunya, a l'interès del préstec s'afegia el del canvi de moneda, perquè la divisa internacional era l'escut de marc d'or. El canvi entre la lliura catalana i l'escut de marc experimentava fluctuacions i les cotitzacions del valor entre les respectives monedes variava amb certa freqüència. Aquestes oscil·lacions podien representar una pèrdua de l'import del préstec. Per això el prestador l'avaluava de manera discrecional i l'afegia a l'import del capital que havia estat deixat. Això representa que el prestador podia sobrevalorar el perjudici derivat de les oscil·lacions del canvi de moneda i així camuflar abusos i convertir legalment la lletra de canvi en un préstec usurer.

Les assegurances marítimes era un tipus de préstec molt utilitzat i tenia l'avantatge que en una mateixa pòlissa hi participessin molts prestadors els quals sovint eren gent modesta que col·locava els seus petits estalvis, i entre tots aportaven el capital. Aquestes assegu-

rances tenien bàsicament dues modalitats: la primera era assegurar una embarcació i els diferents estris que la integraven; la segona era l'assegurança de tota o d'una part de les mercaderies embarcades. En totes dues modalitats podia aparèixer un sol assegurador o diferents els quals, tal com s'ha dit, només asseguraven una part i sovint molt petita. L'interès d'una assegurança marítima era molt desigual i depenia del risc del viatge, sobretot en viatges per la Mediterrània a causa de la pirateria i el cors. Però també la participació de petits prestadors deuria anar a favor d'uns interessos més baixos.

Una altra modalitat de préstec era el de les assegurances fetes sobre la vida d'una persona per un terme que podia ser d'entre un més i tres anys. L'assegurança de vida coincidia amb l'assegurança marítima, en què en un mateix contracte hi podien participar molts prestadors de modesta fortuna, com petits comerciants, botiguers, artesans i clergues els quals disposaven de petits estalvis per col·locar. Legalment, l'assegurat pagava a l'assegurador un interès del 17% anual sobre el capital prestat. En cas que el prestatari morís dins del terme en què era vigent l'assegurança, el prestador cobrava els diners del capital i dels interessos. L'assegurança de vida podia ser una garantia reclamada per un prestador per tal de cobrar els diners prestats en cas de defunció del seu client. Molts clergues contractaven assegurances de vida quan demanaven un préstec, potser perquè en no tenir descendència la reclamació del deute per part del creditor podia ser molt problemàtica. L'assegurança de vida també podia ser un requisit exigít pel prestamista en cas d'un prestatari de dubtosa solvència.

La documentació dels Amat permet observar la difusió que tenia cada tipus de préstec, així com il·lustrar sobre el seu funcionament i la seva utilitat. Es pot fer el seguiment d'alguna d'aquestes operacions al llarg de més de vint anys, entre l'any de 1641 i els compresos entre de 1663-1667. Les dificultats del prestador per arribar a cobrar expliquen que es produeixin canvis segons els desitjos dels contractants. Per exemple, un préstec en violari es converteix en censal i una lletra de canvi es transforma a violari i també a l'inrevés, que el violari esdevingui una lletra de canvi. Sobre l'assegurança de vida la documentació desmenteix el caràcter neutre que d'entrada es podria atribuir a aquest préstec. L'assegurança de vida no era tan sols que el prestador es protegís de l'eventualitat de no cobrar els diners en cas de defunció del prestatari sinó que també podia ocultar la usura en cas que el prestador i l'assegurador fossin la mateixa persona. Els préstecs fets pels Amat evidencien la gran versatilitat que podien tenir aquestes inversions i la facilitat amb què podien escapar a la rigidesa moral que en teoria constrenyia el préstec.

Els crèdits eren una part dels negocis que feia la societat entre el pare i el fill Amat, però majoritàriament poden ser atribuïts a la iniciativa del pare, amb una gran experiència en aquesta activitat. Tot i que seria el fill, Pau Amat menor, qui se'ls quedaria a partir del 1641 amb la donació entre vius, no era ell qui en un principi volia fer préstecs a pagesos, clergues o artesans. Pau Amat menor era un jove ambiciós i interessat en negocis de més volada, si bé més endavant, després de la guerra i lluny dels grans guanys que va fer en aquest període, també li va caldre fer nombrosos préstecs i de petites sumes de diners per tal de mantenir la seva minvant fortuna.²

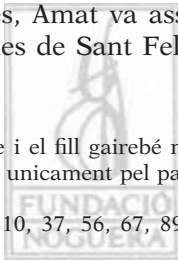
LES ASSEGURANCES MARÍTIMES

Amat major va participar en moltes assegurances marítimes conjuntament amb altres socis. Tal com ja s'ha dit, la participació d'un soci en una d'aquestes operacions podia ser per imports molt petits. En el cas del vell Amat també fou considerable el nombre d'assegurances on va participar amb petites quantitats tot fent societat amb altres asseguradors. Generalment l'assegurança es feia per les mercaderies embarcades i sembla que era poc freqüent fer-la sobre la nau, com la subscrita per 100 lliures "sobre buch y arreu a Francisco Grosso sobre barca de Pere Odon". El 1647 Amat pagava 50 lliures a uns assegurats perquè, "los era asegurador de Barcelona a Lisboa y altres llocs ... sobre lo buch y arreu de la barca patronejada per lo patró Jaume Balasté... la qual barca se perdé". Per la mateixa època i per un vaixell que es va enfonsar al moll de Barcelona, pagava a Cristòfol Genís 144 lliures, "per lo dany de 200 lliuras li era asegurador sobre lo buch que carregarian pessas (teles) en Cala (Calais) de Bretanya".³

Sovint no queda clar sota quin concepte es feia l'assegurança, si sobre la nau o sobre les mercaderies. Una de les assegurances que es va haver de pagar era de 100 lliures sobre un carregament entre Tarragona i Orà i d'aquest port a Barcelona en una nau "la qual fou presa de francesos en la albufera de Múrcia el març del 1639". En aquest any es fa una assegurança sobre munició per la guerra, procedent de Gènova. En diferents viatges, Amat va assegurar el comerciant Baltasar Aymerich, en trajectes des de Sant Feliu de Guíxols a Marsella, de

2. La societat entre el pare i el fill gairebé no fa violaris ni lletres de canvi per Perpinyà. Aquests préstecs són fets únicament pel pare després de la donació entre vius. BC. SGA, arx. 526 i 513.

3. BC. SGA, arx. 524, pp. 10, 37, 56, 67, 89, 94, 120, 122, 137, 144, 153, 175, 513, VIII-1647.

Marsella a Arle i d'aquest port a Barcelona. El 1643 Amat participava en assegurances de carregaments que tenien per destinació Marsella, Gènova, Liorna, Lisboa, Niça, Sardenya i Narbona. El mateix any pagava 200 lliures per haver assegurat el carregament d'una nau presa pels castellans.

El 1641 havia de pagar 72 lliures a un barreter i a un sastre per una quantitat assegurada sobre roba i “mercaderies y també sobre lo buch y arreus de dita nau la qual dona a través (s'enfonsa) a la badia de Cadis carregada de blat y altras mercaderias, la qual fou reparada y se salvà algun poch de blat y després de haver tornat a carregar y fer viatge és estada segrestada per lo duch de Maqueda per la qual és anat lo sobredit capità a Madrid a defensar aquella de tot lo sobredit”. A l'abril del 1644 és assegurador sobre 300 lliures al 6% al clavari de Barcelona sobre blats carregats a qualsevol vaixell que anés a la ciutat. A mitjan 1644 Amat assegura 550 lliures sobre un carregament seu destinat a Palerm. Una vegada, durant la guerra, fa una assegurança amb la ciutat de Barcelona per 600 lliures sobre blat carregat de Marsella a Liorna i de Liorna a Barcelona.⁴

Un altra assegurança era feta per un carregament de canyella, sucre i altres mercaderies sobre la barca d'Agustí Llobet, català, que “per escapar de corsaris hagué de lliurar algunas robas en mar”. Va haver de pagar 14 lliures.

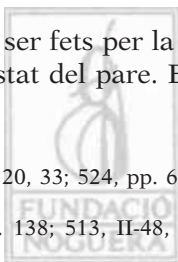
Les assegurances oscil·laven entre el 2% per Marsella, el 6% per Gènova i Liorna, el 7% per Palerm i entre el 7% i el 10% per Lisboa. Cal tenir present que la pirateria feia especialment car navegar per la Mediterrània. Així, a l'agost del 1640, per una barca que feia el trajecte entre Marsella i Barbaria i que havia estat presa per un galiot de moros, Amat pagava 100 lliures a l'assegurat. Cent lliures més li havia costat l'assegurança d'una barca presa a Niça. Però no sempre els pirates eren nord-africans. Les galeres del príncep de Mònaco capturaren una barca, el que li va costar pagar com a assegurador 180 lliures.⁵

PETITS I GRANS PRÉSTECES

Els petits préstecs van ser fets per la societat entre pare i fill però la iniciativa sembla haver estat del pare. Es tractava de petites quanti-

4. BC. SGA, arxs. 526, pp. 20, 33; 524, pp. 6, 79, 94, 67, 89, 144 i 153; arx. 513, IV-1651; arx. 582, XI-1641.

5. BC. SGA, arxs. 526, pp. 138; 513, II-48, V i VI-1649; arx. 524, pp. 10, 67 i 153; arx. 582, VI-1644.

tats, d'entre les 5 i les 50 lliures. És arriscat establir què representaven aquestes xifres però el cert és que només podien resoldre el problema d'algun artesà o el d'un pagès pobre. Es pot prendre com a referència el salari dels teixidors barcelonins que el 1644 treballaven pel mateix Amat tot cobrant 4,8 lliures la cana per fer el teixit de qualitat més bona, mentre que la quartera de blat anava a unes 5 lliures. Sobre el que podia representar una quantitat superior a les 50 lliures es pot tenir en comte que el salari d'un catedràtic de retòrica de la Universitat de Barcelona era de 200 lliures a l'any. És a dir, 50 lliures corresponien al sou de tres mesos d'aquest docent ben pagat.

Els petits préstecs podien solucionar un problema a un artesà el qual a vegades tornaria els diners amb feina feta, com era el cas de l'abaixador Pau Soler, que pagava amb el seu treball les 27 lliures que li havien deixat de blat. El pare Joan Rius tornava l'import de 6 quarteres de blat amb feina feta. Així mateix ho feren un talpinaire, un abaixador i un sargidor, els quals liquidaren el deute tot fent tasques del seu ofici. Quan la quantitat prestada era important no es tornava amb feina, però hi ha excepcions, com en el cas del tintorer Jacint Jaumar, que de les 239 lliures deixades en va tornar 86 lliures amb tintades. El vell Amat deixava 25 lliures a un pare de Terrassa el 1641. Alguna vegada un préstec poc important es feia amb la consignació del sou del prestatari, com en el cas de les 50 lliures a un tintorer que rebia un salari de la ciutat.⁶ Alguns dels que demanaven diners a Amat eren pagesos que necessitaven sembrar civada i blat i volien els diners en els mesos d'octubre i novembre per tornar-los a l'estiu després de la sega, que era quan venien la collita als agabelladors i disposaven de diners. Poques vegades els préstecs van ser tornats en espècie, en blat i en una ocasió en carn.⁷

Després de la donació entre vius que Pau Amat major va fer al seu fill, l'ancià va invertir el capital que s'havia reservat de la donació per continuar fent petits préstecs, com el de les 22 lliures cedides a un pagès de Sarrià el gener del 1649, "en crèdit, interessos i abansos", per comprar quatre quarteres de blat a retornar pel juliol i que van ser valuades en 5 lliures, 9 sous la quartera, és a dir 109 sous, un càlcul que no sembla haver perjudicat el pagès ja que pel novembre del 1649 el blat anava a 120 sous la quartera. Un pagès del Prat, a canvi de 15 quarteres de civada, taxada a 2 lliures, 16 sous la unitat, va rebre 34 lliures

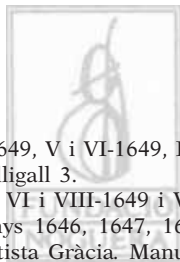
6. BC. SGA, arx. 526; pp. 22, 32, 118 i 121; arx. 524. pp. 9, 75 i 148.

7. BC. SGA, arxs. 524 i 513, anys 1651 i 1652.

pel juny del 1649. Un altre cas esmentat, quan el maig del 1646 Amat donava 25 lliures a un pagès per desempenyorar un camp i pel juliol del 1650 a un altre pagès li deixava 53 lliures més pel mateix motiu. El 1649 i 1650 apareixen una gran quantitat de petits préstecs a pagesos, quantitats d'entre 5 i 20 lliures, i que són registrats pel notari Joan Gràcia. Ben probablement aquesta gran quantitat de petits préstecs en aquests anys són una de tantes manifestacions sobre les greus penalitats que, ja molt avançada la guerra, aclaparaven la pagesia. El 1650 Amat major va deixar un total de 450 lliures a diferents pagesos.⁸ Amat major va fer altres préstecs per termes molt curts, durant vuit dies, quinze dies i d'altres fets per dos i tres mesos, com les 30, 40 i 50 lliures deixades al mes de juny per retornar a l'agost. Uns casos excepcionals poden ser el d'un préstec de 10 lliures a un pagès a qui se li feia firmar un debitori i, així mateix, el de 10 lliures a tornar en un terme de vuit dies i un altre de 4 lliures durant quinze dies.⁹

Hi havia altres préstecs més importants i per un valor superior a les 100 lliures. Un d'aquests va ser per tres pagesos de Sarrià i del Prat. Possiblement relacionats amb activitats agrícoles van ser alguns préstecs fets a clergues, com les 300 lliures deixades a Jacint Cubells, canonge de la Seu d'Urgell i ardiaca de la Cerdanya, amb fiança del prevere Joan Anton Pich. El canonge Cubells es comprometia a tornar els diners al cap d'un any. Es van deixar 300 lliures més a un rector de Casserres que comptava tornar-les en set termes. Un canonge va obtenir en crèdit 180 lliures i, per altra part, un préstec de 100 lliures es va fer a Llorenç Sendrós, professor de gramàtica de la Universitat, consignat sobre el sou de 200 lliures a l'any.

La noblesa apareix molt poques vegades rebent diners d'Amat però quan ho fa és per quantitats importants, com Gabriel Massana, a qui se li lliuraven 300 lliures sense interessos, i Jeroni de Caldes, senyor de Santa Fe, que se li donaven 411 lliures, un deute que havia estat consignat a la Generalitat, la qual tornaria els diners a Amat. Tot seguit aquest transformava el simple préstec de Caldes en una lletra de canvi de 300 lliures.¹⁰

8. BC. SGA, arx. 513, I-1649, V i VI-1649, IX-1650, XI-1651. AHPB. Joan Baptista Gràcia. Manuale 1649-1650, lligall 3.

9. BC. SGA, arx. 513, IV, VI i VIII-1649 i VI-1650.

10. BC. SGA, arx. 513, anys 1646, 1647, 1648 i 1649. II, III i I, IX, XI-1650; arx. 526, p. 150. AHPB. Joan Baptista Gràcia. Manuale 1649-1650, lligall 3.

ELS PRÉSTECES AMB PENYORA

El fet de deixar diners sota la penyora d'algun objecte, generalment de plata, joies i, algunes vegades, de tapisos, cortinatges o un vestit, era practicat amb freqüència per botiguers i petits artesans. Era un negoci que complementava els seus ingressos habituals. És al final de la guerra, en els anys 1651 i 1652, quan Amat major apareix fent aquest negoci.

Generalment, les penyores rebudes eren objectes de plata però n'hi havien dues que eren d'or, per imports de 15 i 20 lliures. Sovint Amat actuava conxorxat amb el sabater Joan Subirachs, que era qui venia els objectes empenyorats a algun joier. Les quantitats deixades oscil·laven entre les 50 i les 130 lliures. En el cas de dos d'aquests préstecs, un de 86 lliures i l'altre de 129 lliures, el prestatari volia els diners per invertir-los en una lletra de canvi per Perpinyà. Entre novembre i desembre del 1648 Amat va pagar a Subirachs els diners que li devia per la compra de penyores amb tres lletres de canvi per Perpinyà per un total de 369 lliures, una suma respectable. No apareix cap més referència sobre la relació entre Amat i Subirachs fins al mes de gener del 1652 quan es diu que aquest havia mort deixant un deute de 437 lliures, 17 sous que no seria mai cobrat.¹¹ Els préstecs amb penyora eren discrecionals, a criteri de l'atorgant. Com a única excepció apareix un préstec de 50 lliures sobre plata fet *graciosament*, és a dir sense interès.

Els petits objectes de plata eren la penyora de persones que no eren pas riques; així, la dona d'un traginer de mar rebia 12 lliures sobre dues culleres i una cadeneta de plata. Un manyà obtenia 10 lliures sobre unes culleres de plata. Un ferrer deixava plata a canvi de 5 lliures i dos sastres, per 10 i per 13 lliures, respectivament. Alguna vegada el prestatari recuperava la penyora abans que fos venuda, al cap de nou o deu mesos. En un cas l'objecte empenyorat va ser un vestit sobre el qual es deixaven 10 lliures.

La plata va experimentar un gran augment durant la guerra. L'unça de plata de 33,3 grams, que entre el gener del 1650 i el gener del 1651 es pagava entre 30 sous, 2 diners i 34 sous, 4 diners, s'havia apujat fins als 46 sous pel febrer del 1651 i fins als 56 sous pel setembre del 1651.¹²

11. BC. SGA, arx. 513, X-1647, I, X, XI i XII-1648, V i VII-1649, I, VIII, X, XI i XII-1650, arx. 527, I, XI i XII-1648, X-1648, V-1649, V-1649, I-1652.

12. BC. SGA, arx. 513, V, IX-1650, II i III-1651, I-1652.

ELS VIOLARIS I ELS CENSALS

El violari era un préstec temporal que calia amortitzar a la mort del prestador o bé de la persona que aquest hagués designat. Podia tenir una vigència de fins a dues vides. Generalment, Amat no n'especificava la duració, excepte en alguns casos, com quan va fer constar que el violari havia d'amortitzar-se a la seva mort o la de la seva muller. En una altra ocasió establia com a terme la vida de la seva muller i la del seu fill. Un altre violari, en plena guerra, era fet sobre la vida del rei de França.

L'interès màxim del violari era del 15%. Era un interès alt però es tractava d'un crèdit a llarg terme i sense cap garantia. Almenys aquesta era la norma general però en alguns violaris Pau Amat exigia que el pagament dels interessos fossin assignats a un salari. Així Amat deixava el gener del 1642 a l'adroguer Llorenç Fàbregas 74 lliures, 13 sous que reditava una pensió de 10 lliures, 15 sous. Fàbregas tenia consignat el seu salari de la Diputació pel pagament dels interessos. Un mes després Amat li deixava 100 lliures amb lletra de canvi i el 31 de maig 200 lliures més, totes aquestes operacions sota la consignació del sou. En una altra operació Amat volia que els pagesos d'una parròquia garantissin el pagament dels interessos de 30 lliures anuals per un violari que havia fet el seu rector. Però Amat, a més de garantir-se el cobrament dels interessos, podia incrementar-los tot obligant el prestatari a contractar amb ell una assegurança de vida, el que representava el pagament addicional del 8% anual de la quantitat prestada mentre durés l'assegurança, cosa que suposava, sumats els interessos de les dues operacions, un total del 22%. Una autèntica usura. Quelcom semblant succeí amb el corder Pau Pinalt i la seva dona Elianor. El 1643, per 200 lliures pagaven d'interessos 42 lliures a l'any, entre el violari i l'assegurança de vida, en total un 21%. A més, el cobrament d'aquests interessos estaven consignats amb l'arrendament d'una casa i un hort. Més garanties se li van exigir el 1643 a Joan Lluch. Aquest, per un violari de 106 lliures i per l'assegurança de vida pagava 25 lliures a l'any. A més de l'alt interès, aquest pagament estava garantit per la pensió de 25 lliures d'un censal que cobrava Lluch i per "l'especial obligació" d'una casa i terres que aquest tenia a Cornellà.

El 1644 el tintorer de seda Jeroni Callís havia fet un violari de 224 lliures i 32 lliures de pensió. Un any després el préstec del violari es convertia en una lletra de canvi. Uns mesos després de feta la lletra i a la mort de Callís, la lletra de canvi esdevenia censal i la viuda es comprometia a lluir-ne 50 lliures a l'any. En aquest cas potser les dificultats del matrimoni Callís van fer que Amat es conformés a anar

reduint l'interès, que d'un 14% del violari passava a ser del 10% amb la lletra de canvi, per acabar essent del 5% que donava un censal. Però era evident que aquest censal havia estat fet a contracor ja que obligava la viuda Callís a amortitzar-lo en un terme de sis anys.

Un violari es podia convertir en una lletra de canvi però també succeïa a l'inrevés. El rector del poble de Sant Celoni havia contractat una lletra i una assegurança de vida per 50 lliures. Més endavant el canvi s'havia convertit en violari. Poc després el capellà demanava un altre violari per 105 lliures. En morir tenia un deute de 175 lliures, perquè a més dels capitals hi havia pensions endarrerides. En aquest cas el successor a la rectoria de Sant Celoni va ser qui va pagar-ho tot ja que els violaris estaven consignats sobre les rendes de la rectoria. Un altre préstec amb lletra de canvi reconvertit en violari havia estat fet al parxer Josep Castell el 1642, amb la consignació de la renda d'un camp. Aquest pas, que una lletra de canvi passés a ser un violari, podia ser una manera de consolidar un préstec, el qual passava a ser de curt a llarg terme. Així, la monja Magdalena de Pinós, la qual havia fet una lletra de canvi per 240 lliures, el 30 de setembre de 1650 firmava debitori davant de notari i constituïa un violari pel mateix import. Però les 34 lliures, 8 sous, 6 diners d'interès que es comprometia a pagar representava passar d'un interès del deu per cent a un altre del catorze per cent.¹³

Alguna vegada apareixen deutes de pensions que resulten incobrables, especialment en una situació difícil com era la del final de la guerra. El pagès de Badalona Antoni Villalonga havia rebut d'Amat diners a violari, a més d'altres petites quantitats com 25 lliures a tornar en vuit dies i 53 lliures més per desempenyorar un camp. El deute va arribar a ser de 487 lliures i Amat es va quedar amb l'heretat, la qual va vendre a Josep Lloreda per 400 lliures.

Entre març del 1648 i abril del 1651 apareixen a la comptabilitat dels Amat setze violaris amb un capital total de 1.944 lliures que donaven una pensió anual de 291 lliures. Els violaris eren fets a un adroguer, un argenter, un canonge de Lleida, alguns capellans i la monja Magdalena de Pinós. També hi havia pagesos del Prat, Sant Vicenç dels Horts, el Papiol i Cabrera.¹⁴

13. BC. SGA, arx. 582, I-1641, III i VI-1647; arx. 527, pp. 53 i 134.

14. BC. SGA, arx. 524, pp. 8, 9, 11, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 30, 36, 42, 43, 47, 50, 53, 54, 55, 56, 63, 66, 73, 77, 79, 83, 84, 88, 98, 105, 107, 108, 125, 126, 130, 132, 26, 148 i 177; arx. 513, IV-1646, 1649, 1650, 1651; arx. 582, I-1641.

Els censals eren uns préstecs de duració indefinida i el capital es retornava quan volia el prestatari. Encara que legalment no era obligat que el pagament de les rendes es vincuessin a cap bé immoble la pràctica general establia de fet aquesta vinculació. En el cas del mateix Pau Amat, quan aquest va deixar diners a censal a la seva muller ho va fer, segons la seva expressió textual “amb hipoteca” del senyoriu i les terres de Castellet. Podia succeir que el prestatari acumulés un deute important en el pagament dels interessos i la finca en qüestió fos venuda al prestador el qual es cobrava així el deute. L'interès legal del censal no podia ser superior al 5%, si bé algun censal ho va ser amb un interès superior, com el de 100 lliures deixades sobre el forn de la plaça de Sant Agustí amb una pensió de 7 lliures, 5 sous a l'any.¹⁵

Hi ha pocs exemples de censals fets per Amat major. Pel que pertoca al seu fill tampoc no sembla que en sigués partidari i en el cas de deixar diners a censal ho feia a gent coneguda. A vegades sembla que els feia com un compromís per tractar-se de la parentela o de pagesos amb els quals hi havia antigues relacions, com els que cobraven les rendes agrícoles i els drets de les seves terres, com el batlle de Castellet, Valentí Santjoan, el qual entre 1643 i 1648 havia rebut un total de 1.000 lliures en quatre censals. El 1666 la família Santjoan devia 650 lliures d'interessos, per tant no havia pagat les pensions des del 1653 i devia tretze anys. Si es té en compte la relació de dependència de Santjoan respecte d'Amat, aquest deute és representatiu del greu problema econòmic de la pagesia després de la guerra. Tot i això el 1659 Amat deixava 50 lliures sense interessos a Santjoan per comprar un bou, una eina de treball necessària per a un pagès i que podia facilitar per a Amat el cobrament del deute. Uns altres pagesos a qui Amat deixava censals eren als moliners de Jonqueres, prop de Sabadell, Pere i Joan Samsó per 400 lliures el 1641. Anteriorment, pel maig del 1640, els Samsó devien 237 lliures, 18 sous per la suma de petits préstecs i que foren pagades entre l'agost i el setembre. El 1643 a Joan Samsó se li va vendre un altre censal per 200 lliures. Tot i això el 1663 el moliner Joan devien les pensions de tretze anys, des del 1650. Els Samsó van liquidar el deute el 1664 però en arribar el 1667 devien els tres últims

15. AHPB: Pere Pau Vives, *Vigesimum Primum Manualem*, XII-1646, venda de censal de Teresa de Cardona a Pau Amat menor, 19-IX-1646, p. 103. El censal comprat per Amat a Teresa era pròpiament un censal viu perquè vinculava el préstec a una propietat determinada. En canvi, el censal mort no vinculava cap propietat en particular i només permetia al creditor executar judicialment els béns del censitari i cobrar-ne el deute després de la venda en pública subhasta. D. RUBIO: “L'evolució dels censals morts a l'alta edat moderna”, *Pedralbes*, 13 (1993), pp. 65-70.

anys. Si als moliners i als pagesos deixaven diners a censal tant més ho havien de fer amb la seva família. Així, i potser per compromís, el 1646 Pau Amat menor va deixar 1.200 lliures a censal i una amb pensió de 60 lliures a Victòria, Jeroni i Isidre Coli, de Ripoll, parents de la seva primera dona. El 1663 els Coli devien les pensions de divuit anys i mig, és a dir 1.110 lliures però a l'any següent s'havien reduït a 747 lliures. El 28 de setembre de 1664 es va firmar concòrdia sobre aquest deute però el 1667 Amat encara no havia rebut cap mes pensió.¹⁶

LES ASSEGURANCES DE VIDA

Sembla que aquest va ser un dels primers negocis que va fer Amat major i era una bona manera d'invertir petites quantitats procedents dels beneficis de la seva feina de paraire. El risc de l'assegurança, com en el cas de les assegurances marítimes, solia ser compartit entre molts socis. El 1622 Amat és un dels partícips, per un import de 100 lliures, d'una assegurança de vida al bisbe de Jaca.¹⁷ Les assegurances de vida garantien al prestamista el cobrament del seu capital en cas que el prestatari morís durant el terme de l'assegurança. Era freqüent que l'import total de l'assegurança fos subscrit per diferents prestadors amb participacions molt desiguals i que situaven així petites quantitats de diners per obtenir-ne un rendiment. L'assegurança també podia ser subscrita per un sol prestador, tal com feia sovint Amat quan deixava diners a algun prestatari. En aquest cas l'assegurança podia ser el complement d'un préstec estipulat prèviament, com un violari o una lletra de canvi. La finalitat d'una assegurança de vida com aquesta era el cobrament de dues rendes anuals diferents pel préstec d'una mateixa suma. D'aquesta manera el 14% o 15% que rendia un violari s'hi afegia un 8% de l'assegurança de vida, per tant la renda anual dels diners deixats podia ser del 22% o 23%. En el cas d'una lletra de canvi la renda anual podia sumar el 18% de l'import prestat. Aquesta pràctica no era il·legal ja que hi havia un risc pel prestador i era que, si l'assegurat moria en el terme de l'assegurança, el préstec quedava extingit i el prestador no cobrava el capital. Així Amat va deixar de cobrar 454 lliures i 130 lliures per dues assegurances de vida fetes a dos capellans. Era aquest risc el que feia legal l'assegurança encara que en el cas de l'Amat sembla clar que s'hi exposava per obtenir

16. AHPB. Joan Pau Bruniquer. Censal comprat per Pau Amat menor a Victòria Coli i Cardona, *Primer Manual 1621-1648*, 20-VI-1646, p. 256.

17. J. M. MADURELL: "Los antiguos seguros de vida...", *op. cit.*, pp. 88, 91, 134, 159, 160, 173 i 174.

una major rendibilitat. La duració de les assegurances fetes per Amat era d'entre tres i dotze mesos, alguna vegada fins als tres anys. Molt sovint les assegurances eren renovades al mateix temps que el crèdit que l'havia motivat.

Els prestataris eren conscients de l'abús que representava pagar per un préstec fins un 23% anual. El 1647 la viuda del parxer Francesc Saragossa posava plet a Pau Amat per dos violaris, d'un total de 107 lliures i amb les corresponents assegurances de vida, que ella i el seu marit havien contractat anys enrere i pels quals pagaven el 23% anual. En el plet la viuda deia "ésser llibera de la prestació de dits violaris y haber contractat ab dit Sr. Amat amb interessos usuaris per rahó de ditas seguretats de vida". Però la sentència de la reial cancelleria deia que els violaris i les assegurances eren vàlides, per la qual cosa la senyora va apel·lar. La solució va arribar amb la firma d'una concòrdia entre Amat i la viuda Saragossa i per la qual aquesta prometia pagar 115 lliures, 17 sous, 6 diners per redimir els dos violaris.

La mort d'un client és sempre lamentable per a un prestador i el sentiment augmenta si aquell li ha contractat una assegurança de vida per la qual el préstec queda definitivament cancel·lat. En aquest cas el negociant ha de donar per liquidat l'import pendent del préstec. Però molt poques vegades Amat va tenir la mala sort que si li morís un prestatari a qui li hagués assegurat la vida, tal com va li passar amb un beneficiat de Santa Maria del Mar que va morir el 1651 i Amat major no va poder cobrar les 51 lliures d'una lletra de canvi. Un altre cas era quan el prestamista i l'assegurador eren diferents persones, aleshores l'assegurador podia buscar alguna excusa per no pagar. Jaume Falguera havia promès a Pau Amat el 27 de gener del 1648 que en cas de defunció del seu assegurat, el passamaner Joan Ferrer, li pagaria en un terme de quinze dies i amb obligació dels seus béns les 250 lliures de l'assegurança. Aquest era el capital d'un violari que havia fet Amat a Ferrer el 6 de gener del mateix any. Poc després, el 10 de febrer, moria Ferrer i passats els quinze dies de terme Falguera no havia pagat; Amat potser sospitava un frau i que en el moment de fer l'assegurança la salut del seu client ja no era bona, però aquest havia mor "de una feridura o basca o mort repentina que li durà molt poc temps". El 10 de març Falguera era sentenciat a pagar les 250 lliures.¹⁸

18. BC. SGA, arx. 513, 1652, III-1650, 525, VIII-1655. Al·legacions judicials 32/3. AHPB. Pere Màrtir Ferrer. Llibre Primer de transaccions i concòrdies 1647-1659, p. 163.

UN EXEMPLE DE COM JUGAR AMB LES DIFERENTS FORMES DE CRÈDIT: EL RECTOR DE TEIÀ (MARESME)

La complexitat que podia arribar a tenir un préstec supera els esquemes d'una classificació convencional. Una lletra de canvi era un préstec a tres mesos que a la pràctica podia arribar a ser d'anys. Aleshores el capital i els interessos no pagats es convertien en noves lletres de canvi d'un import que era la suma dels dos conceptes. Però l'import d'aquest deute també podia convertir-se en el capital d'un violari, cosa que perjudicava el prestatari, que passava a pagar un quinze per cent per comptes del deu per cent. En cas que el prestatari fos un capellà era freqüent que els préstecs es complementessin amb una assegurança de vida i que la suma dels interessos del préstec s'incrementessin en un vuit per cent. Potser per evitar continuar amb Amat la concatenació entre antics deutes i nous préstecs Jaume Galí, rector de Teià, va demanar diners a censal a un altre prestador, també capellà. Però el canvi de prestador no variava el comportament de Galí que tornava a caure en mans d'Amat quan aquest es va haver de fer càrrec del capital i del deute dels interessos d'aquest censal. Galí tenia l'avantatge d'una renda considerable amb el vi de la seva rectoria i això era el que el feia un bon candidat per obtenir crèdits. El cas de mossèn Galí és interessant com per entretenir-se en la seva anàlisi.

El 1642 Amat major deixava a Jaume Galí dues quantitats de diners en lletres de canvi per Perpinyà i a mitjan 1644 aquest havia liquidat el deute. Dos anys després, a l'octubre del 1646, Amat prestava altre vegada diners al capellà. Eren 1.206 lliures en lletra de canvi per Perpinyà i a un interès de 28 lliures, 14 sous per fira, una mica per sota del deu per cent anual. En els dos anys següents Galí no va amortitzar el préstec i tampoc no va pagar els interessos de les fires, per la qual cosa Amat li anava prestant diners en noves lletres de canvi que s'entreseguien una rere l'altra i on el capital de la lletra anterior quedava incrementat per la suma dels interessos retardats. Per altra part, Amat li feia assegurança de vida cada tres mesos, així que en cas de mort del rector, el deute quedava liquidat.¹⁹

Al rector Galí no li feia por endeutar-se i no se sap quins negocis duia entre mans per demanar un censal de 900 lliures a Joan Antoni Pich, un col·lega seu rector de Pedra, un petit poblet de la Cerdanya. El novembre del 1647 el rector Pich deixava els diners a Galí tot exigint-li un avalador que garantís el pagament de les pensions i, a més,

19. BC. SGA, arx. 524, pp. 62, 100 i 117; arx. 513, XI i XII-1646, I, IV, VI i X-1647, I, IV, VII-1648.

una assegurança de vida per preservar l'amortització del censal en cas de mort del censatari. Pau Amat major es feia càrrec de les dues funcions: "Ítem deu 72 lliures per lo cost de la seguretat de 900 lliuras li so assegurador sobre la sua vida per temps de un any discorregut desde el 20 de gener del 1650 a 19 de gener del 1651 que en cas de mort, lo que Déu no vulla, me obligo a pagar aquellas 900 lliuras que deu a censal a Mossèn Joan Antoni Pich, prevere, en dita seguretat..."²⁰

Amat, en previsió que les 72 lliures d'interès de l'assegurança no fossin pagades regularment per Galí, feia un préstec per aquesta quantitat en una lletra de canvi per Perpinyà. D'aquesta manera, els endarreriments que hi pogués haver en pagar l'interès de l'assegurança de vida reditarien un deu per cent. L'últim préstec en lletra de canvi que Amat major va fer a Galí va ser el gener del 1651. Un mes després, quan Amat major ja devia estar molt malalt, va ser el fill Pau Amat menor qui va fer un violari a Galí pel deute dels interessos de l'assegurança de vida, és a dir per 245 lliures, a més d'una pensió de 36 lliures. No tornen a aparèixer més dades sobre els deutes de Galí fins al juny del 1654, quan es diu que el violari havia estat amortitzat.

El rector Galí treia una bona collita de vi entre les terres i els delmes de la seva rectoria. El juny del 1655 pagava a Amat, no es diu sota quin concepte, la quantitat de 145 lliures a través de dos taverners: "que ab ells me te giradas Jaume Galí, rector de Tayà, per la lletra misiva feta lo dia present per haberlas rebudas de comptants". El gener del 1656 Amat cobrava 200 lliures més pels mateixos taverners.²¹

El gener del 1657 Jaume Galí devia al rector de la Cerdanya Joan Antón Pich sis anys de la pensió del censal. Aquest deuria reclamar els diners a Pau Amat menor com a avalador del préstec. Amat, després de firmar una concòrdia amb el rector de Pedra, passava a assumir l'amortització del censal, el pagament del deute de les pensions i el de les que caiguessin en el futur: "Deu 900 lliures que amb acte de concòrdia fet entre nosaltres me sóc obligat per ell a pagar a Joan B. Pich per lluir en censal de 900 lliures pensió 45 lliures, rebedores a 26 de gener li prengué dit Galí amb fermança d'Amat Major." El 1659 Amat pagaria 360 lliures, és a dir vuit anys d'interessos del censal.

En el futur, Galí quedava deslliurat del deute amb el rector Pich i passava a pagar a Pau Amat les 45 lliures de la pensió del censal, més de 58 lliures, 10 sous per l'assegurança de vida sobre el capital

20. BC. SGA, arx. 513, III-1650.

21. BC. SGA, Fons baró de Castellet, lligall 63/6. Arx. 513, I-1651; arx. 527, p. 186; arx. 525, III i VI-1654, VI-1655; arx. 528, pp. 63, 75.

de les 900 lliures, és a dir l'assegurança redevia un interès del 6,5%. A més, Galí devia a Amat les 900 lliures, capital del censal que aquest a la concòrdia n'havia assumit el pagament, però això no representava exonerar Galí de l'amortització de la suma. El gener del 1659 Amat firmava una lletra de canvi per Tortosa a Galí per les 900 lliures a un interès de 84 lliures a l'any, un 9,3%. Amb el temps el rector Galí aniria disminuint aquest deute tot pagant en vi de la seva rectoria: "Per extingir dit canvi sés obligat ab totes obligacions de entregarme 50 càrregues de vi o lo valor de elles del que avui té en el celler per lo últim de gener prop vinent y altras 50 càrregues a primer de gener de 1661 i altras tantas en dit terme de 1662." El juny i juliol del 1661 i agost del 1662 Galí pagava a Amat diferents quantitats a través de taverners de Barcelona. El març del 1663 el rector havia anat disminuint el capital de la lletra de canvi per Tortosa fins a ser de 283 lliures, 9 sous, 3 diners. És a dir en aquest any el deute de les 900 lliures de Galí amb Pau Amat menor s'havia reduït en més de les dues terceres parts i aquest havia cobrat tot el deute poc abans de morir el 1667.

Els hereus d'Amat menor estaven obligats a redimir o a pagar la pensió del censal. El rector de Pedra havia deixat aquest crèdit a la comunitat de preveres de la catedral de la Seu d'Urgell però la viuda Amat no pagava les pensions anuals tot i que la comunitat sabia que Amat havia cobrat el capital de Galí i en una carta a dita senyora el 1668 li deia que el seu marit volia amortitzar el censal, per la qual cosa havia dipositat els diners en el banc o taula. Poc després la comunitat de preveres de la Seu d'Urgell es queixava a Eulàlia que no pagava ni donava cap explicació, mentre que el seu marit havia liquidat sempre puntualment. El 1707 la comunitat va iniciar plet contra Josep Amat Boixadors per no pagar les 45 lliures anuals de l'interès del censal. El 1720 es tornava a posar plet davant l'Audiència de Barcelona perquè Amat devia 360 lliures.²²

22. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/6. SGA, arx. 513; arx. 525, I-1659; arx. 528, pp. 175, 223. Al·legacions Judicials, AJ 32/6.

EL DEUTE PÚBLIC: REIAL HISENDA, GENERALITAT I MUNICIPIS

Des de finals del segle XIII la ciutat de Barcelona emetia deute a curt terme per pagar les importacions de cereals. Aquest deute flotant es va convertir en deute consolidat o a terme indefinit cap el 1340 i el deute municipal va quedar estructurat a través de dues modalitats, la del censal o renda perpètua i la dels violaris o renda vitalícia. El 1381 la fallida de les finances municipals va arruïnar molts banquers i el 1401 la Generalitat va crear la Taula de Canvi, el primer banc públic el qual depenia de la Generalitat i que adquiria les funcions del que més endavant serien els bancs estatals. La taula de canvi tenia la comesa de reduir el volum del deute consolidat i de variar la taxa d'interès del censal, la qual del 7,5% va passar a ser del 5%. Entre 1350 i 1450 els avançats mètodes financers de Barcelona es perfeccionaren i la ciutat va arribar a ser un dels mercats de capitals més ben organitzats d'Europa.

El deute públic apareix com a rellevant en dos aspectes. En primer lloc, si es considera com una font d'inversió, assenyala la capacitat d'estalvi d'una societat i per tant és un indicatiu del seu progrés material. En aquest sentit, en altres apartats d'aquest estudi, destaquem un grau relativament alt d'estalvi per part d'artesans i de botiguers. En segon lloc —i això és el que ens interessa analitzar en aquest punt—, el deute públic té unes connotacions polítiques evidents i que en el cas de Catalunya es troba al bell mig de la conflictivitat que desemboca en la guerra dels Segadors. Des del punt de vista fiscal la participació de Catalunya en les despeses de la monarquia procedien del servei votat a les corts, una quantitat sempre insuficient a criteri de la Corona. Però calia cercar altres opcions. Els governants castellans van copsar que el país tenia un considerable volum de capitals i que calia, primerament, controlar-los a través de l'examen de les comptabilitats i la fiscalització de les seves gestions, per finalitzar —utilitzant diferents

subterfugis— en el que era l'objectiu: fer-se amb els diners dels fons públics. La captació de capitals només es podia intentar en el cas d'institucions públiques. El control de les finances de la Generalitat, de la taula de canvi i dels ajuntaments van ser una fita a conquerir per l'administració reial. Lògicament, no era un objectiu declarat encara que als coetanis no se'ls escapava quina era l'autèntica finalitat de l'administració reial ja des del moment que aquesta va voler accedir a la comptabilitat d'aquests organismes. Molt evident resulta quina era la veritable intenció en el cas del Regne de València el 1593, quan els diputats a les corts del regne van denunciar com una estratègia reial exagerar l'endeutament per fer-se amb el control de la gestió de la Generalitat. Aquesta mesura podria ser considerada com avançada i pròpia d'un estat centralitzat modern: la monarquia pretenia millorar i racionalitzar la comptabilitat d'unes institucions públiques que considerava caduques i antiquades. Podria haver estat així si no fos pel fet que la Corona no manifestava posseir cap superioritat en el maneig de tècniques comptables respecte a Catalunya o al Regne de València que la capacitat especialment per a portar a terme aquesta tasca. Més aviat era tot el contrari, eren Catalunya i València les que les practicaven i les coneixien de primera mà a través de la seva llarga tradició comercial amb Itàlia i les transmetien cap a les institucions castellanes.¹ L'altre propòsit confessable que podia adduir la Corona per controlar els comptes de les institucions públiques, especialment de la Generalitat, era la lluita contra la corrupció d'unes oligarquies que utilitzaven abusivament antics privilegis. Certament i com arreu, a Catalunya les oligarquies gaudien dels seus privilegis més enllà del que els corresponia, però no cal entrar en un debat superficial ni establir el grau de corrupció, per exemple, de les diferents oligarquies urbanes dels territoris de la monarquia espanyola al segle XVII.² La lluita contra la corrupció era un argument recurrent que precedia a una actuació igualment abusiva de la Corona.

1. E. BADOSA: "Un comerciant valencià a Anvers. El Llibre Diari dels banquers Affaitadi (1538-1540), un document en llengua catalana a l'Arxiu de la ciutat d'Anvers", *Afers*, 2008, vol. 23, núm. 60, pp. 333-358 i 352-353. E. SERRA: "Introducció", *La revolució catalana de 1640...* Un esquema encara vigent per molts historiadors és el d'identificar progrés social i Estat. E. SERRA: "1640: una revolució política...", *op. cit.*, pp. 27, 51.

2. Hi ha estudis sobre diferents ciutats castellanes que indiquen l'augment del poder i de la corrupció de les oligarquies en el segle XVII a partir de la concessió de préstecs a la ciutat i el cobrament de les cises. A. GUTIÉRREZ ALONSO: *Estudio sobre la decadencia de Castilla: la ciudad de Valladolid en el siglo XVII*, Universidad de Valladolid, Valladolid, 1989.

La situació financera de Catalunya i del Regne de València tenia com a avantatge les respectives monedes. Unes monedes desvinculades de la de Castella la qual patia les traumàtiques oscil·lacions del seu valor imposades per la monarquia. El Principat i el Regne, en els primers decennis del segle XVII gaudien d'una política econòmica relativament lliure de traves. Felipe Ruiz Martín es refereix a aquesta economia que seguia el seu propi ritme i que a Catalunya i a València els va permetre evitar la inflació del billó.³ L'abundància de moneda d'or i plata a Catalunya abans de la guerra és descrita per Aleix Tristany en el seu "Discurs", i pot ser que aquest presenti una situació monetària massa favorable. Segons Tristany, fins 1640 hi havia abundància de moneda d'or i plata i, en canvi, poca moneda de baix valor o d'ardits, amb les corresponents dificultats perquè la població fes les petites compres quotidianes, de manera que la ciutat va haver de fabricar ardits i menuts en quantitats considerables. Hi havia tanta abundància de bona moneda, "que los officials no la volien pèndrer sinó essent de bon pes, recusant la que no.u.era, ... la ciutat pagava los crèdits ab or y plata baix a tots los negociants, y que comprava liberalment donava la plata". Segons Tristany, l'abundància de moneda d'or i plata, "...procehia dels dipòsits tan grans que feren en la taula de la ciutat de pessas de vuyt y de quatre, de les quals la ciutat fabricava los reals de molinet..."⁴ Els quantiosos dipòsits de la taula, segons aquesta informació, podien ser la causa que les autoritats reials volguessin posar-los al seu abast.

Qualsevulla institució pública que disposés d'una caixa amb numerari estava sota el punt de mira dels funcionaris reials, començant per la Diputació del General i el Consell de Cent. Així, cal situar la reclamació de la Corona de revisar els comptes de la ciutat de Barcelona entre 1599 i 1633, el cobrament dels quints o una vintena part dels ingressos d'alguns municipis el 1598. Aquesta ofensiva va ser represa a partir del 1612 vinculant-la a la persecució dels bandolers. Per Bernat Hernández, la imposició dels quints repercutiria de manera immediata a les fiscalitats municipals però no menys importants van ser els seus efectes a llarg terme en disminuir la seva autonomia financera.⁵ El 1631

3. F. RUIZ MARTÍN: "El problema del vellón: su incidencia en la distinta evolución económica de Castilla y de la Corona de Aragón en el siglo XVII", *Manuscritos*, 15 (1997), pp. 197-104.

4. S. SALADRIGAS i J. SOLER: *El arte real...*, *op. cit.*, document 198, pp. 278-279.

5. E. SERRA: "1640: una revolució política...", *op. cit.*, p. 16. La línia d'actuació reial a València no va ser emprada a Catalunya de manera tan descarnada: "La monarquia no pot actuar fiscalment sobre Catalunya més que des de les dècades finals del segle XVI quan es reactiven fórmules de sanejament i racionalització administrativa per tal de superar l'extrema dependència de la principal oficina financera catalana (la

apareix l'amenaça d'intervenció sobre els magatzems i les finances de la Diputació del General i la d'entrar en els capitals dipositats a la taula de canvi. Tot plegat forma part de les temptatives dels governants castellans, els quals no assolien drenar l'abundància de capitals que intuïen que circulava a l'interior de Catalunya. El 1637 el visitador Bayetola recomanava la confiscació dels eraris de la Diputació i del Consell de Cent. Dos anys després, el 1639, el virrei Zudaire rebia l'ordre, que no s'arribà a complir, de confiscar les rendes de la Diputació del General.⁶

ELS PRÉSTECES A LA GENERALITAT I ALS MUNICIPIS

L'oligarquia catalana que dominava la Generalitat seria tant o més corrupta i curta de mires com qualsevulla altra però cal reconèixer-li un mèrit i és que estava capacitada per fer front de manera regular i puntual al deute públic subscrit per burgesos i clergat. Possiblement aquesta era una de les qualitats que, a criteri dels prestamistes, avalava la seva gestió: aquest reduït grup que controlava la Generalitat i el Consell de Cent, responia dels préstecs que rebia fins al punt de convertir-los en la inversió més segura i cobejable del país.

El ric comerciant Onofre Boxadors exposava clarament quina era la seva preferència a l'hora de comprar censals. Ho feia tant en la col·locació feta en vida d'una part dels seus diners com amb el consell que donava a l'hereu en el seu testament: la millor manera de situar el capital era en el crèdit als municipis i en la Diputació i General de Catalunya. "...pregant a dits tutors y curadors y als qui tindran semblant càrrec que sempre que puguen esmerçar sobre universitats ho fassen, com no entenga se haze de negossiar cosa alguna a risc y perill de ma heretat sinó ab lo modo y condicions per mi sobreproveïdes y expressades". Aquestes institucions havien rebut el 61% de la suma total que Onofre Boxadors havia destinat a censals mentre vivia. En un altre extrem de l'escala social el paraire de Terrassa Jaume Guitart coincidia amb Onofre Boxadors que el millor crèdit era la compra

caixa dels pagament dels exèrcits i (de galeres) de la liquidesa irregular de les trameses exteriors o dels contractes de crèdits amb els homes de negoci barcelonins." M. PÉREZ LATRE: *La Generalitat de Catalunya...*, op. cit., p. 139. B. HERNÁNDEZ: *El recurs al deute públic i l'emissió de censals per les universitats i d'altres mecanismes d'alienació de recursos locals, depenien d'una autorització reial prèvia. "Un assaig de reforma del sistema financer de la monarquia a Catalunya: l'impost del quint sobre les imposicions locals 1580-1640"*, *Manuscrits*, 12, 1996, pp. 297-320, pp. 311 i 317.

6. E. SERRA: "1640: una revolució política...", op. cit., pp. 23-27. B. HERNÁNDEZ: *Fiscalismo y finanzas en la Cataluña moderna: la fiscalidad catalana en época de Felipe II*. Girona, 2003, pp. 154-155.

de censals als municipis i també ho aconsellava en el seu testament.⁷ Aquests préstecs i els censals comprats a la Generalitat es consideraven situats en llocs *tuto y segur* per respondre del pagament dels interessos. Aquestes institucions tenien rendes, propietats, alguns impostos i la seva supervivència era segura, uns avantatges que no tenien les persones físiques. Els inventaris *post mortem* d'alguns comerciants avalen aquestes consideracions.

Censals comprats a particulars, universitats, ciutat de Barcelona i Generalitat per diferents comerciants entre 1619 i 1652:⁸

	Particulars	(%)	Municipis	Ciutat Barcelona	Genera- litat	(%)	Total
Q. Pilo	5.650	28	12.313		2.000	72	19.963
P. del Rosso						-	
O. Boixadors	14.990	39	9.962		2.800	61	37.752
J. Miret	9.498	53	8.060		172	47	17.730
F. Berardo	1.260	100				-	1.260
F. Palau	2.066	21	700	1.000	6.000	39	9.766
F. Canovas	1.800	46	2.054			54	3.854
R. Matalí	202					-	202
J. Albaret	927	48			1.000	52	1.927
C. Sangenís			2.000	2.000		100	4.000
S. Miralles	590	9	1.100		4.900	91	6.590
Vda. Cànovas	1.020	17	1.500	3.000	500	83	6.020

7. AHPB. Antoni Batlle. Testament d'Onofre Boxadors. *Quartus Liber Testamentorum 1601-1620*. 16-X-1619, pp. 118-131. BC. Al·legacions judicials 14/16. Testament de Jaume Guitart, 22 de juny de 1641.

8. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, p. 301. AHPB. Antoni Batlle. Llibre d'inventaris i encants (1609-1616), 4-X-1619, p. 270. Inventari de Quirico Pilo. *Ibidem*, 4-IV-1619, p. 270. Antoni Batlle, Inventari de Pau del Rosso. *Liber tertius Inventariorum*, 1605-1608, 8-XI-1619, p. 26. Inventari d'Onofre Boxadors. AHB. Fons notarial, inventaris I-50, inventari de Joan Miret. BC. Manuals notariais. *Plec d'inventaris 1573-1621*. Inventari de Francesc Berardo. AHCB. Fons notarial. Inventaris I-92, Inventari Francesc Palau. Inventari I-55. Inventari Francesc Cànovas. AHPB. Jaume Sayós. *Liber primus inventariorum 1647-1654*, 16-II-1650, p. 28. Pere Pau Vives. Inventari de Rafael Matalí. Inventaris i encants 1644-1647, 9-I-1646, p. 249. Inventari de Josep Albaret. Rafael Hexarch. *Liber secundus notariorum 1662-1671*, p. 80. Jeroni Ferran. Inventari de Cristòfol Santgenís. *Plec d'inventaris 1649-1654*, 4-XI-1652 i 21-XI-1653). Inventari de Cristòfol Santgenís. AHPB. Fons notarial, I-62. Josep Quatre Casas Sala. Inventari Sebastià de Miralles. *Liber primus inventariorum 1651-1657*. 22-III-1656). Inventari de Petronila vídua Cànovas.

La preferència per aquests crèdits a la Generalitat i als municipis és evident i el motiu era que els inversors els consideraven segurs. Altres exemples presentats a continuació juntament amb les investigacions fetes per altres historiadors ajuden a entendre les causes d'aquesta opció que ja es manifestava clarament en els últims vint anys del segle XVI.

LA RESISTÈNCIA A INVERTIR EN *JUROS* I A FER CONTRACTES AMB LA CORONA

Una de les lliçons del curs accelerat d'economia que ens proporciona l'actual crisi econòmica és que el préstec i la finança tenen vida pròpia, desvinculada de l'economia productiva. La comptabilitat dels Amat és una bona prova que això ja succeïa al segle XVII. Es pot considerar que les grans inversions dels Amat durant la guerra en el deute públic van ser producte d'unes circumstàncies extraordinàries, cosa que impediria de fer-ne una extrapolació per altres èpoques. Però, ben al contrari, la consulta de testaments i sobretot dels inventaris *post mortem* d'alguns comerciants del segle XVII, segons el quadre reproduït, ens informa del volum de capitals deixats a censal a la Diputació del General, al Consell de Cent i als diferents municipis catalans abans i durant la guerra. No manquen explicacions sobre els motius de la preferència d'aquests préstecs indefinits atorgats a aquestes institucions, per sobre dels que anaven destinats als particulars. La primera és que era fonamental, com s'ha dit, situar els diners "en lloc tuto y segur", tenir el cobrament dels interessos garantits amb els impostos i les terres dels municipis. Aquests béns i drets eren les millors seguretats pel futur d'una inversió.

Cal considerar que els particulars que volien invertir els seu capital tenien una altra opció que podia ser més atractiva perquè donava interessos més alts, i era la compra de *juros* a la monarquia. Aquesta inversió és, almenys pel que s'ha vist fins ara, totalment absent en els inventaris i testaments barcelonins. Cap testament ni inventari consultat parla de capital situat en *juros* ni en rendes de Castella.⁹ Evidentment, això no exclou que existissin perquè alguns genovesos que feien negocis a Barcelona eren propietaris de *juros*. Així en el seu testament, el 1634, Sebastià Judice Fiesco deixa a la seva minyona Maria Casas per la seva professió de monja 500 lliures, "ab libransa del Rey Nostre Sr. Que són degudas de diversos de qui jo tinch dret y causa". Això

9. E. BADOSA: "Negocis, patrimoni...", *op. cit.*, pp. 255-309. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració i...", *op. cit.*, pp. 783-814. Cap dels comerciants i dels parents dels Amat que apareixen en aquest treball eren propietaris de *juros*.

sempre que Maria i la seva mare renunciessin als sous que se'ls devia fins al dia de la mort del testador. Una suma de 500 lliures era molt important per a una noia dedicada al servei domèstic i no sabem si aquesta es va deixar temptar per la proposta i, en cas que ho hagués fet, si va arribar a cobrar-les o bé es va quedar sense diners i sense sous. La viuda de Judice, Maria Spinola, el 1642 deixava en el seu testament a la seva filla Paola Maria la renda "eo tot aquell juro que jo rebo quiscun any y tinch situat sobre las alcabalas del tabaco eo otras drets o rendas de la ciutat de Civilla de pensió 100 ducats castellans ab tots los drets y actions que per rahó de aquell me competetexen... 100 ducats de anua pensió sobre aquell altre juro de pensió 200 ducats que jo rebo sobre Illescas".¹⁰

Els genovesos podien deixar diners en *juros* perquè estaven especialment ben posicionats per cobrar-se els interessos dels seus préstecs amb la monarquia, però els petits prestadors autòctons no podien exercir cap pressió pel cobrament de les seves rendes. No és estrany, per tant, que els comerciants catalans situessin els seus diners en institucions del país, les quals oferien garanties més tangibles i eren políticament controlables per les classes dirigents del Principat, cosa que no succeïa en els préstecs a la Corona. L'avantatge de situar diners en censals a la Generalitat o bé als ajuntaments estava en el seu patrimoni però també en el control que els prestadors tenien d'aquestes institucions, cosa que no succeïa amb els *juros*. Negociar el cobrament amb Madrid era més dur que fer-ho amb Barcelona o amb algun altre municipi català. Els censals de la Generalitat eren els més valorats i tenien com a esquer per atreure capitals que aquesta institució, segons Bernardo Hernández, ja en segle XVI regulava el volum del deute públic a la seva capacitat financera i periòdicament realitzava amortitzacions de censals morts. Aquesta rigorositat pressupostària atreïa capitals cap a la Generalitat. Miquel Pérez Latre comprova que el 1626 la Diputació del General destinava el 36,7% de les seves despeses al pagament de les pensions dels censals. És natural que des de 1580 les institucions

10. Sebastià Judice i el seu germà Nicolau eren tresorers de la croada i també equipaven els galions del rei a Barcelona. El 9 d'abril de 1624 la seva casa del carrer de Montcada va ser cremada en un avalot contra els genovesos: "Fou Déu servit no arribàs lo foch a la estància de la bodega ahont hi havia doscents quintars de pólvora per los galeons... Cremaren-se totas las velas dels galeons, los llibres y papers del rey y los de la Cruzada. Las senyoras mara y muller de Júdice hagueren de fugir per las teuladas..." J. PUJADES, *Dietari*, vol. III, Josep Maria Casa i Homs (ed.), Barcelona, 1975, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 4 vols., pp. 174-176. AHPB. Joan Pau Bruniquer. Testaments de Sebastià Judice i de Maria Spinola. *Liber Primus Testamentorum 1627-1648*, s. p., 15-IX-1634 i 3-VI-1642.

eclesiàstiques i la burgesia situessin els capitals en aquests censals que potser eren menys atractius per grups vinculats a la Corona com l'aristocràcia i els genovesos. Aquests últims, cal recordar-ho, col·laboraven amb l'administració reial tot enriquint-se fent d'intermediaris en la comesa d'atreure diners a través de vendre els seus propis títols, *els juroso castellanos*, als súbdits del rei.¹¹

Un exemple del risc d'invertir en préstecs a la Corona i en *juroso* és el de la família Gassol de Tremp, investigada per Eva Serra. Jeroni Gassol havia deixat el seu poble i, després de servir Carles V en diferents càrrecs, el 1566 obtenia la secretaria del Consell d'Aragó. El 1596 el rei li va concedir la fundació d'un *mayorazgo* que el 1605 estava valorat en 138.731 ducats, és a dir 152.804 lliures. La suma total del seu patrimoni era molt superior, de 211.076 ducats. El *mayorazgo* havia estat fet amb diners guanyats al llarg de la seva carrera de quaranta anys, entre 1566 i 1605, però també de les inversions fetes a Madrid a partir del 1580. Jeroni tenia un negoci de comerç de fusta, arrendava les seves finques urbanes, feia préstecs a censals i havia deixat diners a la Corona en quatre *juroso*. Aquests van ser una pèssima inversió. El 1605 el valor dels *juroso* era de 64.865 ducats però a finals de l'any 1630, en diferents plets per tal de defensar el cobrament dels interessos, l'hereu de Jeroni Gassol havia perdut 63.966 ducats. És a dir entre 1605 i 1630 el capital invertit en *juroso* gairebé s'havia fos en plets.¹²

Per qualsevol censatari català que volgués seguretat per a la seva inversió era evident el parany que representava substituir uns censals —protegits per unes properes i vigilants institucions— per uns *juroso*, amb guanys més alts però cada vegada de més difícil cobrament i del qual sovint responien unes hisendes municipals castellanes sobrecarregades de deutes.¹³

“Los catalanes han menester ver más mundo que Cataluña” (1580-1639)

Gaspar Sala ironitzava sobre aquesta sentència que Olivares adreçava al comte de Santa Coloma quan comentava una projectada lleva de 6.000 homes cap a Itàlia després de la batalla de Salses: “Verdaderament, senyor comte (de Santa Coloma), los catalans han menester

11. B. HERNÁNDEZ: *Fiscalidad de reinos y deuda pública en la monarquía hispánica del siglo XVI*, Universidad de Córdoba, 2002, pp. 131-134. M. PÉREZ LATRE: “La Generalitat de Catalunya...”, *op. cit.*, pp. 134, 135 i 146.

12. E. SERRA: “Els Gassol. De cavallers de Tremp a protonotaris del Consell d'Aragó”, *Pedralbes*, 7, 1987 pp. 43-76 i 54, quadres IV i V, pp. 72 i 75.

13. B. HERNÁNDEZ: “Un assaig de reforma...”, *op. cit.*, pp. 317-318.

veure més món. Cotejés esta clàusula amb la transportació dels sis mil catalans a Itàlia.¹⁴ Però tal com, fins fa pocs anys, ha estat presentada la societat catalana de l'època per la historiografia, a una oligarquia corrupta i decadent bé li corresponia una classe comerciant satisfeta amb uns migrats intercanvis i sense projectes ambiciosos. La realitat, però, no és tan simple. Entre el 1580 i el 1590 els comerciants catalans tenien relacions amb Castella sobretot a través de Medina del Campo, encara que no és fàcil trobar referències que permetin valorar-ne bé l'abast. En aquests anys els mercaders catalans són més visibles a Sicília, Gènova i Lió. I, tal com ja s'ha exposat, en el que pertoca a fer negocis amb la Corona de Castella, els grans comerciants catalans no n'eren gens afeccionats, almenys a partir del 1580. Potser perquè sabien que l'experiència d'algun agosarat havia acabat malament. Felipe Ruiz Martín tracta del fracàs de l'aventura de la família Saurí a la cort de Madrid i que cap al 1582 els Saurí havien hagut d'abandonar els contractes amb la Corona amb grans pèrdues. El 1581 Joan Saurí feia companyia amb el seu cunyat Damià Puigganer —Puixinier segons una castellanització del cognom— per la provisió de roba i menjar per les galeres de sa magestat i van tenir grans dificultats per cobrar una part del que se'ls devia.¹⁵

L'origen de l'activitat dels Puigganer és anterior al 1569, any en què Damià Puigganer havia obert a Barcelona un banc on feia guanys amb alguna activitat sospitosa. Segons el *Viatge a l'infern d'en Pere Porter*, una obra anònima escrita el 1608, la banca de Puigganer guardava els diners dels dipòsits judicials ingressats per un jutge corrupte el qual n'obtenia un rèdit. A més d'aquest afer i del proveïment de les galeres del rei, fet en societat amb el seu cunyat Joan Saurí, Damià Puigganer tenia altres negocis, segons manifestava en el seu testament. Damià tenia agències a Castella i a Lió. La casa de banca de Barcelona donava feina a dos empleats que vivien al seu domicili, com a *criats de casa*. Amb el mercader de Barcelona Miquel Maduixer, “és feta y firmada una companyia de fàbrica de moneda y com fins avui no havíam... (passat comptes) los dos per raó de dita companyia”. Els hereus havien de liquidar amb Maduixer pels guanys i les pèrdues segons els comptes que aquest els presentaria. El que més apreciava Damià Puigganer era la seva casa de banca. Als seus fills i hereus Pau i Miquel els feia una petició: “E per quant de present jo tinc banch en la present ciutat de

14. E. SERRA: “1640: una revolució...”, *op. cit.*, p. 34.

15. F. RUIZ MARTÍN: “Joan y Pau Saurí: negociantes catalanes que intervienen en las empresas imperiales de Felipe II”, *Homenaje al Dr. D. Juan Reglà Campistol*, Universidad de Valencia, 1975, pp. 457-477.

Barcelona y negoci y casas en Castella i Lió del regne de França, y desitjo que los dits Pau y Miquel Puigjaner, fills y hereus meus, continuen lo exercici del dit banch y negoci de ditas casas. És declarada ma voluntat ... que al menys per temps de deu anys del dia de mon òbit en avant comptadors, continuen lo negoci y exercici, així de dit banch com de ditas casas de Castella y Lió, prenent lo nom de Pau y Miquel Puigjaner y que per això fassen tant prest com pugan companyia entre ells.” Entretant no es faci la companyia continuarà l’existent a nom de Damià Puigjaner, lliurant i rebent diners i fent negocis com si el testador fos viu, “y per restitució de dits dipòsits y diners vull que los dits Pau y Miquel Puigjaner ... sien obligats als readors (acreedors) de dit banch, encarregantlos molt seguecan esta mia voluntat”. Sobre la important fortuna que deixava Puigjaner es pot deduir pels dots fets a cada una de les seves dues filles i que eren de 6.000 lliures, a més de 2.000 lliures procedents d’un germà que havia mort. A una de les filles deixava una casa per què disposes de les seves rendes i que era exclosa del dot. Dionís Puigjaner, un successor de Damià, no va saber portar el banc i l’11 de desembre de 1604 la casa va fer fallida.

No foren pocs els catalans que com els Saurí, els Puigjaner, els Casademunt —l’avi i l’oncle de Pau Claris— feien negocis a més de a Sicília i Gènova, a Castella i a Lió. En aquestes fires els Granollachs tenien una destacada presència però hi havia altres comerciants menys importants com els germans Casanovas que feien companyia amb Joan Ros i Joan Llebre per freqüentar les fires de Lió entre 1602 i 1606. En aquests anys alguns comerciants catalans eren molt actius fora de casa seva.¹⁶

El comerç amb Castella i la freqüentació de les seves fires potser encara podia ser rendible a la primeria del segle XVII, però no era el mateix en el cas dels contractes fets amb agents del rei, tal com descriu Ruiz Martín en referir-se als Saurí. Un altre exemple d’aquests desafortunats negocis era el del noble Domènec de Moradell. El 1632

16. AHPB. Pere Sabata. *Primus Liber Testamentorum 1571-1588, 19-II-1587*, pp. 145, 149. Testament i codicil de Damià Puigjaner. Francesc Blanc. *Cinquè Llibre, 12-VII-1602*, p. 37. Companyia feta entre 1602 i 1606 per anar a les fires de Lió per Joan Ros, Jaume Llebre i Antoni i Onofre Casanoves, germans mercers, “per fer negocis en dita ciutat de Lió baix nom de dits Antoni y Onofre Casanovas residint y frequentant las firas de aquella”. R. GASCON: *Gran commerce et vie urbaine au XVI siècle. Lyon et ses marchands (environs de 1520-environ de 1580)*, vol. II, París, 1971, 2 vols, pp. 118, 322, 360, 657. J. H. ELIOTT: “Una aristocràcia provincial. La clase dirigente catalana en los siglos XVI y XVII”. Dins: *España y su mundo*. Madrid: Alianza Editorial, 1988, pp. 99-121 i 116-117. J. M., PONS I GURI (a cura de): Anònim, *Viatge a l’infern d’en Pere Porter (1608)*. Barcelona: Fundació Pere Corominas, 1999, p. 48.

Moradell reclamava 2.235 lliures que havia deixat als proveïdors de l'armada a Sevilla el 1598. Moradell havia tingut més sort en la compra de rendes sobre Palerm i que encara cobrava el 1645.¹⁷

Entre 1580 i 1630, uns anys abans de la guerra, el comerç i l'activitat econòmica són d'un considerable dinamisme.¹⁸ Però a partir del 1625 aproximadament, aquesta situació es comença a invertir i disminueixen els intercanvis, especialment amb Sicília, la principal plaça comercial de Catalunya. El desconcert que planteja als comerciants el canvi de les condicions econòmiques cap al 1630 té el seu exponent en un debat escrit on es plantegen l'adopció de programes amb mesures proteccionistes. En el cas català els problemes econòmics tenen les seves particularitats. Però cal recordar que, en diferent escala i per diferents motius, com podien ser la disminució de la plata i els consegüents obstacles per al comerç, les dificultats també afectaven altres països, com Anglaterra. Tant en aquest país com a Catalunya, salvant totes les distàncies, els comerciants tenien prou coneixement de la situació i la suficient capacitat d'anàlisi com per encarar la disminució del comerç a través d'escrits, on majoritàriament es defensaven posicions proteccionistes i, en algun cas, lliurecanvistes.¹⁹ Aquesta capacitat d'anàlisi es veia esperonada pel protagonisme polític que els comerciants tenien en el si dels respectius països. Evidentment, les diferències entre Anglaterra i Catalunya eren notables. Per exemple, Catalunya tenia com a afegit el llast d'una important paràlisi normativa que limitava el seu progrés econòmic i que estava representada, entre altres causes, per la no conclusió de les corts del 1626, cosa que impedia que el rei aprovés les reformes legislatives necessàries per a la reactivació del comerç.

Les reflexions dels comerciants i de les institucions —Generalitat i Consell de Cent— sobre les causes i les solucions dels problemes econòmics tenien una lectura que anava més enllà del seu moment. Eren una reflexió que tenia una lògica interna i que portava a bastir un marc polític deslligat de les traves i, també, de la passivitat imposades per la Corona i l'administració reial. Aquest debat econòmic del decenni dels anys vint es produïa al mateix temps que un corrent d'oposició dels municipis, encapçalats per Barcelona, al pagament al rei dels *quints*, és a dir de la vintena part de les rendes d'alguns municipis. Com ja se sap, els intents del comte duc d'Olivares d'integrar Catalunya a la Unió de Armas va ser el desencadenant d'un conflicte amb antigues arrels polítiques i econòmiques.

17. A. SIMON, *Pau Claris...*, op. cit., p. 51. BC. SGA, arx. 527, p. 100.

18. A. GARCIA ESPUCHE: *Un siglo decisivo...*, op. cit., pp. 69-88.

19. O. JUNQUERAS: *Economía i pensament econòmic a la Catalunya de l'Alta Edat Moderna (1520-1630)*, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 2006, pp. 113-142.

ELS PRÉSTECES DELS AMAT ALS MUNICIPIS: TERRASSA I ESPARREGUERA

Pau Amat major era fill de Terrassa, on tenia algunes terres de poc valor, una d'elles prop les muralles i que havia acensat per 50 lliures d'entrada i 1 lliura, 5 sous de cens i una vinya. Amat també feia préstecs a particulars de Terrassa, com les 400 lliures deixades a Narcís Sardà, rector de Sant Vicenç de Jonqueres, el 1639. Tres anys després el rector prometia tornar la quantitat a termes. Un sabater, Salvador Amat, el 1638 rebia 42 lliures amb un violari de pensió de 6 lliures. Un mal negoci va ser el préstec de 200 lliures a censal fet el 1643 a Joan Baptista Samsó, pagès i moliner de Jonqueres. A partir del 1650 va deixar de pagar les 10 lliures de pensió i el 1667 devia disset anys, el que sumava 160 lliures.²⁰

Un dels negocis dels Amat a Terrassa va ser l'arrendament de 250 quarteres de blat que els terrassencs de la parròquia forana s'havien avingut a pagar com un impost, "cobradores dels habitants segons tallas a ells feta per la universitat". L'arrendament va ser fet entre 1637 i 1641 per 1.313 lliures anuals. Un tal Pau Amat de la Montanya, d'Ullastrell, intervenia en les tasques de l'arrendament i era procurador dels arrendataris. Aquest Amat d'Ullastrell també cultivava una vinya a Terrassa. El 1637 Pau Amat major li va deixar 200 lliures amb una lletra de canvi per Perpinyà i que potser era per negociar el blat de l'arrendament. Més important era la compra de censals al municipi, als quals s'afegiria el censal que la seva segona dona li va aportar com a part del dot.

Els particulars que compraven censals als municipis acostumaven a tenir-hi alguna vinculació i solien estar ben informats de la seva situació econòmica. Pau Amat major coneixeria quina era la solvència del seu poble; però el progressiu endeutament va fer inútil qualsevulla previsió. Amb motiu de les grans despeses que Terrassa va fer per la guerra dels Segadors, l'Ajuntament va demanar molts diners a censal. Els primers dies de juny del 1639 Terrassa reclutava vint-i-cinc soldats per anar a la guerra al Rosselló, pagats i armats durant tres mesos pel municipi. El dia 27 de juny partien setanta-cinc soldats més cap a Figueres i la vila ja havia gastat 2.000 lliures en armes, municions i pagues. Per fer front a aquestes despeses a l'estiu del 1639 els Amat deixaven tres censals per valor de 2.300 lliures. El febrer del 1640 els regidors de Terrassa deien haver gastat més de 3.000 lliures per la guerra del Rosselló. A l'octubre del 1640 la vila feia una lleva de

20. BC. SGA, arx. 582, 1640. Al·legacions judicials 30/29.

488 soldats i lliurava 175 armes i pel novembre es reclutaven cinquanta homes més. Possiblement les 1.000 lliures que deixaren els Amat el mes de novembre tingueren aquesta destinació. El juny del 1641 Terrassa feia una nova lleva de 50 soldats amb una paga de 4 sous al dia i pel juliol enviava pel socors del setge de Tarragona 40 soldats més. Poc després, a l'agost del 1641, els Amat deixaven 2.210 lliures. El pagament dels interessos d'aquest últim préstec es vinculava sobre l'arrendament de les escrivanies de la vila. Es a dir, entre juny del 1639 i agost del 1641 Terrassa havia subscrit amb els Amat sis censals per un total de 5.510 lliures.

El gener del 1642 la Diputació del General va centralitzar la lleva i el pagament dels soldats i a partir d'aleshores cada municipi pagaria una quantitat mensual pel sosteniment de la guerra. Terrassa contribuiria amb 171 lliures, 4 sous al mes. Amat deixava les 171 lliures, 4 sous de la mesada de maig, "a obs y gasto del batalló y per la paga de un mes caiguda lo primer de maig prop passat". A l'agost del 1642 Terrassa devia 165 lliures per 4 pensions i a més 85 lliures, 12 sous d'un préstec anterior. La quantitat resultant es va convertir en un nou censal de 249 lliures, 8 sous "y ditas universitats ho paguen a obs y gasto de dit batalló y per las pagas de sis mesos de soldats han tingut y pagats en temps del batalló". A finals de l'any 1642 Terrassa estava gravada amb el pagament de 238 lliures anuals pels interessos dels censals fets amb la família Amat. Amb anterioritat, pel mes de setembre, els regidors havien imposat als veïns el pagament del quarantè de les collites i l'allotjament de tropes franceses.²¹

Els Amat van deixar d'atorgar préstecs a Terrassa a partir de l'estiu del 1642 tot i que la vila va continuar endeutant-se amb altres prestamistes, com amb el comerciant de Barcelona Joan Lafont que el febrer del 1644 deixava 1.500 lliures, "pro solvendo taxam batalloni ad quand. Universitas fuit taxata in Brachys Generalibus...".²²

En resum, els Amat van contractar amb Terrassa els censals a les següents dates:

- El 18 de juny de 1639, censal de 300 lliures
- El 30 de juny de 1639, censal de 1.000 lliures.

21. S. CARDÚS: *Terrassa durant la guerra separatista dita dels Segadors*, Terrassa, 1971, pp. 22, 30, 55, 94-96, 114.

22. S. CARDÚS: *Terrassa...*, p. 119. Sobre l'endeutament per censals d'altres viles durant la guerra vegeu A. ALCOBERRO: "De la mobilització antifrancesa a la mobilització antiespanyola (1639-1641). Alguns exemples al Baix Empordà". Dins: *La revolució catalana del 1640...*, pp. 165-191. BC. Sèrie General d'Arxiu, vol. 582, XII-1642. AHPB. Pere Pau Vives, *Liber Octavus Notularum 1635-1656, 19-II-1644*, pp. 164 a 171.

- El 28 de setembre de 1639, censal de 1.000 lliures.
- El 9 de novembre de 1640, censal de 1.000 lliures.
- El 23 d'agost de 1641 censal de 2.210 lliures sobre les escrivanies de la vila.
- El 4 de novembre de 1642, censal de 249 lliures, 8 sous.

El 1645 els Amat apuntaven un deute de 2.210 lliures i el 1648 entre el capital i els interessos la suma pujava fins a les 7.000 lliures. Els crèdits dels Amat contra Terrassa augmentarien el 1649 amb motiu del casament de Pau Amat menor amb Eulàlia de Boixadors. La núvia portava com a part del seu dot un censal de 4.000 lliures que havia deixat el seu avi Onofre Boixadors el 16 de febrer de 1617.²³ Per tant, a partir del 1649 els Amat podrien cobrar de Terrassa un total de 438 lliures a l'any. Les dificultats de Terrassa per pagar aquests interessos devien ser grans en uns anys en què la seva població i l'activitat manufacturera havia patit una gran davallada.

El 1650 Terrassa hauria redimit alguns censals o, més probablement, els Amat els haurien traspasat a altres prestamistes perquè la comptabilitat esmenta només la propietat de dos censals, el del dot d'Eulàlia de Boixadors, de 4.000 lliures, i el vinculat a l'arrendament de les escrivanies, de 2.200 lliures. La suma dels interessos anuals era de 295 lliures. Entre els anys de 1650 i 1663 Terrassa devia als Amat 2.950 lliures d'interessos, és a dir deu anys. Amat va posar plet contra Terrassa pels censos sobre les escrivanies de la vila i va utilitzar els serveis de l'advocat Francesc Peralta, fill del destacat jurista Narcís Peralta, a qui va pagar 5 lliures, 6 sous per un memorial. Potser a causa d'aquest plet o potser per la concòrdia que el 1659 les autoritats de Terrassa signaven amb els seus creditors, el cas és que l'any 1564 Amat només havia de cobrar 195 lliures d'interessos per dos censals, un d'ells era el que gravava la renda de les escrivanies. Els primers interessats en la signatura de la concòrdia del 1659, així com de les següents, en els anys de 1670 i 1702, eren els membres del grup dirigent de la vila, molts d'ells prestadors que volien cobrar els deutes que tenien contra el municipi. Però, pel que sembla, la concòrdia del 1659 no era suficient i no tranquil·litzava els deutors, de manera que el 1661 Terrassa venia el castell palau i la seva castlania per 32.200 lliures al negociant Pere Fizes.²⁴ El 1666 Amat menor registrava un deute de 8.872 lliures entre

23. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre quint de capítols matrimonials 1649-1655, 30-I-1649, p. 17. BC. SGA, arx. 527, p. 17.

24. B. HERNÁNDEZ: "Deute públic i elit política a Terrassa durant la segona meitat del segle XVII", *Terme*, 11 (1996), pp. 37-41. S. TORRES i S. CANALDA: "Els Fizes...", *op cit.*, p. 30.

capital i interessos i es firmava una concòrdia per la qual Terrassa es comprometia a liquidar el deute dels interessos en diferents dates i el 1668 Amat cobraria 1.280 lliures. Pel que sembla els pagaments no van tenir continuïtat i el 1675 Josep Amat de Boixadors es disposava a posar un plet i iniciava els requeriments a diferents particulars com a avaladors i fiadors de la vila, entre ells Ramon de Copons i els cònjuges Freixas de Sant Boi del Llobregat.²⁵

Un altre municipi que va demanar censals als Amat va ser Esparreguera, que durant la guerra va tenir uns problemes semblants als de Terrassa. Entre el setembre de 1639 i l'octubre de 1640 va vendre un censal de 1.000 lliures i un altre de 2.000 lliures. Els interessos pujaven a un total de 145 lliures. El 1648 la vila els devia d'endarreriments 3.000 lliures, un import que havia augmentat fins a les 3.725 lliures el 1653. El 1652 els jurats d'Esparreguera consignaven el pagament de les 145 lliures a l'arrendament de la taverna. Els arrendataris eren Josep Batlle, negociant, Pere Joan Panadés, teixidor de llana, i Francesc Cabeça, paraire d'Esparreguera, però encara es devien interessos endarrerits. El 1655 els jurats volien donar 200 lliures en un pagament i 50 lliures cada mes. El 1660 la vila consignava el lliurament de les 145 lliures al paraire Joan Bartra i el 1661 Joan Monturiol havia de pagar 290 lliures per dos anys. El 1664 Josep Casanovas i Pau Gaset, els arrendataris d'impostos de la vila, eren els pagadors d'Amat però el 1666 aquest era creditor de 580 lliures. L'any següent va ser signada una concòrdia que establia els termes per liquidar el deute.²⁶

25. BC. SGA, arx. 525, 1656; arx. 528, p. 16 i 237.

26. BC. SGA, arx. 525, XII-1652; arx. 528, pp. 16, 179, 232.

LES INVERSIONS EN TEMPS DE GUERRA

PAU AMAT MAJOR A LA SEVA VELLESA. LES LLETRES DE CANVI PER PERPINYÀ

Un negoci que va ser molt poc important era l'arrendament de rendes. El 1639 i 1640, quan encara era vigent la societat entre pare i fill, els Amat arrendaven petites rendes, d'entre 24 i 48 lliures a l'any, a rectors i beneficiats eclesiàstics. Més endavant Amat major conservaria alguns d'aquests arrendaments però no així el seu fill, dedicat a negocis més ambiciosos. El juny del 1641 Amat major arrendava per tres anys el priorat de Terrassa al seu fillastre Gaspar Pexó per 42 lliures, 10 sous al mes. La gestió del priorat, és a dir la col·lecta i venda dels grans de la collita, la feien els capellans Miquel Amat i Salvador Fumantes, aquest, rector d'una de les parròquies de Terrassa.

El 1643 Amat arrendava per 42 lliures a l'any la canongia de Santa Maria de l'Estany al seu titular, el canonge Pere Quintana. La canongia rendia 12 lliures i 15 quarteres de blat equivalents a les 42 lliures. Un any després Amat va fer una assegurança de vida a Quintana per tres anys. El canonge Quintana va viure una temporada a Roma, on Amat li enviava els diners a través de lletres de canvi. Es van fer altres negocis amb el canonge, com el préstec de 130 lliures en lletra de canvi per Perpinyà pel febrer del 1651 i sota l'aval del seu germà Francesc, pagès d'Oristà. Es pot relacionar el cobrament d'aquestes rendes eclesiàstiques amb algunes vendes de blat a flequers, com la que Amat major va fer el gener del 1642 per 981 lliures. També els préstecs fets en cereals a pagesos. El gener del 1643 deixava en civada 139 lliures i 15 lliures, 10 sous més a través del seu cobrador, mossèn Miquel Amat.

En els anys 1639 i 1640 Amat major tenia una participació del "mig y quinze" sobre l'arrendament del dret del General i lleves de

Catalunya pel qual pagava 413 lliures al mercader Joan Esteva, que era el titular de l'arrendament.¹

En els últims dotze anys de la seva vida, entre el 5 de maig de 1640, quan va fer donació entre vius de la seva fortuna al seu fill, i el 4 de març de 1652, en què va morir, Amat major no va fer negocis de volada, es va dedicar al que havia practicat des de la seva joventut i que havia estat en part el fonament de la seva fortuna, és a dir els petits préstecs. Ja s'ha descrit abans com deixava diners a nombrosos pagesos i artesans i que també feia préstecs amb penyora, però al final de la seva vida s'havia dedicat sobretot a les lletres de canvi per Perpinyà. Aquestes eren inversions a curt terme fetes per tal de fer reeditar les 10.000 lliures que ell mateix s'havia reservat quan havia fet la donació entre vius dels seus béns al seu fill gran. Amat major s'havia reservat les 10.000 lliures per testar lliurement tot pensant a preparar el futur dels seu segon fill Josep que havia de morir a Palerm el 1644. Després d'això va continuar invertint potser per deixar situada a la seva viuda Anna Pexò. En qualsevol cas, pel maig del 1640 el vell Amat tancava l'època dels grans negocis i situava petites sumes en violaris, assegurances de vida, crèdits sota penyora i, sobretot, en lletres de canvi. Aquest era un negoci en el qual es desenvolupava amb molta seguretat i tenia, teòricament, l'avantatge d'uns beneficis immediats.²

L'ERECCIÓ DE LES FIRES DE PERPINYÀ

Al començament del segle XVII Perpinyà patia els efectes d'una greu crisi financera provocada per la pesta del 1592 i per la incursió francesa de 1597 i 1598. La vila demanava com una solució el trasllat de la seu del capità general de Catalunya de Barcelona a Perpinyà. El 1602 la seu episcopal d'Elna es traslladava a Perpinyà. Una altra

1. BC. SGA, arx. 524, pp. 16, 24, 90, 107 i 175; arx. 526, pp. 33, 70, 71, 145; arx. 513, VII-1647, 1651.

2. El 27 d'agost de 1650 Amat deixa a Francesc Valls 307 lliures a canvi per Perpinyà. En aquest manual, i en general en els del notari Gràcia, el qual és també prenedor de lletres d'Amat —és a dir que són recíprocament clients—, apareixen moltes èpoques de petits préstecs fets per Amat major a pagesos i artesans. El 14 de març de 1650 deixa a Pere Prat de Sarrià 25 lliures i l'1 de desembre de 1650 n'hi deixarà 10 lliures més. El 13 de juny de 1650 presta 238,10 lliures a Ramon Sagués, passamaner, i a Rafael Albià, botiguer de teles. El 18 de juliol de 1650 deixa 70 lliures sense interessos a Andreu Cortés, pagès de la parròquia del Pi, a tornar al cap de tretze mesos. El 4 de novembre de 1650 deixa 90 lliures a Honorat Bofill i el 14 de novembre de 1650 li deixa 33 lliures més. El 7 de novembre de 1650 presta 100 lliures a Francesc Valls, pagès de Barcelona, a tornar el 15 de juliol de 1651. AHPB. Joan Baptista Gràcia, Manuale 1649-1650, s. p.

mesura, que deixaria considerables beneficis a la vila, era l'emissió de moneda de billó, però els perjudicis que patiren els particulars foren també importants. L'emissió de 60.000 ducats va crear una gran inflació i després la posterior reducció d'aquestes monedes a la meitat del seu valor tingué greus efectes per al comerç i per a l'artesanat, amb la gairebé desaparició de les corporacions de teixidors i d'operaris el 1622. El 1624 Perpinyà demanava al rei la separació dels comtats de les institucions amb seu a Barcelona, una iniciativa de la burgesia benestant que governava la vila. Possiblement la noblesa i el clergat terratinent, els quals es beneficiaven de la venda dels seus productes a Barcelona, no tenien motius per variar l'*statu quo* polític dels comtats.³

Una de les mesures per reactivar l'economia de Perpinyà podria haver estat l'erecció de quatre fires anuals que decretà el virrei, lloctinent i capità general Joan Sentís, bisbe de Barcelona, en edicte publicat a Barcelona el 10 d'octubre de 1623.⁴ Aquest edicte té un gran interès i no tan sols per l'erecció de les fires de Perpinyà sinó també per la normativa que dóna sobre les lletres de canvi a Catalunya, cosa que posa en evidència que la lletra de canvi com a instrument de crèdit era molt utilitzada en els primers anys del segle XVII. L'edicte donava a Perpinyà quatre fires. La de Reis s'obriria el 2 de gener, la de Pasqua el 2 d'abril, la d'agost el 2 de juliol i la de Tots Sants el 2 d'octubre, amb una duració de vuit dies cada una. La taxa d'interès d'aquestes fires quedava limitada al 2,5% per fira, és a dir, 10% anual, si bé per raó de l'abundància o l'escassetat de moneda que hi havia a l'obertura de la fira, —obertura que es produïa uns tres mesos i mig abans de l'inici de la fira— l'interès podia ser inferior al 10%. Els preus dels canvis en cada fira serien taxats per sis persones, és a dir dos cavallers, dos mercaders i dos botiguers de teles, “tots pràctichs de negoci y persones de timorada consciència”.

El decret prohibia al girador de la lletra, que sovint era prestador dels diners, posar en el contracte del canvi cap pacte sobre la provisió o el pagament de la lletra per part del prestatari, és a dir el prenedor

3. R. BES: *Les relations entre la ville de Perpignan et la cité de Barcelone (1573-1644). Un cas de divorce sans consentement mutuel*. Université de Toulouse – Le Mirail, 1981, pp. 57-58. A. MARCET: *Le rattachement du Roussillon a la France*. Perpinyà, 2002, p. 109.

4. El lloctinent general o virrei tenia la jurisdicció derivada del rei, amb nombroses atribucions. Una de concreta era la concessió als municipis de la facultat de celebrar fires i mercats. La seva actuació principal era l'expedició de certs privilegis referents al règim, l'administració i les finances municipals. Les pragmàtiques eren publicades en veu de *crida pública* i no era cap tipus de llei sinó la forma de notificació. V. FERRO: *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al decret de Nova Planta*. Vic, 1993, pp. 54, 62-63, 85, 305.

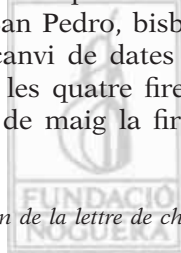
de la lletra, "...ans bé puga lo prenedor provehir les tals partides o partides ab diners comptants o per altra via y manera a dit prenedor més còmoda, com de dret li és permès sens pacte algú exprés o tàcit, per quant és cosa molt condenada, que al contractar del cambi així per lo donador (girador) o per lo prenedor de aquell hi haje pacte algú exprés o tàcit, com està dit, sobre la provisió del tal cambi fahedora, sinó que efectivament vagen las lletras de canvi en las tals fira o firas, y que del pagament de aquellas sen hage de passar escriptura a la dita vila de Perpinyà per las personas a qui las lletras aniran dirigidas, de manera que allí reste acabat y extint tot lo cambi. Y los cambis que per a Perpinyà contra la forma sobre ordenada serà estats contractats sien tinguts per secs, usuarios, dolosos y fraudulentos..."

També era il·lícita la lletra de canvi feta amb penyora per tal d'assegurar-ne el pagament. Aquest aspecte generaria l'ús d'altres contractes a través dels quals el donador s'assegurava el pagament de la suma, però evitant-ne l'aspecte de penyora, que era il·legal.

El 16 de març de 1624 el capità general, bisbe Sentís, publicava un altre edicte que perfilava alguns aspectes no contemplats a l'anterior. Es referia a la mecànica dels protests per impagament i a ordenar que les diferències entre comerciants siguessin resoltes pels cònsols i magistrats de Perpinyà. Però el més important era "que totes les partides que hauran de pagar o cobrar o es donaran o pendran a cambi y seran ab lliures catalanes moneda Barcelonesa..." És a dir, en les lletres entre Barcelona i Perpinyà no hi havia operació de canvi de moneda i només és complia el requisit del canvi de lloc, la *distancia loci* que defensaven els teòlegs. Per tant, l'interès de la lletra del 10% anual, que el decret del 1623 autoritzava com a màxim, era la retribució d'un préstec i el canvi de monedes no es podia utilitzar com a justificació d'aquesta retribució. Aquesta desvinculació entre la funció de préstec i la de canvi de monedes en la lletra, és a dir el reconeixement que la lletra podia ser només una simple operació de préstec, es considera que tingué una implantació lenta però la seva presència s'observa a la segona meitat de segle XVII i en el cas de Perpinyà molt abans.⁵

El 16 de desembre de 1627 apareixia un tercer decret fet pel capità general Miquel Santos de San Pedro, bisbe de Solsona. Bàsicament el decret tenia per motiu el canvi de dates en les fires: s'endarreriria un mes l'inici de cada una de les quatre fires. Per tant, s'obrien el 2 de febrer la fira de Reis, el 2 de maig la fira de Pasqua, el 2 d'agost la

5. R. DE ROOVER: *L'evolution de la lettre de change. xive.-xviiie siècles*. París, 1953, pp. 132, 133, 138.

d'aquest mateix nom i el 2 de novembre la de Tots Sants. S'argumentava el motiu d'aquest: "Y la experiència haja mostrat ésser convenient que los plazos de la cloenda y uberta de ditas firas y pagaments de aquellas, se conformen en quant puguen ab los plazos de la cloenda y uberta de las demás firas de cambis ques fan en los regnes de Itàlia per comoditat y utilitat dels negociants."⁶

Entre els anys 1638 i 1651 els llibres registren un gran nombre de préstecs amb lletra de canvi per Perpinyà, cosa que es podria interpretar com que hi havia una relació entre aquests préstecs i les necessitats de la guerra dels Segadors. La urgència de disposar de diners per a la paga i l'avituallament dels soldats, el contraban de tota mena de mercaderies i la compra de blat per la població haurien pogut fomentar una expansió del comerç cap a Barcelona i la resta de Catalunya i un tràfic de lletres de canvi cap a Perpinyà. La guerra hi degué tenir un gran paper, però la comptabilitat dels Amat no dona explicacions sobre quina era la causa que va impulsar aquest moviment de diners.⁷

L'import de les lletres d'Amat major era molt desigual, entre un mínim de 20 lliures a un màxim de mil, essent més freqüents les quantitats entre les 100 i les 400 lliures.

Després de la mort del vell comerciant, el seu fill Pau Amat menor hauria de lluitar pel cobrament de molts dels préstecs fets pel pare i que havien estat fets per termes de tres mesos, és a dir per una fira, però que en molts casos les amortitzacions s'havien anat ajornant de fira en fira durant alguns anys. Hi havien crèdits que trigaren molts anys a ser liquidats i d'altres ho foren amb grans pèrdues pel prestamista, especialment entre 1653 i 1655, amb la devaluació de la moneda de sisens. Un petit nombre de lletres no es va arribar a cobrar mai.

ELS ACTORS DE LES LLETRES DE CANVI

En el segle XVII els actors de la lletra de canvi, considerada aquí com una operació de préstec, eren quatre: el *girador o lliurador*, el qual signava el document a Barcelona i que era el prestamista dels diners; el

6. BC. Follets Bonsoms 9977. "Crides y edictes fets per lo Excelentissim senyor Don Joan Sentis bisbe de Barcelona de la Sacra Catolica Real Magestat Conseller, Virrei y capità general, en lo Principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya, sobre la erecció de fires y cambis, en la vila de Perpinyà. Llibre de privilegis, usos, estils y ordinations de Consulat de Mar de la Fidelíssima vila de Perpinyà". Perpinyà, 1651.

7. Només en el cas d'una lletra de canvi Amat diu que és feta per comprar pa de munició per a l'exèrcit. El 1639 firma una lletra de canvi pel pagament dels soldats de la vila de Terrassa. BC. SGA, arx. 526, p. 73.

prenedor de la lletra, o prestatari, que havia fet fer la lletra al girador; el *girat* era qui acceptava pagar els diners a Perpinyà a un *beneficiari* que era a qui anaven destinats els diners. Sovint, en el cas de les lletres per Perpinyà, el girat i el beneficiari eren la mateixa persona i en els llibres de comptabilitat s'expressa amb "a pagar y rebre per Josep Masdéu y Canyet", per exemple.⁸ Podia ser que el girat no acceptés pagar la lletra i aleshores es feia el protest del document davant del notari de Perpinyà Blai Cantà. En aquest cas l'avalador de la lletra es feia càrrec del pagament.

La comptabilitat dels Amat ratifica el que s'observa a les èpoques fetes abans de la guerra, entre el 1633 i el 1640, pel notari de Barcelona Jeroni Bosch. Es tracta de les èpoques dels pagaments fets pels avaladors després del protest i es veu com els girats i els prenedors de les lletres a Perpinyà solien ser la mateixa persona, i es reduïen a uns quants noms. En els textos apareix la frase feta de "a pagar y rebre per..."⁹

Com s'ha dit, apareixen molts pocs comerciants identificats en aquesta doble funció de pagador-rebedor a Perpinyà. En més de la meitat dels casos figura Josep Masdéu i Canyet. Alguns altres pagadors-rebedors seran Gaspar i Rafael Matalí, Agustí i Jeroni Novell i amb alguna aparició hi ha Jaume Badaula i Josep Balla. En la documentació de Pau Amat major molt poques vegades hi ha els noms dels pagadors i rebedors. El que més apareix, en deu lletres, és Gaspar Matalí i en dues Rafael Matalí. També en dues referències trobem Josep i Miquel Masdéu i Canyet. Tot i que actuen a Perpinyà, la major part d'ells són comerciants de Barcelona, com els Matalí, els Masdéu i els Novell.¹⁰

EL RITME D'ATORGAMENT DE LES LLETRES DE CANVI

En els primers anys en què apareixen les referències dels Amat, el 1638 i 1639, hi ha quinze lletres. El 1640 no es firma cap lletra, cosa

8. Hi ha uns altres substantius que poden utilitzar-se per a designar els actors de la lletra de canvi. El girador també pot apareixer com a *lliurador* i, segons l'edicta del 1623, també com a *donador*. El prenedor no sembla tenir altre terme. El lliurat també es pot anomenar *girat*.

9. AHPB. Jeroni Bosc, Protocollus 1633-1640, 2-VIII, 11-X, 15-XI, 16-XI i 10-XII-1633; 9-II, 29-V, 7-IX i 20-X-1634, 19-I i 24-I-1635. Esborrany d'actes de Llotja 1635, 1-VI, 5-VI, 14-VI-1635. Protocollus 1635-1640, 26-I-1640. E. BADOSA: "Lletres de canvi entre Barcelona...", *op. cit.*, pp. 551-554.

10. BC. SGA, arx. 582, VII-1644, XI-1645; arx. 513, V-1649, IV-1649, XII-1649; arx. 526, pp. 67, 73, 75; arx. 524, pp. 13, 30, 39, 63, 140. Sobre els Matalí vegeu J. H. ELLIOTT: *La revolta catalana 1598-1640*. Barcelona, 1966, pp. 276-280, 453, 455, 457. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, pp. 285-287. Josep Masdéu i Canyet serà un important comerciant després de la guerra.

que es pot interpretar com una absència de contactes entre Barcelona i Perpinyà en aquest any, potser relacionada amb la revolta popular, l'entrada de l'exèrcit francès i el bombardeig de Perpinyà per les tropes castellanes. Les viles més comercials del Rosselló, com Perpinyà, Salses, Canet i Cotlliure van quedar sota el domini del rei d'Espanya fins a finals de la primavera del 1641. Tot i això el 1641 els Amat deixaren diners en vint lletres. Un nombre semblant, vint-i-quatre lletres, se signaren el 1642. L'any amb un major tràfic va ser el 1643 amb trenta-cinc lletres les quals, l'any següent 1644, baixaren a dinou per arribar ser només de dues lletres el 1645. Si s'exceptua el 1640, aquest any de 1645 marcarà el mínim en la contractació de lletres amb Perpinyà durant tots els anys de la guerra.

El 1646 els contactes comercials es reprengueren amb dinou lletres de canvi, i sobretot en els quatre anys compresos entre 1647 i 1650, amb una mitjana de trenta-cinc lletres cada any. Als últims mesos de la guerra gairebé no es feren lletres, només quatre l'any 1651. En resum, es pot dir que el desenvolupament de la guerra degué marcar el ritme en la contractació de les dues-centes setanta-vuit lletres referenciades a la comptabilitat dels Amat. Un ritme que marca períodes amb relacions comercials difícils en els anys de 1640, 1645 i 1651. Els anys de màxim desenvolupament del crèdit foren el 1643 i entre el 1647 i el 1650. Del total de les lletres el 41,3%, en nombre de cent quinze, corresponien als anys compresos entre el 1638 i el 1645, mentre que la major part d'aquests préstecs, cent seixanta-tres exemplars, és a dir el 58,6 per cent, s'havien fet entre el 1646 i el 1651.

Després de la guerra els contactes de Barcelona amb les fires de Perpinyà no havien desaparegut ni tampoc amb la signatura de la Pau dels Pirineus però la gran època de les lletres de canvi amb aquestes fires havia passat ja. Als anys 1680 apareixen algunes lletres per Perpinyà, com la que va signar la viuda de Pau Amat Menor el 1681.¹¹

LA GUERRA DELS SEGADORS, 1640-1652: "LO NIRVI DE LA GUERRA ÉS LO DINER"

Molts comerciants i burgesos havien de tenir una ben fonamentada idea que la intervenció de la Corona era un llast econòmic pel país i que aquest estaria millor elaborant la seva pròpia política sense cap interferència de l'administració reial. La guerra dels Segadors era

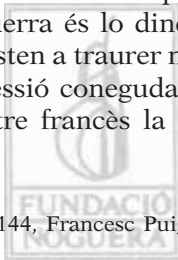
11. AHPB. Bonaventura Torras, *Vigessimum Tertium Manuale 1680-1681*, 13-XI-1681, p. 352. Eulàlia de Boixadors firma àpoca de 20 doblers d'or que havia deixat en lletra de canvi. J. M. MADURELL: "Los antiguos seguros...", *op. cit.*, pp. 183, 196, 197.

el moment en què això es podia dur plenament a terme. Evidentment, en aquest sentit es presentava com una oportunitat irrepetible però les dificultats de gestionar una guerra no oferien una perspectiva favorable per calibrar la capacitat econòmica de la Generalitat i del Consell de Cent. Una cosa eren les sanejades finances públiques catalanes en temps de pau i una altra era suportar el cost d'una guerra. L'anterior capacitat de les institucions per atreure els préstecs podia haver contribuït a sobrevalorar la disponibilitat financera del Principat. Els esforços per a pagar els primers mesos del conflicte no van poder tenir continuïtat i van pesar a favor de la signatura dels pactes amb França el 1641. En aquest sentit és reveladora l'afirmació del canonge Francesc Puig quan es referia al fet que els pactes amb França van alleujar l'ànim dels creditors de la Generalitat que fins aleshores havien vist en perill el cobrament de les seves rendes.

El primer dia de març del 1641, el mateix en què se celebraven els funerals de Pau Claris, entraven en vigor els esmentats pactes. Segons les observacions del canonge Puig, una persona ben informada ja que el 1644 seria un dels tres integrants de la Junta del Batalló, els militars francesos passarien a ser pagats pel rei de França, "conforme los pactes que en raó de dit auxili eran firmats el 1 de desembre del 1640 y 10 de febrer del 1641 ab què la Generalitat podrà respirar un poch y acudir a la paga dels censals y altres càrrechs de la casa que altrement era assò imposible per ser molt gran lo sou que pagava als auxiliars (militars francesos) y havia pagat a Monsur de Epernan y demés que entraven ab ell com consta (escrit) en jornadas atràs y tota ab la millor moneda que li fonch posible".¹² Segons aquesta declaració, el tractat amb França hauria estat molt ben rebut pels compradors dels censals de la Diputació i de la ciutat de Barcelona.

El canonge de Tortosa Francesc Puig és l'autor d'un *Dietari de la Guerra dels Segadors* del qual es conserva una còpia manuscrita d'entre finals del segle XIX i començaments del segle XX. El dietari, o la seva còpia, arriba fins al setembre del 1641. Era un clergue força entès en matèria econòmica i un mercantilista convençut. Pel setembre de 1640, molt abans que Colbert fes famosa l'expressió, Puig ja escrivia que: "Per quant lo nirvi de la guerra és lo diner, apar que deu sa senyoria pensar aquells medis que basten a traurer major quantitat." Segurament el clergue repetia una expressió coneguda en els cercles de polítics de l'època abans que el ministre francès la difongués. Quatre anys més

12. AHCB. Manuscrits B- 144, Francesc Puig, canonge de Tortosa, *Dietari de la Guerra dels Segadors* p. 959.

tard d'escriure aquesta frase, a l'agost del 1644, Puig va formar part de la Junta del Batalló, encarregada de trobar mitjans per a pagar la guerra. Altres membres de la Junta eren Domènec de Moradell i Josep Ximenis de Monrodon. El noble Domènec de Moradell era fill d'una rica família de comerciants amb experiència en el deute públic.¹³ De les manifestacions de Puig es pot deduir que els censalistes de la Generalitat i del Consell de Cent, majoritàriament integrats per la burgesia i les institucions eclesiàstiques, haurien estat un grup de pressió favorable a l'aliança amb França. Formarien part d'aquest grup el canonge Pau del Rosso i el mateix Pau Amat menor, tots dos grans compradors de censals des del començament de la guerra.¹⁴

Tot i el patiment de la població, sobretot en el cas de la pagesia, hi ha molts exemples que durant uns anys la guerra va donar guanys a gent no pas rica. Artesans, botiguers i clergues apareixen a la comptabilitat demanant quantitats en préstecs en lletres de canvi per Perpinyà. Provisionalment, cal interpretar aquests préstecs com una onada de petits especuladors de la qual Amat major en dóna nombroses referències fins l'any 1644. Com en totes les guerres, l'especulació amb els alts preus dels productes, els proveïments d'aliments, el mercat negre, la moneda i els préstecs, eren origen de grans fortunes. Ho van ser per municioners com Cristòfol Santgenís i, en menor grau, per comerciants com els Amat.¹⁵ Era evident que els subministraments a un estat en anys de guerra era la manera més ràpida de fer-se ric. Per això calien bones relacions personals amb els oficials francesos i amb les institucions catalanes. Les expectatives d'aquests comerciants van desaparèixer amb la pèrdua de la guerra.

ELS NEGOCIS DE PAU AMAT MENOR. ELS CENSALS A LA GENERALITAT I A LA CIUTAT DE BARCELONA

En general, els negocis fets per la societat entre el pare i el fill abans del 1641 caldria atribuir-los a la iniciativa paterna. Una altra inversió d'aquests anys també es deuria a l'impuls del vell Amat, tot i que el seu el fill la continuaria amb un entusiasme que a la llarga resultaria imprudent. Aquest és el cas dels censals emesos pel pagament

13. AHCB. Manuscrits B-143. Francesc Puig, *Dietari...*, p. 135. A. SIMON: *Pau Clarís...*, *op. cit.*, p. 51.

14. E. SERRA: "Notes sobre l'esforç català a la campanya de Salses. Juliol 1639, gener 1640", *Homenatge a Sebastià Garcia Martínez*, vol. II. Generalitat Valenciana, València, 1988, pp. 7-28. AHCB. Manuscrits B-144. Francesc Puig, *Dietari...*, p. 959.

15. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, p. 286 i ss.

de la guerra i comprats a la Diputació del General. Aquesta inversió representava per un jove d'uns vint-i-cinc anys unes grans possibilitats pel seu futur. En primer lloc, tal com s'ha exposat anteriorment, els diners se situaven "en lloc tuto y segur", amb un cobrament d'interessos que una llarga tradició avalava com a segura. En segon lloc, el jove Amat es destacava amb aquests quantiosos préstecs com a compromès amb la causa catalana i potser amb el temps podia pretendre passar a formar part de l'elit política de Barcelona. En qualsevol cas, la compra d'aquests censals a la Generalitat seria l'inici d'una carrera pública en la qual Amat menor incrementaria considerablement la fortuna feta pel seu pare. En el terme de pocs mesos es produïren diferents fets importants pel seu futur: es feia bastir una gran residència a Barcelona, es casava amb una senyora de vassalls i utilitzava la seva formació com a comerciant per a obtenir el càrrec de veedor del Batalló el qual comportava el maneig de grans sumes de diners en moneda d'or i plata. El càrrec hauria d'ésser una gran font d'enriquiment que quedaria reflectit en el luxe del seu nivell de vida, cosa que es contradeia amb les dificultats de la resta de la població durant la guerra.

El 13 de setembre de 1640 la Junta de Braços va crear les juntes de guerra i d'hisenda, amb dotze membres cada una, per a preparar el reclutament de soldats i el pagament de la guerra. Pau Amat menor havia estat nomenat un dels dotze membres de la junta d'hisenda i una de les primeres accions d'aquesta va ser la proposta que la Generalitat tragués un emprèstit per 300.000 lliures. La col·locació del censal es feia amb la fermança de la ciutat de Barcelona i s'assegurava amb l'augment de l'impost de la bolla de la seda i d'altres drets sobre productes de luxe. Eva Serra ha pogut documentar quins foren els compradors del 92% de la manlleuta i que pare i fill Amat van subscriure un total de 12.000 lliures. Els Amat, amb el 4% de l'emissió, eren els que més havien contribuït al préstec. Si ens interroguem sobre les motivacions del seu compromís podem trobar l'econòmic però també el de la promoció personal. Ja ho era el sol fet que un home tan jove fos un dels dotze membres de la junta d'hisenda, cosa que, per altra part, indica la bona formació d'Amat en matèria de comptabilitat.¹⁶ El seu futur s'orientava cap a l'activitat pública com una font de guanys i de prestigi, un camí que el pare havia iniciat el 1630, assolint el títol de donzell, i que el fill es disposava a prosseguir.

Amat va comprar els censals emesos per la Generalitat entre l'abril i el desembre del 1641 i en les següents dates.

16. E. SERRA: "L'inici formal de la guerra...", *op. cit.*, pp. 90, 99, 101, 108. J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, *op. cit.*, vol. I, pp. 231 i ss.

22 d'abril	censal de 1.800 lliures	Passen a Amat menor en la donació entre vius
22 d'abril	censal de 3.000 lliures	"
22 d'abril	censal de 1.800 lliures	En poder d'Amat menor
8 de juny	censal de 1.000 lliures	"
7 de setembre	censal de 200 lliures	"
24 de desembre ...	censal de 2.200 lliures	"

El total de la suma prestada era de 10.000 lliures i, a la donació entre vius feta pel seu pare, Amat menor es quedava amb un capital de 7.000 lliures.¹⁷

Un altre any que Amat va comprar censals va ser el 1645. És molt probable que la Junta del Batalló integrada pel canonge de Tortosa, Domènec de Moradell i Josep Ximenis de Monrodon recomanés l'emissió d'un emprèstit que l'11 de març de 1645 va treure la ciutat de Barcelona per valor de 200.000 lliures i que procedís d'aquest emprèstit el censal que Amat menor va comprar per 6.000 lliures l'11 d'abril de 1645. Poc després, el 3 de maig de 1645 la ciutat emetia més deute, per 50.000 lliures, i el 31 de maig Amat comprava un censal de 4.000 lliures. És a dir, entre els anys 1642 i 1645 el pare i el fill Amat haurien invertit 20.000 lliures de capital en censals de la Diputació i de la ciutat de Barcelona pel pagament de la guerra, cosa que en poder d'una sola família era una autèntica fortuna.¹⁸

El 1654 Pau Amat menor conservava quatre d'aquells censals, de diferents preus: de 2.200 lliures, 1.800 lliures, 3.000 lliures i 1.000 lliures. En total eren 8.000 lliures que donaven una pensió anual de 400 lliures. El dia 1 de setembre de 1664 "els diputats del General de Catalunya deuen 12.910 lliures per resta de son compte tingut atràs, ço és 8.000 lliures per lo preu de 4 censals y 4.910 lliures de pensions atracades, y fins tot 1663". És a dir es devien les pensions de dotze anys, el que representa que la Generalitat havia pagat els interessos fins al final de la guerra, el 1652. Aquestes rendes no van ser pagades més endavant i el 1670 encara es comptabilitzaven si bé eren incobrables.¹⁹

Després de la guerra, i "per deliberació del Savi Consell de Cent" de 30 de setembre de 1653 i de 3 de juny de 1656, la ciutat treia a

17. La compra de censals del 22 d'abril de 1641 procedia de la manlleuta "feta ab consell y parer dels Braços Generals" els dies 15, 22 i 28 d'octubre de 1640. BC. SGA, arx. 526 pp. 116, 150; arx. 528, p. 2, 187, 231; arx. 527, pp. 10, 32; arx. 582, XI-1640.

18. BC. SGA, arx. 582, III-IV-1645.

19. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/3. SGA, arx. 527, p. 136; arx. 582, VIII-IX-1648; arx. 528, pp. 2, 187, 190, 231.

la venda més censals. Amat menor en va comprar tres que no van ser escripturats fins el 1660. El de 1653 era de 176 lliures, 16 sous a un interès del 5% el que reeditava 8 lliures, 16 sous, 9 diners a l'any. Els censals del 1656 eren per 1.291 lliures i 2.000 lliures i reeditaven només l'u i mig per cent, un interès molt baix que donava 19 lliures, 7 sous, 6 diners i 30 lliures anuals, respectivament. En total eren 58 lliures, 4 sous, 3 diners de renda. Però la ciutat tampoc no pagava puntualment i el 1665 devia 167 lliures d'interessos, uns tres anys. Les pensions endarrerides que devien la Generalitat i la ciutat sumaven 3.920 el 1663, deute que pujava fins les 4.910 lliures el 1664 i arribava a les 6.110 lliures el 1666.²⁰ Però, com s'ha dit, molt pitjor negoci a ser la compra dels censals de la Generalitat durant la guerra.

No es pot valorar fins a quin punt els Amat van actuar per interès econòmic o per compromís polític i possiblement les dues consideracions serien indissociables. Però és il·lustratiu relacionar els moments de la compra d'aquests censals amb el seu accés a determinats càrrecs. Així, es comprova que la compra de censals de la Generalitat es produeix a la segona meitat de l'any 1641 i a mitjan 1645, i Amat va ser veedor del Batalló, l'exèrcit de Catalunya, entre juliol del 1642 i gener del 1646. En un altre moment i després de la guerra, el 1660, la compra de censals va coincidir amb el seu nomenament de conseller terç de la ciutat. I dels tres censals comprats dos d'ells donaven un interès de l'u i mig per cent, ben poc atractiu per a un comerciant. Aquesta última inversió hauria estat feta considerant altres expectatives que el simple cobrament de la renda anual. Això planteja la qüestió de si la Generalitat i el Consell de Cent estimulaven els compradors més rics amb l'esquer de futurs càrrecs o, dit d'una altra manera, si la compra de censals per una suma considerable permetia a un pretendent fer mèrits.

EL CÀRREC DE VEEDOR DEL BATALLÓ, DE LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL

Pau Amat menor només va fer vuit préstecs en lletres de canvi per Perpinyà entre els anys de 1642 i 1649 però ho van ser per quantitats importants. Una lletra era de 400 lliures, una altra de 800 lliures i tres lletres d'entre 2.000 i 3.000 lliures. Si es jutja a través d'aquesta activitat es podria pensar que Amat menor va tenir un petit paper en el que podria considerar-se un finançament indirecte de la guerra que en aquells moments serien les lletres per Perpinyà. Però el compromís

20. BC. SGA, arx. 528, pp. 187, 231, 246; arx. 525, IX-1660. Sobre l'emissió de censals feta pel Consell de Cent el setembre del 1654, vegeu J. CARRERA PUJAL: *Historia Política...*, op. cit., vol. I, pp. 236-237.

econòmic del jove Amat amb la guerra va ser rellevant a través de l'exercici del càrrec de veedor del Batalló.²¹

Amat fou veedor del Batalló entre juliol del 1642 i gener del 1646. El sou era de 40 lliures al mes i a més hi havia les despeses pels seus desplaçaments i les dietes per les seves estades al front. Durant aquest període es va desplaçar al teatre de la guerra informant els consellers de Barcelona, portant la comptabilitat, comprant blat, cobrant i pagant a càrrec de l'exèrcit. El setembre del 1644 havia residit trenta-vuit dies a Girona cobrant 30 sous al dia i, posteriorment, a l'octubre i novembre havia estat seixanta-nou dies per fer els comptes de les compres fetes a l'agost de blat i grans.²²

També va fer alguna col·lecta a benefici del Batalló de la Generalitat, com la de l'any 1643 a les vegueries del Conflent i Capcir per un import de 1.000 lliures. El 1645 Domènec Negrell i d'Orri, donzell de la vila de Codolet, va fer lliurament a Amat 1.000 lliures més. El veedor Amat cobrava diferents quantitats sense que s'indiqui el motiu excepte un cobrament pel maig del 1645 en què deia haver rebut de Francesc Almar 1.090 lliures en moneda d'or i plata... "per lo preu de 303 cortans de blat que lo dit havia venudes en Castelló de Empúries de ordre de dita Junta a diversos francesos monisioners del Rey Ntr. Sr. A 36 rals la quartera". Tot i ser quantitats importants, Amat no deia l'origen dels diners lliurats al prebost de l'exèrcit Francesc Almar. El 1643 feia deu pagaments per un total de 7.339 lliures, i el 1645 en tres pagaments lliurava 2.451 lliures.²³

Les dades de la comptabilitat són poc explícites i, a més, és freqüent la confusió entre els negocis particulars i els relacionats amb el càrrec públic, de manera que apareixen dipòsits en or i plata, compres de metall preciós i transferències a la taula i al banc de la ciutat de les quals no es pot establir quin tipus d'operacions eren, si de caràc-

21. Anteriorment, a l'abril del 1641, Amat havia suministat a la Generalitat matèries primeres per a la guerra com els 155 quintars de metxa d'espart per valor de 7 lliures el quintar i per un import total de 1.085 lliures. BC. SGA, arx. 526, p. 165.

22. J. SANABRE: *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona, 1956, p. 313. BC. SGA, arx. 582, VIII-1644. Francesc Ferrer municioner de la Generalitat contracta amb Amat 122 quintars de metxa. BC. SGA, arx. 582, VI-1641. L'aparició del Batalló era l'intent de formar un exèrcit modern, semblant als que les monarquies absolutes havien erigit en els seus estats. A la guerra dels Segadors representava substituir els antics sistemes d'host i cavalcada i el de sometent local. La seva creació va ser marcada per les ordres de França. Sembla que comença a actuar cap al març del 1642 i potser Amat fos el seu primer veedor. V. ESTANYOL: *El pactisme en guerra (L'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació 1640-1642)*, Barcelona, 1999, pp. 72 i ss., 66 i ss. i 133.

23. BC. SGA, arx. 527, pp. 77, 91, 98, 100, 107, 108; arx. 582, V i XI-1645.

ter privat o bé públic.²⁴ Hi ha algun cas en què es diu clarament, com quan Amat, en uns moments d'urgència, presta diners al Batalló. A vegades eren préstecs graciosos, sense interès i retornats al cap de pocs dies. El 1643 Amat havia prestat en cinc termes 10.626 lliures. El 1644 deixava 1.700 lliures. El març del 1645 deixava per uns dies 2.000 lliures i en el mes de maig la Junta del Batalló a través del canonge Puig demanava 208 lliures per vuit dies a retornar en plata. El mateix mes de maig el prebost general del Batalló Francesc Almar donava a Amat 1.090 lliures en moneda d'or i plata, "per lo preu de 303 corderes de blat, que lo dit havia venudas en Castelló d'Empúries de ordre de dita junta a diversos francesos monisiners del Rey Ntre. Sr. a 36 rals la quartera".²⁵ Hi ha préstecs en què no s'especifica si van ser sense interès però sí que foren de curta durada. En el mes de novembre del 1645 Amat deixava 400 lliures. Alguns préstecs van ser fets quan Amat ja no era veedor, com les 200 lliures deixades el març del 1646 per comprar civada a l'Empordà i que li van ser retornades en pocs dies. A l'agost del 1646 havia deixat al Batalló 542 lliures en doblers d'or i ho va cobrar al cap de poc temps de Francesc Burgès, mercader de Girona. També el setembre del 1646 donava 1.100 lliures en plata i billó i 550 lliures més en billó. No és possible saber si aquestes operacions van continuar, perquè entre el mes d'octubre del 1646 i el de juny del 1647 la comptabilitat d'Amat queda interrompuda però una part de les 1.100 lliures es van retornar a l'octubre del 1647. El novembre del 1648 tornava a deixar 1.200 lliures al Batalló i pel gener del 1649 les hi foren retornades sense interessos i dipositades a la taula de Manresa.²⁶

La major part dels préstecs són fets amb interès. El 10 de setembre de 1644 Amat deixa a la Junta del Batalló 1.360 lliures per donar-les a Agustí Mascó, comerciant de Ceret i burgès de Perpinyà, el qual acostuma a fer les compres de blat al Rosselló. El 4 d'octubre, en menys d'un mes, la Junta del Batalló li torna les 1.360 lliures a més de 102 lliures d'interessos, a raó de 18 diners per lliura, és a dir al 7,5%. Mascó compra blat per 3.000 lliures a compte del Batalló el març del 1645.²⁷

Tot i l'alleujament econòmic que podia representar el pacte amb França, en alguns moments Amat menor havia hagut d'actuar com un

24. BC. SGA, arx. 527, pp. 88, 91, 92, 98, 99, 136, 175, 186 (entre altres referències).

25. BC. SGA, arx. 527, pp. 67 i 77; arx. 528, pp. 16; arx. 582, XI-1643, III-1644, V-1644, VI-1644, VII-1644, III i V-1645.

26. BC. SGA, arx. 582, XI-1645, III, IX-1646, X-1647, II, IX-1649; arx. 527, p. 111.

27. BC. SGA, arx. 582, IX-1644, X-1644, III-1645; arx. 527, p. 88.

financer de la Generalitat, institució que en aquests anys havia de fer front a una comesa pròpia d'un estat modern. Una manera de pagar la guerra va ser a través de l'emissió de deute públic, els censals de la Generalitat que eren avalats per la ciutat de Barcelona. Una altra forma era la de recórrer directament al préstec dels comerciants. No devia ser un recurs avantatjós ja que es tractaria de crèdits a curt termini però era una solució en una situació urgent. El 6 d'agost de 1644 la Junta del Batalló, formada per Francesc Puig, ardiaca major de Tortosa, Domènec de Moradell, Josep Ximenis de Monrodon i Francesc Fontanilles, demanava un préstec de 9.000 lliures a Pau Amat que firmava una lletra de canvi per Perpinyà "...per las compras faedoras per la fàbrica del pa de munisió y servei del batalló". El blat havia estat comprat a Agustí Mascó de Ceret. Els interessos eren els prescrits per la llei, del 2,5% per fira o el 10% anual, és a dir 227,5 lliures per fira. Els interessos van anar essent pagats a les següents fires i pel febrer del 1645 Amat prenía nota de les 227 lliures rebudes. El març del 1645 es començava a amortitzar el deute i el pagador del batalló, Pere Joan de Puigverd i Manresa, tornava 3.000 lliures i el maig 2.000 lliures més, "...continuant lo cambi per la corrent fira de agost de 4.100 lliuras en noves lletres de canvi als diputats y consellers". El 24 d'agost Amat cobrava 2.000 lliures més pel que la nova lletra era de 2.200 lliures, és a dir 2.000 lliures de capital i 200 lliures més d'interessos acumulats. El febrer del 1646 el Batalló tornava 1.358 lliures que possiblement fossin per amortitzar la lletra. Els diners degueren ser retornats en la seva totalitat ja que Amat no va registrar cap més notícia sobre l'operació. Aquest va ser l'únic préstec en lletra de canvi fet per Amat a la Generalitat.²⁸

Una altra lletra de canvi va ser pel Consell de Cent però en aquest cas no hi va haver préstec de diners per part d'Amat. La lletra de canvi era per les fires de Gènova, fetes a Novi i pel gener del 1644. Els diners de la lletra, 7.650 lliures equivalents a 3.710 escuts d'or de marc, eren lliurats a Amat per cèdula del clavari de la ciutat i a través de la taula de canvi. A Gènova les va cobrar Eloi Planes sense que hi hagi cap indicati sobre què va ser el que es va pagar amb aquests diners.²⁹

La funció de veedor del Batalló que va exercir Amat menor pot estar darrere del gran moviment de diners entre la Taula de Canvi i el Banc de Barcelona registrada a la seva comptabilitat. El moviment de grans sumes de diners entre aquestes dues institucions no es de-

28. BC. SGA, arx. 582 III, VII i VIII-1644, II i III-1645; arx. 527, pp. 67, 90.

29. BC. SGA, arx. 582, I-1644.

vien a les activitats particulars d'Amat però sobre aquest punt molt poques vegades hi ha informacions directes sobre si les grans sumes cobrades i pagades pel Banc o per la Taula de Barcelona corresponien a les funcions del seu càrrec. Una d'aquestes es feia a l'octubre del 1640 quan Amat girava 2.200 lliures als diputats del General a compte de guerra. Però, en general, i tal com era freqüent a l'època, la seva comptabilitat no feia distinció entre afers públics i negocis privats. Un exemple molt clar era el pagament fet el mes de febrer del 1645 de 150 lliures per la plata i 50 lliures més pagades a l'argenter, per un llum per l'església del monestir de Montserrat d'un pes de 15 marcs i 2 unces, aproximadament uns 4.100 grams. Es podria pensar que era una ofrena personal però en realitat havia estat feta pel Consell de Cent.³⁰

Apareixen a la comptabilitat grans sumes de diners de les quals no és possible establir-ne la procedència. Així, entre el juny i l'octubre del 1639 eren girades de la taula al banc un total de 7.737 lliures, 16 sous. Amat ingressava el gener i febrer del 1645 al banc de la ciutat 9.825 lliures que eren la suma de quatre partides diferents. El març del 1640 el banc de la ciutat pagava 14.651 lliures, "per resta de son compte tinguda atrás". Eren nombrosos els cobraments de partides de diners a través de la taula i el banc. La quantitat més gran girada a la taula de la ciutat era 6.281 lliures el gener del 1640. El mateix mes Amat girava del banc a la taula 1.020 lliures, 16 sous, 8 diners. Entre altres quantitats, hi havia 231 lliures, 165 lliures, 454 lliures i 566 lliures més, "giradas del banch de la ciutat ab lo va y ve".³¹

Els comptes registren diferents partides dipositades en moneda d'or i plata, metalls que pràcticament havien desaparegut de la circulació, el que fa pensar que els dipòsits no correspondrien a operacions particulars, com és el cas de les 9.203 lliures esmentades abans. Però no es pot especular a què eren deguts els grans ingressos que feia Amat quan no era veedor, com quan el gener del 1640 dipositava a la taula 1.128 lliures en plata i 312 lliures en or. El 1646 i 1647 dipositava a la taula 494 lliures en doblers d'or, 400 lliures en plata i 2.161 lliures en doblers d'or, trentins i peces de 5 rals de plata.³²

El maneig d'or i plata estava relacionat amb els subministraments per la guerra i les consegüents operacions especulatives? No apareix cap resposta però es pot sospitar que alguna cosa hi havia d'això quan es constata la presència d'algun negociant amb pocs prejudicis a l'hora

30. BC. SGA, arx. 526, p. 116.

31. BC. SGA, arx. 526, pp. 6, 25, 39, 46, 47, 101, 114; arx. 582, I, II-1645.

32. BC. SGA, arx. 526, p. 115; arx. 582, VIII-1646, VII i XII-1647.

de fer negocis, com era Rafael Guinart. El febrer i març del 1645 Amat rebia de Guinart 1.205 lliures en moneda de trentins i 1.300 lliures en plata, i si bé no es diu quin era el motiu d'aquest lliurament podia estar relacionat amb el tràfic de metalls. És evident que l'experiència d'Amat com a gran comerciant, les seves relacions amb l'elit governant del Principat durant la guerra, les grans sumes de diners en metalls nobles que passaven per les seves mans i els seus contactes amb importants comerciants italians establerts a Gènova i les operacions amb les fires de Novi el situaven en una posició privilegiada per poder especular amb grans sumes de diner. Hi ha algun petit indicatiu d'aquest tipus d'operacions, com quan a l'agost del 1644 Amat lliurava 397 lliures, 17 sous a Bartomeu Berardo que estava a Gènova, "en lo diner negociaria allà per mon compte y amb lo augment del preu dels escuts". És a dir es tractava d'aprofitar els canvis de cotització entre les lliures i els escuts de marc, la moneda internacional a les fires de Novi.³³

Al llarg de la guerra l'or i la plata anaven desapareixent de la circulació i només els alts militars francesos i els càrrecs relacionats amb els proveïments tenien accés a aquests metalls. Segons Josep Sanabre, "Francia drenó el oro circulante en Cataluña mediante el envío de armas y municiones y después inundó el Principado de moneda desvalorizada que no era cotizada en el exterior". Cristòfol Santgenís, un gran contractista i municioner durant la guerra dels Segadors, tenia a casa seva quan va morir quaranta-un lingots d'or amb un pes total de 15,756 quilos. Però el total d'or que posseïa era de més de vint-i-cinc quilos, a més dels cinquanta quilos de plata. Els negocis de Pau Amat menor no tenien la volada dels de Santgenís però, en escala reduïda, podien haver estat semblants als d'aquest. A partir del 1648 Amat registra poques vegades sumes importants, com les 2.000 lliures passades de la taula al banc, o l'ingrés al banc de 1.556 lliures i 46 lliures el 1649 i les quantitats de 1.556 lliures i 46 lliures el 1652.³⁴

Els anys de guerra van ser de grans guanys per Amat menor. Va esprémer les oportunitats ofertes pel seu càrrec de veedor i de les relacions personals que anava travant. Durant la guerra va desenvolupar una gran activitat, com si preveïés que les ocasions de fer-se ric estaven a punt de desaparèixer.

33. BC. SGA, arx. 582, II i III-1645, VIII-1644. Sobre Rafael Guinart vegeu E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració...", *op. cit.*

34. J. SANABRE: *La acció...*, *op. cit.*, pp. 609, 613, 614. E. BADOSA: "Negocis, patrimoni...", *op. cit.*, p. 298. BC. SGA, arx. 582, II-1649, III-1652.

LA COMPRA D'UN CENSAL A LA SEVA DONA TERESA DE CARDONA

Els capítols matrimonials establien el dot de Teresa de Cardona en 3.000 lliures, pel que sembla va ser sobrevalorat. Els béns i les rendes de Teresa eren els següents:

- Un camp fora del Portal Nou de mitja mujada comprat per 220 lliures, rendia 11 lliures.
- Una casa amb dos portals i botiga al carrer Governador, comprada per l'avi de Teresa el 1559 per 50 lliures. Llogada per 28 lliures a l'any. Estava gravada amb un censal de 104 lliures de capital amb un interès del 4%, redimit per Amat el 1646.
- Un censal de 250 lliures que devia Jeroni Ferrer, doctor en medicina, de Valls. Procedia de la mare de Teresa. Estava en plet i “no se sab on són els actes”.
- Un censal a Rafaela Panyella, de 50 lliures que redevia 3 lliures anuals. Es devien 60 lliures i tampoc “no es troben els actes”.
- El senyoriu del lloc i terme de Sant Vicenç de Castellet, prop de Manresa, amb el mer i mixt imperi, alta i baixa justícia, el mig delme de les olives i dels censos. El senyoriu i alguns terrenys havien estat comprats a carta de gràcia el 1552 per 500 lliures per Onofre de Cardona, donzell. El lluïisme va ser comprat per Amat el 1656 per 500 lliures a Jaume Honorat d'Horta i de Montanyans com a procurador de la seva dona Isabel Constança de Recasens i de Montanyans.

Tot acceptant que el valor del dot de Teresa fos de 3.000 lliures, la seva renda anual era tan sols d'unes 68 lliures, que venia a ser un 2,25% d'aquest capital, menys de la meitat del que rendien els diners deixats en censal. Les diferents rendes eren 11 lliures del camp, 24 lliures netes de la casa del carrer Governador, 3 lliures d'un censal, 6 lliures, 2 sous, 9 diners de censos fixos de Castellet, 24 lliures d'anyells i porcells dels vassalls, tot sumava 68 lliures, 2 sous, 9 diners. Una renda molt aleatòria a la qual caldria afegir la del mig delme de les olives. El 1647, encara en vida de Teresa i abans que Amat les millorés i les plantés de vinya, les terres de Castellet devien donar molt poc. El més valuós era aquell mig delme.³⁵

35. AHPB. Rafael Riera, *Primus Liber Testamentorum 1606-1624*. Testament de Jeroni de Cardona, donzell, senyor de Sant Vicenç de Castellet, avi de Teresa de Cardona, 5-V-1618. Pere Pau Vives, *Llibre quart d'inventaris 1648-1650*. Inventari de Teresa de Cardona, 19-IX-1648, p. 120. Pere Pau Vives, *Vigessimum Primum Manualem 1645-1646, 24-VIII-1646*, p. 934. Teresa dona al marit “... poders per negociar amb universitats, comunitatas, corporacions, collegis y singulars personas per amortitzar els censals que

L'inventari *post mortem* dels béns de Teresa dóna idea de la mala explotació dels seus béns. Hi havia dos censals que donaven una pensió de 53 lliures. En realitat, però, el més valuós, de 50 lliures de renda, no es cobrava i estava en plet. Es feia constar a l'inventari que hi havia "uns bolics de actes vells", és a dir papers i pergamins sense enquadrar que registraven l'existència d'altres rendes ja incobrables. És a dir Elena i Teresa, mare i filla, pagaven les pensions dels censals que havien demanat però no cobraven les pensions dels censals que els devien i ni tan sols sabien on eren els documents. Entretant Elena demanava diners en lletres de canvi que hauria d'amortitzar el seu gendre. La impressió de modèstia que donen els béns de Teresa es ratifica amb la relació de les seves joies, més aviat pròpies d'una jove del sector de l'artesanat que d'una aristòcrata. Les joies consistien en un anell d'or amb un diamant petit, "de poca estima", un objecte de cristall guarnit amb or i trenta-sis botons d'or petits que Teresa havia deixat en penyora de Joana Despalau.

Si el patrimoni i les rendes de Teresa eren poca cosa amb relació al seu nivell social, la seva mare, Elena de Cardona, hi va contribuir força, atès que era mala administradora i poc afortunada a l'hora de fer algun petit negoci. El 1640, abans del casament de la filla, havia demanat diners en una lletra de canvi per Perpinyà. L'import era de 266 lliures, 10 sous, de les quals li corresponien 88 lliures, 16 sous o una tercera part. Les altres dues terceres parts eren el deute de la seva tia Victòria Coli. Mesos després, pel novembre del 1641, Elena demanava un total de 156 lliures, 15 sous en tres lletres de canvi que no hauria de retornar. L'import de les tres lletres seria satisfet per la seva filla, la dona d'Amat menor; un cop morta la mare el 1646.³⁶

El 1646 moria Elena, la sogra d'Amat menor, deixant una sèrie de llegats i caritats que anirien a càrrec de Teresa, la seva filla i hereua. Aquesta reconeixia deure al marit per la cera dels funerals i per llegats de la mare 760 lliures. Hi havia, a més, el cost de les medecines i cures per la malaltia de la mare, per la sepultura i per altres compromisos, entre els quals l'import de tres lletres de canvi per Perpinyà de 55 lliures, 10 sous, 51 lliures, 5 sous i 51 lliures. En total, el deute era de 1.113 lliures.

deu com a hereua de Jeroni de Cardona y Josa y pagar diners y deutes". BC. SGA, arx. 525, XII-1655; arx. 582, 1640; arx. 528, pp. 17, 18, 222.

36. AHPB. Pere Pau Vives, Quartus liber testamentorum 1630-1648. Testament d'Elena Cardona i Calvo, 17-VII-1646. Pere Pau Vives, Vigessimum Primum Manualem 1646, 24-VIII-1646, p. 934. Teresa de Cardona dona poders a Pau Amat. Pere Pau Vives, Vigessimum primum manualem 1645-1646, 19-IX-1646, p. 135. Reconeixement de deute de Teresa de Cardona a Pau Amat. BC. SGA, arx. 527, p. 140; arx. 528, p. 16.

Elena de Cardona havia portat una vida amb més despeses que ingressos. Empenyorava algun objecte i, fins i tot, demanava diners als seus criats. Es podria pensar que Elena, com a bona aristòcrata, no sabia el valor dels diners. Si s'analitzen alguns aspectes de la donació entre vius a la seva filla Teresa i del seu testament, es pot veure com Elena feia els comptes del gran capità sense explicar d'on hauria de sortir el numerari. En primer lloc, cal dir que a la donació entre vius que feia en els capítols matrimonials de la seva filla Teresa, Elena de Cardona deia que es reservava 2.000 lliures per testar. Això vol dir que Elena considerava que tenia un patrimoni de 5.000 lliures, és a dir 3.000 lliures de la donació a Teresa més les 2.000 lliures per testar. Aquesta quantitat era del tot punt irreal, tal com s'ha vist en descriure els béns aportats per Teresa en la donació entre vius. En segon lloc, en el seu testament Elena mostrava una generositat desproporcionada als recursos de la seva família. Disposava que se li reuessin misses per valor de 260 lliures, deixava als cinc nebots de la seva família paterna, els Calvo, un total de 300 lliures i a la seva filla monja una renda anual vitalícia de 25 lliures. Donava un total de 15 lliures a diferents minyones, disposava que es tornessin les 24 lliures que li havien deixat dos criats i que s'amortitzessin préstecs que li havien fet sota penyora, com el de 100 lliures al canonge Soler de Santa Anna prestades sobre un diamant i a Joana Despalau Josa "quals se li entregaren en penyora 40 botonets d'or petits y una botonada de cristalls guarnits d'or y una vànova de seda roja i verda". Però el que ens resulta més increïble, tenint en compte els seus recursos, és que pogués deixar a la seva hereua Teresa 2.000 lliures més per testar lliurement.

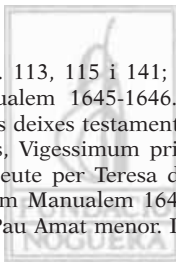
A la mort de la seva mare, Teresa havia de pagar un total d'unes 700 lliures, a més de la renda de 25 lliures anuals a la germana monja. Teresa només es podia fer càrrec de complir les disposicions de la mare si demanava els diners al seu marit, qui ja havia pagat per medicines, sepultura, funerals i altres fins la suma de 1.113 lliures, esmentada abans. Probablement, Elena de Cardona sabia que seria el seu gendre qui correria amb les despeses que representaven les seves disposicions testamentàries. Uns anys més tard i pel juny del 1649, Amat encara hauria de pagar al sastre 130 lliures per feina feta a la seva sogra.

El setembre del 1646 Teresa reconeixia deure a Amat 1.113 lliures, 10 sous. Per liquidar aquest deute venia al seu marit un censal mort de 2.023 lliures, 3 sous, 2 diners obligant, literalment deia "amb hipoteca", el senyoriu de Castellet. Pau Amat, a la seva comptabilitat, ens explica d'aquesta transacció: "Heretat i béns de Teresa de Cardona... 2.023 lliures, 3 sous, 2 diners preu de un censal de pensió 101 lliures, 3 sous, 1 diner... ab la qual obligació me hipoteca lo lloch y terme de

Sant Vicens de Castellet ab tota sa giurisdicció, delmes y pertinèncias de aquell y tots los demás dels seus béns ab acte de promesa que sos hereus havian de ratificar dit censal so pena de haver de lluir aquest y los demás que com a tenint dret y causa me tinc comprats.”³⁷ Amb l'import del censal Teresa pagava el deute al marit i, a més, rebia 1.910 lliures en metàl·lic. Potser aquests diners formaven part de les 2.000 lliures que la mare de Teresa havia deixat, sense tenir-les, a la seva filla per testar lliurement, cosa que havia de succeir un any més tard. Pau Amat menor seria senyor de Castellet com a comprador d'aquest censal i com a hereu de la seva dona.

---

37. BC. SGA, arx. 527, pp. 113, 115 i 141; arx. 582, VI-1649. AHPB. Pere Pau Vives, *Vigessimum primum manualement* 1645-1646. 1-VIII-1646. Àpoques a favor de Pau Amat per haver pagat diferents deixes testamentàries de la seva sogra Elena de Cardona. pp. 944-997. Pere Pau Vives, *Vigessimum primum manualement* 1645-1646. 19-IX-1646, p. 135. Reconeixement de deute per Teresa de Cardona al seu marit Pau Amat. Pere Pau Vives, *Vigessimum Primum Manualement* 1645-1646. 19-IX-1646, p. 1037. Venda de censal de Teresa de Cardona a Pau Amat menor. *Ibidem*. Àpoca de Teresa de Cardona a Pau Amat. 10-IX-1646, p. 1040.

ARTESANS, BOTIGUERS, NOBLES I CLERGUES

Vista l'activitat econòmica de la família Amat, s'ha de comentar que aquesta funcionava en un context urbà de la mateixa manera que altres famílies, de les quals encetem aquest capítol.

ELS PRESTATARIS DE LES LLETRES DE CANVI: ARTESANS, CLERGUES I NOBLES

La lletra de canvi com a instrument de crèdit, era un negoci molt difós entre tots els sectors socials ja en els anys anteriors a la guerra.¹ Pau Amat major, en els últims anys de la seva vida, va convertir aquesta classe de préstec en la seva principal activitat. El préstec en lletres era una bona manera de fer rendir les 10.000 lliures que s'havia reservat per a ell quan va fer la donació entre vius al seu fill Pau el 1640. Fins l'any 1644 la motivació del vell Amat per fer treballar els seus diners va ser deixar situat el seu fill Josep per quan tornés de Palerm i s'instal·lés a Barcelona. A partir de l'estiu del 1644, amb la mort de Josep, aquest estímul va desaparèixer i Amat major va anar deixant de fer préstecs. Tampoc el caire que anava prenent la guerra no oferia bones expectatives per a aquestes inversions.

La guerra va tenir un gran paper en l'abundant demanda de préstec en lletres de canvi amb destinació a les fires de Perpinyà i per part de gent procedent de les més variades professions i fortunes. Això fa creure que es tractava d'una activitat especulativa i que el proveïment de mercaderies procedents de França que es liquidaven a Perpinyà demandava molts capitals, però la comptabilitat dels Amat no dona explicacions sobre quina era la motivació que impulsava aquest trà-

---

1. E. BADOSA: "Lletres de canvi...", *op. cit.* en bibliografia, pp. 551-554.

fec de diner. És possible, en canvi, identificar i conèixer les activitats dels prenedors de la lletra, és a dir quins eren els clients i prestataris d'Amat. Sovint aquests no es poden considerar com a rics, ni tan sols com a benestants. Es tracta d'artesans, botiguers, pagesos i rectors de parròquies rurals. Hi han alguns nobles però apareixen relativament pocs comerciants i mercaders, cosa que cal interpretar com que la frontera entre molts mercaders nobles que practicaven el comerç i la dels comerciants rics era, des del punt de vista econòmic, inexistent, com és el cas del mateix Pau Amat major, donzell des del 1630 i no pas per això menys comerciant que abans.

Pau Amat major registra en els seus llibres de comptes un total de 258 prenedors dels quals consta el nom i cognom, i molt sovint la professió o la posició social. Molts d'ells demanen més d'una lletra de canvi i en algun cas són clients que recorren al préstec d'Amat amb certa regularitat. El més destacable és l'heterogeneïtat socioeconòmica d'aquesta clientela. Si s'exclouen del total dels dos-cents cinquanta-vuit prenedors els cinquanta-tres dels quals no es diu quina era la seva activitat, es pot establir la professió dels dos-cents cinc restants:²

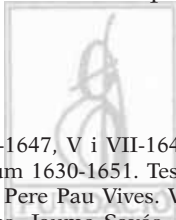
Clergues i institucions religioses (dues)	57	(27,8%)
Mercaders.....	30	(14,6%)
Nobles.....	19	(9,2%)
Pagesos	21	(10,2%)
Notaris, argenters, corredors d'orella, revenedors.....	11	(5,4%)
Botiguers de comanda i de tall	8	(3,9%)
Adroguers, candelers, apotecaris, llibreters.....	7	(3,4%)
Taverners, moliners, hostalers, flequers, carnisseros.....	8	(3,9%)
Paraires.....	11	(5,3%)
Sastres.....	5	(2,4%)
Altres artesans del tèxtil (barreters, velluters, perxers, passamaneries, velers, teixidors de lli, tintorers de seda)..	12	(5,8%)
Artisans (mestres de cases, fusters, corders, blanquers, batifillers, escudellers, pallers, calderers, sabaters).....	12	(5,8%)
Altres (cirurgians, militars, llibreter)	4	(1,9%)
Total.....	205	(100%)

2. BC. SGA, arxs. 513, 525, 527, 582. Les referències sobre les lletres es troben preferentment en els llibres d'Amat major, arxius 526 i 524. E. BADOSA: "Lletres de canvi...", *op. cit.*, pp. 555-557.

El més destacable d'aquesta relació és la presència de menestrals i d'artesans, els quals podrien semblar poc habituats, o bé amb recursos insuficients, com per dedicar-se a les lletres de canvi com a negoci. És a dir, moliners, calderers o sabaters demanaven crèdit a Pau Amat major en la dècada de 1640. Sobretot és destacable la presència dels paraires i, en conjunt, de menestrals i d'artesans, els quals eren el 23,4% dels prenedors de lletres.

Hi havia professions, com la de notaris, corredors d'orella, botiguers o adroguers, que estaven familiaritzades amb el tràmit de pagar i cobrar els tractes i les mercaderies amb lletres de canvi i que, per tant, els seus professionals estarien avesats a utilitzar-la. El mateix succeïa amb els notaris o els corredors d'orella. Però la lletra de canvi no era una activitat reservada a aquestes professions i als mercaders sinó que, sovint i amb petites quantitats, un gran nombre d'artesans i clergues hi van participar. Això es ratifica veient els petits imports d'algunes lletres signades durant la guerra per Amat major i que indiquen que aquestes eren un instrument idoni per a situar estalvis modestos.

Entre els artesans hi havia els paraires Jaume Moradell i Joan Boixadell, teixidors que havien treballat per encàrrec d'Amat. A finals del 1643 Boixadell rebia en préstec 25 lliures per una lletra per Perpinyà. Un altre préstec de 609 lliures el va tornar amb teixits el setembre del 1644. El paraire Joan Gràcia, en morir el 1649, deixava un deute de 461 lliures de les quals 70 lliures les hi havia deixat un flassader amb una lletra de canvi. El mariner Jacint Esplugues deia en el seu testament el 1648 que havia deixat diners amb dues lletres per 205 lliures i 102 lliures. Deia que tenia un "memorial de plata, or, diners comptants tinc en ma casa y cambis". Un altre prestatari modest era Jeroni Cortés, fuster i rellotger de la Casa de la Ciutat. A l'agost del 1647 demanava 100 lliures en lletra de canvi que tornava en fraccions de 50 lliures i que eren directament abonades del seu sou pel clavari de la ciutat. El juny del 1649 Amat li tornava a deixar 200 lliures més amb el mateix acord. Uns anys més tard, el 1657, Jeroni Cortés casava la seva filla Elisabet amb un jove fuster. El dot consistia en 150 lliures, de les quals cent eren en efectiu i cinquanta les donava amb fusta i eines de fuster.³

3. BC. SGA, arx. 513, VIII-1647, V i VII-1649; arx. 524, p. 31. AHPB. Pere Pau Vives. Liber quintum Testamentorum 1630-1651. Testament del paraire Joan Gràcia. 20-IX-1649, p. 84. 7-XII-1648, p. 103. Pere Pau Vives. Vigessimum Primum Manuale 1645-1646. Testament de Jacint Espluges. Jaume Sayós, 25-III-1646, p. 233. Liber secundus capitulorum matrimonialium 1647-1658. Capítols d'Elisabet Cortés, núm 45, 1-VII-1657.

Sembla que no tothom s'empobria durant la guerra i alguns es varen enriquir, però entre aquests grups no hi havia la pagesia. Gairebé no es troben pagesos que demanin diners en lletres de canvi, ja que, tot i que l'agricultura era el sector econòmic predominant i ocupava més del 90% de la població, resulta que només el 10% dels prestataris de les lletres eren pagesos i hortolans, sense que es pugui escatir quin era el seu patrimoni. Potser la major part serien benestants, com el propietari de Tiana, Bartomeu Andreu. Aquest havia encarregat a Amat la venda d'unes joies d'or a un joier i de les 77 lliures, 17 sous de la venda d'una part, 50 lliures, havien servit per amortitzar una lletra de canvi. Andreu escrivia i firmava amb bona lletra el rebut dels diners que Amat relligava en el seu llibre de comptes. Un altre pagès, Joan Pi de la Casa de Dalt de Cornellà, rebia 208 lliures el 1643 i consignava l'amortització sobre diferents pagesos, potser arrendataris seus. Joan Pi també demanava diners a altres prestadors, com apareix en un reconeixement de deute de 130 lliures per una lletra de canvi a favor de Maria Sors, viuda de Francesc Sors, botiguer de teles de Barcelona el 1646.⁴ Potser van ser els pagesos, fins i tot els que eren propietaris, els grans perjudicats per la guerra, perquè si bé apareixen poques vegades demanant diners en lletres de canvi sí que sovint van sol·licitar préstecs per poder sembrar o per desempenyorar un camp. Eren petits imports que havien de tornar a la collita i que quan s'acumulaven podien representar la pèrdua de la propietat. No sembla que aquest fos el desenllaç dels préstecs fets pels Amat, poc interessats per les finques rústegues. Els seus préstecs a pagesos eren de petites sumes a curt terme o bé, si eren quantitats més importants i a llarg terme, feien violaris.⁵ Altres prestadors sí que tenien interès per les terres de conreu, com Rafael Guinart que després de la guerra va passar comptes amb els seus deutors dels anys de la guerra i es va fer amb molts camps propers a la ciutat de Barcelona.⁶

La clerecia, a títol individual, no pas les institucions religioses, era la que més demanava diners per negociar amb lletres de canvi, formant un 27% del total dels prestataris d'Amat. La parròquia de Santa Maria del Mar, amb un total de tretze membres, és el col·lectiu més ben representat. Els capellans de Santa Maria del Mar disposaven de capitals procedents de fundacions piadoses i d'aniversaris per difunts i volien invertir aquests diners per a obtenir-ne bons rèdits. Els particulars recorrien a la comunitat de clergues de Santa Maria del Mar

4. BC. SGA, arx. 513, I-1659; arx. 524, p. 23.

5. Vegeu l'apartat sobre els petits préstecs i els violaris.

6. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'administració..." *op. cit.*

per a demanar préstecs, com va ser el cas d'Eulàlia de Boixadors, la viuda d'Amat menor, a qui el seu germanastre escrivia el 1672: "Estimaré tenir lo avís de que los capellans de Santa Maria ayan pres determinació de dexarvos lo diner pera que iscau de eix cuydado, que ho desitjo sumament y jo crec no hi tindrau dificultat. Vullau Deu." Però la majoria dels clergues clients d'Amat eren rectors de parròquies rurals a qui se'ls feia fer una assegurança de vida que, en cas de defunció, garantís el cobrament de la suma prestada. El capellà també podia tenir un avalador de la lletra, per exemple un germà artesà.⁷ També hi havia capellans que feien guany comercialitzant els fruits de la rectoria i potser també s'encarregarien de vendre la d'alguns feligresos. Ja s'ha tractat aquest punt a l'apartat sobre el rector de Teià, Jaume Galí, que tenia tractes amb taverners de Barcelona i que es comprometia amortitzar el seu deute amb Amat donant-li 50 càrregues de vi a l'any. A més de Pau Amat, un altre prestador de Galí era Joan Antón Pich, rector d'un poblet de la Cerdanya, que li deixava tres mil lliures en un censal, sense que es pugui saber la procedència d'aquesta important suma. El rector de Terrassa Salvador Fumantes era avalador del seu pare Francesc, sastre de la vila, per les 119 lliures deixades en una lletra de canvi el juny del 1641. El capellà era més solvent que el seu pare ja que va haver de tornar el préstec i ho va fer amb vi. El 1644 el rector rebia 311 lliures, 10 sous més, quantitat deixada en una nova lletra de canvi, i en el mateix any Amat deixava 100 lliures més a Salvador, al seu germà Josep, sabater, i al pare de tots dos, el sastre Francesc. Els tres van retornar el préstec a finals d'any.⁸

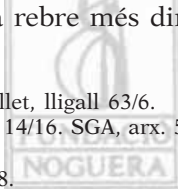
Algun cas indica les grans possibilitats que oferien els préstecs en lletra de canvi i com es podien conjuntar negocis terrenals i espirituals. El convent del Bon Succés havia demanat a Amat major 350 lliures en una lletra de la qual no retornava els diners. El seu fill va veure la manera com el convent podia amortitzar el capital més 26 lliures, 18 sous d'interessos retardats convertint-lo en capital d'una fundació pel rés de misses pel seu pare. D'aquesta manera el convent liquidava el deute, l'acreedor cobrava i el difunt rebia els sufragis per la seva ànima.⁹

La noblesa antiga apareix poques vegades demanant crèdit a Amat, però hi ha un personatge de l'elit governant del Principat. Entre 1637 i 1640, Jeroni de Caldes i de Santa Fe havia demanat 150 lliures en tres lletres de canvi, però deuria rebre més diners perquè el juny del 1640

7. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/6.

8. BC. Al·legacions judicials 14/16. SGA, arx. 524, pp. 35; arx. 525 p. 79; arx. 582, VI- 1641, VIII-1644.

9. BC. SGA, arx. 582, p. 38.

Pau Amat menor feia reconèixer a la seva dona, Mariana de Caldes, el pagament anual de 100 lliures d'interessos. Mariana, "verbo respondendo dixit que ho tenia per instat y entès y que tot lo temps que tardarà lo senyor Jeroni de Caldes son marit a tornar a la pnt. Ciutat perquè avui està en la vila de Madrit on anà per u dels embaixadors enviaren a la dita vila los Molt Iltres. Srs. Diputats de Catalunya y nol volen deixar tornar, ella pagarà los interessos de dit canvi a dit Pau Amat Menor y en cas de ... li donarà y pagarà lo pre. Y si Déu és servit torné dit Sr. son marit las farà també saber a sa mercè perquè fagi lo mateix..."

Jeroni de Caldes era un dels dotze membres delegat pel braç militar que van anar a Madrid el 27 de març de 1640 per una entrevista fallida amb el rei per demanar l'alliberament de Francesc de Tamarit. Tot i que Tamarit va ser alliberat el 22 de maig de 1640, segons l'anterior declaració de la seva dona, encara estava a Madrid el mes de juny. El maig del 1642 Caldes havia demanat 450 lliures. El 1646 devia 500 lliures i pel juny del 1647 n'havia pagat 411 per mitjà de la consignació de les rendes que cobrava de la Generalitat però tornava a prendre una nova lletra de canvi per 300 lliures i a més Amat li feia un préstec graciós de 75 lliures.¹⁰

Un altre membre de la noblesa i client d'Amat era Francesc Calvo i Gualbes, que rebia 600 lliures en una lletra de canvi el gener del 1647. El fiador de Calvo era el noble i destacat militar de la guerra Josep Margarit i de Biure, el qual potser era parent de la dona de Calvo. El juliol del 1647 Calvo i Gualbes no era a Barcelona i la seva muller i procuradora, Maria Calvo i Margarit, consignava el pagament dels interessos dels seus censals a la Generalitat. Amat s'assegurava el cobrament i si per Nadal els diputats de Catalunya no havien pagat, Maria hauria de liquidar el deute. Sembla que pel febrer del 1649 Amat n'havia ja cobrat una bona part.¹¹

Magdalena de Pinós, tot i el seu il·lustre cognom, era una noble pobra. Era monja del convent de Jerusalem quan el 1641 va demanar 100 lliures en una lletra de canvi. Magdalena donava com a garantia un cens de 25 lliures de renda a l'any que rebia sobre unes cases del carrer de l'Hospital i destinava 10 lliures d'aquesta pensió per a pagar els interessos de la lletra. Però Magdalena de Pinós acumulava deutes dels interessos i pel juny del 1647 Amat li feia una nova lletra per 176 lliures. El setembre del 1650 devia el capital més 45 lliures d'interessos

10. BC. SGA, arx. 528, I-1648; arx. 524 p. 39; arx. 513- VI-1647. A. SIMON: *Pau Claris, líder...*, op. cit., p. 239.

11. BC. SGA, arx. 582, I i VII-1647; arx. 527, pp. 122, 123, 525, 139, 157 en Fonts.

i firmava debitori i un violari de 241 lliures amb una pensió anual de 36 lliures, 8 sous, 6 diners. Això representava que Magdalena de Pinós pagaria uns interessos del quinze per cent mentre que per aquesta mateixa suma donada en lletra de canvi n'hauria pagat el deu per cent. Un any després Magdalena havia penjat els hàbits. No sabem per quin motiu se li va fer inventari dels béns però aquest document donava molt poc valor als seus objectes. L'inventari es referia a "quincalleries de poc valor", a llençols vells i "altres drapots" i a una bossa de seda plena de relíquies. El que era de més preu eren els dos anells d'or valorats en 8 lliures. Magdalena de Pinós deuria ser pobra i el 1654 Amat encara no havia cobrat cap quantitat. Entretant, Magdalena s'havia casat amb Francesc de Croquella i el 1664 ja era viuda. Encara arrossegava el deute del violari, vigent durant la vida d'Amat menor i de la seva dona, i aquest aconseguia de Magdalena que vinculés el pagament del deute a un cens de renda de 25 lliures a l'any: "..., ab totes obligacions y especialment amb hipoteca de un cens de 25 lliures al any rebia a 5 de maig de Antoni Riera pagès de Santa Maria de Gayà bisbat de Vic, sobre un molí que a dit dia 5 de maig del 1650 havia acensat al dit Riera, el qual fou intimat el 20 de juliol prop passat".¹²

ELS ARTESANS EMPRESARIS. ELS PROBLEMES DE L'IMPRESSOR I LLIBRETER JOAN SAPERA

Si s'hagués de classificar al llibreter Joan Saperà es podria fer en diferents apartats. Com a llibreter amb establiment obert al públic seria un botiguer, però atès el seu ofici, també podria ser considerat un artesà. Potser la millor definició de Joan Saperà seria la d'un empresari relativament important dins de la seva professió. Era un llibreter i impressor que treballava pel Consell de Cent i devia d'exportar alguns llibres a Itàlia perquè l'abril del 1639 cobrava 301 lliures d'una lletra de canvi procedent de les fires de Novi, prop de Gènova.

El 1640 Saperà havia comprat la impremta a Rafael Vicens amb el compromís de pagar-li cada any 210 lliures, per la qual cosa en total li devia 1.680 lliures. En el mateix any era deutor de 3.144 lliures, 10 sous, al mercader Lluís Claresvalls, avalador de Saperà i que havia hagut de pagar per cinc lletres de canvi per Perpinyà que no havien estat liquidades al seu venciment. Pels mateixos dies dels protestes de les lletres, Saperà firmava una concòrdia amb els seus creditors. Per tal de liquidar els seus deutes, Saperà descapitalitzava el seu taller en

12. BC. SGA, arx. 582, 1641, III i VI-1647; arx. 527 pp. 53 i 134, 528, p. 8 i 224. AHPB. Fons Notarial. Inventaris I-60.

vendre el ferro de les premses pel valor de 400 lliures, el producte de l'obra la *Summa* de Villalobos amb un total de 2.300 exemplars, valorada dita impressió en 2.300 lliures, i la impressió d'una obra de Xammar de set-cents exemplars valorada en un total de 630 lliures. Sapera destinava 60 lliures que li devia la ciutat per un any i mig de feina i tot el que en endavant li fos pagat, per tal de liquidar el deute amb els seus creditors.

Els creditors permetien a Sapera retenir la botiga i els llibres que havia comprat a Rafael Vicens. Podia vendre-la lliurement i retenir del que li pagava la ciutat 150 lliures a l'any. Realment, als creditors no els interessava acabar amb el negoci de Sapera, potser perquè el consideraven rendible, tot i que devia a Claresvalls 3.404 lliures i que tenia molts altres creditors, com Rafael Guinart, Miquel Joan Granollachs, alguns capellans, metges i viudes.

Sapera es veia ofegat pels deutes i això podia deure's a dos motius. Primer, potser volia comprar l'establiment emprant excessivament el recurs del crèdit. Hi havia altres botiguers que, quan constituïen una societat, preveïen demanar diners en lletres de canvi per finançar-se en un moment donat, però es tractava d'un recurs puntual i per establiments que ja estaven en funcionament. Així, la companyia entre Miquel Garcia, Lluís Claresvalls i Gaspar Gatillepas tenia un capital de 1.320 lliures i la part de Gatillepas era de 300 lliures en una lletra de canvi i es preveïa la possibilitat de prendre més diners en lletres de canvi. De manera semblant actuava la societat entre el dit Claresvalls, Josep Pinyana i Felicià Galvany: "Ítem, està pactat que sempre se prengan diners a canvi y obs de dita botiga y companyia, que dits diners se prenguen en nom de dits companys y que tots hi hagen de firmar a efecte que tots ne tingan notícia..." Però aquest no era el cas de Sapera, qui s'arriscava molt tot comprant a crèdit la llibreteria.¹³ Una altra hipòtesi sobre l'endeutament de Sapera és que aquest actués com a agent d'algun negociant com Lluís Claresvalls. La relació entre Sapera i Claresvalls degué ser profitosa si es considera la seva llarga duració. Es va iniciar, com a mínim, el 1640 i va arribar fins al 1654. Al cap d'uns quants anys, el 1671, Joan Claresvalls, fill de Lluís, reclamava als tutors de Ramon Sapera, hereu de Joan, el pagament de 270 lliures deixades en una lletra canvi feta el novembre del 1654. Els

13. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre primer de concòrdies 1627-1640, 3-V-1628, p. 51. Pere Pau Vives, Llibre segon de concòrdies 1641-1647, 13-X-1646, p. 322. Jeroni Bosc, Esborrany d'actes de Llotja 1625-1634, 15-IV, 25-IV-V, 20-VI, 11-VII-1640. Protocol·lus 1633-1640, 26-I-1640.

tutors de Sopera afirmaven que el canvi havia estat liquidat a la fira de Pasqua del 1657.¹⁴

Sopera se'n va poder sortir i, encara jove, va sobreviure algun dels seus creditors, com en Rafael Ginart. A la venda en encant públic dels béns d'aquest, el llibreter comprava una "soguilla" d'or per 43 lliures, 10 sous. El seu fill Ramon i després el seu nét van continuar el negoci. Cap al 1780 un descendent, Carles Sopera, era impressor i llibreter amb establiment al carrer de la Llibreteria.¹⁵

ELS PARAIRES

Per raó de la classe de negocis que portaven els Amat, els paraires són el grup artesà més ben representat. Només es pot tractar aquí el paraire teixidor de la ciutat de Barcelona que era qui teixia els vintiquatrens fins a la segoviana que compraven els Amat. En el conjunt de les exportacions que van fer a Itàlia entre els anys de 1638 i 1640, un 23% es componia d'aquestes teles i la proporció va augmentar fins a representar un 51% entre 1642 i 1644.

Es pot conèixer alguna cosa de les activitats i el nivell de vida d'alguns paraires urbans que treballaven per als Amat. Un d'ells, Jaume Amat, parent de Pau, havia cobrat per feina feta entre març del 1639 i juny del 1640 la quantitat de 751 lliures. No hi ha cap més notícia seva fins a l'agost del 1643, després de la seva mort, quan Amat major li va fer resar 160 misses i va pagar la vetlla del cos, la mortalla i quatre atxes de cera, gastant 68 lliures, el que fa pensar que tot i el seu bon ofici Jaume deuria morir pobre.¹⁶

PERE PAU MONGAY

Alguns paraires s'introdueixen en el món dels negocis practicant un comerç de poca importància però que és representatiu de la iniciativa d'aquests artesans i de l'abast que va tenir l'exportació a Itàlia. Un exemple és el de Pere Pau Mongay, qui a la tardor del 1639 carregava

14. Biblioteca Universitat de Barcelona (BUB): *Pro Ioanne Claresvalls equite, contra tutores pupillo Raymundi Sopera, fili et haeredit quondam Ioannis Sopera, bibliopolae civitatis Barcinona*. Imprenta de Josep Forcada, 1671.

15. BC. SGA, arx. 526, p. 52, E. BADOSA, "Lletres de canvi...", p. 554. AHPB. Pere Pau Vives, *Llibre primer de concordies, 1627-1640, 26-IV-1640*, pp. 407-415. Jaume Sayós, *Liber secundus inventariorum et encantum, 1655-1658*. Encant dels béns de Rafael Guinart, acta núm. 29 15-IX-1656. AHPB. Fons Cadastral, I-74, anys 1777-1786.

16. BC. SGA, arx. 526 p. 47; arx. 524 p. 118. Vegeu l'apartat: "els paraires de Barcelona a començaments de segle".

pel seu compte cap a Palerm tres draps vint-i-quatrens en la mateixa nau on Pau Amat embarcava algunes teles. El valor dels tres draps de Mongay era de 1.410 lliures, 11 sous, 9 diners equivalents a 970,7 escuts de marc que li serien pagats en una lletra de canvi a la fira de Plasència. Més endavant, pel novembre del 1641, Mongay pagava per aquesta fira 611 lliures a través d'una lletra de canvi que li feia Amat. Mongay havia estat a Plasència algunes vegades i per tant no era només un teixidor sinó també un petit negociant que, pel seu testament, es pot considerar com a benestant.

El testament de Mongay indica l'existència d'un cercle reduït d'artesans que treballen per a Amat i que estan vinculats per parentiu o per amistat. Els marmessors de Mongay eren Francisc Ràfeques, germà del soci dels Amat a Palerm entre 1634 i 1640, i el tintorer Antoni Dulach que el 1641 havia cobrat d'Amat per feina feta un total de 2.803 lliures. Mongay demanava en el seu testament que se li resessin un total de 550 misses i donava 20 lliures d'almoïna a hospitals. Com que era vidu recent i sense fills, intentava afavorir el seu aprenent, Jaume Vintró, a qui volia pagar el grau de mestre paraire i li deixava la casa durant sis anys pagant-ne les càrregues i obligant-se Vintró a acabar els draps començats i a teixir tota la llana que hi havia a la casa. Els marmessors li pagarien aquesta feina. A més, Mongay feia lliurar a la seva criada 20 lliures i a una antiga majordoma 10 lliures. Deixava tots els seus béns, un cop venuts en encant públic, a l'Església. Els teixits ja fets els deixava a Vintró. En un codicil fet dies després feia altres donacions i condonava els deutes a un teixidor.

Al cap de més d'un any l'aprenent Jaume Vintró no estava d'acord amb el compromís posat pel seu antic patró, que li havia cedit la casa i, a més:

... totes les eines y fustam de paraire..., per sis anys, pagant los mals ab que haze y sie obligat en haver de acabar tots los draps que són comensats y també en haver de beneficiar tota la llana que jo tindrè lo dia de mon òbit fins sie tota convertida en draps, y acabats aquells donar los marmessors lo diner serà menester per passar en avant la fàbrica y après de acavar tots los draps li sien donats 50 lliures ab diners y també alguns mobles de casa y alguna poca roba de lli, deixantho a coneguda de dits Srs. marmessors meus.

Mongay havia llegat també a Vintró un vestit de teixit vint-i-quatrè, però aquest renunciava al llegat i al vestit, i firmava concòrdia amb els marmessors. No volia la casa ni les obligacions que comportava "...la

qual per al present no es capaç ni de profit per ell". Els marmessors li pagarien 250 lliures i prometien donar-li les eines, el fustam de paraire i alguns mobles i robes de lli. A la concòrdia assistia el pare Jaume Vintró, paraire de Santpedor. Possiblement l'aprenent estava ja format i anava a treballar amb el pare; per això no li interessava establir-se a la casa de Mongay.¹⁷

Un altre paraire que també exportava a Itàlia era Joan Boixeda qui cobrava 631 lliures per una lletra de canvi de la fira de Plasència a la Pasqua del 1639 i 539 lliures més a la fira d'agost del mateix any. Entre 1633 i 1637 havia fet dues exportacions per valor de 1.440 lliures. El novembre del 1643 Boixeda feia teixits per a Amat per valor de 149 lliures i aquest li deixava 609 lliures més que Boixeda tornaria pel setembre del 1644 en draps vint-i-quatrens fins a la segoviana. El paraire Joan Boixeda cobrava per una lletra de canvi procedent de Plasència 539 lliures, 18 sous, 4 diners.¹⁸

FRANCESC RÀFEQUES S'ESTABLEIX COM A CORREDOR D'ORELLA

Era freqüent que els paraires de Barcelona fessin negocis amb Sicília, carregant teixits a les naus per a la seva venda a l'illa. Alguns hi residien uns quants anys, com Joan Pau Ràfeques, el soci gestor de la companyia dels Amat a Palerm entre els anys de 1634 i 1638 i en la qual els Amat havien posat 20.000 lliures, "y prometeren a dit Joan Pau Ràfeques que per la administració de dit negoci y companyia li assignarien y consignarien, com de fet li assignaren y consignaren, la desena part dels guanyables faria ab dit capital en dit negoci rellevats gastos, interessos y despesas". Joan Pau cobrava a més 50 lliures a l'any. Possiblement Ràfeques ja actuava a Palerm abans de constituir-se aquesta societat, ja que l'escriptura era feta davant d'un notari d'aquesta ciutat. Joan Pau va fer venir a Palerm el seu germà petit Francesc: "...dit Francesc Ràfeques fou enviat a cercar per Joan Ràfeques son germà, emperò que quan arribà allí era minyó de nou o deu anys y no era per res de consideració, ans bé a gastos y despeses de dits Amat se envià als estudis aprendre de llegir y escriurer y que així no se li devia

17. BC. SGA, arx. 526, pp. 45, 50, 53. AHPB. Rafael Cellares, Llibre segon de testaments 1640-1657, 6-XII-1655, p. 163, 22-I-1656, p. 156, 25-I-1656, p. 185. Rafael Cellarés, Llibre de concòrdies 1636-1657, 14-II-1656, p. 278. Era freqüent que els fills dels artesans d'altres municipis entressin com aprenents al taller d'un mestre de Barcelona, però després de formar-se tornaven als seus llocs d'origen a regentar el taller familiar. M. ARRANZ: "Aprenents de la Conca de Barberà al sector barcelonès de la construcció", *Aplec de Treballs*, 3, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1981, pp. 253-259.

18. BC. SGA, arx. 526, pp. 67, 70.

pagar soldada ans bé deuria ell pagarlos la despesa y gastos que dits Amat feren per dit Francesc.” Aquest era un dels arguments dels Amat per defensar-se del plet que el pare dels germans Ràfeques els havia posat tot reclamant el pagament de 6.929 lliures.

El plet acabava amb una concòrdia: “Y com sobre ditas pretenions dependents y emergents de aquellas se espera molt llargament pledejar y los èxits dels plets sien llargs y incerts a més dels odis y malas voluntats que solen entre si aportar. Per això los dits Francesc Ràfeques, paraire ciutadà de Barcelona com a hereu de Joan Pau Ràfeques son germà, després de la mort de Joan Ràfeques son pare y hereu per aquell instituït de vida sua natural, lo qual cas ha hagut lloc per mort de dit Joan Ràfeques, fent emperò aquestes coses amb intervenció, consentiment y voluntat dels senyors Pere Duran, rajoler, oncle casat ab una tia de dit Francesc, Pere Pau Mongay, paraire fill de cosí germà de dit Francesc, y Joan Moradell, paraire molt familiar amic de dit Francesc, tots ciutadans de Barcelona...” Segons aquesta declaració, Francesc Ràfeques, Pere Pau Mongay, i Joan Moradell eren un grup d'amics i companys que servien les comandes dels Amat.

Per aquesta concòrdia, els Amat s'avenien a pagar a Francesc Ràfeques 500 lliures en metàl·lic o a través de la taula de canvi, “a efecte que de aquelles Fc. Ràfeques se puga comprar una correduria de orella o altrament fer algun negoci ab lo qual puga honradament posar sa casa sens dilació alguna amb restitució de totes misions y despeses ab obligació de béns y amb jurament llargament”.

El plet havia començat el gener del 1644 i la concòrdia es firmava a l'abril del 1645. Però uns mesos abans, pel desembre del 1644, Francesc Ràfeques era ja corredor d'orella, el que potser havia estat un dels motius del plet. Quan aquest s'estava a Palerm comprava productes per enviar-los a Barcelona i per tant feia anys que s'havia familiaritzat amb les tasques d'aquest ofici: “en lo any 1640 en companyia de Josep Costa, resident en Palerm, carregaren sobre la nau del càpita Enric de Jacamo, flamenc, tretze barrils o carretells terra de cera dels quals la meitat era de dit Ràfeques y la altra meitat de dit Costa, per consignarla aquella en la pnt. Ciutat de Bna. a dits Pau Amat maior i menor, los quals nets de tares pesaven 13 quintals 93 rotols, pes de Sicília que ab tots gastos posats a la vela valia 6.162... 26 tarins 12 grans moneda de Sicília, y aquells encomanaren a Don Diego Bernardo de Arasso y Carcamo, vehedor general de aquell regne que governava dita nau y altrás naus y vaixells de la esquadra, la qual arribà a Barcelona y sens desembarcar féu vela y sen anà...”¹⁹

19. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre segon de concòrdies 1641-1647. Concòrdia Amat-Ràfeques, 9-IV-1645. BC. SGA, arx. 582, p. 29.

Ràfeques va viure entre 1635 i 1643 a Palerm i, tal com s'ha vist, pel gener de 1644 el pare posava el plet contra els Amat. A finals d'any Francesc Ràfeques, ja corredor d'orella, firmava els seus capítols matrimonials amb Clara Gilabert, neboda d'un canonge de la catedral de Solsona el qual feia donació entre vius i, en concepte de dot, donava a la núvia 500 lliures. Ràfeques feia d'escreix 250 lliures i confessava haver rebut les 500 lliures encara que no les havia cobrat: "confessant haver hagudes y rebudas las ditas 500 lliuras, la veritat és que aquellas no ha hagudas ni rebudas ans dita confessió ha feta sots sperança de la sdevenidaora paga y cautió dotal escrita."²⁰

JAUME MORADELL, "CRIAT DE CASA" I COMPTABLE

El paraire més conegut a través de la documentació consultada és Jaume Moradell, fill d'un paraire de Besalú. Jaume, a més de practicar el seu ofici, era l'escrivent d'Amat major i qui li portava els llibres de comptabilitat que hem consultat, entre els anys 1638 i 1651; cobrava vint lliures a l'any per aquesta feina. Ell mateix i pels seus propis negocis també portava un "llibre de dèbit y crèdit" que possiblement es tractaria d'una comptabilitat per partida doble. Com a home de confiança de ca l'Amat, que el definia com a "criat de casa", Moradell s'encarregava de cobrar alguns deutes del seu amo. És a dir, encara que el seu ofici era el de paraire, treballava també com a dependent o empleat d'Amat.

El 1646 Moradell era prestatari d'Amat per 60 lliures en una lletra de canvi que pel maig del 1649 s'incrementava fins a les 100 lliures. Moradell no va arribar a amortitzar totalment la lletra ja que el març del 1652 i ja un cop mort, Amat menor, que era el seu marmessor, li apuntava un deute de 32 lliures, 10 sous d'interessos i 40 lliures, 15 sous, 6 diners més. Més endavant, Amat es cobrava les 40 lliures de la marmessoria per atendre les despeses de la malaltia de la viuda Moradell. Al mateix temps, Amat trobava que el deute de Morades pujava a les 334 lliures i que eren "a benefici d'inventari", és a dir que no les cobraria mai.

Segons l'inventari dels seus béns fet el 1651, el nivell de vida de Moradell era modest. Vivia i tenia el taller en una casa al carrer de Fonollar la qual constava d'una entrada, una sala, una cuina, una cambra principal i una altra cambra més petita. A l'entrada tenia

20. AHPB. Francesc Pla, Octavus capitulum liber 1647-1652. Capítols entre Francesc Ràfeques i Clara Gilabert, 9-XII-1644, p. 405.

l'obrador, on "hi ha la perxa ab son taulell ... y taula d'esborrar". També hi havia un cubell, un torn de filar, algun banc, cadires i un escambell. A l'inventari apareix el que possiblement seria el seu últim treball, dos draps vint-i-quatrens negres a la segoviana de 72 canes. A la resta de la casa el mobiliari era molt escàs. A la sala hi havia un bufet, un banc i dues cadires. A la cuina hi havia dues calderes, dos llums, un morter de pedra. La cambra principal tenia un llit de pilars de noguera amb cinc matalassos i dues flassades. Davant del llit, potser com a separació de la sala, apareixia un cortinatge guarnit amb serrell o "flocadura" de seda. A la cambra es guardava el parament de la casa: sis estovalles de cotó i fil, dotze tovallons, dues tovalloles i a més uns quants vestits usats, una capa, quatre camises dolentes, sis camises bones de bri de cànem, tres faldellins i alguna altra peça de roba. En una cambra més petita Moradell tenia un llit de canya amb les seves màrfegues i dues gerres d'oli buides. A la casa també hi havia fil de llana i fil de cànem, potser en espera de ser teixits. En conjunt, es tractava d'una casa senzilla però no pas pobra, potser el llit de noguera amb els seus cinc matalassos era el que reflectia cert confort. A l'inventari apareixen objectes de plata: unes "espinelles amb aixes" (nanses), dues culleres, una tassa, un clauer amb agulla i cinto, una campaneta i una tabaquera guarnida. Aquests objectes no poden considerar-se d'ús personal sino que eren la garantia d'algun préstec amb penyora. El mes de gener del 1652, Amat, el seu marmessor, li comprava els objectes de plata.

Moradell havia fet diferents negocis, com els préstecs amb penyora. També havia exportat teixits a Palerm atès que Amat li registrava un deute de "40 lliures per alguns fraus me féu quan feia lo negoci de Palerm". En el testament deixava hereu el seu fill Jeroni, de quinze anys, i al seu fill segon 50 lliures, a més de 50 lliures més procedents de l'avi, el pareire de Besalú. La vídua rebia 100 lliures més "y un llit tot guarnit".²¹

JAUME GUITART, DE TERRASSA

Amat no acostumava a tenir contactes amb paraires de fora de la ciutat. Un paisà seu, Jaume Guitart, pareire de Terrassa, havia cobrat 19 lliures en una lletra de canvi, "per comte fet amb lo dit Cot". És a dir, Amat pagava a Guitart a través del botiguer de comanda Sebastià

21. BC. SGA, arx. 513, I-1652, IX-1647, V-1649, III-1655, III-IV-1652. AHPB. Bartomeu Plea, Llibre primer d'inventaris 1645-1656, 17-VIII-1651, p. 234. Bartomeu Plea, Liber primus testamentorum 1645-1656, 18-IV-1651, p. 95.

Cot. La notícia no té gaire interès però sí el seu protagonista. A través del seu testament Guitart posa en evidència un nivell econòmic alt, superior al de molts col·legues seus de Barcelona.

Jaume Guitart, fill d'un fuster, vivia al carrer de Baix de Terrassa. En el testament deixava 40 lliures per a despeses del seu enterrament i fundava un aniversari perpetu deixant 25 lliures. Donava 15 lliures més a diferents institucions de Terrassa. La viuda quedava usufructuària dels seus béns i rebia, a més del seu dot, i per disposar-ne lliurement, 400 lliures amb l'obligació de mantenir la seva jove, la viuda del seu únic fill, i els néts.

En el testament reconeixia haver rebut 400 lliures de dot de la dona del seu fill, també paraire. Llegava al seu nét Joan, encara infant, 800 lliures de llegítima. L'hereu era el nét gran Maties, a qui se li podria calcular sobre la base de la llegítima del seu germà una herència d'unes 3.200 lliures, una quantitat respectable pel fill d'un artesà. Es pot dir que Jaume Guitart deixava en molt bona situació els seus dos néts i fins i tot la seva viuda, que cobrava les 400 lliures del dot. Però el que és representatiu del patrimoni i de la mentalitat comerciant de Guitart eren les seves recomanacions per a una futura inversió després de la seva mort. Tot i voler que la seva vídua no hagués de retre comptes dels béns en usdefruit, demanava als marmessors que l'aconsellessin en la inversió de 2.000 lliures en la compra d'un censal "en lloc tuto y segur", i el més segur era en préstecs a municipis: "En continent seguida la mia mort per dita muller mia y curadors assignats sien de diners meus a obs de dita muller mia y néts meus esmersadas 2.000 lliures mon. bars. a for de censal sobre alguna ciutat o universitats o altre lloc tuto y segur a coneguda de dits curadors o major part dells, ab un o molts censals, pregant als dits curadors miren en la seguretat dels dits censals."

Era fonamental mirar bé la garantia dels censals, és a dir on es col·locaven els diners. Aquesta era també la preocupació del comerciant Onofre Boxadors en el seu testament fet el 1619. Entre altres disposicions volia que els diners procedents de futures redencions de censals fossin invertits en la compra de nous censals en universitats: "...pregant a dits tutors y curadors y als qui tindran semblant càrrec que sempre que puguen esmerçar sobre universitats ho fassen com no entenga se haje de negossiar cosa alguna a risc y perill de ma heretat sinó ab lo modo y condicions per mi sobreproveïdes y expressades". Tot i la distància de vint-i-dos anys entre els dos testaments i la diferència de nivell econòmic entre el comerciant Boxadors i el paraire Guitart, a tots dos els preocupava situar el seu capital sense cap risc. I tots dos esmentaven la mateixa opció: el préstec a municipis.

Altres paraires de Terrassa tenien una bona situació econòmica, com eren Antoni Rovira o Josep Guitart, germà de Jaume. Antoni Rovira era paraire i el gener del 1645 ell, Guitart, juntament amb altres dos terrassencs més, foren anomenats proveïdors de plata per l'encunyació de moneda que va fer la vila el 1642. Aquests adquirien la plata amb diners propis i la portaven a Terrassa sota el seu risc. El gener del 1645 Antoni Rovira redimia Pau Amat major un censal de 380 lliures.

Jaume i Josep Guitart podien ser exemple de paraires pròspers a qui es referia Pere Gil quan el 1600 escrivia sobre la vitalitat del tèxtil en moltes viles de Catalunya i dels guanys que, segons deia, deixava l'exportació a Itàlia, Mallorca i Sevilla. Però tot i l'activitat de viles com Terrassa i dels diners que podien arribar a guanyar els seus artesans, la primacia en l'elaboració de teixits de qualitat la tenia la ciutat de Barcelona. El juny del 1643 el regidor degà de Terrassa no volia teixit fet per cap artesà local i, a càrrec del municipi, gastava 20 lliures per fer-se un vestit de dol vint-i-quatrè de Barcelona per la mort del rei Lluís XIII.²²

FRANCESC PUIG I EL SEU GENDRE DOMINGO RUEDA

Francesc Puig era un paraire veí de Pau Amat que el 1639 li va encarregar un teixit de molta qualitat per enviar a Gènova. Era un drap d'uns quaranta metres de longitud, un vint-i-quatrè vermell a la segoviana pagat a 66 sous la cana, que era un preu molt alt. Va haver-hi altres comandes ja que pel maig del 1644 Puig cobrava d'Amat 465 lliures a través del banc. Uns dies més tard cobrava altres 1.302 lliures, 15 sous que valien les vuit peces negres de vint-i-quatrems a la segoviana exportades a Palerm. El cobrament es feia en diferents fraccions: 600 lliures es pagaven per banc, 552 lliures, 12 sous per la taula i la resta en efectiu. Entre maig i agost del 1644 Puig havia cobrat la respectable quantitat de 1.767 lliures, 15 sous.²³

En arribar a la vellesa Puig ja no feia de teixidor i el 1600 el seu inventari descriu un nivell de vida confortable. Segons aquest document, era propietari de la seva casa amb quatre portals, al carrer de Jaume Giralt. La llar estava ben proveïda de mobles encara que eren senzills

22. BC. Francesc Peyret, notari de Terrassa, 22 de juny de 1641. SGA, arx. 526. Al·legacions judicials 14/16. Testament de Jaume Guitart 6 d'agost de 1639, p. 70; arx. 582, I-1645. AHPB. Antoni Baille, *Quartus liber testamentorum 1601-1620*. Testament d'Onofre Boixadors, 10 d'octubre de 1619, pp. 118-131. J. IGLESIAS: *Pere Gil i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona, 1942, pp. 232-234. S. CARDÚS: *Terrassa durant la guerra...*, *op. cit.*, pp. 103-104, 122.

23. BC. SGA, arx. 524, pp. 91, 150, 151, 152.

i usats. Hi havia un abundant parament i roba de casa. En diferents caixes es guardaven llençols, eixugamans, estovalles, vànoves, mantes, 50 canes de lli en peça, entre altres robes. Es podria destacar les vint-i-quatre camises de lli d'home i que dóna idea de la bona higiene personal del seu propietari. Destaca en aquest inventari l'existència de molts quadres tractant-se d'un artesà, un total de trenta-quatre de grans i tretze de petits. Hi havia quadres de certa qualitat, alguns de grans i amb guarnició daurada i que van ser venuts a la subhasta per 10 i 15 lliures.

Puig tenia alguns objectes de plata com culleres, tasses, gots, escudelles, palmatòria, copes i sotacopes. El pes total era de 147 unces i 118 argenços i mig, equivalent a 5 quilos i 178 grams. La unça de pes de plata es va vendre a l'encant entre 28 i 30 sous, el que representa un valor total en plata d'unes 220 lliures. Però el valor d'aquest metall en una subhasta podia ser inferior al de mercat; així, es veu com una cullera es comprava per 1,15 lliures i, en canvi, un llençol de cànem molt usat ho era per 1,14 lliures.

A l'inventari de Puig apareixen joies d'or amb perles i que semblen impròpies d'un teixidor. Així una "masseta" amb tretze maragdes, un penjoll d'or i perles o una "gargantilla" d'or i perles. En total hi ha dotze joies d'or amb perles que pesen un total de 654 grams. Les joies van ser comprades a la subhasta entre 20 i 21,6 sous l'unça de pes. Un collaret de corall de 3,2 unces, uns 100 grams, es pagava a 24 sous l'unça. No figura en el document cap teler ni altra eina relacionada amb l'ofici de teixidor. Sembla que Puig, quan va morir, es dedicava al comerç i, per uns papers trobats a casa seva, tenia relacions comercials a Sardenya.²⁴

Francesc Puig era el sogre d'un altre paraire benestant, Domingo Rueda. Els seus nom i cognom porta a pensar que procedia de Castella, però Rueda era fill d'un francès d'Auch, a la Gascunya, el qual el 1594 havia fet un bon casament amb la viuda d'un teixidor que tenia com a dot dues cases al carrer de Sant Pere més Baix. La dona també aportava 90 lliures entre mobles i roba i 136 lliures més en llana d'Aragó. Descomptant els deutes que tenia la núvia quedava un dot de 134 lliures, a més de les dues cases. El fill d'aquest matrimoni es deia també Domingo Rueda i es va casar amb la filla de Francesc Puig. Rueda demanava diners a préstec en lletra de canvi per Perpinyà a Pau Amat.

Rueda va morir el 1652 i el seu testament és més propi d'un bur-

24. AHPB. Josep Quatrecasas i Sala, *Liber secundus inventariorum 1652-1661*. Inventari de Francesc Puig, 9-IX-1660, p. 233.

gès que no pas d'un artesà que treballava amb les mans. Demanava que se li resessin 210 misses a diferents esglésies. Donava a la viuda per dot, escriuix, any de plor i altres drets 700 lliures i deixava com a hereu el seu fill pòstum. Si el fill morís abans de deixar descendència feia usufructuari durant la seva vida el seu germà, el clergue Francesc Rueda, i després de la mort d'aquest, "a Nostre Senyor Déu". En aquest cas volia que els seus béns fossin venuts i del producte li fossin resades misses. Rueda havia demanat diners amb una lletra de canvi: "Poso en memòria com dec un cambi de 300 lliures que Francesc Peyro, botiguer, amb sotascrita a mon sogra Francesc Puig, lo contengut ab unes rebudes que li sigui pagat."²⁵

ELS BOTIGUERS DE COMANDA

La major part dels teixits de qualitat mitjana i baixa que exportaven els Amat, els anomenats quatorzens i setzens i que tenien un nombre molt inferior de fils respecte als vint-i-dosens i vint-i-quatrens, eren comprats a botiguers de comanda de Barcelona, és a dir a majoristes que encarregaven els teixits a fora de la ciutat, com Camprodon, i en quantitats molt inferiors, a Sallent i Caldes de Montbui.

Els botiguers que apareixen a la comptabilitat i dels quals se n'ha pogut fer un seguiment són Sebastià Cot, Bartomeu Bolet, Francesc Fons i Joan Francesc Gualdo. El 1638 els Amat havien comprat a cadascú d'ells per un valor d'entre 3.000 i 6.000 lliures i en total en aquest any havien gastat 23.000 lliures. Tots aquests botiguers van prosperar molt a la segona generació. Els seus fills van fer bons casaments i es van situar molt bé després de la guerra.

SEBASTIÀ COT

El botiguer Sebastià Cot era fill d'un pagès de Parets del Vallès. S'havia casat el 1614 amb Jerònima, natural d'Esparreguera, filla de Bernat Ortigó, un paraire benestant que li concedia un dot de set-centes lliures. Jerònima heretaria els béns del seu pare els quals, segons l'inventari que el seu marit va manar fer a la mort de la seva dona el 1629, consistien en una cadena d'or valorada en 50 lliures, un censal de 100 lliures i una casa al carrer Major d'Esparreguera amb un hort plantat d'arbres. A més, Jerònima cobrava 4 lliures, 8 sous de censos.

25. AHPB. Antoni Batlle, Capítols matrimonials i concòrdies 1590-1595. Capítols de Domingo Rueda, paraire, i de Francina Cassana, viuda, 13-II-1594, Rafael Cellares, Llibre segon de testaments 1640-1657. Testament de Domingo Rueda, 13-XI-1652, p. 39.

Aquesta havia deixat com a hereu el marit, però una part dels béns era pel rés de misses a l'església d'Esparreguera. Uns mesos després de la mort de Jerònima, a l'estiu del 1630, Cot es casava amb la viuda d'Antoni Rialt, un mercader de Barcelona. Cot rebia un dot de 1.600 lliures el dia de la boda i en metàl·lic.²⁶

Sebastià Cot feia altres negocis a part dels propis de la seva botiga i invertia part dels diners en crèdits. Algunes vegades ho va fer a través dels Amat, els seus clients. Aquests, el 1641, venien a Cot dos censals de la Generalitat que havien comprat i que eren de la "*manlleuta*", o emprèstit, de 300.000 lliures que havia tret la Generalitat el 1640 per a pagar la guerra. Els dos censals, escripturats a favor de Cot el 6 de febrer i el 10 d'abril del 1641, sumaven 4.000 lliures i reeditaven 200 lliures a l'any. L'operació apareix en el llibre dels Amat: "me té pagadas per la taula de la ciutat Sebastià Cot per lo preu de los contrascrits dos censals li tinch venuts com més llargament apar en poder de Bernat Balansas Not. de la àpocas de la Diputació lo dia present".²⁷

El botiguer Cot també feia de prestador, ja que pagava i cobrava sumes entre els Amat i algun artesà de Terrassa, tal com s'ha dit en tractar el pare Jaume Guitart. El juny de 1641 Amat venia a Josep Guitart, pare de Terrassa i germà de Jaume, el "camp de la rasa" per 300 lliures. Aquest pagament era contractat com si fos un censal, és a dir Guitart pagaria cada any una pensió de 15 lliures fins a completar les 300 lliures del preu de la venda. Un any després, el juny del 1642, Guitart pagava 30 lliures i les 270 lliures restants i "les fa bones per ell Sebastià Cot, botiguer de comanda". És possible que Cot deixés els diners a Josep Guitart i que aquest anés pagant a Cot amb la seva feina. També el 1641 Cot cobrava de Jacint Malla, pare d'Esparreguera, 45 lliures de la pensió d'un censal i les pagava a Amat a través del banc de Barcelona. El 1644 Sebastià Cot demanava als Amat 2.000 lliures per dues lletres de canvi per Perpinyà i els les tornava uns mesos després. El 1646 tornava a demanar 800 lliures per una altra lletra de canvi.²⁸

Cot va fer fortuna i el 1650 casava el seu fill Sebastià, mercader, amb Elisabet Nin, filla de Francesc Nin, que havia estat secretari del segrest de la Inquisició a Barcelona. Elisabet era única hereua del seu pare i el seu dot consistia en tres cases a Sitges, dues peces de terra campa de sis jornals i set peces de terra plantada de vinya que sumaven

26. BC. Manuals Notarials, Onofre Llobet, Plec d'Inventaris 1573-1631. Inventari de Jerònima Ortigó, 16-II-1629. Onofre Llobet, Plec capítols matrimonials 1558-1631. Capítols entre Sebastià Cot i la vídua Rialt, 3-VII-1630.

27. BC. SGA, arx. 524, p. 3.

28. BC. SGA, arx. 524, p. 18; arx. 513, VII-1646.

un total de 217 “journals d’home”. També el producte de la venda del vi i malvasia d’aquestes vinyes formava part del dot. A més, Elisabet era propietària a la ciutat de Barcelona d’una casa a la placeta dels Argenters i de quinze censals morts per valor de 1.541 lliures amb una renda anual de 79 lliures, i de cinc lletres de canvi per les fires de Perpinyà per un capital de 614 lliures, 13 sous, 4 diners que donaven una renda de 61 lliures a l’any. La núvia portava també mobles, robes i joies. El total del dot deuria sumar unes 4.000 lliures ja que el nuvi feia d’escreix o donació de noces 2.000 lliures.²⁹

BARTOMEU BOLET

Un altre dels botiguers de comanda proveïdor dels Amat era Bartomeu Bolet. Aquest tenia com a soci Gregori Rifós, societat de la qual es conserva un Quadern de venda de mercaderias, de l’any 1625. En aquest quadern, entre gener i agost del 1625, es registraven diàriament els teixits venuts als diferents clients, amb les qualitats i els preus. Al final de cada mes s’apuntava el nombre de peces de tela que hi havia del mes anterior i se sumava el nombre de les que havien entrat a la botiga en el mes corrent. Del resultat es restava el nombre de teles venudes per tal d’estar al corrent de les existències. Durant l’any de 1624 havien venut 1.360 peces de tela i els socis començaven el 1625 amb unes existències de 1.090 peces. Bolet i Rifos tenien clients a Girona, Figueres, Vic, Tortosa, Valls, Capellades, Mataró, Berga i Canet. A més de botiguers de tall, entre els clients hi havia comerciants, paraires i calceters. Hi havia italians com el sard Gaví Spiga i els genovesos Bernat Miralta, Pelegro Berardo, Bernardo Grosso, Giacomo i Joan Baptista del Negro, Francesco i Joan Antoni Gorgolloni. Entre els clients catalans trobem Pau Bonadona, Francesc Coll, Joan Pau Rifós i Pau Amat quan encara no era donzell i apareix com a paraire. En data de 9 de gener de 1625 els comptes de Bolet deien que Pau Amat, paraire de Barcelona, devia un total de 1.015 lliures. Altres clients de la botiga, i que uns anys més tard haurien de ser rics comerciants, van ser els membres de la companyia formada per Rafael Borrell, Esteve Martell i Antoni Lladó, aleshores botiguers de tall. A títol individual va ésser client Rafael Matalí, qualificat de *mercader*.³⁰

Gregori Rifós, el soci de Bolet, va morir entre octubre del 1624 i maig del 1625. L’inventari de la seva casa al carrer dels Abaixadors

29. AHPB. Jaume Rondó, Llibre de capítols matrimonials. 1638-1650. Capítols entre Sebastià Cot i Elisabet Nin, 25 de setembre de 1650, p. 304.

30. ACA. Generalitat, Sèrie Vària, vol. 256.

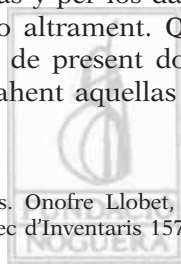

indica un situació benestant. A l'entrada hi havia un taulell per a escriure i un banc. Un altre taulell era per a peces de draps però no apareixen prestatges pels teixits. L'habitable estava decorat amb quatre catifes bones i trenta-sis quadres, un de la verge de Loreto i trenta representaven figures d'emperadors i altres personatges. El moble més valuós era un llit de noguera amb poms daurats. Com apareix freqüentment entre els comerciants de la Barcelona d'aquests anys, Rifós estava ben proveït d'armes: tres arcabussos bons amb els seus flascons i tres llances. La seva roba interior ens parla del refinament i la higiene del seu propietari, amb els seus dotze calçotets i camises de lli de bona qualitat. Tenia onze objectes de plata i algunes joies d'or, com braçalets, anells, una cadena, trenta-sis botons, una cinta i un "cabestrillo". El més valuós eren les 2.500 lliures de capital que tenia en la botiga de la casa i, a més, "té en Palerm algunas 1.000 lliuras més o manco per raó de draps y robas havia allí enviadas en dita ciutat de Palerm a Fc. Bartola".³¹

El 1625 Bartomeu Bolet es casava amb Caterina Castellar, filla d'un argenter, després que la mare de Bartomeu li fes donació universal dels béns. La núvia tenia un dot de 700 lliures i el nuvi feia d'escreix o donació de noces 350 lliures. El patrimoni de la dona sembla ser més alt que el del futur marit. La mare de Caterina li feia donació entre vius, excepte de 400 lliures per testar, "de qualsevol casas, terras, honors y propietats, censos, censals morts, violaris y altrás rendas, diners comptants, joies, robes de lli, llana y seda". La mare quedava usufructuària dels béns.

Gregori Rifós, el soci de Bolet, havia mort el 1625, però la companyia seria renovada perquè es pot deduir que la societat feta el 1633 entre Bolet i els tutors dels fills de Rifós era la continuació d'anteriors. La companyia del 1633 tindria una durada de cinc anys, fins el 1638, amb un capital de 6.000 lliures aportades entre els hereus Rifós i Bartomeu Bolet. Aquest quedava com a administrador i es feia responsable del cobrament dels deutes i de les pèrdues que hi hagués per canvis de moneda i per crèdits: "... van els danys y errors se poden pèndrer en lo rebre y donar las monedas y per los danys y pèrdues poden succeir deixant diners sense roba o altrament. Que dits hereus o successors hajen de donar segons que de present donen y prometen a dit Bolet 100 lliuras barcelonesas, trahent aquellas dels avansos de la botiga..."

31. BC. Manuals Notarials. Onofre Llobet, Testaments. Testament de Gregori Rifós, 5-X-1624. Onofre Llobet, Plec d'Inventaris 1573-1621. Inventari dels béns de Gregori Rifós, 12-VI-1625.

Al final de cada any i a petició d'una de les parts, es comptabilitzarien els beneficis i es podrien repartir. En finalitzar els cinc anys els hereus Rifós cobrarien les 3.000 lliures del capital aportat més els interessos, en diner comptant i de forma immediata.

Com a botiguer de comanda Bolet estava en contacte amb pareires de diferents pobles de Catalunya i també, tal com feia Sebastià Cot, era pagador de lletres de canvi. Entre 1634 i 1636 la societat Bolet - Hereus de Rifós s'havia negat a pagar l'import de quatre lletres de canvi firmades per pareires de diferents pobles a favor de Joan Carbonell, paraire de Sant Llorenç de la Muga, el qual reclamava un total de 196 lliures, 10 sous. Tots els firmants de les lletres tenien relacions regulars amb la botiga de Bolet. El text d'una d'aquestes lletres serveix d'exemple de com s'utilitzava habitualment aquest mitjà de pagament: "A 23 de juliol del 1635. Pagaran per esta primera de canvi y sens altra mia sinchquanta sis lliuras seu sous, dich 56 lliuras, 10 sous a Joan Carbonell paraire de Sant Llorens de la Muga o a qui ell voldrà y son per tantas ne tinch jo rebudas avui de comptants del dit y pos las (posales) en mon compte. Christo ab tots." Firmat per Sebastià Font, paraire del poble de Lledó.³²

Bolet tenia altres activitats. El 1637, 1638 i 1639 feia de clavari, comptable i procurador d'una companyia de tres socis, un de Ripoll, un altre de Puigcerdà i un tercer de Barcelona, per l'arrendament de quatre pilons de carn de moltó. El 1642 Bolet havia demanat a Pau Amat 500 lliures per una lletra de canvi per Perpinyà i que foren retornades al cap de pocs mesos.³³

FRANCESC FONTS

Un altre proveïdor dels Amat era el botiguer de comanda Francesc Fons. Aquest era ja vell quan es va casar en segones noces amb Magdalena Lladó, germana d'Antoni i de Llorenç Lladó, botiguers de tall i comerciants que s'havien establert alguns mesos a Gènova. El dot de Magdalena era de 2.000 lliures, procedents del seu primer marit, Pere Martell. A més, s'hi sumaven 252 lliures en joies i vestits. L'inventari

32. AHPB. Lluís Collell menor, Primer llibre de capítols matrimonials 1622-1639. Capítols entre Bartomeu Bolet i Caterina Castellar, 2 de febrer de 1625, p. 41. Pere Pau Vives, Llibre primer de concòrdies 1627-1640. Companyia entre Bartomeu Bolet i els hereus de Gregori Rifós. 17-III-1633, p. 115. Jaume Torres, Secundus Liber Communis 1637-1640. La societat Bolet i Rifós es nega a pagar quatre lletres de canvi signades per quatre pareires, 4-XII-1637, pp. 96-99.

33. AHPB. Pere Martir Ferrer, Llibre primer de transaccions 1647-1659. Concòrdia entre Bartomeu Bolet i la companyia arrendatària dels pilons de carn del trienni 1637-1639, 15 de novembre de 1653, p. 138. BC. SGA, arx. 524, p. 19.

post mortem de Magdalena datat el 1644 diu que era propietària d'un censal sobre la ciutat de Barcelona de 2.000 lliures i renda de 100 lliures anuals. A més, havia deixat a un beneficiat de Santa Maria del Mar una lletra de canvi de 265 lliures a un interès de 26 lliures anuals, un violari de 63 lliures procedent del primer marit i el lloguer d'una casa per 30 lliures a l'any. En total la renda anual de Magdalena el 1644 era de 165 lliures. La senyora feia els seus propis negocis, dels quals en són exemples la lletra de canvi esmentada, un préstec de 45 lliures a un hortolà i la penyora en objectes de plata per un altre préstec. L'alt nivell de vida de la parella es fa evident en l'esmentat inventari. Apareixen "gipons", "balons", "ropillas" i guants adornats amb passamaneria d'or i amb puntes de plata. Hi ha també un barret de pell castor amb un cordó d'or i "dos pistoles de cavall amb los caps de plata i una espasa de cinta".³⁴

Francesc Fons major havia organitzat un doble matrimoni, el seu amb Magdalena Lladó i el del seu fill, Francesc Fons menor, amb Narcisa, filla de Magdalena. És a dir, va fer el que era bastant freqüent a l'època, que la boda dels dos vidus es feia juntament amb la dels joves fills de la parella.

La jove Narcisa rebia de dot 2.000 lliures. El seu sogre Francesc Fons major s'obligava a tenir a casa seva la parella jove, alimentar-la i vestir-la i pagar-ne aliments i soldades a criats, criades i dides..., "amant y reverentiantse los uns als altres... y en cas de discòrdia... promet dit S. Fons major, parar casa". És a dir, en cas de desacord, la parella rebria una casa parada adient al nivell de vida que tenien. A més, el vell Fons prometia donar al seu fill i dels seus propis diners 6.000 lliures i restituir-li les 2.000 lliures del dot juntament amb les caixes, joies i roba de vestir. Les 8.000 lliures les pagaria en un terme màxim de setze mesos a partir de la sortida de casa del fill, a raó de 1.000 lliures cada dos mesos. L'escreix o donació de noces que feia Fons a Narcisa era de 1.000 lliures. Per aquests dos casaments la família Fons incrementava de cop el seu capital en un total de 4.000 lliures i emparentava amb els comerciants Lladó.³⁵

El 1650, en plena guerra dels Segadors i uns vint anys més tard del seu avantatjós casament amb Narcisa Martell i Lladó, Francesc Fons menor era ciutadà honorat de Barcelona i un ric negociant que

34. AHCB. Notarials. Inventaris, I-56. Inv de Magdalena Lladó.

35. AHPB. Francesc Jutge, *Sextum liber capitulum matrimoniale* 1630-1633. Capítols entre Francesc Fons major i Magdalena Lladó, 19-X-1631, p. 160. Capítols entre Francesc Fons menor i Narcisa Martell 24-X-1631, p. 165.

arrendava al govern de la Generalitat les bolles de Girona, Vilafranca, la col·lecta de Tarragona, Olot, Vic, Manresa i Cardona juntament amb altres vint-i-set comerciants. El 1651 Francesc Fons participava amb disset socis més en l'arrendament d'un altre impost anomenat "de l'augment del dret de les sedes". Les rendes de Francesc Fons menor no tan sols procedien dels seus negocis. Entre 1661 i 1668 havia fet un capbreu dels censos que havia de cobrar de quinze censualistes.³⁶

JOAN FRANCESC GUALDO

Gualdo era un altre botiguer proveïdor d'Amat i de qui no s'han trobat referències, com tampoc sobre el funcionament de la seva botiga. El negoci devia fer anys que existia perquè consta que hi havia divuit llibres de comptes, entre els manuals i els majors. El tancament de la botiga, després de la mort de Gualdo, deuria ser cap al 1650. La viuda, Elena Falguera, era filla i germana respectivament dels mercaders Jaume Falguera major i Jaume Falguera menor, cunyada dels comerciants Lladó i emparentada amb els Fons. Tot i aquest parentiu amb botiguers de relleu durant els anys anteriors i posteriors a la guerra, Gualdo no apareix participant en cap companyia ni es troben notícies seves en els manuals notariais consultats. El testament de la seva viuda el 1655 no resulta gaire revelador per conèixer la situació econòmica d'aquesta família. Elena deixava unes peces de roba a una neboda: sis camises, quatre davantals "de les mias caixas novials las que apareixera a la senyora Francisca Roger, germana mia, y un devantal meu de sarga nou". A una beata de Sant Domènec li llegava 100 lliures... "y totes les mies camisas que ella ja feia servir excepte quatre. Y les camisolas que utilitza y el faldellí vermell guarnit de negre, un vaquero vermell, unes faldilles de escot lleonat y un devantal de llana y fil". A Isabel Ribes, dona d'un pedrenyaler de Caldes, li donava un vestit d'escot negre, un mantell d'estam, una "ropilla" d'escot i quatre camises.

La viuda de Gualdo avaluava els seus béns en unes 2.500 lliures, que considerava que es cobrarien de la seva venda en públic encant i repartia aquesta xifra en diferents llegats als parents. Això en cas que el seu fill i hereu Jaume Gualdo morís sense descendents. Reconeixia deure al seu cunyat, el canonge de la Seu d'Urgell Bonaventura Gualdo, 871 lliures que li havia deixat per redimir dos censos que gravaven la

36. AHPB. Jaume Sayós, Liber primus transactionem 1648-1659. 14-VII-1650. Jaume Sayós, Liber secundus transactionem 1660-1668. 8-III-1651. AHCB. Notariais. Capbreus XVI. Capbreu dels censos de Francesc Fons, 1661-1668.

casa. Per aquest préstec i per les 2.500 lliures d'herència que calculava deixar al seu fill es podria deduir que el patrimoni Gualdo no era important. Cal considerar que l'herència del nét del pare de Terrassa Jaume Guitart, a qui potser Gualdo hauria encarregat fer algun teixit, era de 2.400 lliures. Però el testament d'Elena no feia cap referència als béns que el seu marit tenia al poble de Sanaüja (la Segarra) i no feia cap al·lusió que haguessin de ser venuts en subhasta.³⁷

El 1657 el canonge i tutor de Jaume Gualdo feia fer l'inventari dels béns dels pares d'aquest, Joan Francesc i Elena. Aquests tenien una casa amb tres botigues petites i dues de grans al carrer dels Abaixadors. Els estris i mobles de la casa eren dolents i vells, així com els quadres de tema religiós i deu tapissos usats que "són la història dels planetas". En una arquimesa es guardaven els llibres, de comptes de la botiga. Hi havia alguns objectes de plata dels quals no consta el pes. Per aquest inventari es veu que els béns dels Gualdo eren més importants del que fa pensar el testament d'Elena i la modèstia del seu domicili. A més de la casa a Barcelona del carrer dels Abaixadors, tenien a la plaça Major de Sanaüja (la Segarra) una casa i una botiga, un corral al portal de Soldevila, un celler al carrer del Forn amb cisterna i dos cups, dos horts grans, un bancal de terra, una peça de terra amb la seva era, una albarda gran amb una feixa de terra i dues vinyes. També cobraven alguns delmes però no en consta l'import. Havien deixat diners en violaris que reditaven 41 lliures mentre que els censals donaven 255 lliures anuals. És a dir, a Sanaüja els Gualdo, a més dels immobles, tenien uns crèdits que els reditaven unes 300 lliures anuals.³⁸

Sobre l'origen de les propietats a Sanaüja es pot especular que hi va intervenir o bé els va assessorar el canonge de la Seu d'Urgell i germà de Joan Francesc, Bonaventura Gualdo, ja que el poble era de la jurisdicció d'aquesta catedral. La seva economia es basava en la ramaderia de béns. Joan Francesc comerciaria amb aquest bestiar —era propietari d'un corral— i comprava a bon preu a petits ramaders una considerable quantitat de llana que podria utilitzar en l'elaboració dels seus teixits i vendre la que li sobrés als paraires. Aquest comerç, en connectar la matèria primera i l'elaboració i venda de teixits, pot explicar el desinterès de Gualdo a formar societats i la seva actuació en solitari. El modest nivell de vida de Gualdo fa creure que invertia els beneficis d'aquest tràfec en la compra de més propietats al poble.

37. AHPB. Jaume Sayos, *Primus liber testamentorum 1648-1659*. Testament d'Elena Gualdo, 16-XI-1655, p. 275.

38. AHPB. Jaume Sayós, *Liber secundus inventariorum et encantum, 1655-1658*. Inventari dels béns de Jaume Gualdo, 20-II-1657.

Jaume Gualdo, el fill de Joan Francesc, va preferir la vida d'hisendat i de rendista rural als maldecaps d'un botiguer de Barcelona. Quan la seva mare va morir el 1655 Jaume tenia vint-i-dos anys, una edat suficient com per poder portar la botiga. L'abandonament de la residència a Barcelona i de les antigues activitats comercials dels seu pare després de la guerra indiquen un canvi d'expectatives econòmiques i la recerca de la seguretat d'una vida amb poques despeses que quedaven cobertes amb el cobrament d'unes rendes. L'opció sembla que hauria estat encertada. El 30 de gener del 1683 Carles II concedia privilegi de noblesa, la ciutadania honrada, a Jaume Gualdo, de cinquanta anys i fill d'un botiguer de comanda.

Un descendent de Jaume Gualdo seria Francesc Gualdo, que el 1736 i 1742 actuava com a comerciant de cereals al poble de Torà de Riubregós (la Segarra). Un altre membre de la família, Joan Baptista Gualdo, el 1760 estava a Madrid sense que se sàpiga el motiu. El 1777 la firma Francesc Xavier Gualdo, Corney i Companyia actuava a Cadis. En el cas dels Gualdo el fet de deixar la residència de Barcelona i el replegament cap a les activitats relacionades amb l'economia agrària no va ser definitiu. Més aviat sembla que la seva va ser una retirada prudent per evitar la decadència econòmica de Barcelona després de la guerra. El seu retorn al comerç es va produir en ple segle XVIII, quan les condicions eren clarament favorables tot i que desconeixem l'abast de l'actuació de la seva companyia a Cadis.³⁹

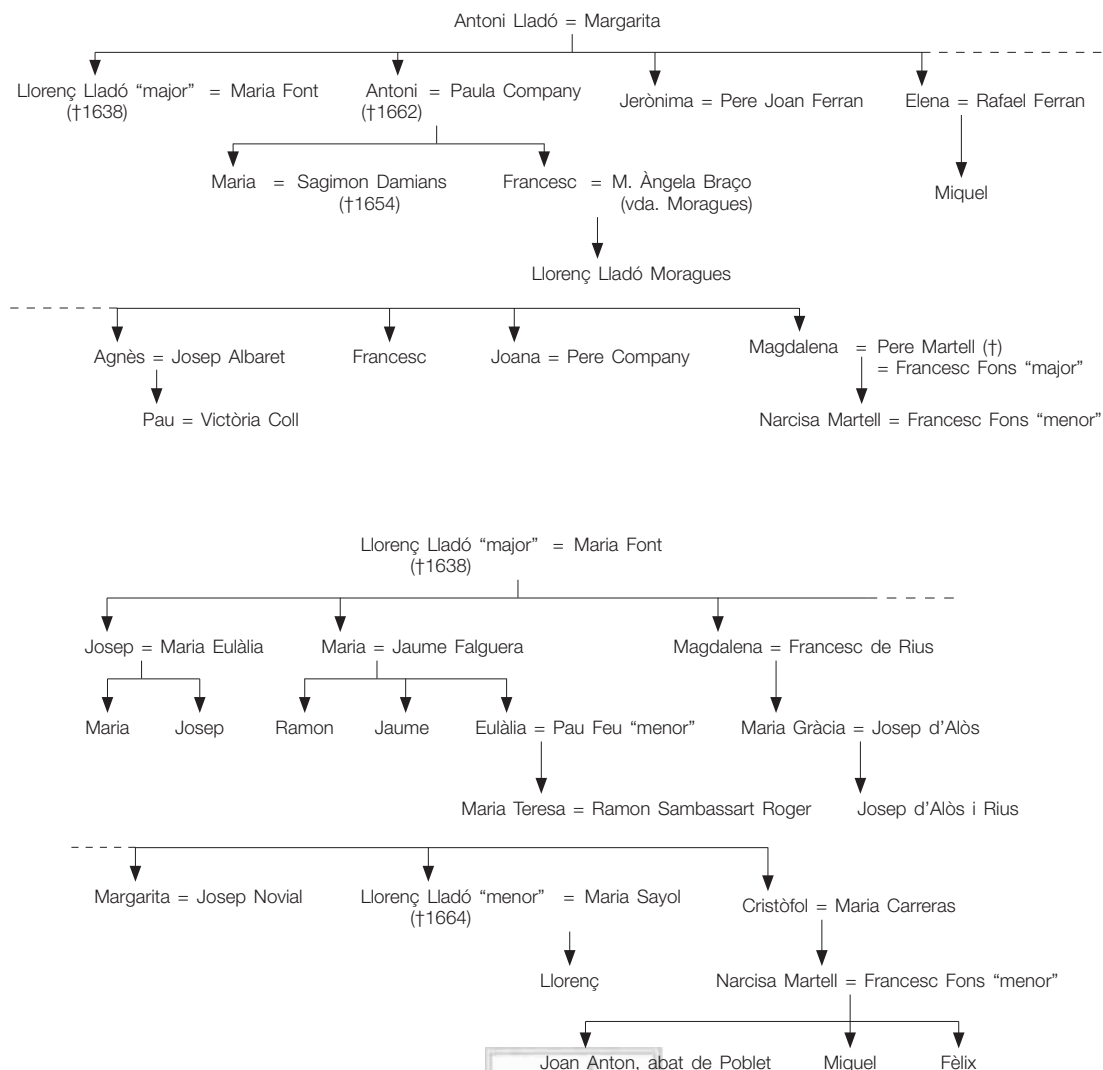
ELS LLADÓ: LES CLAUS D'UN ÈXIT

La família Lladó és un exemple de com es produí el procés d'enlairament social partint del comerç minoritari, de la botiga de teixits. El 1638 i 1639 Llorenç Lladó, a més de tenir establiment en societat amb el seu germà Antoni i amb Josep Borrell, estava instal·lat a Gènova i potser tenia com un negoci complementari fer lletres de canvi des de les fires de Novi a Barcelona. Un dels agents de Llorenç Lladó a Barcelona era Pau Amat, que rebia l'ordre de pagar als clients de Lladó. Trenta anys després, a la tardor del 1668, Joan d'Àustria, germà de Felip IV i virrei de Catalunya després de la guerra, a la tardor del 1668 i quan fugia de Madrid es va hostatjar a la torre Lladó a Sarrià, del mercader Llorenç Lladó. Aquest havia arribat a ser ciutadà honorat el 1666.⁴⁰

39. ACA. Generalitat. Sèrie 13, Llibre verd de la noblesa. BC. Fons Marià Alegre i Aparici. Correspondència, 59/2 i 60/3.

40. F. SÁNCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno central...*, op. cit., pp. 168 i 186.

Els Lladó

El quadre genealògic dels Lladó ha estat fet a partir de la documentació notarial i també per referències d'altres autors. Evidentment és incomplet, en bona part a causa de l'extensa descendència dels dos germans Llorenç i Antoni. A més de Llorenç Lladó menor, fill de Llo-

renç Lladó major, la seva filla Magdalena es casarà amb Francesc de Rius, posseïdor d'un títol nobiliari de nova creació.⁴¹

El primer que sorprèn d'aquesta extensa família és el que sembla l'adopció deliberada d'una autèntica política dinàstica. No podia ser casual que dues germanes Lladó es casessin amb dos germans Ferran. I que una altra germana Lladó es casés amb un Company mentre que Antoni Lladó es casés amb una Company. A més, cal considerar que una Lladó, viuda d'un comerciant, es casava amb el viudo Francesc Fons major el mateix dia que la filla d'aquesta, Narcisa, ho feia amb Francesc Fons menor, el fill del viudo. El 1618, i amb un mes de diferència, els dos germans Antoni i Llorenç Lladó signaven amb les seves futures esposes idèntics capítols matrimonials.

La següent generació no va continuar amb la política d'unir famílies amb els casaments entre els seus respectius membres. Però els casaments van seguir essent planificats amb joves de famílies riques i relacionades amb el comerç. Antoni Lladó va casar la seva filla Maria amb Segimon Damians, nebot de Jaume Damians, el qual cap al 1630, havia dirigit al Consell de Cent diferents escrits sobre la necessitat d'adoptar una política comercial proteccionista. Segimon Damians va morir sense deixar fills el 1654.⁴²

Llorenç Lladó major va morir el 1638 després de tenir tres fills i tres filles. Dues filles, Maria i Margarita, s'havien casat amb dos

41. AHPB. Francesc Jutge, Tercius liber capitulum matrimoniale 1618-1622. Capítols matrimonials entre Antoni Lladó i Paula Company. 13-X-1618, p. 42. *Ibidem*. 10-XI-1618, p. 46. Capítols matrimonials entre Llorenç Lladó i Maria Font. Joan Salines, Liber primus testamentorum 1628-1639, 20-I-1638, p. 146. Testament de Llorenç Lladó. Liber secundus capitulorum 1641-1649, 31-V-1643, p. 26. Capítols entre Maria Lladó i Jaume Falguera. Liber secundus capitulorum 1641-1649, Capítols entre Maria Lladó i Segimon Damians, XI-1646, p. 68. Jaume Sayós, Liber secundus capitulum matrimoniale 1647-1648. Capítols entre Francesc Lladó i Maria Àngela Moragues, 19-III-1655, p. 7. Rafael Hexarch, Liber primus inventarium 1654-1662. Inventari d'Antoni Lladó, 28-VIII-1668, p. 223. Bonaventura Vila, Liber primus testamentorum 1675-1676. Testament de Llorenç Lladó menor, 24-IX-1668, p. 78. Liber Inventarium 1658-1669, 15-VII-1669. Inventari de Llorenç Lladó menor. Pere Pau Vives, *Llibre sis de capítols matrimonials 1656-1665*. Capítols entre Cristòfol Lladó i Maria Carreras, p. 373. Eduard Martí Fraga, "La conferència dels comuns i el braç militar. Dues institucions en el tombant del segle XVII", vol. II. Tesi de doctorat. 2 vols. Universitat Pompeu Fabra, 2008, núms. 85, 116 i 194. Els fills de Jaume Falguera i Maria Lladó eren Ramon, l'hereu, Jaume, arrendatari de l'exèrcit, i Eulàlia. Jaume Falguera va quedar vidu de Maria Lladó i es va tornar a casar amb Anna Brocà. El fill d'aquest matrimoni va ser Antoni Falguera Brocà, casat amb Gertrudis Asprer. M. PÉREZ SAMPER, "La familia Alós. Una dinastia catalana al servicio del Estado (siglo XVIII)", *Cuadernos de Investigación Histórica*, núm. 6 (1982), pp. 195-239, 198, 202. Pérez Samper documenta la vinculació de la filla de Magdalena Lladó amb els Alós.

42. O. JUNQUERAS: *Economia i pensament econòmic...*, op. cit., pp. 13-142.

importants comerciants. Maria va morir deixant dos fills i dues filles. La descendència d'aquests a començaments del segle XVIII va arribar a formar part de la noblesa titulada. Josep, l'hereu de Llorenç Lladó major, va tenir un paper secundari comparat amb el seu germà Llorenç Lladó menor, el triomfador de la família. Cristòfol, el germà petit, va fer negocis però sembla que era menys ambiciós i menys interessat que Llorenç a escalar posicions socials.

Un aspecte important que formava part de tota política matrimonial era el dels dots. En aquest aspecte es pot dir que els dots dels Lladó eren totalment transparents. Eren, en definitiva, negocis tancats al mateix moment del casament, sense pagaments ajornats ni expectatives de futures rendes ni interessos de censals. Potser perquè als Lladó els calia sempre numerari pels seus negocis, es veu que, generalment, tant els dots que donaven, però també els que rebien, estaven formats en la seva totalitat per diner comptant i a pagar el dia de la boda. És clar que el dot anava a ser invertit en algun negoci, sobretot en el cas d'Antoni i de Llorenç Lladó major, uns botiguers benestants que rebien de les seves dones 2.000 lliures el 1627.

La següent generació, els fills de Llorenç Lladó major i Maria Font rebien dots importants, tot i que el pare havia mort aviat, el 1638. Maria Lladó Font donava a Jaume Falguera 6.000 lliures el 1643. Cristòfol, casat el 1661 amb Maria Carrera, rebia de la núvia 3.200 lliures, de les quals 2.200 eren en diners i 1.000 lliures en un censal. Si es fa el seguiment fins a les besnétes de Llorenç Lladó major, el dot mínim establert pel seu pare en el testament era de 1.000 doblers d'or, unes 5.500 lliures.

Els fills d'Antoni Lladó i Paula Company tenien dots semblants. Maria Lladó Company, casada amb Segimon Damians, portava com a dot 5.000 lliures el 1646. Francesc Lladó Company rebia de la seva dona, Maria Àngela Moragues, 5.500 lliures el 1655 però en efectiu només eren 1.500 lliures i les altres 4.000 lliures eren en capitals de censals.⁴³

L'èxit dels Lladó es devia també a un altre factor que va ser fonamental i era el de la seva filiació política. A la Barcelona de la

43. AHPB. Pere Pau Vives, *Llibre sisè de capítols matrimonials 1656-1665*. Capítols entre Cristòfol Lladó i Maria Carreras. 3-VII-1661, p. 373. Francesc Jutge, *Tercius liber capitulum matrimoniale 1618-1622*. Capítols entre Antoni Lladó i Paula Company i Llorens Lladó major i Maria Font, 13-X-1618, p. 42, i 10-XI-1618, p. 46. Bonaventura Vila, *Liber primus testamentum 1657-1676*. Testament de Llorens Lladó menor, 24-IX-1668, p. 78. Joan Salines, *Liber secundus capitulorum 1641-1649*. Capítols entre Maria Lladó i Segimon Damians, 8-XI-1646, p. 68. Jaume Sayós. Capítols entre Francesc Lladó i Maria Àngela Moragas. *Liber secundus capitulum matrimoniale 1647-1658*, 19-III-1655, p. 7.

segona meitat del segle XVII no es feien els grans negocis de Jaume Falguera Lladó, proveïdor de l'exèrcit, o els de Llorenç Lladó menor, sense el vistiplau d'unes autoritats que afavorien la fidelitat dels seus partidaris. El casament de Maria amb Jaume Falguera, el de la seva filla Eulàlia amb Pau Feu menor i el de la filla d'aquests amb Ramon Sambassart Roger indiquen la voluntat de Llorenç Lladó menor de nuar el parentiu amb famílies adeptes al rei.⁴⁴ Alguns d'aquests eren partidaris ja de primera hora, com Ramon Sambassart Roger, nét de Ramon Roger, que va ser acusat de crim de lesa majestat durant la guerra per haver parlat malament del rei de França. El juliol del 1646 va ser condemnat a set anys de desterrament, inhabilitació per oficis i càrrecs públics i desinsaculat. D'altres, com Jaume Falguera, un gendre de Llorenç Lladó major, no es va passar a Felip IV fins ben avançada la guerra. Era tauler de la taula canvi el 1649. El 1651 va ser desinsaculat de diverses bosses i reinsaculat el 1653. En aquest mateix any Falguera obtenia permís del capità general per importar roba de França. Falguera era propietari d'una torre a Sant Feliu de Guíxols on va hostatjar-se el 1664 la família del comte de Castel-Rodrigo de pas cap a Madrid portant una ambaixada dels consellers de Barcelona.

El matrimoni format per Magdalena i Francesc de Rius i la seva descendència és un exemple dels avantatges d'adoptar el bàndol adequat, el qual pels Lladó, en arribar el segle XVIII i durant la guerra de Successió, va ésser el de Felip V. Tan sols Cristòfol es va desmarcar políticament d'aquesta tendència. S'havia casat amb la filla d'un doctor en dret i ciutadà honrat. El seu fill es va casar amb Francesca Matalí, filla de Manuel, doctor en drets i néta de Rafael Matalí. Rafael havia esta empresonat pel virrei el 1634 per la seva oposició al pagament dels quints, és a dir una cinquena part de les rendes municipals. Els dos fills de Rafael van tenir tendències polítiques oposades. Mentre el gran, Gaspar, es dedicava al comerç i era un fidel de primera hora de Felip IV, Manuel va seguir l'empremta del seu pare. Potser que darrere la simpatia de Gaspar Matalí pel rei hi hagués unes expectatives comercials difícils d'assolir des d'una posició política diferent. Un cas particular és el de Miquel Ferran i Lladó, ciutadà honrat, tutor de Maria Sangenís, òrfena de Cristòfol Sangenís, un gran contractista de la Generalitat durant la guerra dels Segadors. Les amistats i els lligams familiars que pogués haver-hi amb adeptes al bàndol català no van ser tinguts en compte per les autoritats.⁴⁵

44. P. MOLAS: *La companyia Feu – Feliu de la Penya...*, op. cit. en bibliografia, p. 112.

45. C. CORTÉS: "El testament de Joan Baptista Monfar i Sorts", *Estudis Històrics i documents dels arxius de protocols*, IV (1974), pp. 297-324, p. 308 (nota 18).

LES BOTIGUES DE TELES I MERCERIA, ENTRE 1627 I 1658

Les companyies per portar dues botigues de teles i merceria comencen el 1627 i continuen fins al 1658.⁴⁶ A partir d'aquesta data les botigues potser ja no interessaven i es fan negocis més importants però l'explotació dels dos establiments al carrer dels Canvis és fins aquest any el fonament de la fortuna dels germans Lladó i de Josep Borrell. A partir del 1657 sembla que la societat no tindrà continuïtat i entre 1658 i 1668, fins a la seva mort, Llorenç Lladó menor es convertirà en un gran comerciant amb l'ajut de les seves bones relacions amb l'administració reial.

L'objecte de les successives companyies entre 1627 i 1658 era l'explotació de dues botigues. Els administradors eren els tres socis i podien comprar i vendre al comptat o a crèdit roba i mercaderies, "y fer qualsevols cambis de unas parts y otras així per robas com altrament tant per lo Principat de Catalunya, comtats del Rosselló y Cerdanya com fora de aquell, així en lo regne de València, Aragó, Itàlia y França, com otras qualsevols parts, per lo qual efecte pugan transportar y fer transportar de una part y altres qualsevol género de mercaderias, robas y monedas de la pnt. companyia que seran menester de comptants, ab cambis o altrement".⁴⁷

Els Lladó semblen ser uns botiguers com n'hi havia tants altres a la Barcelona d'aquesta època. Però si s'analitza el funcionament de les diferents societats en el decurs d'aquests trenta anys es poden observar tres aspectes importants que expliquen la volada que van prendre els seus negocis. En primer lloc, apareix la continuïtat dels socis al llarg

E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració...", *op. cit.* Gaspar Matalí és un dels trenta mercaders insaculats per a exercir càrrecs a l'arribada del virrei Joan d'Àustria, F. SÁNCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno central...*, *op. cit.*, p. 83. Manuel Matalí, germà de Gaspar, el gener del 1657 és declarat traïdor al rei d'Espanya i se li confiquen els béns. ACA. Consejo de Aragon, lligall 208. Sobre Rafael Matalí, el pare dels dos germans, vegeu entre altres, E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, pp. 285-287 i 290. Cristòfol Lladó era casat amb Maria Carreras, filla de Miquel Carreras, doctor en drets i ciutadà honrat de Barcelona, amb un dot de 5.000 lliures. D'aquesta suma 2.000 lliures es donaven el dia de la boda i 1.000 lliures eren en censals sobre Cardona i els seus castells. L'escreix del nuvi era de 1.500 lliures. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre de capítols matrimonials 1656-1665. Capítols entre Cristòfol Lladó i Maria Carreras, 23-I-1661, p. 373. BC. Fullets Bonsoms 9983. El permís donat a Falguera per importar una quantitat de teixits de França és considerat una contrafecció el 1676.

46. AHPB. Francesc Jutge, Liber concordiarum 1612-1633, 22-IX-1627, p. 483, i 5-X-1632, p. 669. Joan Salines, Liber transactionem 1628-1651, 23-VIII-1637, p. 51, 17-XI-1642, p. 115 i 2-IX-1647, p. 92. Jaume Sayós, Liber primus transactionem 1628-1659, 7-IV-1653.

47. AHPB. Francesc Jutge, Liber Concordiarum 1612-1633, 5-X-1632, p. 669.

de més de trenta anys. Els socis fonamentals són els germans Antoni i Llorenç Lladó, aquest fins a la seva mort el 1638, i Josep Borrell. Ells tres són els que aporten el capital. Un altre soci, Josep Costa, fa petites inversions de diners i hi ha algun altre soci puntual com els hereus de Pere Martell el 1627 o Pere Gangol amb una quantitat simbòlica el 1632. Aquesta continuïtat queda ratificada el 1637 amb la clàusula que la companyia no es dissoldrà per la mort d'un dels socis, tal com si es preveïés la propera desaparició de Llorenç. A més d'aquesta, una altra clàusula blindava encara més la supervivència de la societat. Per evitar plets, cosa que succeïa amb freqüència a la mort d'un soci i quan els tutors o els hereus reclamaven pagaments per la via judicial, els socis convenien que cada un d'ells estava plenament satisfet de l'altre... "ans expressament volen que si en algun temps algun curiós pretindrà ésser cobrador de alguna de ditas parts (socis) alguna cosa", els altres socis es posaran de la part del pretès debitor.

Unes altres clàusules protegien el futur de la societats. Així, quan, en expirar una companyia, un dels seus components volgués retirar una part del seu capital s'establia un retorn fraccionat i dilatat al llarg d'un terme de cinc anys. És a dir, la nova societat no quedava descapitalitzada i el seu funcionament es protegia del llast de la manca sobtada de capital. Aquesta previsió per la supervivència del negoci, més enllà dels problemes dels seus components i de circumstàncies imprevistes, és molt avançat per l'època i va més enllà de la pràctica de la reinversió dels beneficis. Era bastant freqüent la reinversió de beneficis dels socis en el capital de la següent companyia. En el cas dels Lladó i Borrell això no sempre es produïa i podia succeir que els socis retiressin una part dels seus guanys. Així, en la societat feta el 1637 els beneficis no es van reinvertir i si s'hagués fet la companyia hagués incrementat el capital en 14.742 lliures. A la societat de 1642 a 1647 només hi hagué reinversió, per la part d'Antoni Lladó i de Josep Costa.

El capital de les diferents societats va tenir la següent evolució:⁴⁸

<i>Any</i>	<i>Capital (lliures)</i>	<i>Participació dels socis</i>
1627	30.000	Josep Borrell, 10.000. Antoni Lladó, 9.000. Llorenç Lladó, 9.500. Hereus d'Esteva Martell, 1.500
1632	30.500	A. Lladó, 12.000. Llorenç Lladó, 9.922. J. Borrell, 8.000. Josep Costa, administrador, 500. Pere Garangol, 77,14

48. AHPB. Francesc Jutge, *Liber concordiarum 1612-1633*, 22-IX-1627, p. 483, i 5-X-1632, p. 669. Joan Salines, *Liber transactionem 1628-1651*, 23-VIII-1637, p. 51. 17-XI-1642, p. 115 i 2-IX-1647, p. 92. Jaume Sayós, *Liber primus transactionem 1648-1659*, 7-IV-1653.

1637	28.500	A. Lladó, 11.000. Llorenç, 9.000. J. Borrell, 8.000. J. Costa, administrador, 500
1642	32.000	A. Lladó, 15.000. Sucs. Llorenç Lladó, 7.000. J. Borrell, 8.000. Josep Costa, administrador, 1.847
1647	25.000	A. Lladó, 14.487. Josep Borrell, 8.000. Josep Costa, 2.153
1653	29.000	

Un altre aspecte important que caracteritza les societats fetes entre Lladó i Borrell és el de l'autofinançament amb crèdits a molt baix interès. Això és molt diferent a la pràctica esmentada de la reinversió de beneficis en el capital de la nova societat. És a dir, els socis Lladó i Borrell alguna vegada preferien destinar una part dels beneficis a autofinançar-se amb interessos molt baixos. Així, el 1637, tal com s'ha dit, els beneficis no es van reinvertir però Antoni Lladó i Josep Borrell deixaven a la companyia els guanys de 2.000 lliures rebent un interès de 50 lliures anuals. Per tant, els dos socis finançaven la societat amb 4.000 lliures a un 2,5% anual, el que era un interès realment baix, ja que el préstec en lletra de canvi donava el 10% a l'any. Aquest tracte no afectava Josep Costa, al qual se cedien els guanys de 2.000 lliures i, a més, la companyia li donava un interès del 5% d'aquests diners, és a dir 100 lliures anuals.⁴⁹

L'actitud de Llorenç Lladó i Josep Borrell respecte a Josep Costa també apareix com un aspecte d'aquestes societats. Josep Costa és el soci que porta les gestions i el funcionament de les botigues però que només aporta un capital simbòlic. Els socis Lladó i Borrell, com a mesura per estimular la seva dedicació, li deixen diners per invertir a la botiga tot cobrant-ne el 5% d'interès. A la companyia del 1647 el tracte és molt generós. Antoni Lladó dona a Costa els guanys de 4.847 lliures i el 5% d'interès d'aquesta quantitat, és a dir 242 lliures a l'any.

49. AHPB. Joan Salines, *Liber transactionem 1628-1651, 23-VIII-1637*, p. 51. A les societats de la segona meitat del segle XVII, en cas de morir un soci capitalista els seus hereus podien continuar o retirar el capital del difunt. El més habitual era que la companyia continués. L'ampliació de capital quan es constituïa una companyia continuadora d'una altra anterior era força habitual, com també que l'abandonament de la companyia en funcionament per part d'un soci tingués sancions econòmiques. I. LOBATO: *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*, Universidad de Sevilla, Sevilla, 1995 pp. 89, 98 i 101. El que és destacable a les companyies dels Lladó era que, constituïdes entre 1627 i 1647, tinguessin aspectes tan innovadors i que no apareixen, de moment, en altres companyies de botiguers. Així, la clàusula que evitava els plets amb els hereus d'un soci difunt, el retorn fraccionat del capital d'un soci que volgués no formar part de la companyia en el moment de la seva constitució, l'intent d'atreure capitals particulars dels diferents socis amb crèdits a molt baix interès i el préstec de diners al soci gestor que cobrava un rèdit del 5%, com a mesura d'estímul.

L'explicació d'aquest comportament es pot atribuir a una estratègia per augmentar la motivació del seu empleat en el negoci. El fet d'involucrar i retribuir amb aquesta generositat el soci gestor demostra una actitud molt liberal que hauria de repercutir en el progrés de l'empresa.

Josep Costa és el puntal del negoci i gaudeix de la confiança dels Lladó. Llorenç Lladó major, en el seu testament, fet el gener del 1638, li deixa 1.000 lliures sense interès durant cinc anys, “y assò fas per la confiança fas de aquell que mirará per dit mon fill Joseph y que li encaminará y li ensenyará tot allò que ell bonament sabrà y podrà, finits emperò los dits sinch anys haja aquell de tornar a mon hereu las ditas 1.000 lliuras”. És a dir Costa havia d'ensenyar a Josep, aleshores de quinze anys i l'hereu de Llorenç Lladó, a canvi del que es podria considerar una retribució de 250 lliures. Quan el 1648 Josep Lladó feia la seva primera companyia posava 12.000 lliures de capital, una quantitat important per a un noi de vint-i-cinc anys. El seu soci Josep Agell no hi aportava res i rebia per la seva feina el 14% dels guanys.⁵⁰

Els aspectes acabats d'exposar poden explicar l'èxit dels Lladó. A la planificació de la seva política matrimonial, que servia per establir aliances amb altres comerciants, s'afegia una visió dels negocis molt per sobre del que era habitual a la seva època. La liberalitat dels seus plantejaments feien dels Lladó l'antítesi del Senyor Esteve, el botiguer garrepa i mediocre creat literàriament el 1907 per en Santiago Rusiñol. La fortuna de la família no era deguda a cap fet fortuït ni a una política dinàstica ni tampoc era conseqüència exclusiva de les bones relacions amb l'administració virregnal. Els Lladó tenien la idea de l'empresa com una entitat viva de la qual calia tenir cura. Ja se sap que les societats comercials de l'època són imperfectes i de curta duració —si s'exceptuen les societats anònimes que apareixen precisament a començaments del segle XVII— i que aquestes característiques llastren el desenvolupament econòmic, però una de les causes d'aquesta imperfecció s'ha d'atribuir a la inseguretats de la vida de cada soci i a la indefensió de les seves famílies. Aquest temor s'acostuma a traduir en una clàusula que dissol la societat a la mort d'un soci. Els Lladó

50. AHPB. Joan Salines, Liber transactionem 1628-1651, 23-VIII-1637, p. 51. 17-XI-1642, p. 115. 2-IX-1647, p. 92. Liber primus testamentorum 1628-1629. Testament de Llorenç Lladó major, 20-I-1638, p. 146. Liber transactionem, 1628-1651. Companyia entre Josep Lladó i Joan Agell, 18-III-1648, p. 37. Tres mesos després d'aquesta companyia Josep Lladó en signava una altra amb Cristòfol Sangenis. Lladó aportava 600 lliures del total de les 4.333 lliures del capital i era un dels dos administradors, sense que pogués fer cap altra activitat. No consta que la companyia anterior feta amb Joan Agell hagués estat liquidada. E. BADOSA: “Negocis, patrimonis...”, *op. cit.*, p. 291.

volen blindar el futur de les seves societats més enllà de les persones que les integren en un moment donat. I volen assegurar la continuïtat dels guanys autoatorgant-se crèdit a baix interès. La modernitat dels seus plantejaments va ésser part important del seu èxit.

ELS NEGOCIS DE LLORENÇ LLADÓ MENOR ENTRE 1664 I 1668

El 1664 Llorenç feia societat amb el corredor d'orella Josep Duran per tres anys i per negocis que farien tant a Catalunya com a l'exterior, de mercaderies i de canvis, és a dir préstecs a curt terme i negociació de lletres de canvi. Lladó posava 3.000 doblers d'or, unes 16.500 lliures, mentre que Duran invertia 2.500 lliures al cap d'un any i entretant deixava a la companyia en préstec 1.000 lliures de les quals cobraria els interessos. Els beneficis anirien repartits en nou onzenes parts per Lladó i dues onzenes parts per Duran. Les comissions es dividirien a mitges i sobre els arrendaments, les dues terceres parts serien per a Lladó i una tercera part per a Duran. La companyia es liquidaria amb la mort d'un dels socis.⁵¹

Sembla que l'objectiu de la companyia era intencionadament confús i, de fet, es podia portar a cap qualsevulla negoci: importació i exportació de mercaderies, préstecs, lletres de canvi, arrendaments, vendes a comissió i altres.

Aquesta companyia seguia vigent a la mort de Llorenç Lladó i pel seu testament es pot veure quina va ser la seva actuació. El negoci més important, a mitges entre els dos socis, va ser el proveïment dels "presidis", els quarters d'infanteria i de cavalleria a Catalunya, de blat i ordi per l'any 1668. L'arrendament s'havia fet a Francisco Montserrat i Vives, futur marquès de Tamarit, a través del seu procurador a Madrid.

Ítem per quant don Sebastian de Oleaga provehedor general per Sa Magd. (que Deu gde) dels presidis de Catta y Navarra, residint en la vila de Madrit en nom y com a procurador de Don Francisco Montserrat i Vives, feu assiento ab sa Magt. de catorze mil secents vint y et cayssos de blat, que son trenta sis mil vuitcents y divuit quarteras mesura de Catt. Y de vintiquatre mil y trescents cayssos de ordi que són sexanta mil setcentas y sinquanta quarteras mesura de Catalunya per provisió dels presidis y sustento de la gent de guerra y cavalleria del pnt. Principat de Ctta. Per lo corrent any de mil siscents seixanta y vuit. Per aso dich

51. AHPB. Jaume Sayós, *Liber secundus transactionum 1660-1668*. Companyia entre Llorenç Lladó i Josep Duran, 24-XI-1664.

y declaro ab lo pnt. Que la mitat de dit asiento a mi tocant y expectant, encara que aquell se hage fet en nom meu propi és la veritat que aquell prengui i fiu per compte de la companyia tinch ab dit Josep Duran y aquell corra per compta de dita companya al respecte dels demás negossis. Per lo que donc ple poder a dit Josep Duran mon company pugà rébrer y cobrar del dit Sr. Don Sebastian de Oleaga y de qualsevols altras personas tot lo diner y havers que a mi me tocan y expectant y per lo esdvenidor me tocan y expectaran de las consignations que sa Magt. fou servida donar y feren satisfacció de dit asiento, y dit Josep Duran pugà fer y firmar totas las claríssias y demás scripturas necessàries tant del cobrat fins vuy com també del que per avant anirà cobrant.

La inversió que representava aquest negoci era important, fins i tot per a una fortuna com la de Llorenç Lladó. Els guanys serien retirats per la seva viuda i podien servir per a augmentar el dot de les filles o bé repartir-los entre tots els fills, però les pèrdues anirien a compte de l'herència: "Per quant corrent dita companyia una bona part de ma hazienda se ha de posar per capital en ella y los fruyts de la demás hazienda no serien suficientes per a suportar dits gastos."

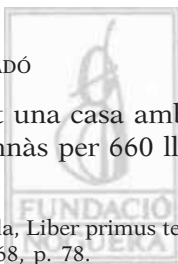
El rei havia assignat les rendes de l'impost de la Santa Croada del Principat de Catalunya per pagar el proveïment de grans per l'exèrcit que havien fet Francesc Montserrat i Vives i Llorenç Lladó el 1668. Les rendes cobrades pujaven 6.600 lliures de les quals corresponien a Llorenç 5.400 lliures i a Josep Duran 1.200 lliures.

El soci Josep Duran podia estar interessat a renovar la societat a partir del desembre del 1668. En aquest cas es faria pel temps que Duran volgués i aniria a risc de l'hereu, "donant llarch y ple poder a dit Duran de empéndrer y fer qualsevols negocis". Duran podria pendre i donar a canvi i esmerçar els diners que considerés del capital de l'herència, "per la molta experiència tinch dell y per la gran confiansa ne fas". Si calgués canviar algun pacte de la futura companyia demanava la intervenció del seu amic Francesc Argemir, ciutadà honrat de Barcelona. Els pactes els firmaria la viuda Maria, a qui donava poders, "per la gran confiança que fas de ella".⁵²

EL PATRIMONI DE LLORENÇ LLADÓ

El 1660 havia comprat una casa amb tres botigues al carrer Ample cantonada al carrer Gimnàs per 660 lliures. A l'entrada hi havia la

52. AHPB. Bonaventura Vila, *Liber primus testamentorum 1657-1676*. Testament de Llorenç Lladó menor, 24-IX-1668, p. 78.

carrossa i dues mules. Els mobles de la casa eren bons, com les dotze cadires de vaqueta de Moscovia. A la sala hi havia dues arquilles grans guarnides amb nacre, ivori i bronze, i un gran mirall, a més d'altres mobles. Hi havia en total trenta-quatre quadres, d'ells divuit eren de tema religiós, quatre eren paisatges i dotze quadres representaven emperadors. La casa tenia una capella amb tots els ornaments litúrgics.

El pes total dels objectes de plata era de 601 unces, és a dir 20 quilos i 157 grams, i les diferents joies d'or pesaven 27,03 unces, 905 grams. També hi havia un rellotge d'or amb granats i diamantets, una "maseta" amb set diamants i uns rosaris de corall.

Els diners que havia deixat Lladó a la seva mort eren 4.000 doblers, més de 22.000 lliures, capital de la companyia feta uns mesos abans amb Josep Duran, les 5.400 lliures procedents de la consignació de l'impost de la Santa Croada, a més d'altres crèdits a favor de la companyia. Entre aquests hi havia 2.080 doblers d'or de Pere Vístosi de Palerm, 250 lliures de Pau Dalmases, en plet a la Reial Audiència, 19 lliures de l'adroguer Pau Marc, 56 lliures de Pau Llopart i 461 lliures de les quals la companyia n'era creditora en compte corrent.

A títol individual, Lladó era creditor dels béns dels fills de Baltasar Sayol, de 2.238 lliures, 12 sous que havia avançat com a tutor i curador. El seu cunyat Jaume Falguera li devia 2.000 doblers d'or des de 1663, Manuel Doms devia 3 doblers i hi havia vuit deutes més que sumaven 550 lliures, 7 sous. A més, havia deixat un total de 1.140 doblers d'or en quatre lletres de canvi, la més important, per 1.000 doblers, era feta al seu amic l'adroguer Francesc Argemir.

Després de la guerra havia deixat diners a censal a la ciutat de Barcelona, possiblement com a compromís atesa la seva posició, ja que 7.000 lliures només li redevien l'u i mig per cent i per tant cobrava 105 lliures de renda, mentre que aquests diners deixats a qualsevol altre censatari hauria cobrat 350 lliures. Un altre censal comprat a la ciutat de Barcelona de 1.000 lliures de capital li donava, en canvi, 50 lliures, el 5% habitual. Dos censals més d'un capital total de 1.000 doblers li rendia una pensió de 50 doblers.

Els béns immobles de Lladó consistien en l'esmentada casa del carrer Ample i la torre de Sarrià que havia estat refugi de Joan d'Àustria al seu pas per Barcelona el 1668.⁵³

53. AHPB. Bonaventura Vila, *Liber inventarium 1658-1669*. 15-VII-1669.

LA SOLIDARITAT FAMILIAR

La fortuna de Lladó podia ser comptabilitzada en diners però també cal considerar altres aspectes com la previsió de futur i la confiança total en els socis com Josep Duran. Un altre aspecte era la solidaritat amb altres parents menys afortunats, com era el seu germà Josep, l'hereu del seu pare. Llorenç volia ajudar el seu germà i en el testament disposava donar 200 doblers d'or a la filla gran per quan es casés. Als altres fills i filles els donava 100 doblers i mentre no es casessin rebrien una renda anual del 8% d'aquesta quantitat. Al seu germà Josep li donava 70 lliures de renda anual però en el futur no podia tenir més de dos fills. A la seva cunyada llegava 30 lliures de renda anual. A més, cedia a Josep tots els drets de llegítima paterna i materna i qualssevol altres drets de les heretats dels pares.

Llorenç era generós però posava les seves condicions i una d'elles afectava la vida privada del germà, que no podia tenir més de dos fills si volia el llegat de les 70 lliures de renda anual. Però hi havia altres condicions ja que, pel que sembla, Josep era poc previsor i tenia poca visió pels negocis. Aquest devia quatre censals per valor de 2.995 lliures de capital i una renda de 147 lliures, 10 sous a l'any. Aquests censals havien estat venuts per la catedral, el convent dels carmelitans i l'església de Cursa, tots del bisbat de Girona. Josep hauria tingut facilitat per obtenir aquests préstecs per la seva vinculació amb aquesta ciutat a través del seu sogre i el seu cunyat, els comerciants Josep i Llorenç Font. Llorenç Lladó volia que el seu germà amortitzés aquests censals amb els diners de la venda d'una casa al carrer dels Mirallers i en un terme de dos anys. Si no ho feia, tots els llegats, vitalicis i remissions de deutes serien nuls i d'aquests diners s'amortitzarien els censals. Si alguns dels fills es casés abans dels dos anys sense haver complert les condicions no se li donaria el llegat.

Un altre germà de Llorenç era Cristòfol, que en canvi no rebia cap llegat i, potser perquè era més ric, aquell es permetia, en nom propi però també en el de Cristòfol, la cessió a Josep de l'herència del pare.

Llorenç feia deixes testamentàries a diferents institucions, com 40 lliures als hospitals de la ciutat i 10 lliures als presos. Donava 10 lliures a cada criat de la casa i 50 lliures a la dida del seu fill i hereu Llorenç, que aleshores tenia tres anys. Deixava a cada una de les dues filles 1.000 doblers d'or i dues caixes nuvials amb roba. Si alguna d'elles es volgués fer monja se li pagarien les despeses de la seva professió i se li faria un censal de 1.600 lliures per viure de les 80 lliures de la renda anual. Deixava 1.000 doblers d'or a la seva dona pel pagament del dot, escriu i altres drets.

Disposava de ser enterrat a l'església dels franciscans i amb l'hàbit de l'orde i volia el rés de mil dues-centes misses. A l'església de Santa Maria del Mar fundava vint ciris de cera fent la dotació amb 300 lliures, dipositades a la taula de canvi per a ser invertides en la compra d'un censal amb pacte de reesmerç.⁵⁴

ELS MÈRITS PER ACCEDIR A LA NOBLESA

A finals de setembre de 1668 Llorenç Lladó feia testament a l'edat de quaranta-cinc anys. Llorenç havia assolit el que s'havia proposat: la riquesa, la noblesa i el prestigi. Tot això era evident amb la visita a la seva torre de Sarrià de Joan d'Àustria, el germà de Felip IV i antic virrei de Catalunya. La mort li havia impedit d'assaborir plenament el seu triomf. La noblesa li arribava el març del 1667 i la visita del reial personatge a finals d'estiu del 1668.

Llorenç, ciutadà honrat de Barcelona, va fer la seva petició al rei el desembre de 1666, on descrivia els mèrits que l'avalaven per l'accés a la noblesa. Bàsicament, consistien en el fet que havia proporcionat per avançat diners i cereals als capitans generals per proveir l'exèrcit, per la qual cosa se li devien molts diners. El virrei responia a la consulta del Consell d'Aragó que "ha experimentado muy particular fineza en el suplicante y particularmente hallándose por enero de este año de 1666 sin asiento de pan, cebada y dinero, a instancia suya hizo la provisión hasta que se ajustó el pliego con don Sebastián de Oleaga, y después en el suplicante ha hallado alivio en las falencias que este año han padecido las asistencias, habiendo socorrido las arcas con cantidades considerables sin más resguardo que havérselo insinuado el virrey, de que aún dice se le estan debiendo algunas partidas". La informació afegeix que és bon vassall, ciutadà honrat de Barcelona, "y caudal grande para portarse con la decencia y lucimiento que requiere el estado de cavallero". Al revers de la carta queda escrit que se li concedeix la noblesa el 31 de març de 1667.

El cunyat de Llorenç, Jaume Falguera, també va demanar al rei l'accés a la noblesa el febrer del 1671. Falguera deia que tenia quaranta-quatre anys i que el seu pare havia mort durant la guerra "... con que reconoce no pudieron ninguno de los dos delinquir y es cierto que siempre se ha mostrado el suplicante muy fino en todos los negocios que del servicio de V. Magd. se han ofrecido en la casa de la ciudad

54. AHPB. Bonaventura Vila, Liber primus testamentorum 1657-1676. Testament de Llorenç Lladó menor, 24-IX-1668, p. 78.

y asimismo es cuñado y pariente de Raymundo Roger, Dr. Florit y otros muchos que padecieron destierros de cárceles por los ministros de Francia... la casa de campo que tiene a dos leguas de esta ciudad es ospedale y tránsito de todos los virreyes para disponer las entradas y es posesión muy amena y agradable. También es cierto que al Sr. Don Juan hizo algunos préstamos consierables para las campañas de Solsona y Gerona. Su calidad es de mercader, que lo fueron sus padres y abuelos, hallase con dos mil escudos de renta con que parece capaz de la honra que pretende de V. Magd." No apareix cap anotació sobre la concessió del grau de noblesa. És interessant la referència que fa a la submissió a la Corona des del seu càrrec de conseller, el que corrobora el que ja se sap, la dependència del Consell de Cent a l'autoritat reial després de la guerra. Tampoc no va tenir sort amb la seva petició al rei pel grau de cavaller Llorenç Lladó Moragues, el cosí de Llorenç Lladó menor. Darrere la petició, del 1668, hi ha escrit: "guárdese por ahora."⁵⁵

La família Lladó va traspasar els límits de la botiga per arribar al gran comerç en el curt interval de quaranta anys, entre 1627 i 1668. En aquest canvi hi van jugar diferents factors: una rígida política matrimonial, una visió molt liberal dels negocis i la submissió a les autoritats reials del Principat, representades pel capità general, que era, en definitiva, qui tenia el control dels càrrecs i dels grans negocis. En qualsevol cas, l'ascens d'aquesta família és l'èxit d'un projecte comú, bastit amb una perspectiva a llarg terme i per sobre dels interessos individuals dels qui el van dirigir a través dels anys.

55. ACA. Consejo de Aragón, lligall 241.

EL PRESTIGI SOCIAL, EL CASAMENT I EL CONSUM MATERIAL

Allò que en el cas d'en Thomas Buddenbrook era tingut per “vanitat”, la cura que posava en el seu aspecte exterior, el luxe amb què es vestia, en realitat era una cosa completament diferent. D'antuvi no era sinó l'afany d'un home d'acció per guardar la correcció i la pulcritud que donen seguretat al capteniment. Però creixien les exigències que ell mateix i els altres imposaven a la seva capacitat i a les seves forces. Estava aclaparat d'obligacions, tant privades com públiques. A la sessió del consell en què es repartiren les funcions als membres del Senat, a ell li escaigué en sort el departament de tributs.¹

Potser les despeses sumptuàries de Pau Amat menor en els anys de la seva màxima projecció responien a motivacions similars a les exposades per Thomas Mann i que eren molt més complexes que la simple ostentació. El luxe apareix bàsicament com una necessitat d'autoafirmació del comerciant i de l'home d'acció davant dels seus conciutadans. La confiança que aquests dipositen en la seva superior capacitat per exercir determinats càrrecs s'ha de veure corresposta amb un capteniment exterior impecable. Els anys de la guerra foren en aquest aspecte els de màxima despesa feta per Amat menor, el que es corresponia amb els seus elevats guanys i amb les expectatives de progrés social.

LA DONACIÓ ENTRE VIUS, EL PLET I LA CONCÒRDIA ENTRE PARE I FILL

Pau Amat major va fer donació entre vius de tota la seva fortuna al seu fill a la firma dels capítols matrimonials amb l'aristòcrata Teresa

---

1. T. MANN. *Els Buddenbrook: la decadència d'una família*. Traducció de Joan Fontcuberta i Gel. Edicions 62, Barcelona, 1994, p. 295.

de Cardona i Calvo. El pare s'havia reservat 10.000 lliures per testar-ne lliurement i "per dotarne y collocarne al Sr. Joseph Amat altre fill seu ... y també preparar la habitació que lo dit Sr. Joseph Amat son fill quan Déu vulla torne de Palerm a on resideix, haurà de fer en Barcelona en companyia de dit Pau Amat major son pare y la comunicació de las famílies dels dos germans en una mateixa casa poria causar entre ells alguna inquietud...".

El conflicte entre el pare i el fill no va trigar a esclatar. El fill reclamava al seu pare les 10.000 lliures que aquest s'havia reservat i 950 lliures per la restitució del dot i dels drets d'Isabel Amat, la segona muller del pare. La baralla havia provocat la separació dels dos habitacles, que estaven l'un al costat de l'altre i formaven part del mateix edifici. Aquesta separació, ateses les grans dimensions de l'edifici, posen en evidència la gravetat del conflicte, ja que les dues famílies no volien veure's ni que només fos a través del pati. El pare argumentava que ja que havia de viure en una casa a part de la del fill, "era cosa justa y posada en rahó que dit son fill li donàs alguns mobles y alajas de casa y li concedís la estada y la habitació... al costat de las casas grans on habita dit Sr. Pau Amat menor y el que per aquestes cosas ne hagués de gastar". Per això el pare necessitava les 10.950 lliures que s'havia reservat de la donació i de les quals el fill se n'havia apropiat.

El plet es va acabar amb una concòrdia amb diferents pactes. El primer era que el fill restituïa al seu pare les 10.950 lliures de la següent manera: 6.000 lliures les havia girades al banc de Barcelona el primer dia de febrer del 1641, i la resta les liquidaria amb censals de la Generalitat, un de 1.000 lliures i un altre de 3.000 lliures. A més, s'hi afegien 150 lliures que el pare tenia rebudes de Pere Sampsó de Jonqueres, més 280 lliures per 140 quarteres de blat ja rebudes, i 514 lliures més que li havia pagat. Li donava també un camp a Terrassa comprat per 240 lliures i tots els mobles i "alajas" de la casa. Si el pare volgués viure fora de la casa que ara ocupava al carrer de Sant Pere més Baix el fill li pagaria 35 lliures l'any per ajut del lloguer o per pagar els censos.

L'hostilitat entre el pare i el fill arribava a l'extrem de fer tancar les portes de comunicació entre les dues cases i fer alçar la paret de l'hort, "de manera que no puga vèurer lo que es fa en las casas grans y això per escusar las comunicacions de las famílies de la qual se porian seguir alguns inconvenients".

Les pèrdues dels negocis fets conjuntament pel pare i el fill fins al març del 1641, així com el pagament de les possibles pèrdues per les assegurances, anirien a càrrec de l'últim.²

2. AHPB. Antoni Joan Fita, Capítols matrimonials i concòrdies 1641-1644. Capítols entre Pau Amat major i Anna Forés, 3-VI-1641.

La concòrdia no va resoldre els problemes i el 7 de novembre de 1642 aparegué una sentència “proferida per lo Mgt. Regiment de la Reial Cancelleria” contrària al pare. El veïnatge entre pare i fill era insuportable i aquest preferia pagar 35 lliures a l'any per tal que el pare deixés el domicili. Aquest va decidir anar a viure al carrer de Portaferrixa, a la casa d'Anna Forés, la seva tercera dona.

EL TERCER MATRIMONI DE PAU AMAT MAJOR

A mitjan octubre del 1639 Amat major havia quedat vidu de la seva dona Isabel i vint-i-dos mesos més tard, a l'agost del 1641, es casava amb Anna Forés, viuda de Gaspar Julià Pexó, advocat del Reial Consell. Aquest havia deixat a la seva viuda 3.000 lliures com escreix del dot, una casa al carrer Portaferrixa i la feia usufructuària de tot mentre no es casés.³ En els capítols matrimonials Amat feia donació de 1.000 lliures perquè Anna en disposés lliurement i 250 lliures a l'any durant la seva vida si no es tornava a casar.

El casament va comportar una sèrie de despeses sumptuàries, inexcusables en un comerciant ric amb títol de donzell. Entre setembre del 1641 i maig del 1642 Amat major va comprar un diamant per 50 lliures, pell de Moscòvia per adobar una carrossa, un collaret d'or amb perles, un vestit, una cadena d'or i diferents robes, per la qual cosa va gastar 264 lliures. El matrimoni amb Anna Forés Pexó degué alleujar l'esperit d'Amat major, o com a mínim li va permetre allunyar-se físicament del seu fill. Amat va continuar la seva activitat com a prestador, encara que la motivació per guanyar diners deuria disminuir a causa de la pèrdua del seu fill Josep a Palerm el 1644.

Pau Amat major va morir el 4 de març de 1652. En el seu testament, molt curt i senzill, recordava la seva ascendència pagesa. Com a única referència al seu estament noble deia que volia ser enterrat a la sepultura que tenia a Sant Pere de les Puelles “en el vas amb les meves armes”. Allí reposaven les seves dues dones i alguns fills, “la qual sepultura me sigui feta sense pompa mundana alguna y amb lo menor gasto se pugà”. Deixava 2.000 lliures per al funeral i les misses Feia llegats de 50 lliures a tres hospitals de Barcelona. Deixava hereu, tot i els disgustos passats, al seu únic fill, Pau Amat menor.

El més interessant d'aquest testament està escrit —i ratllat— a la part del darrere, com si fos l'esborrany d'un codicil: “Ítem deixo y llego

3. AHPB. Pere Pau Vives, *Primus liber testamentorum 1627-1637*. Testament de Gaspar Julià Pexó, 2-IX-1634, p. 108.

a Pau Amat, fill de Miquel Amat, paraire de Barcelona, nebot meu, 100 lliures per colocació de matrimoni. A Pau y Pere Quer, renebots meus i fills del que fou Francesc Quer, sabater de Barcelona que fou casat amb una nevoda mia, 100 lliures per matrimoni. A Isabel Gostenchs, criada mia, durant la seva vida natural 20 lliures a l'any, amb què mentre visqui ho fagi a casa mia alimentada, calçada i vestida". Considera la minyona com de la família i vol que sigui sepultada a la seva tomba, sempre que a l'hereu li sembli bé.⁴

L'hereu d'Amat major no complia les disposicions que el seu pare havia firmat en els capítols matrimonials amb Anna Forés i aquesta li va posar un plet que va acabar amb una concòrdia. Segons l'acord, Amat menor admetia el pagament de les 1.000 lliures i de 200 lliures a l'any per comptes de les 250 lliures que havia disposat el seu pare. A més, havia de pagar 180 lliures per la prorrata d'aquestes 250 lliures, des del dia de la mort d'Amat major fins al dia de la firma de la concòrdia, la quantitat de 180 lliures, 10 sous. Segons la seva comptabilitat, Amat havia pagat 2.050 lliures de manera immediata per diferents conceptes, entre els quals les 120 lliures "per lo any de plor, vestit y gioia y aliments de tot lo temps estigue fora de esta ciutat per causa del contagi havent-li també ralaxiades totes las milloras que dit mon para havia fetas en las casas y propietats...". El 1652 i un cop mort el seu pare, Amat menor es faria traslladar a casa seva els mobles d'aquell, que devien ser nombrosos perquè va pagar 25 lliures als bastaixos.⁵

LA GRAN CASA DEL CARRER DE SANT PERE MÉS BAIX

Devia fer uns deu anys que el paraire Pau Amat s'havia establert a Barcelona i potser vivia en alguna casa del barri que voltava la sèquia comtal quan el 1610 va comprar la primera de les tres cases que foren l'origen d'una gran residència al carrer de Sant Pere més Baix. En aquest carrer, i altres del seus voltants, com el de Jaume Giralt, s'havien establert artesans i teixidors. No era un carrer de prestigi però en aquells anys Pau Amat major feia molts diners treballant de paraire i comerciant i encara no tenia pretensions d'arribar a ser noble. El 1619 va comprar una altra casa i el 1638 la tercera, la més gran. En total, la compra de les cases li havia costat 1.882 lliures. Les obres que van convertir aquestes tres cases en una gran residència es van fer

4. BC. SGA, arx. 524, p. 33, 513, 12-VI-1651. AHPB. Francesc Pastor, Liber secundus sive manuale testamentorum 1639-1656. Testament de Pau Amat major, 22-I-1652.

5. BC. SGA, arx. 82, XII-1652. AHPB. Pere Pau Vives, Liber Tercius Notalarum 1628-1660, lligall 45. Liber Octavus Notalarum 1635-1656, lligall 43, 11-XII-1652.

entre 1620 i 1642, sobre tot en aquest darrer any, en plena guerra dels Segadors, i van costar 4.280 lliures. La major part van ser pagades per Amat menor ja que eren seves després de la donació del pare. Tot seguit va redimir els dos censals que gravaven les propietats comprades pel pare i que li van costar un total de 1.630 lliures. El sou de veedor del Batalló i altres negocis li van donar bons ingressos durant la guerra.

Aquesta casa, avui en dia el numero 55 del carrer de Sant Pere més Baix, és un gran edifici de més de tres-cents cinquanta anys de vida i que ha passat per tota mena d'estats i situacions. Una primera construcció va ser entre els anys de 1620 i 1642 i va ser propietat de la família Amat fins, com a mínim, el 1730. Entre aquest any i 1770 no apareixen més referències fins que a partir d'aquesta data la casa figura com la residència d'un membre de la noblesa, Francesc d'Alós, i es converteix en palau dels marquesos d'aquest títol. En data que no hem pogut determinar degué canviar de mans i un segle i mig després la trobem com a seu d'una Penya Cultural Barcelonista. Posteriorment, a l'any 1990, culmina la seva llarga decadència després d'haver estat residència "okupa". Des de fa alguns anys l'Ajuntament l'ha catalogada com a patrimoni històric-artístic de la ciutat i esta en procés d'una ben merescuda restauració. La gran casa, tot i la seva accidentada vida, encara manifesta una gran solidesa i una elegant façana de planta i dos pisos. Els nou grans balcons del primer pis indiquen una reforma en el segle XVIII quan els Amat ja no n'eren els propietaris. La façana original de la casa deuria ser més austera que l'actual, sense els nou balcons que té ara però sí que amb el mateix accés que a l'actual, al davant del carrer de Jaume Giralt. Sembla que la reforma de la casa feta en el segle XVIII tingués per finalitat la seva reparació i actualització i que l'estructura de l'immoble no hagués quedat modificada. Si se superposen els plànols d'aquest tram de carrer de l'any 2009, amb el de 1858 i amb el del 1706, el més antic que hem trobat, s'observa que el dibuix de la planta d'aquest edifici és idèntic al llarg dels tres segles. El patí interior, que el 1858 tenia trenta-sis metres quadrats, ja existia el 1640 encara que en aquest any deuria ser més gran. La façana conservaria al llarg dels temps la repectable longitud d'uns 49 metres que té actualment.

Fins fa poc temps l'estretor del carrer feia que no es pogués apreciar bé l'harmonia de les seves proporcions, fins que l'any 2007 es van enderrocar uns vells magatzems situats al davant i una part del carrer dels Metges i del de Jaume Giralt van desaparèixer per donar lloc a una gran plaça. Cal fer notar que, tot i la seva unitat, la façana manifesta l'existència d'una construcció més antiga que correspon a la casa que fa cantonada amb el carrer de Mòneg, des d'on té l'entrada

als diferents pisos per una estreta i antiga porta. La casa està “front al carrer de Jaume Giralt y al mig de la casa mia y de Francisco Fons, mercader”. Aquest immoble és anterior al segle XVII, segons el *Plano de la reforma interior de Barcelona*, publicat el 1881. A la casa hi ha un escut al mig del dintell d’una finestra que no es pot identificar. Fins fa uns mesos el deteriorat revestiment de la façana permetia veure l’existència d’una paret mestra que la separava de la resta de l’immoble del numero 55. En aquesta casa i en els primers anys del segle XVII hi vivia i hi tenia el taller el pare Jaume Oller, del qual s’han descrit les activitats. La casa era propietat del seu germà Antoni Oller, beneficiat de la Catedral, i després va continuar en mans de la mateixa família fins que va ser comprada per Amat major el 1638. En dita casa aquest hi va viure uns mesos quan es va barallar del seu fill arran de la donació entre vius.

La primera adquisició la va fer el 1610 Amat major per 335 lliures. El 1616 i 1617 esmerçava 300 lliures per redimir censos que gravaven la casa. El cost total va ser de 635 lliures. Una segona casa era comprada per Amat major el setembre del 1619, en encant públic, a la viuda del pare Magí Ferrer per 217 lliures i va ser donada a cens l’octubre del 1643 al fuster Joan Campillo. El 1638 Amat major comprava una tercera casa al pare Pau Oller per 1.000 lliures. La casa, a la qual ens hem referit en el punt anterior, estava gravada amb un censal de 50 lliures de pensió anual i a l’abril del 1640 Amat major amortitzava el censal. El 1639 Amat major gastava en obres 1.359 lliures. El 6 de març de 1640 Amat major redimia al botiguer Francesc Fons un cens emfitèutic d’una de les cases, valorat en 630 lliures.

Entre 1640 i 1642 aquests immobles van ser reformats amb una inversió de 4.280 lliures. L’última adquisició va ser feta el 1645 a Pau Massons, botiguer de draps que venia la casa i la botiga per 300 lliures, import dels interessos endarrerits de dos censals. Massons es va quedar a viure a la casa fins al 1661. La casa “té de enfront al carrer tot lo ques vuy dia la veeduria general del batalló”.

El 1647 Amat menor deia que “la compra y reparació” de totes les cases del carrer Sant Pere havien costat 5.685 lliures, quantitat que pujava fins a 6.403 lliures el 1661. Es va fer una petita reforma el 1664, una portalada de pedra i una escala, per 130 lliures, 15 sous. La seva ubicació és la mateixa que l’actual, al davant del carrer de Jaume Giralt. De fet, era el millor accés possible, atesa l’estretor del carrer més baix de Sant Pere, perquè un carruatge pogués maniobrar còmodament per entrar a l’interior de l’immoble. És possible que aquesta obra estigués motivada per les activitats d’Amat com a marxant d’art i

el comerç amb quadres, alguns de grans dimensions. El mestre d'obres que va bastir l'edifici va ser Miquel Rossell, que el 1655 consta com a membre de la confraria de mestres de cases.⁶

La gran casa va deixar de ser residència de la família el 1689, alguns anys després de la mort de Pau Amat menor. Un esborrany d'instància feta pel seu fill Josep Amat i Boixadors demana al capità general que se li torni la casa que des de feia més de cinc anys era una caserna militar. Durant el setge de Barcelona, a la guerra de Successió, ja va ser ocupada pels austracistes i després pels soldats de Felip V. Josep Amat deia que feia més de trenta anys que no vivia a Barcelona i que l'havia llogada, "a fin de lograr los crecidos alquileres ... para poderse mantener con su familia y pagar los cargos que hace dicha casa". Josep Amat insistia que necessitava les rendes de la casa i per altres indicis es pot dir que el que argumentava era cert. Josep Amat havia anat a viure a Manresa, on la vida era més fàcil que a Barcelona. El fill de Josep, Pau Ignasi d'Amat i de Picalquers, doctor en dret, va anar a viure al més prestigiós carrer de Montcada.⁷

EL CASAMENT D'UN COMERCIANT AMB UNA SENYORA DE VASSALLS

Quan el 1638 Amat menor va deixar Sicília i va tornar a Barcelona el seu pare el va associar als seus negocis fins al maig del 1640, quan el jove va firmar capítols matrimonials amb Teresa de Cardona i Calvo. El dot de l'aristòcrata era de 3.000 lliures, força modesta vista la fortuna de la família del nuvi i si es té en compte que el 1634 invertia

6. BC. SGA, arx. 528, p. 238; arx. 526, pp. 56 i 111; arx. 527, p. 102. El carrer de Jaume Giralt, que començava davant mateix del portal de la casa dels Amat, devia el seu nom "a un meritissim magistrat d'abans i després de la implantació del Consell de Cent". Des del començament del segle xx n'estava prevista la desaparició, que no s'ha realitzat fins un segle més tard. AHCB. Manuscrits B-139. Fons cadastral, I-64 (Cadastré 1719-1720), I-75 (Cadastré 1777, 1792, 1827). Fons Obreria. Inventari d'obres, caixa 63, any 1798. Plànol de Barcelona, setge del 1706. Gravat per J. Bafire, el qual pren com a base el gravat d'Alexander Forbes editat a l'Haia el 1706, afegint-hi el traçat del Rec Comtal. Londres, 1748. Quarterons Garriga 1858. Plano de la reforma interior de Barcelona de la plaza de Cataluña al paseo de Gracia, s. d., post 1881. La concòrdia entre Pau Amat major i Pau Amat menor es refereix a l'existència del pati. AHPB. Antoni Joan Fita, Capítols matrimonials i concòrdies 1641-1644, 3-VI-1641. Liber primus inventariorum 1608-1614. Inventari de Jaume Oller. 8-VI-1612. Inventari d'Antoni Oller. 17-I-1614. Sobre la compra i les despeses de les cases: BC. SGA, arx. 582, anys 1640, 1641, 1642 i 1664; arx. 526, pp. 30, 56, 57, 111 i 149; arx. 527, pp. 45, 48, 102, 103. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/4. M. ARRANZ: *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*. Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes, Barcelona 1991.

7. BC. Fons baró de Castellet, lligall 64/1.

20.000 lliures en una companyia per comerciar amb Sicília i que la donació entre vius del pare al fill arribava fins a les 40.000 lliures.⁸

El dot de Teresa de Cardona estava format per diferents béns, descrits a partir de l'inventari que en va fer Pau Amat menor després de la mort de la seva dona. Teresa era propietària d'un camp fora del portal Nou de mitja mujada comprat per 220 lliures, d'11 lliures de renda. Una casa amb dos portals i botiga al carrer Governador, comprada per l'avi de Teresa el 1559 per 50 lliures i llogada per 28 lliures a l'any. Estava gravada amb un censal de 104 lliures, al 4%, redimit per Amat el 1646, com ja s'ha dit anteriorment en l'epígraf darrer del capítol 4. Un censal de 250 lliures que devia Jeroni Ferrer, doctor en medicina de Valls. Procedia de la mare de Teresa, Elena, i "no se sab on són els actes". Estava en plet. Un altre censal, de 50 lliures de capital i 3 lliures de renda, era comprat a Rafaela Panyella. Es devien 60 lliures i tampoc "no es troben els actes". Finalment, el més valuós, el senyoriu del lloc i terme de Sant Vicens de Castellet, prop de Manresa, amb el mer i mixt imperi, alta i baixa justícia, el mig delme de les olives i quatre censos. El senyoriu i la finca havien estat comprats a carta de gràcia el 1552 per 500 lliures per Onofre de Cardona, donzell, a Jaume Honorat d'Horta i de Montanyans. El lluïisme va ser comprat per Amat el 1656 per 500 lliures més a Isabel Constança de Requesens i de Montanyans.⁹

Com es pot veure les rendes eren petites. L'inventari, fet per Amat després de vuit anys del casament, avalua els béns i rendes de la seva dona i fa evident la deixadesa en l'administració. Així, els dos censals donaven una pensió de 53 lliures a l'any però només se'n cobraven 3 lliures, ja que el que reditava 50 lliures estava en plet. Les rendes eren petites i l'inventari reflecteix la manca d'interès dels pares de Teresa de Cardona per gestionar bé les propietats, i així es feia constar, que hi havia "uns bolics de actes vells", és a dir papers i pergamins, que registraven l'existència d'altres rendes ja incobrables. La modesta fortuna de Teresa queda reflectida també a les seves joies: un anell d'or amb un diamant petit, "de poca estima", un objecte de

8. AHPB. Pere Pau Vives, *Llibre Segon de Concòrdies*, 1641-1647. Concòrdia sobre la donació entre vius entre Pau Amat major i el seu fill, 9-IV-1645. Esteva Gilabert Bruniquer, *Llibre de capítols* 1635-1641. Capítols matrimonials Amat-Cardona, 10-V-1640. Antoni Joan Fita, *Llibre de capítols matrimonials i concòrdies* 1639-1640, 5-V-1640, p. 108.

9. AHPB. Rafael Riera, *Primus liber testamentorum* 1606-1624. Testament de Jeroni de Cardona, donzell, senyor de Sant Vicens de Castellet, avi de Teresa de Cardona, 5-V-1618. Pere Pau Vives, *Vigessimum Primum Manualem* 1645-1646, 24-VIII-1646, p. 934. Teresa dona al marit: "... poders per negociar amb universitats, comunitas, corporacions, collegis y singulars personas per amortitzar els censals que deu com a hereua de Jeroni de Cardona y Josa y pagar diners y deutes". BC. SGA. arx. 525, XII-1655.

cristall guarnit amb or i trenta-sis botons d'or petits que Teresa tenia empenyorats a Joana Despalau.

Teresa era filla única i el seu dot es componia d'immobles. Però el que feia més atractiu aquest casament era el senyoriu de Castellet i les possibilitats d'ascens social que representava. Això es posa en evidència en els capítols matrimonials, on els Amat feien a Teresa una donació de noces de 4.000 lliures i si moria sense fills podia testar lliurement sobre 2.000 lliures. Aquesta donació, el que es deia *escreix de noces*, que feien els nuvis a les seves futures dones, no era una cosa usual tractant-se d'una viuda, com era el cas de Teresa. A més, una donació de noces de 4.000 lliures era desproporcionada respecte del seu dot. En cas d'ésser soltera Teresa hagués rebut d'*escreix* 1.500 lliures, xifra equivalent a la meitat del dot, el que era el costum. Quan anys més tard el jove Amat es va casar amb Eulàlia de Boixadors, soltera i amb un dot de 6.000 lliures que redituaven 300 lliures anuals, l'*escreix* va ser de només 2.000 lliures. És a dir, les 3.000 lliures de capital del dot de Teresa, una valoració que per altra part sembla excessiva, van representar un *escreix* de 4.000 lliures, mentre que les 6.000 lliures de capital d'Eulàlia només li van donar un *escreix* de 2.000 lliures. Cal concloure que el pare i el fill Amat tenien un gran interès en el casament amb Teresa de Cardona, tot i les seves migrades rendes. Un interès que no s'explica ni pel valor de les finques de Teresa ni pel seu rendiment anual sinó pel fet d'incloure un senyoriu amb jurisdicció civil i criminal i mer i mixt imperi. Aquesta facultat d'administrar justícia ja no era exercida pels senyors en aquesta època i, en cas de fer-ho, gairebé no donaven cap rendiment econòmic però sí un gran prestigi.

Segons l'inventari, el castell estava arruïnat però hi havia algunes peces de terra al seu voltant i un bosc, sense que se n'especifiqui l'extensió. Al petit nucli urbà, situat a certa distància i a sota del castell, Teresa hi tenia una casa gran a la plaça però només en quedava en peu una habitació i el celler, amb set bótes pel vi i dues tines grans de pedra i en bon estat. A la mateixa plaça els Cardona tenien una casa més petita i habitable, amb diferents mobles, caixes i llits, tot usat i senzill. A les golfes de la casa hi havia "un cep amb pany y clau per tenir los presos dins un aposento de dita casa que servia de presó". El senyoriu podia ser pobre i encara que no exercís la justícia, el senyor no volia que s'oblidés que era ell qui podia jutjar i castigar. La casa tenia al seu davant un pati i una vinya al seu voltant. Altres terres propietat del senyor eren un hort de una quarta de terra, un camp d'una quarta de jornal, un altre camp en el camí de Castellet a Manresa de 2 quarteres de sembradura, una vinya de 2 jornals de llaurar i una altra vinya de 4 jornals.

El 1647, encara en vida de Teresa i abans de fossin millorades per Amat, les terres de Castellet donarien molt poc. I en el que pertoca a la renda senyorial, es cobraven de diferents vassalls 20 lliures sobre anyells i cabrits i 4 lliures pels porcells. Els censos sobre una casa i una heretat donaven 2 lliures, 16 sous a l'any. El més valuós era el mig delme de les olives.¹⁰

La comptabilitat dels anys 1640 i 1641 dóna els imports per compres d'articles de luxe, en bona part motivades pel casament de Pau Amat menor amb Teresa de Cardona. Els Amat havien fet fondre moneda, 72 peces de vuit equivalents a 57 lliures, 12 sous. Amb aquest metall feien fer quatre candelers, quatre oueres i sis forquilles, tot plegat pesava 8 marcs i mig, és a dir 2 quilos i 280 grams. Altres objectes de plata eren una safata que valia 16 lliures, unes tisoires de 4 lliures, 10 sous. Entre les joies comprades pel casament hi havia una trena d'or per valor de 105 lliures i botons d'or per 131 lliures. Es registrava un pagament a compte a l'argenter de 159 lliures i 59 lliures, 10 sous més per una cadena d'or. Amat donava una despesa total per aquestes luxes de 1.500 lliures. A l'octubre del 1640, quan ja feia uns mesos del casament de Pau i Teresa, aquest comprava una carrossa amb els guarniments i les dues mules a Ramon de Caldes i Ferran per 240 lliures.

Sobre les despeses del convit de la boda els comptes registren 55 lliures en pastissos i 47 lliures en confitures. Potser per guarnir la taula es va comprar un domàs per 31 lliures, 10 sous. A totes aquestes quantitats cal sumar-hi 3.672 lliures gastades entre els mesos de març i setembre. A finals del 1639 es venia un cotxe per 160 lliures. Per altra part, Amat també volia sanejar de deutes les finques de la seva dona i va amortitzar un censal de 200 lliures i un altre de 100 lliures.¹¹

El consum en vestits i joies va continuar al llarg del breu matrimoni. A l'agost del 1644 Amat pagava al batedor d'or, per guarnir els vestits de la seva dona, 33 lliures. A l'any següent comprava vellut negre per un vestit per a Teresa pel qual va pagar 101 lliures i per puntes de plata i roba de seda 46 lliures més. Una cadena de corall va costar 47 lliures i es va gastar 100 lliures per comprar or llavorat per a un collaret, uns braçalets i 60 botons de corall. Potser el vestit negre amb botons de corall fou el que portà Teresa pel retrat que li

10. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre Quart de Inventaris 1648-1650. Inventari dels béns de Teresa de Cardona 19-IX-1648, p. 120. BC. SGA, arx. 582, any 1640; arx. 528, pp. 17 i 18; arx. 525, XII-1655.

11. BC. SGA, arx. 526, pp. 6, 14, 33, 124, 126, 130.

va pintar l'artista Pere Cuquet per aquesta mateixa època. Cuquet era aleshores un pintor d'anomenada a Catalunya. El retrat va costar 40 lliures i va ser pagat en dues vegades.¹² El novembre del 1645 Amat pagava 205 lliures al sastre per la feina feta durant l'any i 49 lliures per a roba per fer-se fer un vestit de color. Un altre exemple d'aquest tipus de despeses son les 117 lliures pagades per puntes de plata i les 40 lliures, 12 sous donades al batedor d'or per puntes d'or, "per guarnir un pello y un doseret de domàs carmesí". El 1646 Amat havia pagat a Lluïsa d'Ardena 52 lliures, 14 sous "per puntes, ribants y guants me te enviat de París son marit per Dona Teresa". Lluïsa era la dona de Josep d'Ardena i Sabastida, un noble i destacat militar de la guerra que el 1645 va ser designat per la Generalitat per anar a la conferència de Münster. Deuria ser en aquest viatge a Münster que Josep d'Ardena va passar per París, on va comprar aquests adorns. Altres despeses de vestir van ser més modestes, com les 23 lliures per un mantell d'estamena per a Teresa i les 94 lliures en teixits pel dol de la sogra. La despesa per teles i sastre va ser considerable el 1647 i sumava unes 470 lliures, a més de 106 lliures pagades al sastre el 1647.

Hi ha poques referències sobre el parament de la casa en aquests anys però alguns mobles degueren ser valuosos, com el llit de noguera, part d'ell daurat, amb els cortinatges, portaleres i cobretaula de drap que va costar 235 lliures. També va comprar una bacina i un gerro de plata de 82,3 unces, uns 2,750 quilos. Entre setembre del 1643 i març del 1646 va comprar plata llavorada per a la casa, com copes, llumeneres, bacines, sucrera, saler, pebrera, escopidora i un gerro per 289,17 lliures. La plata valia 26 sous l'unça.

El servei domèstic d'aquests anys estava format per un mínim de tres minyones, una cuinera, un comprador i un cotxer. Hi ha una referència a dos patges que portaven la cadira d'andes i als quals havia fet fer dos vestits iguals.

Exceptuant el cas de la compra d'objectes de plata que podien ser una forma segura de situar els diners, la incongruència de tota aquesta despesa en vestits i joies es fa més evident si es considera les llargues temporades que Teresa devia de passar a l'inhòspit Castellet, on tant l'habitable com la vida social eren força precàries. Entre el dia

12. BC. SGA, arx. 526, p. 124; arx. 582. VIII-1644, VIII-1645, I-1646; arx. 527 p. 104. El 1648 Pere Cuquet pintava el Saló de Cent. D'aquest pintor s'ha conservat molt poca obra. La més important és el retaule del martiri de Sant Feliu, a l'església parroquial de Sant Feliu de Codines (Vallès Oriental).

primer de novembre del 1646 i el primer de maig del 1647 la dona vivia a Sant Vicenç de Castellet.¹³

ELS FUNERALS I LES DEIXES TESTAMENTÀRIES DE LA SENYORA DE SANT VICENÇ DE CASTELLET

Pau Amat menor apuntava en els seus comptes el que havia gastat per la malaltia de la seva dona. El metge de Manresa l'havia anat a visitar set dies, el practicant l'havia vetllada i per tot això s'havien pagat 132 lliures i 20 lliures més en medicines. Els funerals van durar tres dies durant els quals tot el poble deuria menjar a expenses del vidu Amat, que va gastar 21 lliures, 17 sous, 4 diners que "costaren nou bèstias comprà el batlle per dinar, menjar els capellans, vasalls y pobres tres dies". Les 21 lliures per a carn era una quantitat insignificant per a Amat però amb la mala situació que passava la pagesia el 1648 degué representar un festí per als vassalls. Més va costar la mortalla de la senyora i la roba de dol del batlle de Castellet, 51 lliures. En total i per sepultura, funerals, misses i llegats de Teresa, Pau Amat menor s'havia gastat 2.343 lliures, però afegint-hi els deutes anteriors que tenia la dama i que aquest havia hagut de pagar, la suma final era de 3.910 lliures.

Teresa va fer testament el setembre del 1647, on feia constar que estava bé de salut. Deixava diferents llegats, sempre a la seva parentela femenina i de la via materna, els Calvo. En això recorda el testament de la seva mare, qui amb les seves disposicions afavoria els parents de la seva part i gairebé tots eren dones. Deixava un total de 500 lliures a les cosines, 30 lliures a les minyones i 30 lliures més als hospitals. Deixava a Teresa Prixana, germanastra seva i monja dels Àngels, una renda vitalícia de 25 lliures, que sumades a les 15 lliures deixades per la mare representava que Amat havia de pagar a la monja 40 lliures a l'any. Teresa disposava que li fossin resades misses per un valor total de 658 lliures. Entre misses i llegats la quantitat pujava a 1.243 lliures però Teresa tenia dret a deixar en herència fins 2.000 lliures segons els esmentats capítols matrimonials amb Pau Amat menor.¹⁴

Teresa, en el testament, feia el seu marit hereu universal però no es pot dir que aquest no s'hagués guanyat amb escriu aquesta consi-

13. BC. SGA, arx. 527, pp. 66, 78, 88, 91, 93, 109, 129, 130, 156 i 171; arx. 582, VI-1644, II-IX-XI-1645, I, IV-1646, IX-1648. A. SIMON: *Pau Claris...*, op. cit., p. 140.

14. BC. SGA, arx. 582, X-1648, II-1649; arx. 527, pp. 149 i 162, 528, p. 18. AHPB. Pere Pau Vives, Liber quintum testamentorum 1630-1651. Testament de Teresa de Cardona. 30-IX-1647, p. 26.

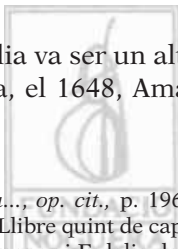
deració. Cal recordar que realment Amat havia comprat a la seva dona el senyoriu de Castellet a través d'un censal que l'hipotecava, segons expressió literal que figura a l'acta de la compra. És a dir, Amat era l'hereu però també el comprador de Castellet. I a més de les 3.000 lliures per la compra del censal, havia lliurat a Teresa 2.000 lliures més per testar, segons els capítols matrimonials. No sabem fins a quin punt aquestes consideracions econòmiques van ocupar els pensaments de la parella abans del casament però sembla que Teresa de Cardona va posar un alt preu al seu aristocràtic patrimoni i s'ho deuria valer ja que uns experts comerciants com eren els Amat estaven disposats a pagar-lo.

En el seu testament Teresa de Cardona volia ser enterrada al "vas" del seu primer marit a Sant Pere de les Puelles de Barcelona i no pas a Castellet, que era propietat de la seva família des de feia gairebé cent anys. Pere Molas no considera habitual que la dona manifestés la voluntat d'ésser enterrada al costat del marit. Resulta estranya aquesta disposició però també apareix en el testament de la seva mare Elena de Cardona i Calvo, qui també demanava ser enterrada amb el primer marit.¹⁵ El dolor de Pau Amat per la pèrdua de Teresa era ben descriptible si es considera que al cap de cinc mesos d'ésser viudo firmava capítols matrimonials amb Eulàlia de Boixadors. El fill d'aquest matrimoni, Josep Amat de Boixadors, seria l'hereu de Castellet.

EL CASAMENT DE PAU AMAT MENOR AMB EULÀLIA DE BOIXADORS DOMS I BIURE

El gener del 1649 Amat menor firmava capítols matrimonials amb Eulàlia de Boixadors Doms i Biure, la qual aportava com a dot la renda de 300 lliures a l'any de dos censals. D'aquestes 300 lliures n'hi havia cent que eren la renda d'un censal de 2.000 lliures que l'avi de la núvia havia fet a Jerònima Llull de Cardona, comtessa de Montagut, amb qui havia viscut Eulàlia abans de casar-se. El futur feia a Eulàlia 2.000 lliures d'escreix i donació de noces. Abans s'ha comparat el muntant d'aquest escreix amb el que havia fet Amat a la seva primera dona i la conclusió és que Amat havia estat molt més generós amb la primera. La rica Eulàlia de Boixadors tenia una gran renda però no aportava cap senyoriu.¹⁶

El casament amb Eulàlia va ser un altre període de grans despeses en luxe. Ja abans de la boda, el 1648, Amat es va gastar 422 lliures en

15. P. MOLAS: *L'alta noblesa...*, op. cit., p. 196.

16. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre quint de capítols matrimonials 1649-1655. Capítols matrimonials entre Pau Amat menor i Eulàlia de Boixadors Doms i Biure, 30-I-1649.

un "cotxio carrossa" i dues mules. El febrer del 1649, durant el nuviatge amb Eulàlia, va comprar molts teixits de luxe, com vellut, tafetà, puntes de Flandes i puntes d'or. Va ser una època de gran despesa ja que en tretze mesos havia gastat 164 lliures en puntes d'or i 800 lliures més en la roba i la confecció dels vestits. En total van ser 964 lliures. El 1650 havia comprat puntes de plata per 35 lliures i puntes d'or per 40 lliures.

Si considerem aquestes quantitats i a més el que va costar la construcció de la casa i les obres i millores de Castellet, tot indica la gran quantitat de diners que Amat va ingressar pel seu càrrec de veedor i amb les activitats de comerciant relacionades amb la Generalitat durant la guerra. Mai més no va gastar tant com durant els anys en què va ser veedor.

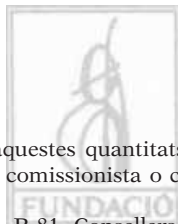
El 1651 gairebé no apareixen comptes. Es va comprar roba a la botiga de Joan Guinart, com un vestit per 4 lliures, quatre camises per 38 lliures i 788 lliures que deurien ser d'un deute de compres anteriors. També va pagar 25 lliures al sastre i 11 lliures al passamaner. L'ambient no estava per gaires disbauxes i a causa del temor a la pesta, molt mortífera entre juliol del 1651 i setembre del 1653, la família havia anat a viure a Castellet per evitar-ne el contagi. El setembre del 1651 Amat havia comprat or i joies per 18 lliures, 15 sous possiblement més com una inversió pel futur que per ostentació.

El 1655 les tres filles que aleshores tenia Amat anaven vestides amb xamellots d'Holanda que havien costat 25 lliures. Els teixits acostumaven a ser comprats a les botigues de Josep Roig, on Amat havia gastat el 1655 la quantitat de 172 lliures, 260 lliures el 1657 i 211 lliures el 1659. A partir del 1660 el botiguer va ser Bartomeu Nadal que entre 1660 i 1662 havia venut a Pau Amat per valor de 339 lliures que van ser pagades al cap de dos anys. El 1664 i 1665 la despesa es va moderar fins les 155 lliures. No apareixen com abans despeses en puntes d'or, plata o passamaneria. El pressupost en vestits deuria disminuir a mida que disminuïen les rendes però la posició de la família obligava a una despesa mínima que a partir del 1655 ja no queda registrada en els comptes.¹⁷

17. BC. SGA, arx. 525, I-1655, XI-1657; arx. 528, pp. 70, 164, 177, 193, 246. Un aspecte que podria fer creure que el nivell de vida de Pau Amat era més alt del que reflectia la compra de roba eren les quantitats d'or i plata i els dipòsits de diners en el banc de Barcelona. Entre 1654 i 1661 comprava plata llavorada per 289 lliures, dues partides d'or per 172 lliures i 191 lliures. Els dipòsits de diners al banc van ser el 1654 de 1.552 lliures, el 1658 per valor de 2.759 lliures i de 565 lliures el 1659. La comptabilitat no diu quina finalitat tenien aquestes operacions. Ben segur que els seus

El 1659 Amat va ésser anomenat conseller terç per l'any 1660. El 21 de febrer del mateix any, Amat, com a conseller del braç militar, degué participar en la festa que va fer la noblesa. Aquesta va començar al matí amb balls i, a la tarda, es van celebrar torneigs d'espases i de piques. El "sarau" del vespre va durar fins a les 4 de la matinada de dissabte.

La vida social comportava considerables despeses de vestuari i una de les més importants era la del càrrec de conseller, que va pujar a un mínim de 323 lliures. La partida més important va ser de 104 lliures, 8 sous per 14 canes i mitja de domàs vermell per a la gramalla, a 7 lliures, 4 sous la cana. Altres quantitats van ser 76 lliures, "per la part a mi expectant de la grana feta venir de València ab los tafetans carmesí per los flocs". Per la lloba i la capa havia pagat 42 lliures, pel domàs negre 35 lliures, per la baieta negra 18 lliures i al sastre, per la confecció, 32 lliures. Unes despeses petites eren les 3 lliures del feltre pel bonet, 4 lliures "en cuellos y punyos" i 9 lliures per emmotllar els colls. El més remarcable d'aquestes referències és la dimensió de la gramalla, consistent en 22 metres i mig de domàs. La dificultat que deuria representar tragar tot aquest pes a sobre contribuiria a donar als moviments d'un conseller la convenient lentitud i solemnitat, cosa que bé valia el sacrifici d'alguna vèrtebra. Un altre aspecte potser més dolorós era que aquesta despesa en els vestits de conseller representava el 20% del seu sou, que era de 1.600 lliures anuals. En molts casos, com en el d'Amat, la vestimenta no seria amortitzada perquè era un càrrec anual. És a dir el sou de conseller quedava reduït a la pràctica fins les 1.277 lliures, però l'honor que representava el nomenament compensaria tots aquests inconvenients.¹⁸

guanyos no li permetien estalviar aquestes quantitats i pot ser que Amat negociés amb diners d'altres comerciants, com a comissionista o com a testafarro. BC. SGA, arx. 528, pp. 9, 11, 235, 236.

18. AHCB. Manuscrits, ms. B-81. Consellers de Barcelona fins 1673, p. 932. BC. SGA, arx. 582, II-V-1649, I-1650; arx. 527, pp. 177, 194, 528, pp. 164, 177; arx. 525, IX-1659.

EL CERCLE FAMILIAR

Tot i la diferència quantitativa que hi havia de títols, rendes i maneres de viure entre l'alta noblesa i una noblesa que tenia dificultats per mantenir la seva situació, a l'hora de preservar els patrimonis i el futur de la família els recursos que tenien a l'abast eren semblants. El més emprat era la combinació d'una política que reservava el casament a alguns dels fills mentre que pels altres la solució era la professió religiosa, que en el cas de les dones gairebé sempre es feia en institucions que d'antic tenien vincles econòmics amb la nissaga de la professa. L'interès a analitzar el comportament d'aquestes famílies, totes elles vinculades amb els Amat per un parentiu més o menys proper, és veure la defensa dels seus recursos i del seu nivell de vida. Aquest aspecte tenia el seu mèrit ja que, en general, no tenien títols nobiliaris ni grans rendes. Pau Amat menor els fa préstecs algunes vegades, el que posa en evidència els equilibris econòmics d'aquestes famílies en un context progressivament difícil.

A través del cercle familiar dels Amat es percebeix una correlació entre els lligams de parentiu i les relacions econòmiques. Així, en determinades circumstàncies, com per pagar un dot o un funeral, resultava més honorós demanar els diners a un parent. Un altre aspecte, especialment en el cas de la noblesa, és la distància que hi ha entre la solemnitat de les disposicions testamentàries i dels capítols matrimonials i la vulgar realitat. Un exemple és el testament d'Elena de Cardona i Calvo i que ja ha estat comentat. L'escenari està animat per diferents personatges entre els quals hi ha dues germanes, dames de l'alta noblesa, la duquessa de Balsareny i la comtessa de Montagut. La comtessa era tutora de les germanes Boixadors Doms i al mateix temps prestatària del seu pare Ramon per dos censals d'un total de 4.000 lliures. Aquesta doble funció de l'aristòcrata com a protectora

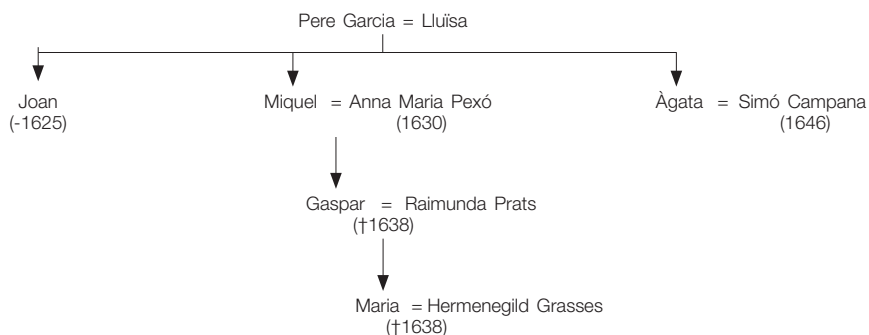

i prestatària d'una mateixa família reflecteixen la complexitat de les relacions socials en el segle XVII.

Les famílies de la burgesia tenien estratègies menys sofisticades que les de la petita noblesa i l'alta burgesia urbana. L'únic exemple relacionat amb els Amat és la dels Garcia.

ELS GARCIA. EL PAS DE LA BOTIGA A L'ALT FUNCIONARIAT

Pau Amat major es va convertir a la seva vellesa en el padastre d'Anna Maria Pexó, casada amb el ric botiguer de teles Miquel Garcia. El parentiu d'Amat procedia del seu casament amb Anna Pexó, la mare d'Anna Maria. El pare de la jove era Gaspar Julià Pexó, donzell i doctor del Reial Consell. Miquel Garcia constitueix un bon exemple de com els guanys d'una botiga sovint foren considerats com l'origen d'altres activitats considerades més prestigioses encara que potser fossin menys rendibles.

Els Garcia procedien de la pagesia i eren naturals de la vila d'Arnes, comanda d'Horta de Sant Joan, del bisbat de Tortosa El 1614 Pere Garcia i el seu germà Jacint tenien una botiga de teles a la plaça del Born cantonada al carrer de la Vidrieria. La botiga dels dos germans passaria a Miquel, el fill de Pere. El 1625 Miquel heretaria del seu germà Joan 2.000 lliures, una quantitat considerable que li permetia introduir-se còmodament en el món dels negocis. Potser Miquel invertís part d'aquests diners a la botiga de la plaça del Born que portava en societat amb Lluís Claresvalls, un paisà seu també natural d'Horta de Sant Joan. El balanç d'aquest negoci el 1628 donava el següent resultat:

Entre existències i crèdits a favor de la botiga.....	2.531 lliures	
Deutes de la botiga	1.659	"
La botiga resta creditora.....	872	"
Altres actius de la botiga que donaven un superàvit de ...	1.071	"

El gener del 1629 i fins al gener del 1633 Miquel Garcia i Lluís Claresvalls feien societat amb Miquel Gatillepa, natural de Santa Maria de Safores (Osona). Anteriorment Gatillepa era botiguer de teles en un local que tenia arrendat al mateix carrer de la Vidrieria cantonada amb Fusteria Vella i que seria l'establiment de la nova societat. Garcia i Claresvalls aportaven en teixits 1.020 lliures de la seva anterior botiga i un crèdit de 300 lliures que tenia Garcia amb una lletra de canvi per Perpinyà que li devia Gatillepa. Aquest seria el gestor de la nova societat, on invertiria 919 lliures i el dot de la seva dona quan es casés.¹ A més de la botiga amb Gatillepa, els dos companys Garcia i Claresvalls en tenien una altra en el local propietat de Garcia al carrer de la Vidrieria. A l'abril del 1634 els dos socis en feien el balanç:

Actiu de la companyia

En teles hi ha per valor de.....4.825 lliures i 5 sous
 Deutes que ha de cobrar la companyia.....22.237 lliures i 15 sous
 Val la botiga.....27.063 lliures

Entre els deutors de la botiga hi havia Joan Galvany, per 46 lliures, 7 sous, 6 diners, Francesc Alós, per 140 lliures, 14 sous, 5 diners, Pere Fizes, per 121 lliures, 1 sou, 3 diners, Felicià Galvany, per 33 lliures, 6 sous, 7 diners, Josep Galvany, per 21 lliures, 12 sous, 8 diners i Àgata Hernández, per 18 lliures, 13 sous. Tots ells eren botiguers de teles excepte l'última.

Passiu de la companyia

Deute de la botiga a Miquel Garcia.....4.256 lliures i 11 sous
 Deute de la botiga a particulars.....10.806 lliures i 9 sous
 Total deutes.....15.063 lliures

L'actiu era de 27.063 lliures a les quals es descomptaven les 15.063 lliures de passiu, per tant el capital net era de 12.000 lliures. D'aquest import corresponien a Miquel Garcia 9.000 lliures i a Lluís Claresvalls 3.000 lliures. Cal dir que el 82,16% del que "val la botiga" estava format per crèdits i que la companyia actuava amb un criteri molt liberal en aquest aspecte. Els socis consideraven normal vendre a crèdit sense que això fos considerat una manca de solvència per part del client. Aquesta actitud facilitava les vendes i, per tant, la botiga es desenvolupava amb èxit.

1. AHPB. Pera Joan Fita, Tertius liber testamentarum. 6-I-1625, p. CLXVIII. Testament de Joan Garcia, germà de Miquel. Pere Pau Vives, Llibre primer de concòrdies 1627-1640. 31-V-1628, p. 51.

De les 12.000 lliures de benefici del negoci, segons l'anterior balanç, 9.000 lliures corresponien a Garcia i 3.000 lliures a Claresvalls. Aquests diners constituïen el capital de la nova companyia que actuaria a partir del desembre del 1634 amb una vigència de cinc anys. A l'acta de constitució Garcia apareix com a negociant mentre que Claresvalls figura com a botiguer de teles i és el gestor de la botiga.

La societat entre Garcia i Claresvalls es va acabar un any abans del terme establert. El desembre del 1638 se'n constituïa una de nova per cinc anys i on els dos socis admetien la participació de Francesc Alós. El nouvingut seria el soci gestor i només aportava 500 lliures, mentre que Garcia i Claresvalls hi participaven amb 9.000 lliures. Però en el futur Alós podia invertir-hi diners rebent-ne el 10% d'interès que era el mateix que redevia el préstec en lletra de canvi. Les 9.000 lliures de capital aportades per Garcia i Claresvalls procedien en un 37% de diners propis i en un 63% de la seva societat de l'any 1634. Aquesta presentava el següent balanç a la seva liquidació el desembre del 1638:

Existències de la botiga	13.126 ll.	
Deutes de la botiga a Llorenç Lladó de Genova	2.129 ll.	17 s.
A particulars	1.163 ll.	10 s.
A Onofre Massanes	335 ll.	
A Gorgolloni (Gènova)	3.833 ll.	17 s.
Total	7.462 ll.	4 s.

El balanç es presentava juntament amb un inventari on apareix la varietat de mercaderies de la botiga a més dels teixits: vetes, mitges d'home i dona procedents de París i Anglaterra, paper, paper pintat de Lió, plomes d'Holanda, rellotges de sol, miralls d'Alemanya, capses d'ulleres, culleres de llautó, llaunes d'estany, medalles, rosaris, ganivets, carregadors d'escopetes, joies, perles de Macau, cera d'Orà, bijuteria, botons, agulles, pintes d'ivori, rellotges d'or (a 1,14 lliures la unitat) i molts altres objectes. Segons els comptes, quedaven per a la continuïtat del negoci 5.664 lliures i 4 sous. A més, Garcia i Claresvalls havien posat en diners 3.335 lliures, 15 sous, 8 diners i Alós 500 lliures. La nova societat arrencava amb un total de 9.500 lliures.

Miquel Garcia va ser soci en una quarta i última companyia per l'explotació d'una botiga de teles en el mateix local del carrer de la Vidrieria, al davant del Born, entre el desembre del 1644 i desembre del 1649. En aquesta societat ja no apareixia Lluís Claresvalls, el qual havia passat de botiguer a "mercader" tot participant en altres societats. Ara Miquel Garcia tenia com a únic soci Francesc Alós. El capital de

Garcia era de 8.000 lliures i el d'Alós de 1.692 lliures, en els dos casos en roba i dèbits procedents de l'anterior companyia.

Després del 1649 Miquel Garcia no apareix en cap altra societat per a la venda de teixits i potser ja s'hauria retirat cap a altres negocis. Progressivament havia anat abandonant els seus orígens de botiguer per altres activitats d'una més alta consideració econòmica i més rendibles. La primera experiència deuria ser el 1632, quan amb Jeroni Gurri i Ramon Roger, botiguers de teles, arrendaven per tres anys, onze mesos i quinze dies el dret de la bolla de plom, segell de cera i joies de la ciutat i col·lecta de Barcelona per 118.750 lliures a raó de 30.000 lliures l'any. El 1641 Miquel Garcia era receptor de la Batllia General i el Consell de Cent li premiava els serveis anomenant-lo receptor vitalici, això podia representar un cert grau de compromís econòmic de Garcia durant els primers anys de la guerra. Possiblement devia comprar el càrrec de receptor de la batllia ja que hi havia altres càrrecs venals d'institucions reials a Catalunya. Això explicaria que uns anys més tard el succeís el seu fill Gaspar. A més, Àgata Garcia, la germana de Miquel, es casava per tercera vegada el 1646 amb Simó Campana, doctor en drets i assessor de la Batllia General de Catalunya. El dot d'Àgata era de 800 lliures, un censal de 50 lliures de pensió que li havia deixat el seu primer marit i la renda de 36 lliures que li pagaven els hereus d'aquest. El seu germà Miquel li donava un altre censal de 40 lliures de pensió. El capital en censals era en total de 1.800 lliures.²

Potser a partir del 1641 va esdevenir contrari als pactes de Catalunya amb França, com també va ser el cas de Ramon Roger, el seu soci en l'esmentat arrendament de la Bolla de Barcelona. El cas és que després de la guerra Miquel Garcia formava part dels comerciants afectes a Felip IV i ben relacionats amb el govern del virrei.

Anna Pexó, la tercera dona d'Amat major, era la mare d'Anna Maria Pexó, casada amb el ric botiguer Miquel Garcia. El pare d'Anna Maria era Gaspar Julià Pexó, doctor del real consell i cavaller de Barcelona. El dot d'Anna Maria era de 2.600 lliures en efectiu que es donaven al nuvi el dia del casament. Miquel Garcia feia d'escreix, o donació de noces, la quantitat de 1.300 lliures.

2. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre de capítols matrimonials 1625-1636. Llibre quart de capítols matrimonials 1646-1648. 26-III-1630, p. 124, 5-IV-1646, p. 15. C. CORTÉS: "El testament de Joan-Baptista Monfar i Sorts...", *op. cit.* El 1662 Gaspar Garcia era receptor de la Batllia General de Catalunya, és a dir el càrrec havia estat passat de pare a fill, cosa que avala la idea que el càrrec havia estat venut el 1641. AHPB. Rafael Hexarch, *Liber secundus notalarum 1662-1671*, p. 126. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, p. 292.

Podem fer l'evolució dels negocis d'aquesta família entre 1614, any en què Pere Garcia era botiguer a Barcelona, i 1671 amb el casament de la seva besnéta Maria i que representa el tancament del negoci de teixits.

El 1632 Miquel Garcia feia companyia amb Jeroni Gurri i Ramon Roger per l'arrendament de l'impost de la bolla de plom, segell de cera i joies de Barcelona per quatre anys i per 30.000 lliures a l'any i corresponien a Garcia el pagament de 10.000 lliures anuals, una quantitat que ens indica que Garcia i els altres socis eren rics. Ramon Roger era un botiguer que anys més tard tenia una botiga amb els Guinart i esdevindria sogre de l'adroguer Bernat Sambassart.³

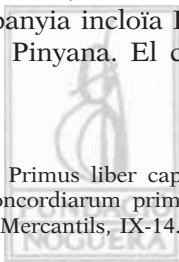
El 1634 el soci Gatillepas no va continuar quan es va constituir la nova societat, ara només formada per Miquel Garcia i Lluís Claresvalls. El capital total era de 12.000 lliures de les quals 9.000 lliures les aportava Garcia. El seu soci Claresvalls, era qui portava la botiga. Al cap d'un mes del funcionament de la companyia els socis van fer un balanç de les existències, dels crèdits i deutes.

Cinc anys més tard, el 1638, es creava una nova societat amb la participació d'un tercer soci, Francesc Alós. Aquest últim seria qui portaria la botiga i viuria en el local si bé Claresvalls exerciria de supervisor i "tractarà lo augment de dita companyia". El capital era de 9.500 lliures. Poc després de feta la companyia els socis van fer inventari de les existències i, igual que el fet el 1634, es veu com la botiga venia una gran quantitat de productes, com teles, betes, mitges d'home i dona (de París i Anglaterra), paper de Lió, paper pintat, plomes d'Holanda, rellotges de sol, miralls d'Alemanya, capses d'ulleres, culleres de llautó, llaunes estanyades, medalles, rosaris, ganivets, carregadors per escopetes, joies, perles de Macau, cera d'Orà, bijuteria, botons, agulles, pintes d'ivori i rellotges d'or "dolents" a 1,14 lliures la unitat.

El 1644 Lluís Claresvalls ja no participava a la companyia tot i que a l'acta notarial firmava com a testimoni. Només apareixien Miquel Garcia i Francesc Alós. Garcia posava de capital 8.000 lliures amb roba y dèbits, "conforme estan amb lo bilans del any passat y lo dit Francesc Alós posava 1.692 lliures, 16 sous, 4 diners amb robes, dèbits y diner". Però el 1646 una nova companyia incloïa Lluís Claresvalls, Miquel Garcia, Felicià Galvany i Josep Pinyana. El capital aportat per cada soci era de 4.500 lliures.

---

3. AHPB. Francesc Blanc, *Primus liber capitulorum 1600-1608*, p. 353 i 355. Francesc Josep Fontana, *Liber concordiarum primus 1615-1639*. 10-X-1632, doc. 43. AHCB. Fons Notarial, Documents Mercantils, IX-14. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració...", *op. cit.*

Després de la guerra, el 9 de gener del 1653 Miquel Garcia, juntament amb Pere Fizes, Josep Pinyana, Francesc Alós, Josep Cerveró, Martí Piles i Rafael Guinart, un comerciant molt ben connectat políticament, van fer una companyia per fer compres de teixits a França tot enviant Pere Fizes perquè fes les compres fins a la quantitat de 5.000 doblers, equivalents a 50.000 lliures. Tal com s'ha dit, els socis estaven ben relacionats, ja que "la companyia tenia llicència de Sa Excel·lència y Real Consell de entrar (la mercaderia) en lo present Principat".⁴ Aquesta companyia ens indica que Miquel Garcia, també els altres socis, va ser un dels que de bon començament van ser fidels a Felip IV, cosa que els va permetre els permís de les autoritats per a la importació.

Miquel Garcia, a més de la botiga i altres negocis, era receptor de la batllia i deuria continuar amb aquestes activitats fins a finals del 1670. En els capítols matrimonials de la seva filla Maria amb el mercader Hermenegild Grasses, Miquel deia que s'havia venut la botiga a Jeroni Claveria. El dot de la filla era de 4.000 lliures, de les quals 2.000 lliures procedien de la venda de la botiga i en el marge del document es firmava època d'aquests diners. La resta del dot era més problemàtica de cobrar: "...1.740 lliures per dos censals de la ciutat de Barcelona y les restants 260 lliures de les pensions de dits censals atrasades dels anys 1667, 1668, 1669 i 1670..., però per quant la dita universitat y singulars personas en força de una concòrdia que té feta ab los acrehedors no pagan si no és mitja pensió cada any y probablement se veu no pagarà de altra manera a fins que tots los acrehedors hajan sortejat y los hauran quitat los censals... dita Sra. Maria no cobrarà sino 43 lliuras y 10 sous...". Els pares de Maria es comprometien a pagar les 43 lliures i 10 sous restants dels seus béns. El 1671 Miquel Garcia era conseller quart.⁵

ELS CARDONA JOSA

Pau Amat menor es va casar amb Teresa de Cardona i Calvo, filla de Jeroni de Cardona i Josa i d'Elena Calvo. Teresa era viuda de Joan

4. BC. Iuris responsum pro Petro Fizes domicello contra Martinum Piles lintearium et alios, Barcelona, 1660. Rafael Guinart va ser un dels dotze habilitadors anomenats pel virrei Joan d'Àustria per controlar i purgar de desafectes la bossa de les insaculacions per als càrrecs del Consell de Cent. Francesc Alós va demanar ser insaculat. F. SÁNCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno central...*, op. cit., p. 104, 114, 115. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració...", op. cit.

5. AHPB. Pere Pau Vives, Plec de capítols matrimonials 1634-1675. Capítols matrimonials entre Maria Garcia i Hermenegild Grasses. 8-II-1671.

Junyent de Torella, amb qui havia estat casada entre el 1638 i el 1640. Teresa no tragué cap benefici material d'aquest casament i va posar plet a la família del seu difunt marit per no haver estat compensada per la venda de diferents drets i d'una casa al Baix Llobregat.⁶

Teresa es va tornar a casar al cap de poc temps de quedar viuda. En els capítols matrimonials del seu segon casament la mare feia donació entre vius a la seva única filla haguda del matrimoni amb Jeroni de Cardona. També Pau Amat menor rebia la donació entre vius del seu pare. La donació a Teresa incloïa el lloc i terme de Sant Vicenç de Castellet amb mer i mixt imperi, alta i baixa justícia, el mig delme de les olives i alguns censos. El senyoriu i la finca havien estat comprats a carta de gràcia el 1552 per 500 lliures per l'avi de la núvia, el donzell Onofre de Cardona a Jaume Honorat d'Horta i de Montanyans. El lluíisme va ser comprat per Amat el 1656 per 500 lliures a Isabel Constança de Requesens.⁷

Jeroni de Cardona i Josa = Elena Calvo

Teresa = Joan Junyent de Torella (†)
= Pau Amat "menor"

Teresa no va tenir fills amb cap dels dos marits. En aquestes circumstàncies i per disposició de la seva mare l'herència amb el senyoriu de Castellet passaven a una cosina, Marina de Peguera i Calvo.

El patrimoni de Teresa de Cardona es veia gravat per deutes de pensions de censals demanats pel seu pare. El 1646 Teresa donava poders al seu marit per amortitzar deutes de censals que devia com a hereua de Cardona Josa. Amat alliberava així el patrimoni de la seva dona del pagament anual de pensions. Per altra part, també es feia càrrec de deutes de la seva sogra, la qual havia fet alguna inversió en lletres de canvi per Perpinyà sense que hagués retornat els diners d'aquest préstec. Així, el novembre del 1641 Elena demanava diners a

6. AHPB. Esteva Gilabert Bruniquer, Llibre de capítols matrimonials i concòrdies 1635-1641. Capítols matrimonials de Teresa Cardona i Joan Junyent de Toralla. 26-IX-1638. Joan Pau Bruniquer, Segon manual 1649-1659. Reclamació de Teresa Cardona a Bernat i Joan Junyent, possiblement germans del seu primer marit, per deutes. 17-VII-1649, p. 17.

7. AHPB. Rafael Riera, Primus liber testamentorum 1606-1624. Testament de Jeroni de Cardona donzell, senyor de Sant Vicenç de Castellet, avi de Teresa de Cardona. 5-V-1618. BC. SGA, arx. 525, XII-1655.

tres senyores diferents per un total de 156,15 lliures. L'import de les tres lletres de canvi seria satisfet per la seva filla, la dona d'Amat menor, després de la mort d'Elena de Cardona el 1646. Ja s'ha comentat abans que els pares de Teresa eren mals administradors dels seus béns.⁸

En el seu testament la sogra d'Amat menor deixava una sèrie de llegats i caritats que gravarien encara més l'herència de la filla. Aquesta reconeixia deure al marit 760 lliures per la cera dels funerals i per llegats de la mare. Però a més hi havia el cost de les medecines i cures per la seva malaltia, per la sepultura i per altres compromisos, entre els quals l'import de tres lletres de canvi per Perpinyà per 55 lliures, 10 sous, 51 lliures, 5 sous i 50 lliures. En total, el deute era de 1.113 lliures. A la tardor del 1646, per tal de liquidar-lo i a més cobrar en metàl·lic 2.023 lliures, Teresa venia al seu marit un censal mort de 3.023 lliures obligant el senyoriu de Castellet.⁹

El 1648 moria sense fills Teresa i el senyoriu de Castellet va quedar per Pau Amat menor i després pel seu fill Josep Amat de Boixadors.

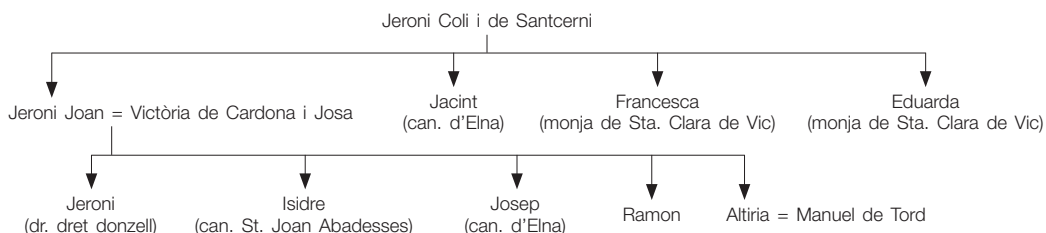
ELS COLI, DE RIPOLL

Els Coli eren de la petita noblesa rural. La vinculació amb els Amat va ser a través d'Elena Cardona i Calvo, sogra d'Amat menor. Elena era cunyada de Victòria de Cardona i Josa la qual s'havia casat amb Joan Coli de Ripoll, amb un dot de 1.000 lliurees. Tal com ja s'ha dit, Elena va demanar diners al seu gendre per les seves nombroses despeses que no podien ser cobertes tot i el seu patrimoni com a viuda de Jeroni de Cardona i Josa. Més urgents eren les necessitats de Victòria de Cardona, que també va recórrer a demanar préstec a Amat menor. El 1640 Elena i Victòria van demanar 266 lliures a Amat en una lletra de canvi per Perpinyà, diners que li van ser tornats al cap de molt temps.¹⁰

8. AHPB. Pere Pau Vives, *Quartus liber testamentorum 1630-1648*. Testament d'Elena Cardona i Calvo. 17-VII-1646. Pere Pau Vives, *Manual 1646*. Teresa Amat Cardona dona poders a Pau Amat. 24-VIII-1646. BC. SGA, arx. p. 140. AHPB: Pere Pau Vives, *Manual 1646*. 19-IX-1646, p. 135, p. 934. Teresa de Cardona dona poders a Pau Amat, "per negociar amb universitats, comunitats, corporacions, collegis i singulars persones...".

9. BC. SGA, arx. 527, p. 115. AHPB. Pere Pau Vives, *Manual 1646*. Àpoques de Teresa de Cardona a favor de Pau Amat que paga diferents deixes testamentàries de la seva sogra Elena de Cardona. 1-VIII-1646, pp. 944-997. Pere Pau Vives, *Manual 1646*. Reconeixement de deute de Teresa de Cardona al seu marit Pau Amat 19-IX-1646, p. 1.035. Pere Pau Vives, *Manual 1646*. Venda de censal de Teresa de Cardona al seu marit Pau Amat. 19-IX-1646, p. 1037. Pere Pau Vives, *Manual 1646*. Àpoca de Teresa a Pau Amat d'haver rebut els diners de la venda del censal. 10-IX-1646, p. 1040.

10. BC. SGA, arx. 528, I-1654, p. 1040.

Jeroni Joan Coli tenia un patrimoni petit però també suficients recursos per a resoldre el futur dels seus fills a través de l'Església. Isidre i Josep tingueren canongies a Sant Joan de les Abadesses i Ripoll. Tot i que la canongia de la catedral d'Elna era més bona, a la qual la família Coli devia tenir certs drets, perquè abans de Josep un oncle seu, Jacint Coli, havia estat també canonge d'Elna.

Les noies Coli també podien resoldre la seva vida amb la professió religiosa al convent de Santa Clara de Vic, on dues ties, germanes de Jeroni Joan, n'eren monges. Els vincles amb Santa Clara eren dobles, per part dels Coli i, sobretot, per la dels Cardona. Beatriu Josa, la mare de Victòria de Cardona, va intervenir en la fundació del convent i una germana de Victòria, Gràcia de Cardona i Josa, va ser priora de Santa Clara. Jeroni de Cardona, el pare de Victòria i de Gràcia, en el seu testament instituïa el 1618 la fundació de quatre misses d'aniversari i el rés de tres hores canòniques. La fundació es feia amb càrrec a les rendes del lloc de Castellet i seria pagada pel seu hereu. També donava 1.000 lliures més per ajut de la construcció del campanar.¹¹

El testament de Jeroni Joan Coli deixava petites quantitats pel rés d'aniversaris. Més generós era en disposar els llegats als seus fills Jeroni, Isidre i Ramon. Els deixava a cada un 300 lliures si no professaven en cap convent ni eren capellans. En aquest cas el llegat era de 200 lliures i 100 ducats més si es graduaven de doctor. El total representava haver de lliurar als fills entre 900 lliures, si eren seglars, i 600 lliures si eren eclesiàstics, a més dels 300 ducats. També preveia les dificultats que podia tenir el seu fill Isidre: "Si és lo cas que dit Isidre Coli, mon fill, per lo impediment te lo bras no podrà ser eclesiàstic ni ab dispensa podrà obtenir renda eclesiàstica en tal cas y no altrement vull y man que finits dits 22 anys li sien esmerçades de mos béns en lloch tuto y

11. AHPB. Rafael Riera, *Primus liber testamentorum 1606-1624. Testament de Jeroni de Cardona i Josa*. 5-V-1618.

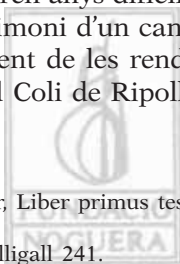
segur 525 lliures a favor de violari, de manera que vinga a tenir 275 lliures de renda de violari cada any, los quals violari o violaris fins en dita quantitat sien esmerçats a vida de dit Isidre y de la persona que ell dirà y en cas de luïció de dit violari sie depositat lo preu d'aquests en la taula de la present ciutat de Barcelona o en altre lloc tuto y segur y de allí no sie extret sino és a obs de resmerçar dit violari dels quals vull que dit Isidre en última voluntat pugua disposar com ben vist li sia. Y no se admiren los altras fills meus si deixo més en aquest que a ells perquè desitjo socórrer a la major necessitat.

Isidre Coli devia assolir la dispensa ja que va ser canonge de Sant Joan de les Abadesses. El seu pare, Jeroni Joan, deixava als seus fills un total d'un es 1.000 lliures i la viuda Victoria podia disposar lliurement de 750 lliures.¹²

Victòria Coli va quedar vídua cap al 1633 amb tres fills petits. Des del començament de la guerra dels Segadors els germans Coli van ser hispanòfils i la seva casa amagava partidaris de Felip IV. El 1645 Jeroni, el fill gran de Jeroni Joan i de Victòria, demanava el privilegi de cavaller. Tenia prou mèrits segons la informació que rebia el Consell d'Aragó, ja que havia perdut la seva hisenda durant la guerra i havia estat empresonat. Però quan feia poc temps que Felip IV l'havia fet donzell, Jeroni moria el 1649 a la batalla de Lleida. Poc després el seu germà Isidre demanava patent de noblesa al·legant mèrits similars: se li havia confiscat la hisenda, havia estat fet presoner i condemnat a mort però havia pogut escapar. El virrei avalava aquesta petició i deia que la casa Coli havia estat refugi d'afectes al rei d'Espanya fins que la família hagué de marxar de la vila.¹³ Entretant, el 1646 Altiria, la germana de Jeroni i d'Isidre, es casava amb Manuel Josep de Tord. El nuvi era d'una família de cavallers de Ripoll i potser fos avi seu Joan de Tord, qui cap al 1580 subministrava llana als paraires de Ripoll, però Manuel no devia ser ric. El dot d'Altiria era de 1.000 lliures. Els diners, per un total de 1.200 lliures, els havia obtingut la seva mare en préstec a censal mort de Pau Amat menor. La pensió era de 60 lliures a l'any i es va anar pagant fins al 1652. Després el pagament es va interrompre durant més de dotze anys. Eren anys difícils, ja que Josep Coli, canonge d'Elna, administrava el patrimoni d'un canonge de Tarragona el qual el 1653 li reclamava el pagament de les rendes que li devia des de 1639. El 1664 els hereus dels Tord Coli de Ripoll devien 747 lliures de pensi-

12. AHPB. Francesc Pastor, Liber primus testamentorum 1624-1640. Testament de Jeroni Joan Coli. 28-V-1633.

13. ACA. Consell d'Aragó, lligall 241.

ons endarrerides. Amat reclamava davant de l'Audiència l'execució dels béns dels Coli i pel febrer del 1664 es declarava l'execució dels béns dels creditors del seu últim descendent, Bonaventura Coli i Guanser, i es firmava una concòrdia el setembre del mateix any.¹⁴

Els Coli tenien dificultats per pagar els interessos i davant de les reclamacions d'Amat el 1661 el canonge Isidre li contestava que: "... la falta de diner és tan gran y comuna y en aquella montanya no es pot arrencar un diner de ningú, sera forsa que V.m. nos fasse mercè de pèndrer un poc més de paciència". Dos anys després d'aquesta carta, el 1663, Amat va veure la possibilitat de cobrar, perquè en el seu testament el pare d'Isidre havia reconegut haver rebut el dot de la seva dona Victòria Cardona i, segons l'escriptura del censal feta amb la hipoteca general dels béns de la família, Amat tenia dret a cobrar dels diners del dot que Victòria havia recuperat. Però no tot el que posaven les escriptures notariales responia a la realitat i Isidre escrivia a Amat: "Tots los autors (diuen) que això no és més que assegurar lo marit la dot de la muller, de què li fa llegat, però que no obra que no puga y dega la muller o los hereters haver-lo, de què podrà V.m. informarse ab los advocats, y en tot cas que tingués dificultats, lo que no crec, si V.m. vol deixaro en mans de los advocats, me estarà bé." Els deutes dels préstecs podien incrementar la davallada econòmica del prestatari, com és el cas del censal demanat pel casament d'Altiria Coli, però de tota manera això podia ser molt a llarg terme ja que vint-i-vuit anys després encara quedava pendent un gran deute d'interessos.¹⁵

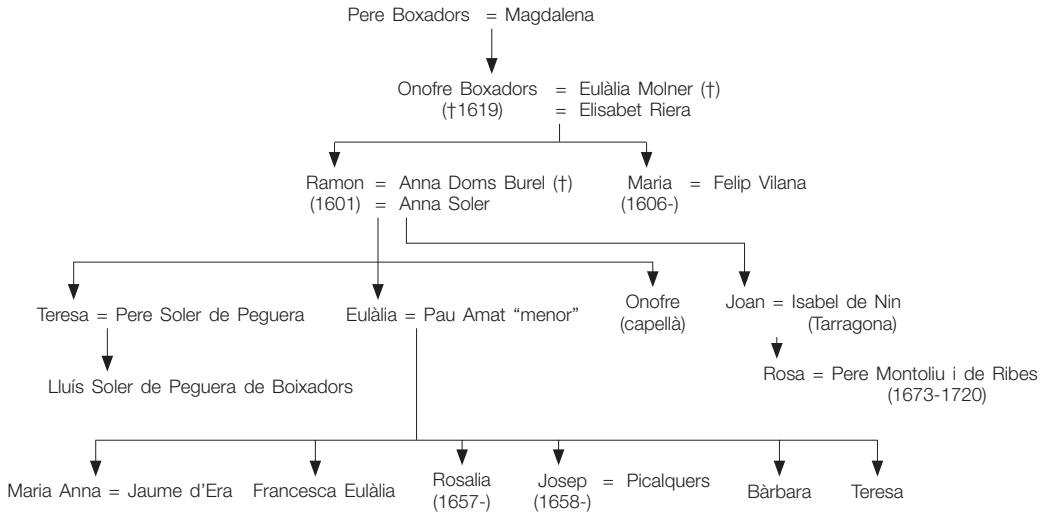
Els Coli de Ripoll podrien servir com a exemple d'una família de la petita noblesa rural amb dificultats per situar els fills però que tenia l'avantatge d'utilitzar els vincles creats en èpoques millors en institucions eclesiàstiques, com el convent de Santa Clara de Vic o la catedral d'Elna. Aquestes famílies podien tenir un altre recurs i era el parentiu amb un personatge ric, com era el cas d'Amat menor, i que podia ser fonamental per a resoldre moments importants com un casament.

ELS BOIXADORS

Fins ben avançat el segle XVII el cognom apareix com a Boxadors. Més endavant, sense que hi hagi cap explicació, i a partir de Ramon,

14. A. GARCÍA ESPUCHE: *Un siglo decisivo...*, op. cit., p. 294. AHPB. Joan Pau Bruniquer, Primer manual 1621-1648. 20-VI-1646, p. 256. Censal de Pau Amat menor a Victòria Coli i Cardona. Pere Martí Ferrer, Llibre primer de transaccions i concòrdies 1647-1653. 26-V-1653, p. 110. BC. SGA, arx. 582 p. 16. Al·legacions Judicials, AJ. 14/16.

15. BC. Fons del baró de Castellet, lligall 63/6.

els membres de la família es diran “de Boixadors”, si bé no hi cap relació amb la família noble d’aquest cognom.

Els Boixadors que apareixen aquí no tenen cap relació amb membres de l’alta noblesa amb el mateix cognom, com els Boixadors i de Soler, els Boixadors Casademont o els Boixadors Rocabertí. El cavaller al qual es fa referència és Onofre “Boxadors”, un comerciant originari de Palamós instal·lat a Barcelona entre 1580 i 1590 i ciutadà honrat d’aquesta ciutat des del 1606.¹⁶

El personatge que primer apareix és Pere Boxadors, comerciant de Barcelona. El trobem actiu el 1590 fent una assegurança de vida de 120 lliures. El seu fill, també comerciant, encara apareix documentat com a Onofre Boxadors. El 1582 era procurador del balliu de Mallorca per cobrar a Barcelona una assegurança de vida de 504 lliures. El 1583 es casava amb Eulàlia, filla d’un comerciant. El dot de la núvia era de 1.500 lliures que es pagaven en metàl·lic tres dies abans de la boda. Més endavant seria administrador de l’Hospital de la Santa Creu, el que venia a representar per a un comerciant un reconeixement social. A part de practicar el comerç, una part dels seus guanys procedien del préstec de diners en assegurances de vida, censals i lletres de canvi.¹⁷

16. P. MOLAS. *L'alta noblesa catalana...*, op. cit., pp. 84 i ss. L. BRU DE SALA i A. DE FLUVIÀ: *Nobiliari del real cos...*, op. cit., pp. 25, 26, 85 i 86.

17. AHPB. Pere Sabata, *Llibre de capítols matrimonials 1581-1588*. Capítols matrimonials d’Onofre Boxadors. 8-I-1583, p. 103. J. M. MADURELL: *Los antiguos seguros de vida...*, op. cit., pp. 109, 119.

Onofre Boxadors és ja un negociant molt ric a començaments del segle XVII. A més a més d'ésser notable pel seu capital també ho és per la gran quantitat d'informació que es recull de tota la seva documentació notarial. Tant en les escriptures de les seves societats com en el testament i en el seu inventari dóna informació de gran interès, el que justifica que ens dilatem en l'estudi del personatge i que calgui fer-ho a través de diferents apartats.

LES COMPANYIES PEL COMERÇ AMB SICÍLIA ENTRE 1600 I 1618

Onofre devia ser ja molt ric quan el 1600 fa fundar una companyia per comerciar amb Sicília. A part d'ell mateix, la societat estava composta per Pau Ferrer, Bartomeu Riera, Miquel Riera, mercaders de Barcelona, Bartomeu Roig, mestre de cases, Magí Poso i Pere Vilamajor, aquests dos qualificats com a mercaders catalans de Palerm. Tal com era freqüent, hi havia lligams familiars entre els socis i en aquest cas Boixadors, Poso i Riera eren cunyats. La duració de la companyia era de tres anys prorrogable per un altre i en cas que s'esdevingués la mort d'un soci la companyia continuava amb els seus hereus. L'objecte de la societat era el comerç amb Catalunya, el Rosselló i la Cerdanya, Espanya en general i l'illa de Sicília. El capital era de 30.000 lliures i el principal participant era Onofre, amb 10.000 lliures. Però Onofre no tenia cap funció en el negoci i aquest era administrat per dos socis a Barcelona i dos a Palerm. Un d'aquests, Magí Poso, operava indistintament a les dues ciutats. En cas que l'altre administrador, Pau Ferrer, morís s'especificava que Onofre Boxadors el substituïria.

L'escriptura d'aquesta societat resulta particularment llarga i repetitiva. Les activitats de la companyia, les obligacions dels socis i el repartiment dels beneficis es regulen detalladament. Si es compara aquest document amb el testament d'Onofre Boxadors es fàcil deduir que tenen el mateix autor. A cap de les dues escriptures es deixa res a l'atzar.

- a. *El comerç de mercaderies.* L'activitat fonamental era l'exportació a Sicília de teixits, metall i pells. Aquests productes eren venuts a Palerm o en diferents llocs de l'illa pels socis que hi residien, sense que aquells poguessin tenir-hi botiga ni cap altra activitat que la fixada per la companyia. Tampoc els companys de Barcelona podien tenir altres activitats que les de la societat. Cada soci podia actuar individualment tot fent compres al comptat o a termes i enviant les mercaderies a l'illa en les expedicions que els semblés bé i fent les assegurances segons el seu criteri. Era totalment prohibit als de Sicília comprar o

intervenir en la compra de blat i grans, sota penalització de 1.000 ducats. Si ho feien els guanys serien per a la companyia i les pèrdues només per als socis de l'illa.

- b. *La negociació amb capitals.* Es donaven disposicions per operar amb els guanys de la companyia. En primer lloc, cap soci podia treure capital ni retirar beneficis, però tenien total autonomia individual per actuar amb els capitals i podien invertir tot donant o prenent lletres de canvi i el mateix quant a donar o prendre diners a crèdit, “conforme anirà a la plaça”. Els administradors de Sicília tenien la mateixa autonomia que els de Barcelona quant a comprar o vendre lletres de canvi i fer préstecs amb els diners de les vendes, “així per Barcelona, València, Bisensa y Plasència com per altrás parts”. Els socis de Barcelona i els de Sicília tenien “pleníssima facultat y potestat per relaxar, concordar y fer qualsevol avinensa, remissions y relaxacions de qualsevol diners y deutes així de robas com de canvis tocant a pnt. companyia”. Tot i això, els de Sicília havien d'enviar els comptes a Barcelona després de cada expedició i els de Barcelona els donarien el dèbit corresponent. A final d'any enviarien a Barcelona “còpia llarga del compte corrent”. Els pactes preveïen el transport de numerari a risc de la companyia: “fer venir o treure de comptants per terra així de València y Saragossa com de altrás parts de Spanya”. També els socis de Palerm podien fer transport de numerari per les fires o altres parts de l'illa.
- c. *Retribucions i repartiment dels beneficis.* En cas de disputes entre els companys es pactava que serien resoltes per dos experts i si algun soci no estigués d'acord amb el que aquests resolguessin pagaria als socis que s'hi avinguessin 2.000 ducats. Cap d'ells podia tenir comissió del que comprés, vengués o negociés per compte de la companyia a la qual corresponien les pèrdues i els guanys. Els administradors de Sicília tenien 300 lliures a l'any que eren del fons de la companyia (pel que sembla, més endavant a cada administrador corresponia 100 lliures) per despeses de menjar, vestir i criats. A més a més, i també pagat per la companyia, hi havia les despeses del lloguer dels magatzems. Els administradors de Barcelona cobraven pels mateixos conceptes 200 lliures a l'any, a repartir entre dos o tres socis, segons si Magí Poso era absent o no de Barcelona. El repartiment dels beneficis depenia de l'aportació de capital de cada soci, però en el cas de Poso, Riera i Vilamajor es consideraven 1.000 lliures més de les aportades per ells en

consideració al seu treball. Un cop deduïts els capitals dels socis, despeses i salaris, el benefici es repartia a raó d'un sou per lliura. Els de Sicília havien de venir a donar els comptes al final de la vigència de la companyia. A causa de la varietat i certa envergadura dels negocis, la comptabilitat es volia molt detallada, per la qual cosa s'havien de comprar llibres "major, manual, recort i copiador", i tots els que fossin necessaris. Tots els companys podien consultar lliurement els llibres de comptes i les escriptures.¹⁸

La següent companyia es va fer el 1609 i havia de durar quatre anys. En aquesta, a més a més d'Onofre, aleshores ja ciutadà honrat de Barcelona, continuaven el negoci Pau Ferrer, Bartomeu Riera, Bartomeu Roig, Pere Vilamajor i Joan Vilamajor. Com a socis que no figuraven el 1600 apareixien Antoni Riart i Lluís Bonet. Aquests, juntament amb Pere Vilamajor, serien els administradors a Palerm. Magí Poso havia mort uns anys abans.¹⁹ Miquel Riera tampoc no apareixia a la nova companyia. El capital era de 40.000 lliures i Boxadors, amb 12.000 lliures, era el que més n'aportava. Els negocis eren els mateixos que el 1600 i els administradors a Barcelona eren Riera, Riart i Joan Vilamajor i els de Sicília Llobet i Pere Vilamajor. Els pactes del 1609 eren pràcticament idèntics als del 1600. Les modificacions es limitaven a reconèixer als de Palerm el dret a cobrar comissions pels seus tractes, repartides dues terceres parts per a Vilamajor i una tercera part per a Llobet. Aquests es farien càrrec de les pèrdues que pogués haver-hi "per ditas responsions o comissions". Tant a Barcelona com a Palerm els socis havien d'explicitar que els diners amb què operaven eren a nom dels tres de Barcelona o dels dos de Sicília. Però per separat no podien treure ni fer partides a la Taula de Barcelona.

El 1611 els tres socis administradors de Barcelona, Ferrer, Riera i Riart, als quals s'afegia Boxadors, feien un contracte de noli amb Nicolau Catà, capità d'Arenys de Mar i propietari d'un galió de capacitat de 600 salmes. En el vaixell, hi anirien un total de divuit mariners i tripulants. Catà es comprometia a carregar fins a 100 bales de draps i cordellats i 11 bales de cuiros dels quatre socis. A més, carregaria fins a 100 bales de Climent Talavera i Diego Esteve. El terme límit per lliurar la càrrega era el 20 de març i després de vint-i-quatre hores d'haver-lo carregat, el galió partiria cap a Palerm, on lliuraria el carregament a les persones consignades a les pòlisses. El pagament seria de 4 escuts per

18. AHPB. Antoni Batlle, Llibre Tercer de Capítols Matrimonials i Concòrdies 1598-1600. 13-X-1600, p. 267.

19. AHPB. Antoni Batlle, Liber Tertius Testamentorum 1591-1613, p. 22.

bala i a 2 escuts per bala de pells. Els diners serien pagats a Palerm dins un límit de tres dies després de lliurada la mercaderia. Aquest contracte representava que la companyia d'Onofre Boxadors portava a Sicília entre 280 i 400 draps i entre 350 i 500 peces de cordellats. Amb el carregament de Climent Talavera aquestes quantitats podien arribar a ser el doble. El nombre de cuiros enviats a Sicília era de 396.

La companyia del 1609-1614 seria perllongada i el 14 de gener de 1615 s'escripturava la seva continuació fins al 30 de setembre de 1618.²⁰ Un any més tard moria Onofre Boxadors.

INVENTARI DELS BÉNS D'ONOFRE BOXADORS

L'estudi de l'inventari de Boxadors cal fer-lo a partir d'una classificació del seu patrimoni, tot tractant per separat els diferents components: habitatge familiar, explotació agrícola, capital i rendes dels immobles, capital i rendes dels préstecs i capital en or i plata.

a. *L'habitatge familiar a Barcelona.* Entre el dia 8 de novembre de 1619 i el 10 de gener de 1620 i a instància de Bartomeu Riera, soci, cunyat d'Onofre i tutor dels seus fills, es feia l'inventari del patrimoni. En primer lloc, constava la residència familiar al carrer de Bonaire cantonada amb el carrer Joc de la Pilota. La residència d'Onofre al carrer de Bonaire devia d'esser una gran casa si es té en compte les restes de la seva planta, identificades per Albert Garcia Espuche. Els treballs arqueològics realitzats a sota del mercat del Born han localitzat la ubicació de la casa, de les més grans del recinte excavat, i que formava part del sector de la ciutat fet demolir per Felip V per la construcció de la ciutadella.

El parament de la casa, mobiliari i roba, era abundant però més aviat senzill pel que era la fortuna del propietari. En una cambra al costat de l'entrada principal es guardaven algunes armes, com dos arcabussos usats, un morrió de ferro, unes cuirasses i sis rodelles. Era l'únic espai de la casa, a part de la capella, on hi havia quadres, cinc pintats a l'oli i dotze al tremp, sense que es descriguin les escenes, excepte en un d'ells, possiblement el més bonic, "un quadro gran on està pintada la ciutat de Palerm". Probablement era un record d'estada d'Onofre en aquella ciutat.

20. AHPB. Antoni Batlle, *Liber Quintus Capitulum Matrimoniale et Concordiam* 1608-1611. 14-VII-1609, p. 33, 14-IV-1611, p. 34, 14-I-1615, p. 60.

Es fa evident a través de l'inventari que l'amo de la casa era un comerciant atent als negocis. En un moble a la sala principal de la casa hi havia molts llibres, "un llibre major y manual molt vells". Això indica que podien ser llibres del seu pare Ramon Boxadors i que aquest practicava la comptabilitat per partida doble, la qual també s'utilitzava des del 1600 a les companyies en les quals participava Onofre. En el mateix moble guardava també dos llibres d'albarans, un altre llibre on es registraven les compres de censos i censals i el d'una finca que tenia a Sant Cugat del Vallès. Hi guardava també diferents papers, "lletres misives" i algunes monedes. Aquesta sala, amb finestra al carrer de Bonaire, sembla que seria el despatx on treballava Onofre Boxadors.²¹

- b. *L'explotació agrícola a Sant Cugat del Vallès.* La gran finca de Sant Cugat era més una explotació agrícola que no pas una finca d'esbarjo. A través de la descripció de l'inventari no pot ser considerada com una residència senyorial ni com una "torre", més aviat era una gran casa de pagès, on el mobiliari i la roba eren molt senzills. La decoració no permetia cap fantasia ni distracció de la feina quotidiana. Només la sala imposava per les quatre llances i dos arcabussos que hi havia, a més de quatre quadres vells i un quadre de la Pietat també molt vell. Per la defensa de la finca, a part d'aquest petit arsenal, el majordom tenia a la seva habitació una escopeta llarga de vuit pams i hi guardava els flascó dels arcabussos.

La casa tenia al seu voltant 125 quarteres entre conreu, vinya i bosc i 62 jornals de vinya ja vella, cosa que feia d'aquesta propietat, tan propera a la ciutat, una explotació molt rendible. En cinc camps dispersos hi havia repartides un total de 30 quarteres i 7 cortans de terres per sembrar. Tres peces disperses estaven plantades de vinya amb un total de 136 jornals d'home, tres peces de terra eren bosquives, amb 31 quarteres, i, finalment, hi havia una peça erma de 6 quarteres. Sumant les terres aplevades a la casa i les dels camps dispersos, el total de l'explotació era de 155,7 quarteres de sembrar, 198 jornals d'home de vinya, 31 quarteres de bosc i 6 quarteres d'erm. Cal destacar que gairebé les tres quartes parts de la terra per sembrar eren al voltant de la casa. Aquesta ubicació i concentració de les terres de conreu feien l'explotació relativament rendible

21. AHPB. Antoni Batlle, *Liber Tercius Inventarius 1605-1608. 8-XI-1619.* p. 26.

ja que tenia uns costos baixos en les tasques agrícoles en eliminar jornals en desplaçaments d'homes i bestiar. Es tractava d'una bona finca però no gaire ben explotada si hem de jutjar per l'estat de les vinyes. Gairebé les dues terceres parts eren al voltant de la casa, però "part della molt vella". Separada de la casa hi havia una altra vinya de setze jornals d'home "molt vella y derraïda". És a dir, aproximadament una quarta part de la vinya era improductiva. La quantitat de terres destinades a bosc, 31 quarteres, no era excessiva. Més aviat sembla que hauria estat necessari incrementar l'àrea de bosc i fer remuntar unes vinyes ja improductives per la seva vellesa.²²

La importància de la finca des del punt de vista agrícola queda ben definida per la varietat de les seves instal·lacions: dos cellers, tres cups amb vint-i-nou bótes, deu d'elles de "cadi-reta" i dinou de diferents mides amb una capacitat total de 25 cargues de vi, dues premses de cargol amb pica de pedra, dos graners. També hi havia tres estables per a muls, vaques i porcs i un corral per a bestiar de llana amb el seu porxo i cobert. Emmagatzemats als cellers hi havia 110 cargues de vi vermell, 25 cargues de vi claret, 2 cargues de vinagre i 1 carga de vi blanc. A diferents indrets es guardaven 145 quarteres de blat entre xeixa, mescladís i indeterminat, 26 quarteres de civada, 9,6 quarteres de faves i 6 quarteres d'ordi. Pel treball agrícola hi havia quatre bous, dos de sis anys i dos de set anys, a més de dos ases de pèl gris ja vells. A més a més hi havia bestiar de corral: sis porcs, gallines i un gall, i vuit coloms.

Onofre Boxadors tenia una altra finca a Sant Cugat amb la seva gleba de terra d'unes 100 quarteres de sembradura i plantada d'arbres. Més lluny de la casa hi havia 200 quarteres, part de bosc i part de vinya. A més a més, al corral de la casa hi havia molt de bestiar de llana amb 92 ovelles i 9 cabres i un cabró, dues vaques amb dos vedells i tres truges amb vint-i-tres nodrissons.²³

- c. *Les rendes dels immobles: arrendaments i censos de les finques urbanes.* No apareix el valor de la gran casa de Barcelona on vivia la família ni tampoc el de la finca de Sant Cugat.

22. Sobre la duració de la rabassa morta i el cicle vinya-bosc, vegeu E. BADOSA, *Explotació agrícola i contractes de conreu (1670-1840). Les finques del clergat de Barcelona*, Barcelona: Col·legi Notarial de Barcelona 1985, pp. 260-270.

23. AHPB. Antoni Batlle, *Liber Tercius Inventarius 1605-1608*. 8-XI-1619, p. 26.

A la ciutat de Barcelona Boxadors havia comprat tres cases més, la més important estava al carrer Bonaire, al costat del seu domicili, arrendada el 1606 al mercader Antoni Rialt per 65 lliures a l'any. Una altra casa amb botiga al carrer Dufort estava llogada a Pau Ferrer, un dels seus socis, per 65 lliures a l'any. Una casa al carrer Escudillers Blancs donava 30 lliures a l'any i d'una segona casa al mateix carrer no es donava la renda i les dues cases estaven gravades per censals que donaven 320 lliures anuals. Al carrer de l'Hospital rebia de lloguer i censos per un hort i cases 60 lliures a l'any. En total, entre els lloguers i les pensions de censals que afectaven algunes d'aquestes cases, Onofre Boxadors cobrava 475 lliures anuals. Cobrava set censos que gravaven cases, horts i una botiga a Barcelona i que donaven un total de 83 lliures a l'any.

- d. *Capital en or, joies i plata.* Destaca la quantitat d'objectes de plata, la major part són parament de taula: plats, culleres, forquilles, soperes i també canelobres. El total equivalia a quaranta-tres quilos de plata. La partida més important d'aquesta quantitat eren els 54 marcs que pesaven els quaranta-nou plats de plata. Tots ells eren objectes d'ús i també de prestigi però tenien preferentment un valor d'atresorament. Eren la reserva per a una inversió futura i per això es trobaven tots en una mateixa caixa tancada amb pany i clau. Només hi havia un objecte de plata exposat com a ornament a la sala principal i era una tassa de plata de peu alt que pesava 13,5 marcs, uns tres quilos i sis-cents grams, i era a la casa com a penyora de 12 lliures, 5 sous, 3 diners.

Els objectes d'or no eren tan abundants i el seu pes era molt inferior al de la plata. Es tractava de quinze joies que sumaven 1.727 grams d'or. A més a més d'aquestes joies, n'apareixien d'altres on el pes del metall i el pes dels diamants, robins, perles, etc., o bé no es dóna o bé no es distingeix el que correspon a l'or, encara que cal suposar que ho seria a la major part.²⁴

24. AHPB. Antoni Batlle, *Liber Tercius Inventarius 1605-1608*. Inventari d'Onofre Boxadors 8-XI-1619, p. 26. Les joies amb pedreria, de les quals es dóna el pes total, porten a confusió. Són trenta-vuit botons de cristall, or i plata. Una sargantana d'or amb 20 robins i dues perles (13 argenços). Una rosa d'or amb un granat fi i set perles (9 argenços), 6 anells d'or amb turqueses i ametistes (11,18 argenços), tres anells d'or amb safir, robí i diamant, respectivament, i un anell amb ametista (5 argenços), cinc "vies" de diamants fins amb or, cinc fileres de perles (5,3 unces), un collar d'or amb 20 perles i robins falsos (5 unces), un "sincho" d'or amb un safir i un "diamanto" amb la perla penjant (era penyora), divuit fileres de perles (7,2 unces), unes "xorcas" d'or esmal-

En el que pertoca a la moneda, l'inventari només diu que hi havia 17 trentins i 12 lliures, 10 sous de plata.

- e. *Capitals i rendes dels préstecs.* Possiblement els capitals situats en préstecs fossin superiors al valor del capital immobiliari. Els ingressos de la família depenien en part de la bona col·locació d'aquests capitals més que no pas dels ingressos de les finques rústiques o urbanes, tot i el considerable valor d'aquestes. Potser en bona part la renda de Boxadors procedia dels interessos dels préstecs i tenien molta cura a situar bé els diners.

L'inventari reproduïa les principals dades del llibre major. Hi havia dotze crèdits a diferents persones que sumaven 10 lliures, 22 sous. Apareixien set lletres de canvi per Piacenza per un total d'11.652 lliures, 14 sous i en censals havia deixat 37.752 lliures. En conjunt, la renda anual pels dos tipus de crèdits seria de 3.052 lliures a l'any.

En el que pertoca als censals, Boxadors concentrava bona part del capital en pocs prestataris. La més important era Magdalena Terre i de Gualbes, a la qual havia deixat 9.300 lliures en cinc censals. És a dir Terré havia rebut una quarta part del capital que Boxadors havia destinat a censals. Però els prestataris més importants van ser els municipis i la Generalitat, que rebien una tercera part del total dels diners prestats. Deixar diners a aquestes institucions era, segons Boxadors reconeixia en el seu testament, la millor destinació per a un préstec.

<i>Capital</i>	<i>Interessos</i>	<i>Municipis/Generalitat</i>
800	40 ll.	Flix
500	25 ll.	Bellpuig
300	15 ll.	Juneda
3.600	180 ll.	Girona (1614)
522	26 ll. 10 s.	Juneda
3.200	160 ll.	Terrassa (1617)
1.040	52 ll.	Terrassa (1617)
2.800	140 ll.	Diputació i General de Catalunya
12.762	638 ll. 10 s.	

tades i amb ambre (4,14 unces), un altre amb un robi fals, perles i or (2,11 unces), 2 rasts de granats guarnits d'or (5,4 unces), dues rasts d'ambre amb una mica d'or i un "cintillo" de couro amb vuitanta-cinc diamants fins.

EL TESTAMENT

Resulta interessant com a exemple per veure com es va produir l'ascens d'aquesta classe de grans mercaders. L'extens document és la manifestació d'un esperit previsor, cosa que caracteritza els documents referents a Onofre Boxadors, tant el testament com les constitucions de les companyies del 1600 i el 1609 així com també en el seu inventari *post mortem*.

En el testament Boxadors preveu diferents situacions a l'hora de deixar situats els fills i els néts, sense oblidar els altres parents, els amics, els criats i la parentela de Palamós, de la qual no en sap els noms i només dóna el nom de l'avi, el que és indicatiu que el nexa familiar és ja llunyà, "...als néts y nétas de Segimon Boxadors, baster de Palamós..., als néts y nétas de Francesc Boxadors, sastre de Palamós".²⁵

Onofre apareix com una persona molt generosa, tant en les seves almoines com a l'hora de millorar les condicions econòmiques dels que han treballat per ell, ja sigui el majordom de la torre de Sant Cugat o bé el seu notari. També deixa diners per al dot de les filles dels que han treballat per a la seva família.

La fortuna va a parar a l'hereu, el seu fill Ramon, de divuit anys, i la seva filla Maria de tretze anys, per la qual disposa que mentre no es casí ha de viure en el domicili de Bartomeu Riera, el seu soci i oncle matern de Maria, preveu una minyona i un cotxe per al seu servei. Riera rep, pel manteniment de la neboda òrfena i de la seva criada, 200 lliures a l'any. Maria rebrà quan es casí el dot de 10.000 lliures, una quantitat extraordinària, però que ha de rebre part en diners i part en censals. També deixa a la filla totes les cases que té al carrer Dufort, tot cobrant-ne els lloguers i pagant els censos que les graven. Dites cases no podran ser aportades com a dot sinó que són d'ús exclusiu de Maria i en pot testar a favor d'un fill o d'una filla. Amb aquesta disposició Onofre afavoreix la seva filla en proveir-la d'una independència econòmica respecte del seu marit, usufructuari del dot. Les disposicions del testament d'Onofre arriben també fins als futurs néts, els fills i filles de Maria. Així, disposa que l'hereu del patrimoni de la filla serà el fill gran, i si només té filles l'heretat es dividirà a part iguals entre les filles casades. En el cas de nétes monges vol que els sigui pagat el que és habitual i una renda de 100 lliures a l'any durant la seva vida.

25. AHPB. Antoni Batlle, *Quartus Liber Testamentorum 1601-1620*. Testament d'Onofre Boxadors. 10-X-1619, pp. 118-131.

Onofre Boxadors reconeix en el seu testament tenir una filla il·lègitima, Maria Magdalena Graells, muller de Francesc Graells, doctor en dret i ciutadà de Vic. Magdalena ha estat dotada en cada un dels seus dos matrimonis, el pare li ha lliurat un total de 3.000 lliures, i per tant aquest ja no li deixa res més sinó que fa llegat a les filles de Magdalena de 1.000 lliures de dot a cada una i als fills barons de 300 lliures en complir els vint-i-cinc anys.

L'hereu Ramon Boxadors podia disposar lliurement de 4.000 lliures i dels mobles de la casa si es casava a gust dels tutors. Si l'hereu moria sense fills, o amb algun d'ells que no tingués l'edat per testar, l'herència passaria a Maria i a la seva descendència. En cas que Ramon morís amb fills elegiria l'hereu o hereus i si no fes testament l'herència seria pel fill gran i el succeïrien els altres fills barons per ordre de primogenitura. Onofre, en preveure que el nét primogènit pogués no ser l'hereu, li feia un llegat de 6.000 lliures amb una renda de 300 lliures a l'any. Si Ramon només tingués filles l'herència seria per a elles amb els mateixos pactes que en cas dels fills i si alguna filla de Ramon es fes monja rebria mentre visqués 100 lliures de renda a l'any.

En el que pertoca als nés i nétes, fills de Ramon, els quals no fossin hereus els deixava 300 lliures de renda a cadascun a partir dels vint-i-cinc anys els homes i com a dot a les dones, i mentre havien d'ésser alimentats a expenses de l'hereu el qual també pagaria els estudis. Si algun nét volgués ser religiós rebria 50 lliures de renda a l'any. A un dels nés, al fill segon de Ramon, a més de les 300 lliures li deixava la casa del carrer Bonaire de Barcelona, al costat de la casa on vivia el testador.

Si es fa una valoració els diferents apartats que integraven el patrimoni d'Onofre es pot dir que era important no tant pels seus immobles —les dues heretats de Sant Cugat i les cases dels carrers Dufort i Bonaire— com pel capital situat en lletres de canvi i censals els quals formaven part de l'herència dels dos fills, tot disposant que el capital i les rendes de dites lletres fossin repartides entre ells. També establí que els diners comptants que tenia a casa seva així com els que anirien entrant de les seves rendes es donessin a canvi per Plasència mentre Maria no es casés. I per a més endavant els diners es dipositarien a la taula de canvi i no en sortirien si no fos per col·locar-los a censal o per comprar propietats. El testador disposava que, en cas de cobrar lluíme, els diners s'haurien de posar a la taula de canvi de Barcelona i aquests no es podrien treure si no era per invertir-los en un altre censal. Especialment apreciats per la seva seguretat eren els censals sobre municipis, o universitats. En cas de pèrdua d'algun censal

tant els hereus com els beneficiaris hi contribuirien a sou i lliura dels seus llegats excepte en el cas de la filla Maria, que li serien pagats íntegrament.

Una part interessant del testament és el de les previsions d'Onofre Boxadors sobre quines eren les millors opcions per situar el capital. I més que no pas en censals aconsellava com a millors inversions les terres, jurisdiccions i drets. Recomanava que si sortien al mercat delmes, censos, jurisdiccions i altres rendes, així com terres campes, des de Sant Andreu del Palomar fins a l'Hospitalet i entre Sarrià i el mar, i que no fossin vinyes per arrendar ni terra muntanyosa sinó terres de conreu, que fossin comprades. És a dir, per a un comerciant ric com Boxadors el millor capital era l'invertit en terres de conreu al voltant de Barcelona, un mercat urbà que garantia alts preus pels productes i unes rendes segures.

LA SEGONA GENERACIÓ: RAMON DE BOIXADORS, ANNA DOMS BIURE I EL PATROCINI D'ISABEL LLULL I DE CORBERA, BARONESSA DE BALSARENY

L'hereu d'Onofre Boxadors, Ramon, apareix a la documentació com "de Boixadors", així mateix com la seva germana Maria i el seu germanastre Onofre.

Ramon de Boixadors no deixa indicis en el seu testament de si va assolir incrementar el seu patrimoni a través de les compres aconsellades pel seu pare. No consta que desenvolupés cap activitat comercial ni inversora i sembla desprovist de temperament pels negocis. Orfe de pare als divuit anys, ciutadà honrat als vint-i-un anys, Garcia Espuche ens el presenta el 1625, a les festes celebrades pel naixement d'una infanta, com un jove adelerat fins al ridícul per ostentar la seva riquesa.

Pocs mesos més tard Ramon es casava amb Anna Doms Biure, filla d'un comerciant convertit en ciutadà honrat el 1599. El matrimoni amb Anna Doms va proporcionar a Ramon de Boixadors algunes rendes i un petit senyoriu el qual va passar a la filla gran del matrimoni. El seu sogre, Miquel Doms, també era ric, amant del luxe i formava part del patriciat urbà. El 1622 havia anat a Madrid formant part de l'ambaixada enviada per la ciutat de Barcelona pel nomenament del virrei. Aquest, el dia assenyalat, va anar-hi acompanyat per una luxosa comitiva de dos-cents cotxes. Miquel Doms tenia totes o bé una bona part de les seves despeses pagades per la ciutat, s'hi trobava molt bé a la cort i dilatava el retorn a Barcelona. Per això el 1623 el Consell de Cent li enviava una carta ordenant-li el retorn i que tenia quatre

hores per sortir de Madrid sota multa de 4.000 ducats amb càrrec als seus béns.²⁶

Miquel Doms va fer testament abans del seu viatge a Madrid el 1622. Deixava com a hereu al seu fill Miquel Doms Biure, que va morir aviat. El 1627 aquest, germà d'Anna, va fer inventari dels béns, on es descriu el contingut d'unes cases amb quatre botigues situades a la placeta dels Sombrerers. El document fa una relació dels diferents mobles de les cambres, les quals semblen més aviat un dipòsit per a guardar objectes sense valor, amb mobles usats, molts matalassos, roba de lli i cànem alguna de vella, alguns vestits de qualitat de setí, vellut i seda, guarnits amb passamaneria d'or i plata però que ja eren vells. Hi havia molts mobles i roba però tot era usat o molt vell. A l'entrada hi havia un cotxe guarnit amb vaqueta negra usat i dues mules velles, una carrossa usada i dues selles de cavall en el mateix estat. A més, hi havia alguns objectes de plata: un gerro, una bacina, dos candelers, un joc de salers i pebrera, una pica d'aigua beneïta, deu culleres, dues forquilles i un "sacamoles", tot usat.

Segons aquest inventari es cobraven un total de 55 lliures per quatre censos de "senyoria directa" per cases situades en diferents indrets de Barcelona. A més, hi havia una propietat a Santa Coloma: "Ítem tota aquella torra sita en la parròquia de Santa Coloma de Gramanet ab...mojadas de terra..." Però no es donen més dades. És un inventari que sembla incomplet i on es descriu més un amuntegament de trastos i roba vella en una casa no habitada que no pas el parament d'una llar rica. I sobre els immobles, a part de les cases a la placeta dels Sombrerers, la referència que fa a la torre de Santa Coloma és defectuosa. Per tot això cal concloure que el document no valora en tot el seu abast la fortuna dels Doms però sí que dona pistes per a copsar el seu nivell de vida, com la qualitat dels vells vestits.²⁷

En el seu testament fet el 1622 Miquel Doms deixava com a marmessors els comtes de Montagut, Ramon Folc de Cardona i Jerònima Cardona i Llull, i la germana d'aquesta, Isabel de Corbera i

26. A. GARCIA ESPUCHE: *La ciutat del Born...*, op. cit., p. 329. AHCB. Consell de Cent. Cartes comunes originals, sèrie X, n. 66. Borradors de cartes, lligall 13. Una carta del 1623 ordena a Miquel Doms, ambaixador a Madrid, que té quatre hores per sortir d'aquesta ciutat sota multa de 4.000 ducats amb càrrec als seus béns, i el seu ajudant, Felip Vinyes, amb 2.000 ducats. J. H. ELLIOTT, *La revolta catalana de 1598-1640. Un estudi sobre la decadència d'Espanya*. València: Publicacions Universitat de València, 2006, p. 180. M. PÉREZ LATRE, *Entre el rei i la terra: el poder polític a Catalunya al segle xvi*. Vic, 2004, pp. 283-284.

27. AHPB. Lluís Collell menor, *Llibre d'inventaris 1622-1639*. Inventari dels béns de Miquel Doms. 6-V-1627, p. 90. Sobre el grau de fidelitat dels inventaris vegeu D. DESSERT: *Argent, pouvoir et société au Grand Siècle*. París, 1985, pp. 114 i 115.

Oliver, viuda del senyor de Balsareny. El dot de la seva filla Anna era 2.000 lliures amb una renda de 100 lliures a l'any.²⁸

Anna Doms, el 1624 vivia a la casa de la noble Isabel de Corbera, vídua de Miquel Oliver, senyor de Balsareny. El 1624 Isabel deixava en el seu testament a Anna Doms, “que vuy està en ma companyia”, un llegat de 2.000 lliures, capital de quatre censals. Isabel de Corbera era per la seva generositat una bona representant de la noblesa.²⁹ El pagament del llegat anava a càrrec de la seva germana i hereva, Jerònima de Cardona i Lull, casada amb Josep Folc de Cardona, comtes de Montagut. Amb el llegat d'Isabel de Corbera el dot d'Anna, la futura muller de Ramon de Boixadors, pujava a les 4.000 lliures.³⁰

El 1625 Anna es casava amb Ramon de Boixadors, seguint la voluntat del pare i dels tutors, els comtes de Montagut. El dot patern era de 2.000 lliures, de les quals 1.500 lliures eren posades a censal amb una pensió de 75 lliures a l'any amb especial obligació de delmes i altres rendes del dit Miquel Doms sobre la senyoria de Sant Jordi, a la vegueria de Girona, consignant la paga sobre els arrendadors. Les 500 lliures restants les pagaria Doms, “encontinent haurà cobradas las pensions del censal sobre la casa de Don Carlos Alemany de Bel Puig y si dins 3 anys no seran cobradas ditas pensions de las horas en avant tinga obligació dit senyor Miquel Doms de donar y pagar 25 lliuras quiscun any fins a tant las ditas 500 lliures seran pagadas, creantse de aquellas altrás censal de pensió 25 lliuras amb especial obligació de las mateixas rendas de Sant Jordi”.

En total el dot era de 4.000 lliures de capital entre el llegat d'Isabel de Corbera i el dot del pare. El nuvi feia d'escreix o donació de noces

28. AHPB. Lluís Collell menor, *Liber primus testamentorum. 1621-1640*, p. 45, (17-IX-1622). Testament de Miquel Doms. El dot de l'altra filla de Miquel, Marianna, escolana de Jonqueres era de 2.000 lliures amb una renda 100 lliures. Miquel Doms disposava que si les filles morien sense fills només podien testar sobre 500 lliures. També preveia la possibilitat que Anna fos monja de Jonqueres. En aquest cas l'hereu pagaria les despeses de l'ingrés al convent. Deixava a Jerònima, potser una filla il·legítima que vivia a casa de la vídua d'un pagès de Sarria, 30 lliures de renda a l'any mentre visqués, pagades per l'hereu amb pacte de que habités en un monestir que ella el·legiria. Els altres béns passaven al fill Miquel Doms i Biure. Un pacte de fideicomis prohibia als hereus de vendre res del cos de l'herència.

29. Angela Barberà, minyona de la comtessa de Montagut, era enterrada a la sepultura dels comtes a Santa Maria del Mar. Àngela deixava en el seu testament 50 lliures a l'Hospital de la Santa Creu, una quantitat important per a una dona pobra. Aquests diners procedien d'un llegat que li havia fet la comtessa. AHPB. Joan Serra major, *Liber testamentorum primus 1639-1653*, 9-VI-1641.

30. AHPB. Antoni Estalella, *Secundus liber testamentorum 1613-1625*. Testament d'Isabel de Corbera. 19-VI-1624, p. 16.

2.000 lliures. El dot d'Anna era important per l'aportació d'Isabel de Corbera i es traduïa en el cobrament anual de rendes però en diner comptant només es pagaven 500 lliures i encara aquesta quantitat, relativament petita, es podia arribar a liquidar al cap de deu anys. En el millor dels casos el marit d'Anna podia arribar a cobrar una renda de 200 lliures a l'any.³¹

El 1631, uns sis anys després del seu casament, Anna Doms feia testament. Deixava com a marmessors els seus protectors els comtes de Montagut, el seu marit Ramon Boixadors, la seva germana Anna, monja de Jonqueres, el seu germà Miquel Doms i Biure i els seus cunyats Felip Vilana i la seva dona Maria Vilana Boixadors. Deixava com a hereva a la filla gran Teresa i feia llegat de 2.000 lliures al seu marit. No deixava cap llegat a la gent del seu servei ni a cap hospital, contra el que era un costum molt estès fins i tot entre gent amb pocs diners.³²

LA TERCERA GENERACIÓ: ELS GERMANS BOIXADORS DOMS I ELS COMTES DE MONTAGUT. LA VINCULACIÓ AMB ELS SOLER DE PEGUERA

Quan el 1635 Ramon de Boixadors va fer testament estava casat per segona vegada amb Anna Soler de Peguera. Anna era germana de Francesc Soler, canonge de la Seu d'Urgell. Francesc era cosí, per part materna, i successor de Pau Claris com a cap de la Generalitat el 1641.

Ramon i Anna Soler van excloure de la seva llar els fills d'Anna Doms, la primera muller. Mentre el fill gran Onofre es criava a casa del notari Amigó, les dues filles, Teresa i Eulàlia, vivien a casa dels comtes de Montagut, Josep Folc de Cardona i Jerònima de Cardona i Llull. La relació afectiva de Jerònima amb les germanes Boixadors procedia de l'amistat que Jerònima, i també la seva germana Isabel, tenien amb Miquel Doms i Biure i amb Anna Doms, la mare de Teresa i Eulàlia Boixadors. Aquesta relació va derivar en un gran benefici econòmic per a les seves protegides. Al dot de cada una de les dues germanes Boixadors apareixia un censal de 2.000 lliures. Es tractava del capital de dos censals deixats abans del 1619 pel seu avi Onofre a Jerònima Llull de Cardona sobre unes cases a la plaça del Born, el Pla d'en Llull, tocant al carrer de la Cadena. En total, i segons els capítols matrimonials de Teresa i d'Eulàlia de Boixadors, l'avi Onofre havia deixat 4.000 lliures a la comtessa de Montagut, el que repre-

31. AHPB. Antoni Estalella, Llibre tercer de capítols 1623-1628, p. 141, (19-I-1625). Capítols de Ramon de Boixadors i d'Anna Doms i Biure.

32. AHPB. Antoni Joan Fita, Liber quartus testamentorum 1612-1633, p. 153 (8-XII-1631). Testament d'Anna Doms Biure.

sentava el pagament per dita senyora de 200 lliures a l'any. Aquesta relació econòmica no semblava molestar ni a la comtessa ni a Ramon de Boixadors, el qual després del seu segon casament enviava les seves filles a viure a casa de la noble.³³

Del segon matrimoni de Ramon amb Anna Soler va néixer un fill, Joan, a qui el pare nomenà hereu per davant d'Onofre, el fill de la primera dona, Anna Doms. Segons el testament del seu pare, Ramon podia nomenar hereu qualsevol fill varó encara que no fos el primogènit. Onofre Boixadors, tan primmirat amb el futur dels seus néts, no podia preveure una situació discriminatòria. Especialment si es té en compte que tal com preveia el seu pare, el futur del jove Onofre no era gaire engrescador.

(Onofre) que avui es cria a casa de Jeronim Amigó, notari, fins a tant aquell sie en edat de poderse amb sa indústria procurar dits aliments, y dit mon hereu li ajude i favorezca en tot lo que puga fins a tant que Onofre mon fill tinga alguna renda eclesiàstica o secular de què poder passar sa vida honradament.³⁴

El pare es desentenia de la situació del seu primogènit, però el jove Onofre degué estar protegit per les disposicions del seu avi, i hauria de rebre 300 lliures de renda a l'any. Onofre va optar per fer-se frare i als vint-i-sis anys, el 1655, era a Castellet com a "majordom major" de la finca del seu cunyat Pau Amat menor i de la seva germana Eulàlia. Durant els anys de 1654 i 1655 Pau Amat es va dedicar a rendibilitzar Castellet portant-ne directament la gestió a través de fra Onofre de Boixadors i del batlle del terme, els quals controlaven l'explotació i pagaven els salaris als treballadors.³⁵

Anna Soler apareix com un personatge intrigant i la plasmació de tots els tòpics negatius de l'arquetip de la madrastra. Expulsa de la casa paterna els fills de la primera muller del seu marit, situa el seu fill com a hereu per sobre els drets del fill d'aquesta i casa el seu nebot Don Pedro, de migrat patrimoni, amb Teresa, la filla gran del seu marit i de la primera dona, Anna Doms. El 1643 Teresa es casava amb Pere Soler de Peguera, que apareix sempre a la documentació com Don Pedro. Aquest tractament representava a Catalunya la pos-

33. AHPB. Antoni Joan Fita, Liber quintus testamentum 1620-1636 (4-IV-1635). Testament de Ramon de Boixadors, sogre de Pau Amat Menor. El 7 de juliol del 1660 Caterina Salva i Vallgornera, hereua de la comtessa, va lluir els censals. BC: SGA, arx. 525, VII-1660.

34. AHPB. Antoni Joan Fita, Liber quintus Testamentum 1620-1636 (4-IV-1635). Testament de Ramon de Boixadors, sogre de Pau Amat menor.

35. BC. Sèrie General d'Arxiu. Arx. 525 (VIII-1655).

sessió del privilegi de noblesa que el seu pare Lluís Soler Casademunt tenia des del 1606.³⁶ L'avi de la núvia, Onofre Boxadors, havia disposat per a Teresa una renda de 300 lliures anuals sobre diferents censals. D'aquesta renda 100 lliures eren pagades per la comtessa de Montagut. A més de l'herència de l'avi, la seva mare havia deixat a Teresa en el testament 1.490 lliures en diners, joies i roba. El capital total del dot era de 4.886 lliures. Teresa també aportava el castell, lloc i terme de Sant Jordi a la vegueria de Girona, amb jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi, delmes i rendes, i la devesa de Torroella de Montgrí amb "terres, honors y possessions". A Barcelona tenia unes cases al carrer de Montcada. A part de les 300 lliures de pensió anual del seu avi patern, les propietats immobles procedien de la seva mare. El marit feia 2.000 lliures d'escreix o donació de noces.³⁷

La família del marit de Teresa, els Soler de Peguera, tenien problemes econòmics, com es veu pel testament del seu sogre, Lluís Soler Casademunt. Aquest s'havia casat amb Àngela de Peguera, que havia aportat un dot de 5.000 lliures. En el testament de Lluís Soler deixava a la filla Margarida 1.000 lliures i a la filla Teresa unes 1.000 lliures més. En cas que volguessin ser monges disposava que es fessin violaris durant les seves vides amb el que sobrés després de pagar el dot al convent. Donava al fill segon Don Carlos 500 lliures i disposava que mentre no es pogués mantenir fos alimentat i li fossin pagats els estudis per l'hereu dels béns del pare. Llegava a la seva dona Àngela 1.500 lliures a la seva voluntat: "... y que estiga contenta..., atès que ningú sab millor las forças de ma heretat y considerant lo número de fills que tenim". Li deixava tots els béns en usdefruit mentre no es casés, i havia d'alimentar els fills. L'hereu era Don Pedro, futur marit de Teresa de Boixadors.³⁸

Malgrat el seu bon casament amb Teresa de Boixadors, no sembla que Pere Soler de Peguera millorés la situació econòmica del seu pare. El 1655 Pere rebia dinou pensions de censos sobre cases i terres, que representaven una renda anual de 301 lliures, però la quantitat realment cobrada seria inferior. Si se sumen les 300 lliures de renda del dot de Teresa de Boixadors, Pere Soler tindria una renda d'entre 600 i 700 lliures anuals, és a dir uns ingressos lleugerament inferiors als d'un membre de la petita noblesa. El 1653 havia demanat a Amat 20 lliures

36. J. H. ELLIOTT: *Una aristocràcia provincial...*, op. cit., p. 103.

37. AHPB. Lluís Collell menor, Segon llibre de capítols matrimonials 1640-1656. Capítols entre Teresa de Boixadors, cunyada d'Amat, i Pere Soler i de Peguera, p. 104.

38. AHPB. Lluís Collell menor, Liber primus testamentorum 1621-1640. Testament de Lluís Soler; pare de Pere Soler de Peguera. 25-XII-1640.

per comprar una haca. Pere era tutor i curador del seu nebot Joan de Boixadors i Soler i el 1658 tots dos havien demanat solidàriament 305 lliures al cunyat Pau Amat amb una lletra de canvi per Tortosa. El novembre del 1664 es devien els interessos de vint-i-dues fires, que eren 472 lliures, 15 sous. El deute fou pagat el 1666.

El 1659 moria Pere Soler de Peguera. La seva mare Àngela Soler de Peguera va demanar a Amat un total de 424 lliures per pagar el dol, l'enterrament, la cera i els funerals del seu fill Pere. Aquesta quantitat podia equivaler a la meitat de la renda anual. El fill de Pere, Lluís Soler Peguera de Boixadors, va ser síndic del braç militar el 1684.³⁹

Uns anys després que ho fes Teresa, el 1649, es casava la seva germana Eulàlia, filla segona de Ramon de Boixadors i d'Anna Doms. Segons els capítols matrimonials amb Pau Amat menor, la núvia tenia una renda de 300 lliures a l'any que Onofre Boixadors, el seu avi, li havia llegat en el seu testament en assignar-li les rendes de tres censals. Eulàlia cobraria les pensions a partir de la data del casament i les deixaria al marit com a dot. Un d'aquests censals, i com en el cas de Teresa, era 2.000 lliures i havia estat venut per la comtessa de Montagut. El nuvi, Pau Amat menor, feia d'escreix o donació per noces 2.000 lliures. Pau Amat disposava en els capítols que si hi havia hereu, la filla gran del matrimoni rebria un dot de 6.000 lliures. Potser Amat no calculava en aquells moments que seria afavorit, a més d'un hereu baró, amb una descendència de set filles.⁴⁰

L'HEREU, JOAN DE BOIXADORS I SOLER

El germanastre de Teresa i d'Eulàlia, Joan de Boixadors Soler, era l'hereu del seu pare Ramon. Tot i rebre el patrimoni acumulat per l'avi Onofre, la seva situació econòmica no havia millorat respecte a la del seu avi, però havia assolit viure de les rendes del patrimoni que aquest havia creat i això li va permetre un bon casament i un alt nivell de vida. El 1658 Joan, d'uns vint-i-cinc anys, es comprometia amb Isabel

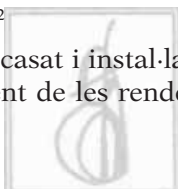
39. BC. SGA, arx. 527 p. 73 (compra de l'haca). AHPB. Francesc Reverter, Llevador de censos de Don Pedro Soler de Peguera, 1655. E. BADOSA, "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, p. 307. BC. SGA, arx. 525, XI-1658; arx. 528, pp. 147 i 244 (lletra de canvi per Tortosa), arx. 528, p. 159; arx. 525, II-1659 (deute d'Àngela Soler pel funeral de Pere). E. MARTÍ FRAGA, *La conferència dels comuns...*, *op. cit.*, vol. II, n. 213.

40. El 1649 Amat cobrava part de la pensió del censal de la comtessa de Montagut en el lloguer d'una casa, però el 1653 els Montagut devien 383 lliures. BC. SGA, arx. 582, XI-1652. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre quint de capítols matrimonials 1649-1655. Capítols matrimonials de Pau Amat Menor i Eulàlia de Boixadors Doms i Biure. 30-I-1649.

de Nin, de Tarragona.⁴¹ El cost del nuviatge, els regals i les “gales” a la promesa van ser amb diners deixats pel seu cunyat Pau Amat menor. La relació de les despeses que va fer Joan en roba i vestits per la seva núvia reflecteix quin podia ser el cost d'un prometatge entre la gent rica a la Catalunya del sis-cents. Segons els comptes d'Amat, el viatge i l'estada de Joan de Boixadors a Tarragona costà 88 lliures. Entre els primers regals hi havia un ganxo d'or, una cadeneta d'or, una altra de diamants i una capseta de plata, resultant un total de 103 lliures, 16 sous. El ganxo d'or era per “lo anano”. És a dir, entre altres luxes la parella devia disposar d'un nan per a la seva distracció.

El setembre del 1658 Amat va pagar uns guants per a la promesa, onze pams de domàs per fer un gipó i tres parells de mitges de seda que van costar tot plegat 26 lliures. Un guardainfant i una valona van valer 15 lliures, 12 sous. També es va pagar al sastre 65 lliures i al passamaner 37 lliures. Més endavant un vestit de “riso” amb mànigues de setí i folre de tafetà i dos parells de lligues costaren 56 lliures, 10 sous i per roba presa d'una botiga des del maig fins al setembre del 1658 es pagaren 130 lliures. Entre setembre i desembre del mateix any per “gales” de la promesa, pel mateix nuvi i pel patge es van gastar 520 lliures. Per dos mocadors i un capell de tafetà es donaren 7 lliures, 4 sous per puntes de plata per a mànigues, un “manguito” de pell de marta, 6 canes de “ribans” fines i 5 canes de tafetà carmesí, tot per a la núvia, valgueren 42 lliures, 5 sous. Més endavant Amat va deixar 3 lliures per despenyorar les pistoles i 7 lliures, 16 sous per pagar els drets del portal de Sant Antoni per les teles enviades a Tarragona. També apareixen 15 lliures, 12 sous per despeses d'hostals per anar a aquesta ciutat i 36 lliures, 8 sous, per altres tràmits. És a dir les despeses del nuviatge i, bàsicament, els regals per a la promesa, costaren 1.153 lliures les quals va deixar Amat major entre l'agost i el desembre del 1658, però es tractava d'un deute per poc temps i pel novembre del 1658, Joan va tornar 1.000 lliures a compte del que devia. Possiblement aquestes 1.153 lliures només fossin una part de les despeses. Cal recordar que feia anys, el 1640, Pau Amat demanava al seu pare per despeses del casament 1.500 lliures per botons d'or, “soguilles” i passamaneria.⁴²

Joan de Boixadors, ja casat i instal·lat a Tarragona, va encarregar l'administració i el cobrament de les rendes de les seves finques al seu

41. S. J. ROVIRA I GÓMEZ: *Rics i poderosos, però no tant: la noblesa de Tarragona i comarca al segle XVIII*. Cercle d'Estudis Històrics, Tarragona: 2000, p. 144.

42. BC. SGA, arx. 525, V, VII, VIII i XII-1658; arx. 528, p. 134.

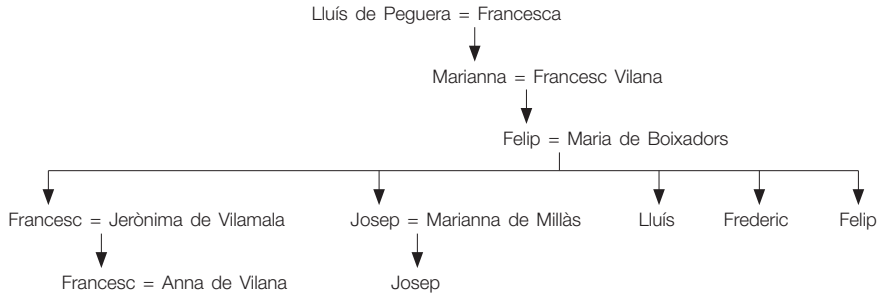
cunyat Pau Amat. Procedent de l'avi Onofre, Joan de Boixadors tenia la Torre Blanca de Sant Cugat. Algunes vegades Amat comprava el blat d'aquesta finca, com el 1661, quan li va pagar 37 lliures, 11 sous, 8 diners. Joan també tenia les cases del carrer Bonaire de Barcelona que donaven de lloguer 110 lliures a l'any i estaven gravades amb 4 lliures, 10 sous de censos, i dues peces de terra a Barcelona.⁴³ Joan de Boixadors arrossegà algun deute amb Pau Amat, com el capital i els interessos de la ja esmentada lletra de canvi per Tortosa que el novembre del 1658 havia demanat *insolidum* amb el seu cunyat i tutor Pere Soler. Aquest va morir el 1659 i el deute del capital i dels interessos va ser pagat el 1666.

Després de la mort de Pau Amat menor la seva viuda Eulàlia de Boixadors va continuar les relacions amb el seu germanastre. Si més no Joan li escrivia per encarregar-li algunes compres. Les tres cartes que es conserven, dels anys 1671, 1672 i 1674, diuen molt del personatge. Joan de Boixadors era un home amb una deficient instrucció, d'un temperament superficial i una mica infantil. Una de les seves ocupacions sembla que era la de comprar objectes i vestits que no es trobessin a Tarragona: "Supuesto que las galeras de Nàpols no es troba cosa a propòsit per a dona Isabel, ho deixarem per a quan arribin a eixa ciutat las de Sicília, que diuen que han de arribar prest si és que arriban, en ellas hi ha cosa a propòsit estimaré no perdau la ocaació, que desitjo tinga un guardapie, justillo y mànegas de bon gust. Sent del vostre ho serà de dona Isabel." Joan no copsava la manca de tacte en fer el seu encàrrec ja que Eulàlia de Boixadors passava per dificultats econòmiques i que per les seves cartes es veu que no li eren desconegudes: "Estimaré tenir lo avís de que los capellans de Santa Maria ayan pres determinació de dexarvos lo diner pera que iscau de ex cuydado, que ho desitjo sumament y jo crec no hi tindrau dificultat. Vullau Déu." A l'última carta, del 1674, Joan demanava a Eulàlia unes tatxes per a les cadires i tela per a mànigues. Havia encarregat a Jaume d'Era, el gendre d'Eulàlia, que li comprés un capell negre d'ala xambergà amb flors negres, "que per aquí no sen troban... tot estimaré ho fassau encomanar a la estafeta ab alguna cosa de port". A la carta se'l veu preocupat per la salut de la seva dona però també perquè li arribi el capell en bon estat i "ben aconduït". Evidentment, Joan de Boixadors no havia heretat el temperament ni l'afecció al treball del seu avi Onofre Boixadors.⁴⁴

43. BC. SGA, arx. 525, VIII-1655, III-1661, VI-1661, VII-1661. El setembre del 1659 Amat va fer reparar la teulada de la torre. Arx. 525, IX-1659.

44. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/6.

ELS VILANA PEGUERA

El personatge més significatiu d'aquesta antiga família de Barcelona va ser Felip Vilana, gran amic de Pau Claris, qui, juntament amb Francesc Claris i Jeroni de Gàver, va presidir el dol en els solemnes funerals del cap de la Generalitat l'1 de març de 1641. Hi ha referències anteriors de Felip com a partíciip d'una junta de braços el 1625 i com a pagador del Batalló en algun moment de la guerra dels Segadors. També va participar en reunions de la Trentasisen a per l'estament militar. Una d'elles, el 1645, es va convocar per adreçar una queixa pels abusos dels soldats francesos. Després de la guerra, el 1654, Felip Vilana i Josep Mora van ser delegats per la Generalitat per demanar al virrei Joan Josep d'Àustria l'alçament del segrest dels drets del General.

Felip Vilana era d'una família culta. Era nét per part de la seva mare, Marianna de Peguera, del notable jurista Lluís de Peguera, membre del Reial Consell i autor del llibre *Pràctica, forma y estil de celebrar Corts Generals en Catalunya*, publicat el 1632, uns vint anys després de la seva mort. Marianna era cosina de Pau Claris. Els Peguera no eren una família rica però sí molt instruïda, si es té en compte l'extensa biblioteca del jurista, amb un total de 364 títols i 567 volums. Una de les obres era la traducció de l'italià d'*El Cortesà* de Baltasar de Castiglione feta pel seu avantpassat Joan Boscà el 1534. Lluís de Peguera era afeccionat als tapissos de Flandes i a la música. Tenia a casa seva un clavicèmbal i una arpa. En aquesta llar va créixer Marianna de Peguera, d'on va sortir per casar-se amb Francesc de Vilana, amb un dot de 3.000 lliures.⁴⁵ Una part dels membres de la família Peguera es dedicaven al dret, com ara Lluís i també el seu fill gran Joan.

45. A. SIMON: *Pau Claris...*, *op. cit.*, pp. 100-104. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Diataris de l'Antic...*, vol. V, p. 84. vol. VI: *1644-1656*, pp. 39, 45 i 554. V. FERRO: *El dret públic català...*, *op. cit.*, p. 209 i ss. AHPB. Antoni Joan Fita, *Liber primus inventariorum et encantum 1608-1614*. Inventari de Lluís de Peguera. 17-VII-1610.

No sabem la data del casament de Marianna amb Francesc però el 1621 ja era viuda i amb un fill, Felip. En el seu testament Francesc Vilana havia deixat algun immoble sense especificar-ne la ubicació. Feia quatre deixes amb un total de 25 lliures i també disposava el pagament dels seus deutes. Reconeixia haver rebut 3.000 lliures del dot de la seva dona. Tenia una finca a Santa Perpètua de Mogoda, segons un contracte de parceria que el 1634 signaven Marianna i el seu fill Felip.⁴⁶

La compromesa posició de Felip Vilana durant la guerra, la seva amistat amb Pau Claris i l'acusació contra el seu fill Francesc del crim de lesa majestat per rebel·lió contra Felip IV no el van perjudicar després de la guerra i no van ser obstacle per entrevistar-se oficialment amb el virrei Joan Josep d'Àustria. El 1660 Francesc Vilana i Boixadors ja havia estat perdonat per Felip IV i el 1661 era proposat per cobrir una vacant com a oïdor de comptes del General.⁴⁷

L'EXEMPLE DEL RIC DOT DE MARIA DE BOIXADORS

Maria Boixadors va firmar capítols matrimonials amb Felip Vilana als setze anys. El casament devia haver estat planejat per l'oncle i tutor Bartomeu Riera amb el consentiment del germà Ramon, aleshores de vint-i-un anys i emancipat feia poc temps.

El capital de 10.000 lliures que el seu pare li havia deixat en dot feia de Maria Boixadors un bon partit. En els capítols matrimonials s'hi afegien a les 10.000 lliures 3.000 lliures més que li donava el seu germà. John H. Elliott qualifica aquest dot d'extraordinari, i ben cert que ho era. Es pot prendre com a exemple el jutge i ciutadà honorat Miquel Joan de Magarola, qui el 1635 feia una donació entre vius al seu fill valorada en 30.000 lliures amb una renda anual de 1.370 lliures. La futura muller de Miquel de Magarola portava un dot de 4.000 lliures. És a dir un ciutadà honorat amb un patrimoni de 30.000 lliures es casava amb una noia que portava un dot de 4.000 lliures. Segons

46. AHPB. Antoni Joan Fita, *Secundus liber testamentorum 1609-1623*. Testament de Francesc Vilana. 9-XII-1621, p. 110. Antoni Joan Fita, *Llibre de Capítols Matrimonials i Concòrdies 1632-1634, 18-I-1634*. Contracte de parceria de Felip Vilana i la seva mare Marianna Vilana amb Joan Tay, pagès de l'heretat de Santa Perpètua de Mogoda per tres anys, a una quarta part del blat i mestall i a una quinta part dels altres grans pels Vilana. A més, Tay donaria un porc de pes 50 lliures carnisseres, 4 gallines, dues dotzenes d'ous i mitja quartera de pinyons a l'any. No parla de les parts del vi, potser la vinya era encara improductiva, ja que es diu que el pagès havia de fer 300 "claveres" i plantar-hi mallols i conrear-les.

47. GENERALITAT DE CATALUNYA: *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Vol. VII: *Anys 1656-1674*. Barcelona: 2002, p. 979.

això, a quin ric i noble marit no podia aspirar la joveníssima Maria Boxadors amb un dot de 13.000 lliures?⁴⁸

El primer que resulta estrany en aquests capítols és el muntant de l'escreix o donació de noces que feia Felip Vilana i que era de només 3.000 lliures. Aquesta quantitat no es corresponia amb un dot de 13.000 lliures, el que porta a dubtar que aquest import fos el que realment rebria l'afortunat marit. En primer lloc, cal considerar que les 13.000 lliures estaven situades en censals, per tant el que cobraria Felip Vilana seria una renda anual de 750 lliures que era una quantitat molt respectable. A aquesta renda calia afegir-hi la meitat dels interessos dels diners deixats en lletres de canvi els quals es repartien amb el germà Ramon. Però encara que en els capítols es deia que a partir del dia de la seva signatura totes les rendes serien del futur marit, la realitat era diferent. A la mateixa acta notarial el tutor de Maria i el seu germà firmaven debitori del capital de les 13.000 lliures i dels "avansos y guanyables". I manifestaven que ho pagarien "per los térmens y pagues, modo, manera y forma llargament explicat de sobre en lo capítol de la donació". Però en el document no apareix cap data d'un primer o bé de successius pagaments. Un dels béns en efectiu de Maria era la casa al carrer Dufort, però quedava exclosa del dot ja que el seu avi li havia deixat per al seu ús personal.

El debitori del capital i de les rendes del dot que havia firmat el germà de Maria no especificava les dates ni com es farien els pagaments. I tampoc no deia quins eren els censals dels quals Felip Vilana cobraria els interessos. Tot plegat fa pensar que el dot no era tan important com sembla a primera vista i que hi devia d'haver un contracte privat que detallés com es portava a terme el pagament del dot. Tal com apareixen els capítols matrimonials, sembla que els Boxadors tenien problemes de liquidesa, cosa que era bastant freqüent entre gent amb molt de patrimoni. Però també posa en evidència que les grans sumes dels dots que apareixen en algun capítols matrimonials podien tenir un valor més testimonial que real. Que el dot de Maria podria haver estat un d'aquests ho indica el mateix escreix del nuvi, de tan sols 3.000 lliures, quan el costum era que fos, aproximadament, de la meitat del dot i no pas d'una quarta part. És a dir l'habitual en aquest cas hauria estat un escreix d'unes 6.500 lliures.

Els muntants dels dots no sempre es corresponien amb la realitat. Sovint, en els capítols matrimonials es podia tractar de reflectir per

48. J. H. ELLIOTT: *Una aristocràcia provincial...*, op. cit., p. 103. J. S. AMELANG: *La formació de una clase dirigente...*, op. cit., pp. 84-86.

part de les famílies contractants una situació econòmica superior a la real. El dot d'una noia rica estava integrat per una suma a pagar en efectiu i una altra que era el capital de préstecs i censals. En el cas de la suma a pagar en diners comptant sovint es pagava a termes, que podien allargar-se durat alguns anys. El pagament del dot a termes indica que la família de la jove no disposava de la suma en efectiu en el moment de la boda. I pel que pertoca a la renda dels censals, els quals formaven part de molts dots en el cas de gent rica, el cobrament de les rendes podia ser problemàtic, tal com es veu amb el dot abans esmentat d'Anna Doms Biure. Potser les famílies modestes eren més realistes a l'hora de fer contractes i en un nombre més alt que el de les riques feien el pagament de tot el dot el dia del casament. Així passava en ciutats tan diverses com Venècia, Lubec o París. Però no cal anar tan lluny per veure que també entre les famílies senzilles una cosa eren les declaracions que recollien els capítols i una altra la realitat. Un exemple és el d'un corredor d'orella, Francesc Ràfeques. En els seus capítols matrimonials la seva dona rebia de donació entre vius i com a dot la quantitat de 500 lliures. Ràfeques li feia d'escreix 250 lliures i deia rebre els diners del dot encara que, de fet, no els havia rebut: "Confesant haver hagudas y rebudas las ditas 500 lliuras la veritat és que aquellas no ha hagudas ni rebudas ans dita confessió ha feta sota sperança de la sdevenidora paga y cautió dotal escrita...". Abans ja s'ha comentat el cas de Victòria Coli, a qui el marit, en el seu testament, reconeixia haver cobrat el dot però, tal com escrivia el seu fill a Pau Amat, aquest reconeixement no significava haver rebut els diners, "que això no és més que assegurar lo marit lo dot a la muller de què li fa llegat però que no obra que no puga o dega la muller o los hereters cobrarlo..."⁴⁹

La situació reflectida en els capítols matrimonials de Maria sobre el seu dot no era un cas aïllat. A Nàpols, i des de finals del segle XVI la part del dot a pagar en diners comptants disminuïa a favor de la que es pagava en forma de capitals situats en crèdits. La part en diners es lliurava el dia del casament només en una meitat o en una tercera part i la resta en quatre o cinc anys i fins un màxim de vuit. Pel que pertoca als crèdits, alguna vegada eren inexigibles. Al segle XVII, l'assignació d'una part del dot podia ser tan sols nominal. Fins i tot, en els segles XVII i XVIII, podia aparèixer una clàusula per la qual la família de la núvia no garantia el pagament d'una part del dot. En aquest

49. AHPB. Francesc Pla, *Octavus capitulum liber 1647-1652*. Capítols matrimonials entre Francesc Ràfeques i Clara Gilabert. 19-XII-1654, p. 405. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/6.

sentit són interessants les observacions de Daniel Dessert recomanant una lectura crítica d'aquests contractes quan observa que un financer parisenc estipula per a la seva filla un gran dot, en consideració al seu bon crèdit, però que només estava disposat a lliurar-ne la meitat. És a dir, el que realment reflecteix el valor real del dot fixat en els capítols matrimonials no és la quantitat estipulada sinó la realment rebuda a través de les èpoques. I tampoc aquestes no asseguruen el total compliment de les clàusules dels capítols.⁵⁰

Maria de Boixadors disposava lliurement dels lloguers de les cases del carrer Dufort que quedaven fora del dot. El que desconexim es si, en cas de retardar-se el pagament del dot de Maria, Felip de Vilana podia quedar-se amb les rendes d'aquestes cases.⁵¹

Mariana de Peguera, en els capítols matrimonials, havia fet donació entre vius al seu fill, reservant-se l'usdefruit i "...provehir als dits esdevenidors cònjuges, fills e família llur en tots aliments necessaris de menjar y béurer, calsar y vestir, així en sanitat com en malaltia y pagar los metges y medicinas, soldadas de didas e criats, fent tots una taula y una comuna despesa y estant y cohabitant tots en una mateixa casa..." No sembla un panorama gaire engrescador per una noia jove i rica, però el fet de compartir la casa i els costums domèstics amb els sogres era freqüent en el cas d'un fill únic. Era previsible que apareguessin friccions que fessin necessari separar els habitatges de les dues famílies. Un exemple d'això és el de Francesc Fons, un botiguer de comanda que casava el seu fill Francesc amb Narcisa, la qual portava de dot 2.000 lliures. Francesc Fons s'obligava a tenir a casa seva la jove parella, alimentant i vestint i pagant aliments i soldades a criats, criades i dides, "...amant y reverentiantse los uns als altres... y en cas de discòrdia ...promet dit Sr. Fons major, parar casa". A més, Fons prometia donar al seu fill i dels seus diners 6.000 lliures i restituir-li les 2.000 lliures del dot juntament amb les caixes, joies i roba de vestir. Les 8.000 lliures les pagaria en un terme màxim de setze mesos a partir de la sortida de la casa del fill, a raó de 1.000 lliures cada dos mesos. L'escreix o donació de noces que feia Fons a Narcisa era de 1.000 lliures. Si considerem els dos contractes matrimonials, el de Maria de Boixadors i el de Narcisa, la riquesa del dot de la primera no és comparable amb la modèstia de la segona. Però la transparència, el detall amb què es registren els compromisos i els

50. F. A. COWAN: *Venezia e Lubecca...*, op. cit., pp. 189-191. M. A. VICEGLIA: *Il bisogno di eternità. I comportamenti aristocratici a Napoli in Età Moderna*. Nàpols: 1988, p. 91. D. DESSERT: *Argent, pouvoir...*, op. cit., pp. 113-114.

51. AHPB. Antoni Joan Fita, Llibre de capítols i concòrdies 1621-1622. Capítols entre Maria de Boixadors i Felip Vilana. 5-II-1622.

termes i la previsió de futur, feien del casament de Narcisa un negoci molt més ben travat i segur que el de la rica Maria Boxadors.⁵²

EL PATRIMONI DE FELIP VILANA

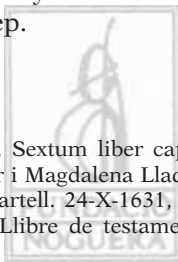
Felip Vilana va fer testament el 1654 designant com un dels seus marmessors Pau Amat menor, casat amb una neboda de Maria de Boixadors. Felip era ja vidu de Maria quan va fer testament. Felip Vilana volia deixar protegida una viuda, Estefania Torrents, “que està en ma casa y servey”, tot disposant que visqui a la casa i sigui alimentada, vestida i calçada tan sana com malalta i que cada any se li donessin 16 lliures. “Y en cas no pogués estar en companyia del hereu meu davall escrit que aquest li pagui 50 lliures al any per endavant essent-hi compreses les 16 lliures abans dites.” La protecció de Felip s’estén al seu fill natural Antoni, a qui fa una deixa 200 lliures i recomana a l’hereu “tingue consideració que aquest és fill natural meu y com a tal lo estimo y respeto”. Felip demana que l’hereu mantingui i que pagui els estudis a Antoni. Si l’hereu no volgués viure amb l’Antoni disposa que aquell li pagui cada any 100 lliures per a la seva manutenció.

Pel que pertoca als fills comuns amb Maria de Boixadors, Felip deixava a Frederic, Lluís i Felip, “per tots los drets poria preténdrer en així mos béns com en los de dita que fóra mare sua, 400 lliures barceloneses”. Això, en el cas de Felip, sempre que no es fes religiós, “que és estat y és contrari a ma voluntat”. L’hereu havia de pagar als germans els estudis i els havia de mantenir fins als vint-i-cinc anys. Si arribats a aquesta edat no estaven casats, l’hereu els pagaria 200 lliures a l’any fins que es casessin, però no pas si es feien religiosos.⁵³

L’hereu de Felip Vilana era el seu fill segon Josep ja que el fill gran, que era a qui el pare volia designar com a hereu, era rebel al rei d’Espanya. A l’abril del 1653 Francesc era a la presó i a l’agost el 1656 era a França, “en terra de enemich”. És a dir Francesc era acusat de crim de lesa majestat i per tant, en cas que pogués rebre l’herència, els seus béns haurien estat confiscats pel rei. Felip Vilana disposava que si en un terme de deu anys Francesc obtenia el perdó reial seria l’hereu per comptes de Josep.

52. AHPB. Francesc Jutge, Sextum liber capitulum matrimoniale 1630-1633. Capítols entre Francesc Fons major i Magdalena Lladó. 19-X-1631, p. 160. Capítols entre Francesc Fons menor i Narcisa Martell. 24-X-1631, p. 165.

53. AHPB. Marià Rondó, Llibre de testaments 1650-1658. Testament de Felip Vilana. 2-III-1654, p. 120.

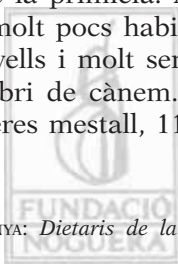

Els Vilana, tant Felip com el seu fill Francesc, havien destacat especialment en el bàndol català durant la guerra i Felip havia estat un defensor de l'aliança amb França, però tot i això el 1654, el mateix any en què feia testament, Felip, juntament amb Josep Mora, van ser delegats per la Generalitat per demanar al virrei Joan d'Àustria l'alçament del segrest sobre els drets del General.⁵⁴

El testament de Felip es va obrir el 16 d'agost de 1656 i l'endemà el seu hereu i fill segon Josep va fer l'inventari. Segons aquest document, el parament de la casa era molt senzill i els diferents mobles eren sovint qualificats de vells o usats, excepte un llit de "la cambra de la dona" i dotze cadires bones de setí brodades amb braços. A la "sala de las visitas" per tot mobiliari hi havia onze cadires de vaqueta negra usades, un bufet gran usat, una tauleta i un escambell dolent. Hi havia uns quinze quadres vells. La roba de la casa també era usada. No apareix cap carruatge, només una haca de pèl roig amb la seva sella i el seu fre. Les joies eren insignificants: dos anells d'or amb pedres falses, un anell amb cinc robins i una cadena d'or antiga d'uns cent grams de pes. Hi havia cinc objectes de plata que pesaven un total de 28 unces, uns 939 grams. Si s'hagués de jutjar per l'equipament de la llar es podria dir que Felip Vilana deixava una herència ben minsa però aquesta percepció varia i el valor de l'herència pren relleu quan se sumen les rendes que produïa. L'austeritat del mobiliari i la senzillesa de les joies contrasten amb el muntant de les rendes fixes anuals, que pujaven fins a les 1.133 lliures, 16 sous de les quals 400 lliures eren les pensions de censals. Un d'aquests censals, el de Castelló de Farfanya (la Noguera), podia ser considerat com una inversió segura perquè el poble era un bon productor de cereals.

Les finques de Felip Vilana, segons l'inventari post mortem, eren de consideració. A Barcelona tenia l'habitatge, molt proper a la casa de Pau Claris, "totas aquellas casas grans ab sos portals a la riera de Sant Joan devant la església de Sant Joan". A Monistrol de Noia era propietari d'una heretat formada per una masia, tres cases grans i dues de petites, a més hi tenia la jurisdicció civil i criminal, el mer i mixt imperi, parts de delme i de la primícia. Aquestes eren rendes petites atès que era un poblet de molt pocs habitants. A la casa principal de Monistrol els mobles eren vells i molt senzills, així com la poca roba que hi havia i que era de bri de cànem. Hi havia emmagatzemades 12 quarteres blat, 25 quarteres mestall, 11 quartans d'ordi, 1 quartera

54. GENERALITAT DE CATALUNYA: *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*. Vol. VI: 1644-1656, pp. 39, 45 i 554.

d'espelta, 30 quarteres de civada, 4 quarteres de llobins, 1/2 quartera de faves, 1 quartera de mill, 1 quintar i mig de cànem sense amaran, 1.000 teules, fusta per a la construcció (pots i cairats vells), 20 bigues pel sostre. Per fer el vi hi havia una premsa, 9 bótes amb una capacitat de 5 cargues i dues bótes més d'1 i 2 cargues. De bestiar hi havia una haca i 4 gallines. L'inventari fa referència a una altra casa de la qual no diu el lloc i que podia ser la finca de Santa Perpètua de Mogoda sobre la qual el 1634 Maria i Felip Vilana havien fet un contracte de parceria.⁵⁵

Els fills de Felip i de Maria van portat tots els cognoms Vilana i de Boixadors, excepte el fill segon, Josep, que porta els de Vilana i Peguera. Francesc es va casar el 1657 amb Marianna de Millàs i Guilla, de Girona, amb un dot de 6.000 lliures de les quals se'n pagarien 1.000 el dia de la boda, 3.000 lliures eren el capital dels censals i 2.000 lliures es pagarien més endavant. Frederic era encara estudiant el 1666 quan va fer testament. Frederic era poc afeccionat als estudis i reconeixia haver fruit durant cinc anys de les rendes d'una causa pia fundada per a estudiants del llinatge del fundador i com "no haja en dit temps estudiat y tinga obligació a la restitució de ditas 150 lliuras", demanava al seu hereu que les pagués a l'estudiant del mateix llinatge que ell disposés. També demanava al seu hereu, el germà Francesc Vilana, que donés a Josep Tord i de Peguera 1.000 lliures perquè les gastés segons un memorial que havia lliurat al seu confessor.⁵⁶

LA MENTALITAT DE FELIP VILANA

Tant perquè és representant d'un grup dirigent durant la guerra com per la seva qualitat d'amic íntim de Pau Claris, és interessant destacar alguns trets de la personalitat de Felip Vilana. En primer lloc, cal destacar l'austeritat de la seva manera de viure. Les finques urbanes i rústiques i les 1.133 lliures de renda fixa anual dels Vilana no es corresponien amb la senzillesa del parament de la casa. Es pot pensar que l'inventari podia no reflectir la realitat, però el fet que hagués estat fet pocs dies després de la mort de Felip per un hereu en

55. AHPB. Marià Rondó, Llibre d'inventaris 1650-1657. Inventaris de Felip Vilana fet a instàncies del seu fill segon Josep. 17-VIII-1656. Marià Rondó, Llibre d'inventaris 1657-1675. Inventari de Felip Vilana a instàncies del seu fill gran Francesc, 7-I-1660, p. 67. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, p. 280.

56. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre sis de capítols matrimonials 1656-1665. Capítols de Josep Vilana i de Boixadors i de Marianna de Millàs i de Guilla. 25-X-1657, p. 137. Jaume Rondó, Llibre de Testaments 1659-1674. Testament de Frederic Vilana de Boixadors. 8-VI-1666, p. 143.

situació precària, pendent que el seu germà es quedés amb l'herència un cop obtingut el perdó reial i que pogués trobar-se amb un plet, fan pensar que Josep Vilana deuria tenir cura que l'inventari fos precís. Tal com s'ha dit, el 1660 el germà gran Francesc ja havia estat perdonat per Felip IV i podia gaudir de l'herència. El 1661 era proposat per cobrir una vacant com a oïdor de comptes del General.

Les propietats i el muntant de les rendes ens fan a creure que els Vilana eren una família força rica quan van emparentar amb els Boixadors, encara que aquesta riquesa no es reflectia en la seva manera de viure. Maria de Boixadors sortia de la luxosa casa del seu pare per anar a viure modestament.

Un altre aspecte que destaca de Felip Vilana és la manca de convencionalismes socials que denota en el seu testament. La protecció que dispensa a una viuda que viu a casa seva pot considerar-se massa generosa per tractar-se d'una dona que formava part del servei domèstic. Però són més evidents les disposicions per assegurar el futur del seu fill il·legítim Antoni, que vivia a casa seva amb els fills legítims. Li garantia el futur amb un llegat de 200 lliures, l'obligació per part de l'hereu de mantenir-lo i pagar-li els estudis i que "tingue consideració que aquest és fill natural meu y com a tal lo estimo y respecto". Una altra manifestació de l'esperit independent de Felip era l'oposició que algun fill professés com a religiós o es fes capellà. No ho volia pel seu fill Felip, que semblava atret per la vida religiosa, perquè això "és estat y és contrari a ma voluntat". L'hereu estava obligat a pagar els estudis i mantenir els seus germans fins als vint-i-cinc anys d'aquests i més endavant els donaria 200 lliures a l'any fins que es casessin i quedaven exclosos els que es fessin religiosos.

Durant la guerra de Successió els néts de Felip Vilana Peguera, Francesc Vilana de Vilamala i el seu germà Josep de Peguera (abans Vilana) i Millàs van ser austriacistes.⁵⁷

57. GENERALITAT DE CATALUNYA: *Dietari de l'Antic Consell...* Vol. VII: 1656-1674, p. 979. AHPB. Marià Rondó, Llibre de testaments 1650-1658. 2-III-1654, p. 120. E. MARTÍ FRAGA: "La conferència dels comuns...", *op. cit.*, vol. II, núms. 236 i 237.

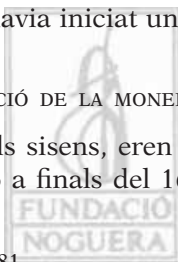
LA LENTA DECADÈNCIA PAU AMAT MENOR DESPRÉS DE LA GUERRA

La situació familiar de Pau Amat menor era molt diferent a la dels anys de la guerra, l'època dels grans guanys. Certament, el manteniment amb un elevat nivell de vida de set filles i un fill havia d'ésser força difícil però l'habilitat i els equilibris econòmics del pare de família ho havia fet possible fins al 1660.

La comptabilitat reflecteix la manca de negocis i sembla que el motiu era que hi havia la poca cosa per anotar. Ja durant la guerra i a partir de l'estiu del 1650 i durant tot el 1651 les referències disminueixen molt i són enumeracions dels crèdits que tenia el pare i de pagaments fets al servei de la casa. Les anotacions reapareixen el 1653 fins arribar al 1668 i n'hi ha alguna d'aïllada fins al 1677, quan ja feia anys que Pau Amat menor havia mort. Aquesta absència de notícies posterior al 1668 corresponen a l'època del seu fill Josep Amat de Boixadors. Aquest es va oblidar de la comptabilitat potser perquè no tenia necessitat de registrar els seus negocis per la senzilla raó que no en feia. En algun moment es fa evident que la situació econòmica era difícil, com quan Josep Amat escriu el 1677: "He fet venda a Fèlix Vidal, mercader, de un censal rebut sobre unas casas prop la plassa de la Blanqueria, de pensió 5 lliures y preu 100 lliures per pagar un compte de medicines." La venda d'un censal a l'apotecari per pagar-li les medecines indica que s'havia iniciat un procés de descapitalització.¹

ELS PERJUDICIS DE LA DEVALUACIÓ DE LA MONEDA DE SISENS

La moneda de billó, els sisens, eren monedes de sis diners i van tenir la primera encunyació a finals del 1640. Al llarg de la guerra les

1. BC. SGA, arx. 528, p. 181.

emissions de sisens foren cada vegada més nombroses i amb menys contingut de plata, especialment a partir del 1648. Segons Miquel Crusafont, els percentatges de contingut de plata van passar de 6,5% i 6% el 1640 a 0,17% el 1652. Acabada la guerra el sisè havia perdut el 87,5% del seu valor.²

La devaluació dels sisens era un problema urgent que calia resoldre així que acabés la guerra. El 28 d'octubre de 1652 el Consell de Cent proposava al virrei que una comissió mixta, amb membres nomenats per la ciutat i pel virrei, proposessin les mesures per a resoldre el problema de les excessives emissions durant la guerra les quals havien provocat una gran pujada de preus. Tot i la urgència del problema, el virrei no va actuar fins el 6 d'abril del 1653, i sense tenir en compte els plantejaments monetaris dels consellers. Els sisens es rebaixaven més d'un 75% i es disposava que a finals de maig el sisè no tingués valor i fos retirat.³

La devaluació i els corresponents perjudicis eren inevitables però la manera com aquesta mesura va ser feta pel virrei va tenir com a conseqüència incrementar-ne el traumatisme. En primer lloc, els sisens van ser retirats de la circulació sense haver tret una nova moneda, tal com havien proposat, sense èxit, els consellers. Jaume Carrera Pujal diu que la retirada de la moneda va ser caòtica. La quantitat de sisens que hi havia per canviar era tan gran que al cap d'un temps la taula ja no els comptava sinó que els calculava a pes i a ull. La gent pobre lliurava els sisens sense tenir altra moneda que la reemplaçés, "con que quedó el Principado totalmente aniquilado hasta que se extendió la nueva fabrica".⁴

Un segon perjudici de la forma com va ser feta la devaluació procedia de la limitació de la retirada de dipòsits de diners de la taula de canvi i del banc de Barcelona. El banc i la taula només obrien un dia a la setmana i els particulars podien retirar fins a un màxim de 10 lliures. És a dir, ultra el canvi de la moneda, un altre perjudici per al públic era la retirada dels dipòsits de la taula, també subjecta a restriccions i arbitrarietats. Pau Amat es queixava que durant el 1653 i el 1654, "no se ha pogut cobrar de banch ni de taula ni de debtors".

2. Els percentatges del contingut de plata van disminuir de la següent manera: 1640 = 6 a 6,5%; 1648 = 2,6%; 1649 = 1,2%; 1650 = 1,47%; 1651 = 1,17%; 1652 = 0,17%. M. CRUSAFONT: *Història de la moneda a la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana 1640-1652)*, Barcelona, 2001, pp. 45-46.

3. J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, op. cit., vol. II, pp. 116 i ss.

4. J. CARRERA PUJAL, *Historia política...*, op. cit., vol. II, p. 119. F. SÁNCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno...*, op. cit., pp. 92-96, 122.

Els únics que no van ser perjudicats, segons Carrera Pujal, van ser els que treballaven al banc de Barcelona i a la taula de canvi, que es van lucrar amb totes aquestes operacions. El tauler Rafael Guinart, que devia el càrrec al seu entusiasta reconeixement a Felip IV, va fer molts diners i una colla d'enemics amb els seus abusos.⁵

A què podem atribuir la maldestra forma amb què el virrei va fer la devaluació? A la incompetència, al desinterès o bé es podria interpretar com una mesura de repressió postbèl·lica a uns súbdits rebels? Fins aleshores els virreis havien publicat les seves mesures econòmiques tenint en compte el parer dels consellers de Barcelona, com quan el 1623 el bisbe Sentís va erigir les fires de Perpinyà. En el preàmbul de la crida feia constar que aquesta responia a les instàncies “dels amats i faels de la real Magestat, los consellers de la present ciutat de Barcelona”. I a la notificació del decret feta a la diòcesi de Barcelona es declara: “que se han tingut diversas juntas y après de llarga discussió en la matèria y circumstàncies della aparegué necessari lo que per part dels Magnífichs Consellers se havia proposat...” Els temps havien canviat.⁶

Sobre l'especulació que alguns van practicar per la manera com va ser feta la devaluació apareix com a exemple un document datat el 10 de febrer de 1654, on consta que Pere Galvany, pagès de Sarrià, fa lliurament de 121.660 marcs en sisens per convertir-los en ardits. En aquest canvi no es dóna la quantitat de moneda de sisens sinó tan sols el pes en marcs, el qual equivalia a 326 quilos de metall, el que representaria —si es té en compte que el contingut en plata era el 1652 d'un 0,17%— 554 grams de plata, possiblement menys uns mesos després, que és quan es va fer el canvi. La pregunta que volem plantejar és, ¿com un propietari rural tenia al seu abast fer una operació d'aquest

5. J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, op. cit., vol. II, pp. 116-119. Sobre el pagament de les pensions endarrerides entre 154 i 1660 vegeu el volum II, pp. 280-288. E. BADOSA: “Entre els negocis amb l'administració...”, op. cit. BC. SGA, arx. 525, XII-1654.

6. El Consell de Cent havia tret disposicions sobre els canvis per tot el Principat el 1394 i el 1606, però aquesta matèria ja no era de la seva competència en arribar el 1623, quan el virrei i capità general anul·lava la del 1606 i en donava una de nova. La disposició del Consell de Cent el 1394 és un exemplar primerenc de legislació canviària a la península Ibèrica, i a la qual segueixen les del 1511 i 1531 per Castella. B. AGUILERA BARCHET: *Historia de la letra de cambio en España. Seis siglos de práctica trayecticia en España*. Madrid, 1988, pp. 121, 411. BC. Follets Bonsoms 9977. *Crídes y edictes fets per lo Excelentíssim senyor Don Joan Sentís bisbe de Barcelona de la Sacra Catòlica Real Magestat Conseller, Virrei y capità general, en lo Principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya, sobre la erecció de fires y cambis, en la vila de Perpinyà*. Barcelona, 1659.

tipus? Acumular 326 quilos de metall amonedat no sembla una tasca pròpia d'un agricultor.⁷

També cal tenir en compte que les disposicions que acompanyaven la devaluació establien diferents terminis i valors per als compromisos, deutes i dipòsits contrets durant la guerra. Els prestadors es van haver de resignar a la forta disminució dels capitals que havien deixat en préstecs, els quals podien ser amortitzats amb gran pèrdua pel prestador. Els que tenien dipòsits antics fets en sisens a la taula de canvi van veure minvat el valor dels seus capitals. Aquesta disminució variava segons la relació experimentada al llarg de la guerra entre la dobla d'or i el sisè.

Els pobres van ser els que més van patir amb aquest trasbals i no consta si van arribar a suplir la manca de moneda petita per l'intercanvi natural, una solució recurrent en tota postguerra. El cas és que tothom es va veure afectat. La gent rica, en teoria, devia disposar d'or i plata per comprar, però el cert és que, a part de tenir més capacitat per resistir aquesta crisi, es va veure molt perjudicada, ja que no es permetia retirar els dipòsits del banc ni la taula de canvi. A l'octubre del 1652 Caterina Salva i Vallgornera va redimir un censal de 2.000 lliures del dot d'Eulàlia de Boixadors. Els diners van ser ingressats a la taula de canvi però Amat no en va poder disposar perquè van quedar bloquejats fins vuit anys després, a l'octubre del 1660.⁸

Un altre problema que entorpia la recuperació econòmica després de la guerra va ser el drenatge de la moneda d'or i plata cap a França autoritzada el 1657, fins a les 100.000 dobles anuals, per pagar les importacions procedents de Marsella. Per Sánchez Marcos, "... ese continuo drenaje de recursos condicionó fuertemente la situación financiera de la ciudad durante los años del virreinato de Juan de Austria y supuso una cierta continuidad de la situación excepcional —economía de guerra— en la que se desarrolló Barcelona desde 1640".⁹

A partir del gener del 1654 apareixen referències a la comptabilitat de Pau Amat sobre la reducció de les monedes de billó, el que ens permet fer un seguiment, encara que incomplet, de la depreciació dels sisens respecte de la dobla d'or.

7. BC. SGA, arx. 735.

8. BC. SGA, arx. 525, VI, XII-1654, X-1652, X-1660.

9. F. SÁNCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno...*, op. cit., pp. 92-96 i 122.

<i>Data</i>	<i>Equivalència en lliures d'una dobla d'or</i>	
Abril 1646	4	7 sous
Novembre 1647	5	10 sous
Agost 1648	6	8 sous
Juny 1649	7	6 sous
Febrer i març 1650	8	4 sous
Maig 1650	8	6 sous
Juliol 1650	8	4 sous
Setembre 1650	8	8 sous
Novembre 1650	10	
Gener i febrer 1651	10	
Octubre 1653	16	
Novembre 1655		
1658 i 1659	5	6 sous
1665-1678	5	10 sous

El 1658 i 1659 la relació era de 5 lliures, 6 sous i de 5 lliures 5 sous la dobla d'or. Pels anys de 1661, 1665 i 1669 i fins 1678, la relació entre les dues monedes va ser de 5 lliures, 10 sous la dobla.¹⁰

Una altra mesura que prengué l'administració reial després de la guerra va ser la reducció dels interessos dels censals fets pels particulars durant el període bèl·lic. Els censals fets del 1640 al 1643 van disminuir la renda al 4%, els signats entre 1643 i 1650 van passar a redituar el tres i mig per cent. A partir d'aquest any i fins al 1653 l'interès quedava en un 3%. Els censals d'abans de la guerra no quedaven alterats en el seu interès del 5%. Aquesta disminució dels interessos dels censals fets durant els anys de la guerra alleujaria considerablement els deutors i perjudicaria els creditors, com era el cas d'Amat. La caiguda de la seva renda degué ser considerable si es té en compte la quantitat de censals constituïts en aquests anys, en bona part heretats del seu pare. Les fundacions pel rés de sufragis pels difunts que havien estat constituïts pels fidels durant els anys de la guerra també es van veure afectats per la disminució de les rendes. Pau Amat major, en el seu testament, havia disposat que li fos resada periòdicament una missa a l'església de Sant Agustí, sense que la seva voluntat fos respectada, "fins lo dia present [2 de juny del 1654] està sospesa dita missa fins a tant no sien

10. BC. SGA, arx. 527, pp. 88, 92 i 111 (IV-1646, X-1653); arx. 525, XI-1647, VIII-1648, VI-1649, II, III-V, VII, IX-1650, I, II-1651, VII-1654, XI-1655, I, V-1659, I, VI-1661, VII-1669, arx. 528, pp. 24, 34, 144-145, 150, 193, 260. AHPB. Manuscrits, ms. B-153, p. 119.

ajustats si los 2 rals de cada missa auran de ser de moneda forta o de belló conforme la diada féu lo testament lo dit mon pare.¹¹

Els anys de 1654 i 1655 es van produir amortitzacions de censals, violaris i lletres de canvi amb grans rebaixes del capital que van beneficiar els deutors. Així, el juny del 1654 el préstec de 60 lliures fet durant el setge de la ciutat a Estefania Collantes, priora de Santa Clara, va disminuir fins a les 45 lliures. Un deute de 25 lliures minvava fins a les 17 lliures i un de 40 lliures fins a les 27 lliures, 4 sous. Una lletra de canvi de 102 lliures, 10 sous es reduïa fins a les 40 lliures a l'agost del 1654. A l'octubre del 1654 les 153 lliures, 15 sous d'una lletra de canvi quedaven en 60 lliures i 85 lliures de sisens es convertien en 60 lliures d'ardits pel novembre del mateix any.

Uns altres exemples indiquen l'abast de les pèrdues dels prestadors. El pagès Gil Guanser el setembre de 1650 rebia en préstec 260 lliures, quan pel gener del 1655 les va tornar, i segons la relació de 8 lliures, 8 sous la dobla que hi havia el setembre del 1650, només va haver de pagar 161 lliures. L'import del llegat de 200 lliures que el 1647 havia fet Teresa de Cardona pel casament d'una cosina, s'havia reduït fins a les 169 lliures, 15 sous el 1654.¹² El capellà Salvador Misser havia demanat el març de 1650 a Amat major 102 lliures, 10 sous en una lletra de canvi i, feta la reducció corresponent, pel març del 1655 només n'havia d'amortitzar 40 lliures. El botiguer Jeroni Major havia comprat a Amat major una casa al carrer de la Boria per 1.200 lliures per la qual havia pagat 1.000 lliures en efectiu. De les 200 lliures restants Amat li havia deixat els diners en lletra de canvi el maig del 1650. Al cap d'uns cinc anys, quan Jeroni va poder amortitzar el préstec pel març del 1655, l'import resultant era de 115 lliures. El mercader Pau Bosc havia demanat 150 lliures en lletra de canvi el juliol del 1650. El 1654 tornava el préstec, més 3 lliures, 14 sous d'interessos, però les 153 lliures, 14 sous, s'havien convertit en 60 lliures o 12 dobles d'or. Una cosa semblant succeïa amb el retorn dels diners que feia el rector de Marata, Pau Cot. Aquest, a finals del 1650 havia rebut 164 lliures i el 1654 el deute s'havia reduït fins les 65 lliures. El paraire de Moià Pere Púgiol tornava 212 lliures, 10 sous que resultaven de la reducció de 307 lliures, 10 sous de sisens, a 7 lliures, 6 sous la dobla d'or, per una lletra de canvi feta per Amat major el juny del 1649, "que

11. J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, op. cit., vol. II, p. 279. BC. Sèrie general d'arxiu, vol. 525, VI-1654, XI-1655.

12. BC. SGA, arx. 525, VI, VIII, X i XI-1654, I-1655; arx. 528, p. 18.

li gira la partida per lo banc y que a 5 lliures per dobla que valen avui (novembre 1655) són 212 lliures, 10 sous.¹³

Els violaris també van quedar afectats; així, un préstec de 105 lliures quedava liquidat amb 32 lliures, 12 sous un altre de 102 lliures, 10 sous amb el pagament de 33 lliures, 12 sous i un de 205 lliures es liquidava amb 77 lliures, 17 sous, 4 diners una reducció d'aproximadament un 40%. El novembre del 1655 un pagès de Palausolitar pagava amb 75 lliures un préstec de 150 lliures que havia fet el pare Amat el 1650 però el seu fill no estava d'acord amb aquesta disminució d'un 50% del seu import.

A més dels perjudicis de la retirada dels sisens i de la nova emissió de moneda de billó, els rals d'ardits, la interrupció de les emissions de moneda d'or i plata va contribuir al desgavell de la postguerra i a la pujada de preus. El 9 de juliol de 1653 es van publicar unes tarifes de preus amb la pretensió de mantenir-los al nivell dels de l'any 1640. El 1654 l'advocat Aleix Tristany, assessor fiscal del General i del braç reial, va escriure un "discurs" encarregat pels botiguers de teles sobre els perjudicis d'haver d'observar les tarifes dels preus de roba i mercaderies i en demanava la supressió. L'emissió de gran quantitat de rals d'ardits i la manca de moneda d'or i plata havien fet apujar els preus: "y la ciutat ha fabricat en un any y mesos cerca de mitg milió de ardits y molt poca plata". La falta de moneda d'or i plata feia que no es pogués comprar fora de Catalunya llana ni seda per teixir. El problema no era tan sols la manca de bona moneda d'or i plata per poder comprar matèries primeres fora del Principat. També hi havia una gran manca d'artesans per treballar a causa de les mortaldats de la guerra i la pesta. Per tant, l'augment dels preus era general i tenia diferents causes a més de la falta de bona moneda i de la disminució de la població. També s'hi afegia l'augment de la pressió fiscal. Els drets del General i de guerra, els de la ciutat, el pariatge i la bolla havien augmentat entre 1640 i 1653 entre una tercera part i el doble. Els sous dels criats havien augmentat el doble i els salaris per la manufactura dels diferents teixits de seda s'havien incrementat en una tercera part per causa de la manca d'oficials pels efectes del contagi i la guerra. Els aliments també havien doblat el preu entre 1640 i 1653.

"El Discurs" d'Aleix Tristany, en representació dels botiguers de teles, demanava l'abolició de la taxa dels preus i que es fes moneda

13. BC. SGA, arx. 525, V, VII-1650, X, XII-1654, III, VI, XI-1655 i II, III, IV-1656; arx. 513, I, VI-1649, VII, XI-1650, XI-1655, II, IV-1656.

d'or i plata per no entorpir el comerç, “per acudir a sos crèdits de fora regne”.¹⁴

LES DIFICULTATS PER PRACTICAR EL GRAN COMERÇ

Entre 1655 i 1658 Amat va assajar tornar a l'activitat i va fer alguns negocis puntuals però a partir del 1658 va deixar córrer la pràctica del comerç. Un primer negoci va ser la tramesa d'objectes de vidre a Palerm amb la galera *Sicília* per valor de 150 lliures. El 1657 i 1658 Amat era agent dels comerciants de Màlaga Gabriel i Baltasar Bastardo de Cisneros. Aquests enviaven mercaderies a Barcelona perquè Amat les vengués. Algunes eren de molt poc valor, com els objectes i quincalles de vidre i dos barrets de pell de castor.¹⁵ Quan el negoci va ser més important, Pau Amat va experimentar les dificultats del comerç a causa de la guerra entre Anglaterra i Espanya, la captura de vaixells per part d'Anglaterra i la distorsió de la navegació entre els anys de 1657 i 1660. Un parell d'exemples posen en evidència quines eren les condicions i els entrebancs amb què s'encaraven els importadors de productes llunyans.

El desembre del 1659 un comerciant de Londres rebia l'ordre de Josep i de Joan Mora i de Jaume Galvany de Barcelona, de carregar una nau amb 565 quintars de congre. Quan la nau es dirigia a Barcelona el gener del 1660 va ser capturada per l'esquadra de guerra de Mallorca i portada a Gibraltar. El carregament del congre va ser intervingut pel fet d'haver-lo carregat a Anglaterra, “per consegüent pretengueren que era de enemichs de sa magestat y de contrabando”. La pòlissa de carregament deia que el congre anava consignat als Mora i a Galvany per la qual cosa no hi havia raó perquè el carregament fos decomissat: “Està expressament capitulat en lo tractat últim de la pau de Olanda amb la magestat del Rei Nostre Señor, sobre la navegació y comerç en lo capítol 11 que ja és en procés, on se diu que se ha de dar entera fe y crèdit a las pòlisses de carregament per provar la calitat de la mercaderia, nau y patró de aquella.” A més, els Mora i Galvany tenien facultat i permís del virrei i capità general a 22 de gener de 1659, “perquè poguessin comprar de qualsevol part de enemichs de Sa Magestat qualsevol mercaderia de contrabando y aquelles poguessin portar en la present ciutat y Principat de Cathalunya en lo termini de dos anys pròxims fins la quantitat y valor de 20.000 lliures barcelonesas, la qual llicència y permís és en procés”.

14. S. SALADRIGAS i J. SOLER: *El arte real...*, Aleix Tristany, “Perjudicis de les noves tarifes de teles aprovades el 1653”, p. 277.

15. BC. SGA, arx. 528 p. 23; arx. 525, VI-1657.

Unes dificultats semblants van haver de passar Pere Fizes, Joan Guinart i Ambrós Oliver, els quals el 1659 havien fet companyia per importar bacallà de Terranova que era transportat en una nau de Saint-Maló i a través d'un comerciant d'Amsterdam. Els socis, "tenien permís de Sa Excedència y tenia per factor Carlos Barbou en Amsterdam y que ab las cartas produhidas constava que fou comprat lo bacallà per compte de dit Fizes y a utilitat sua... Se dedueix que venir lo bacallà a nom de Barbou y no de Fizes fou per llevar lo perill hi havia en la mar si haguessin topat ab vaixells anglesos, perquè com que aleshores hi havia guerra entre Espanya y Inglaterra, y haguesen vist era de dit Fizes, los hagueren pres los inglesos, que això ho acostumava a fer dit Barbou quan enviaba mercaderias a Fizes y així també ho havia dit Barbou declarat el 29 de gener de 1660 devant los còsols de Amsterdam".¹⁶

Pau Amat va experimentar aquests inconvenients que entorpien el comerç i que aleshores eren freqüents. L'abril del 1657 la fragata anglesa l'Estrella, capitanejada pel genovès Joan Barbero, va ser capturada en arribar a Barcelona per l'atguatzil reial Pere Piferrer. Durant la captura la nau va ser atacada i malmesa i una part de la mercaderia es va humitejar amb l'aigua del mar. El carregament de salmó i cuiros que portava la nau anglesa potser no duia la pòlissa on constava que la mercaderia venia consignada a Bastardo de Cisneros i per vendre a Barcelona. En qualsevol cas el capità general va procedir a capturar-la i es van necessitar els oficis d'un advocat per deslliurar el capità del vaixell de la presó i poder disposar del carregament. La sentència favorable de capitania era de 15 de febrer de 1658 i va arribar després d'haver fet alguns regals o suborns al capità general i als oficials de la capitania. Per compte de Bastardo, Amat havia donat al virrei marquès d'Olius 500 rals, "por la joya le había yo ofrecido". S'havien donat als jutges de capitania 100 rals més "para juzgar la presa". Hi havia 1.900 rals més deixats per Amat a Bastardo per a reparacions.

Sis dies després que capitania fallés a favor de Bastardo de Cisneros, de Màlaga, Amat rebia l'ordre de vendre el carregament: "... amb

16. Biblioteca Universitària de Barcelona (BUB). *Memorial fet, y en dret, a favor de Joseph y Ivan Moras, ciutadans honrats de Barcelona y Jaume Galvany, mercader contra lo procurador fiscal de la capitania general*. Barcelona, sensa data. *Iuris responsum pro Petro Fizes domicello contra Martinum Piles lintearium et alios*, Barcelona, 1660. Els pescadors de Saint-Malo eren pràcticament els únics que, des de començaments del segle XVI, pescaven a Terranova. A més de fer-se amb aquesta gran reserva pesquera, dominaven la tècnica de l'assecat del peix, per la qual cosa tenien un dels seus grans mercats a la península Ibèrica. A. LESPAGNOL: *Messieurs de Saint-Malo. Une élite négociante au temps de Louis XIV*. Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 1997, 2 vols., pp. 236-239.

ordre me te donat dit don Gabriel fet y firmat a 21 de febrer prop pasat de 1658 ne fes venda y ho beneficiés com a cosa mia pròpia y lo diner ne resultava tinga en mon poder per fins a tant ne done altra ordre". Amat havia pagat a la tripulació i havia enviat diners al capità Barbero, que estava a la presó. També, abans de vendre la mercaderia, havia d'encarregar-se de pagar els nolits, encerclar les bótes, embalar el cuiro, carregar i descarregar, "eixugar la cuiram banyada y humida... embalar fardos, portar cuiros al magatzem y del magatzem al pes del rei, anar a Mataró a véndrer las botas de salmó".¹⁷

La fragata portava 200 bótes de salmó, 373 cuiros salats, 172 cuiros de sola, 112 cuiros de vaqueta, i 68,8 dotzenes de cuiros de vedellet. Els principals compradors de la mercaderia eren el blanquer Bernat Planas que havia comprat 372 cuiros salats a Mongat, i els sabaters Adreu Rius i Francesc Pinyol que havien comprat 57 cuiros de sola, 15 cuiros de vaqueta i 117 dotzenes de cuiros de vadellet per un import de 421 lliures. El monestir de Montserrat va comprar 10 botes de salmó per 326 lliures, el monestir de Montealegre dues botes per 65'6 lliures, Francesc Montserrat de Tarragona dues botes per 8 lliures, la nau patrona de les galeres de Sicília deu botes per 324 lliures i el corredor d'orella Magí Piferrer 88 botes per 2.992 lliures. Si fos certa la suposició de que Magí Piferrer fos germà de Pere Piferrer, l'atguatzil que havia capturat la nau, el seu negoci hauria estat rodó. Pere capturava el vaixell i la mercaderia i Magí la podia comprar a bon preu. El maig del 1658 la venda de salmó i cuiros sumava 6.993 lliures, 10 sous. Més endavant Amat calculava la venda de la mercaderia en 10.350 lliures de les quals restant-ne 1.540 lliures de despeses quedaven 8.809 lliures de benefici net. Amat havia de pagar aquests diners en dues lletres de canvi per Madrid de 500 dobles d'or cada una. Les lletres eren firmades per Jaume Cortada i n'eren giradors o pagadors a Madrid Ambrosio Lomellini i Domingo Grillo, tesorers de l'impost de la Santa Croada. El beneficiari, o cobrador dels diners, era el procurador que Bastardo de Cisneros tenia a Madrid. Les 1.000 dobles d'or equivalien a 5.212 lliures, 10 sous.¹⁸

Bastardo de Cisneros va fer véndrer la fragata anglesa, que va comprar Joan Guinart per 1.625 lliures. Guinart havia pagat fins 1.144 lliures de la fragata amb una lletra de canvi per Madrid signada per Amat a trenta dies, que havia de pagar Francisco Redondo al procu-

17. AHPB. Pere Màrtir Ferrer, *Undecimum omnium contractum et inst. manuale* 1657-1658, s. p., 27-IV-1658. BC. SGA, arx. 525, 1658; arx. 528, p. 117.

18. BC. SGA, arx. 525, III i IV-1658; arx. 528, pp. 117, 118, 123, 126, 132, 133, 149.

rador de Bastardo. Aquest comerciant havia venut una altra nau a Guinart per 320 doblers. Ja hem vist com Guinart el 1659 va tenir problemes amb la importació del bacallà de Terranova. Aquest, juntament amb altres socis, participava en el comerç a Barcelona de grans partides de blat i de peix procedents del nord d'Europa i d'Amèrica.

La comissió de Pau Amat per la venda de les mercaderies que li encomanava Bastardo de Cisneros era del 4%. En la venda del salmó i dels cuiros apareixen dues quantitats cobrades per les seves comissions d'un total de 458 lliures. És a dir el negoci va proporcionar a Bastardo un guany d'11.400 lliures, però era molt inferior el benefici que en va treure Pau Amat.¹⁹

El 1658 Amat va fer una altra venda com a comissionat de Bastardo de Cisneros, consistia en sucre de Motril i dues caixes de tabac del Brasil. El tabac va ser comprat pel ric adroguer Bernat Sambassart per 179 lliures, 17 sous i per Magí Simó per 299 lliures, 15 sous a pagar en un terme de sis mesos. El sucre de Motril va ser venut a Onofre Argemí, que en va comprar 142 pilons per 1.602 lliures, 13 sous, una part a crèdit a sis mesos. Una altra partida de 145 pilons per valor de 1.354 lliures, 3 sous es va vendre a Joan Gras de Tarragona.²⁰

En un viatge de tornada de Barcelona a Màlaga, cap al maig del 1658, Amat va vendre a Bastardo diferents productes, com caixes de navalles de barber, caixes de prunes de França, 40 roves i 11 lliures de pes de pólvora d'artilleria per 335 lliures i que era destinada a una fragata, comprada a Felip Pons de Tarragona. Amat també va comprar dotze arcabussos amb els seus flascons. El total del venut per Amat a Barbero era de 613 lliures, 13 sous.²¹

Pau Amat no va tenir maldecaps ni pèrdues econòmiques ja que només va actuar com a comissionista d'un comerciant de Màlaga, però l'experiència no el devia satisfer. L'altra opció, la de participar directament en grans importacions d'aliments com feien Pere Fizes, Joan Guinart o Jaume Galvany, comportava massa preocupacions i riscos econòmics. Això suposant que aquests nouvinguts al gran comerç, amb un net historial polític i forjadors de bones relacions amb l'administració reial l'admetessin com a soci.

19. BC. SGA, arx. 528, pp. 30, 129 i 149; arx. 525, III-1658. AHPB. Pere Martir Ferrer, *Undecimum omnium contractum et inst. Manuale*, 1657-1658. 27-IV-1658, s. p. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració...", *op. cit.*

20. BC. SGA, arx. 528, pp. 121, 148, 149, 154 i 155; arx. 525, II-1659.

21. BC. SGA, arx. 528, pp. 124, 125, 129; arx. 525, IV i V-1658.

Després d'aquestes aventures Pau Amat es va retirar del comerç, es va dedicar a l'administració del seu patrimoni, a controlar el cobrament de les seves rendes i dur a terme alguna altra activitat on podia fer valer les seves relacions socials. És a dir Amat va passar a la categoria de rendista. Però aquesta opció no es pot considerar que fos elegida per simple comoditat o pel fals prestigi de viure de rendes, precisament quan aquestes havien quedat reduïdes a una petita part del que havien estat per manca de pagaments i precisament quan els preus eren molt alts. L'opció d'Amat seria el resultat de la seva experiència negativa a partir dels entrebancs que posava la capitania general al gran comerç.

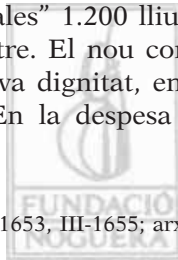
ELS CÀRRECS PÚBLICS

Des de març del 1653 i després d'algun temps fent gestions per aconseguir-ho, Pau Amat va assolir algun càrrec després de la guerra tot i la seva anterior vinculació amb el bàndol català. Entre els seus comptes apareix un regal "als Srs. del Real Consell per haver tirat los escarcellers". Cobrava per aquest arrendament 12 lliures al mes, 144 lliures a l'any. El càrrec d'escarceller, possiblement comprat, no sembla que pogués donar gaire benefici però l'interès d'Amat per aconseguir-lo indica que devia produir els seus guanys, potser a través d'especular amb el subministrament d'aliments als presoners i per altres aspectes relacionats amb aquesta classe de càrrecs, com els suborns i els regals.

El 1654 un inventari fet a instàncies d'Amat descriu aquesta instal·lació. En aquest any vivien a la presó 82 homes i 4 dones, en indrets separats i repartits en tres habitacions. Com cal suposar el parament de la presó era pobre i consistia en taules, bancs, cadires, algun llit pels guardians i alguns estris de tortura. Hi havia "en la instancieta de los turments ... un torn ab sos guarniments,... un banc de potro,... tres pesos de pedra grosos".²²

L'any 1660 va marcar el límit del seu ascens social amb el nomenament de conseller terç de la ciutat de Barcelona, càrrec que representava entre salari "i aldeales" 1.200 lliures a l'any pagades a raó de 400 lliures cada quadrimestre. El nou conseller no va estalviar en els vestits adients a la seva nova dignitat, encara que tan sols li haurien de servir durant un any. En la despesa de gramalles i altres peces

22. BC. SGA, arx. 582, III-1653, III-1655; arx. 228, p. 15. AHPB. Fons Notarials, Inventaris, caixa I-62.

apuntava un total de 315 lliures, 16 sous, gairebé una quarta part del seu salari anual de conseller.²³

El nomenament de conseller terç de la ciutat de Barcelona per l'estament nobiliari va representar a curt terme gaudir d'un bon sou però també el límit de la seva projecció social. Després de la guerra no era una funció que pogués proporcionar-li gaires satisfaccions al seu temperament emprenedor. Després de la guerra el control per part del virrei de les persones insaculades havia convertit el càrrec en purament honorífic. Els consellers no tenien iniciatives i la seva docilitat a qualsevulla iniciativa del capità general havia reduït al no-res la vida política del Principat. Hi havia grans diferències entre ser membre de l'oligarquia de Barcelona durant la guerra dels Segadors i ser-ho el 1660. Si abans i durant la guerra l'oligarquia governava, després de la guerra aquesta només tenia funcions representatives a les quals s'accedia a través de les bones relacions amb l'administració reial.

A llarg terme, la conselleria no va representar cap avantatge econòmic per a Amat a causa dels compromisos que havia comportat aquest nomenament. No era una coincidència que, precisament l'any 1660, Amat comprés a la ciutat de Barcelona tres censals. Dos d'ells, els creats el 3 de juny de 1656, eren ben poc atractius, amb un interès de només l'u i mig per cent. El capital dels dos censals era de 3.291 lliures i la renda de 49 lliures, 7 sous, 6 diners. No resultava una bona inversió perquè en cas que s'hagués deixat al 5% d'interès habitual, les 3.291 lliures haguessin donat un rèdit de 164 lliures, 10 sous a l'any. Si Amat va deixar aquests diners tot conformant-se a cobrar una renda de 49 lliures, 7 sous, 6 diners va ser per assolir el càrrec de conseller de la ciutat. Es pot creure que la compra d'aquests censals a un interès tan baix es devia a un compromís polític i a una pressió més o menys explícita de les autoritats de la capitania general sobre ciutadans rics, que devien o bé esperaven algun tracte de favor. Aquest també seria el cas del comerciant Llorenç Lladó, el qual ja ha estat exposat abans. Lladó havia deixat 7.000 lliures que li donaven un interès de 105 lliures

23. BC. SGA, arx. 582, II-1645, IX-1645, II-1649, I-1650; arx. 527, pp. 88, 91, 95, 130, 171. El que va gastar pel seu vestuari de conseller va ser: per "lloba" i capa 42 lliures, per domàs negre 35 ll., feltre pel bonet 3 lliures, "per la part a mi expectant de la grana feta venir de València ab los tafetans carmesí per los flocs", 76 lliures, per 14 canes i 4 pams de domàs carmesí per la gramalla, a 17,4 lliures la cana, 104,8 lliures, per baieta negra 18,11 lliures. Paga al sastrer per la confecció, 32 lliures. En un altre compte diu que ha gastat 4 lliures més "en aquellos y punyos". BC. SGA, arx. 525, IX-1659; arx. 528, p. 177. Els consellers utilitzaven per les gramalles teles de ras de València i draps negres de Segòvia, aquestes es pagaven a 15 lliures la cana. J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, op. cit., volum I, p. 391.

per comptes de les 350 lliures que li haguessin reeditat aquests diners situats en qualsevol altre censal.²⁴ La diferència entre Lladó i Amat a l'hora de fer-se rics amb la situació política posterior a la guerra era que el primer sabia rendibilitzar les seves relacions amb les autoritats mentre que el segon no acabava de situar-se amb les noves regles del joc.

L'EXPLOTACIÓ DE LES TERRES DE SANT VICENÇ DE CASTELLET

Després de la seva adquisició, a partir de la compra del censal, Amat menor va invertir diners en obres en el castell, més aviat una casa de pagès situada en un enlairat turó, i en les seves terres, que va fer plantar de vinya. L'augment de la renda de Castellet devia ser notable, atès que abans era una propietat molt abandonada.

Entre l'agost del 1647 i el desembre del 1650 Amat va gastar un total de 1.832 lliures. Els pagaments van ser per les fornades de teules, rajoles, calç i carbó. Una part dels diners va ser per a pagar la mà d'obra, el que incloïa salaris i aliments de mestres i manobres. Els operaris eren biscaïns però el cognom del seu cap, Valentí Font, apareix catalanitzat. Altres tres manobres eren francesos i cobraven 40 rals al mes. Sembla que la manca de mà d'obra per causa de la mobilització dels homes del país per la guerra havia atret immigració per cobrir llocs de treball buits.

El 1647 es pagaren 30 lliures pel conreu de les vinyes i la venda del vi a l'any següent donava 129 lliures, 15 sous. El 1649, pel conreu i per fer els colgats s'havien gastat 40 lliures. Amat pagava els veremadors però no consten les quantitats, el que sí que ens diu és la dieta dels treballadors, a base de bacallà, arengades, tonyina, alls, arròs i llegums. El pebre també apareix com a conservant. El vi tenia un paper important a la dieta dels veremadors. A l'agost del 1649 Amat va fer portar a Castellet un barril de tonyina, un quintar de bacallà, cinc-centes arengades, a més de tres portadores per tragar la verema, en total va costar 27 lliures, 13 sous.

Per pagar i controlar les obres i el conreu de les terres hi havia un majordom. Entre 1647 i 1650 van passar per Castellet Joan Barceló, mossèn Carles Voltas i mossèn Jeroni Anglada. També utilitzava algunes vegades el batlle de Castellet Valentí Santjoan però aquest no

24. BC. SGA, arx. 525, IX-1660; arx. 528, pp. 187, 246. Sobre l'emissió de censals feta pel Consell de Cent el setembre del 1654, vegeu J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, vol. I, pp. 236-237. F. SÁNCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno...*, op. cit., pp. 63-64, 112-116. AHPB. Bonaventura Vila, *Liber inventarium 1658-1669*. Inventari de Llorenç Lladó. 15-VII-1669.

podia portar cap gestió complicada perquè era analfabet. Sembla que Valentí Santjoan hauria d'estar satisfet del seu càrrec i que la fidelitat a l'amo hauria de quedar reforçada pels deutes que hi tenia. El batlle havia demanat 10 lliures pel nuviatge de la filla i, sobretot, diferents censals per un total de 1.000 lliures, dels quals a partir del 1653 havia deixat de pagar les 50 lliures anuals de les pensions. És a dir, la família Santjoan va tenir el càrrec de batlle entre 1647 i 1670 tot i la seva manca de puntualitat a l'hora de pagar al seu amo. Entre 1653 i 1666 devia 343 lliures, 19 sous dels fruits de Castellet, els quals estaven integrats per alguns censos, una part del delme de les olives i el lliurament d'algun animal per part d'alguns vassalls. El que sí que liquidava puntualment Santjoan era la collita del vi ja que el conreu de la vinya i la verema era a càrrec d'Amat. Potser aquest no tenia a Castellet personal on triar i es veia obligat de dependre d'un batlle poc complidor.

Un administrador que cal destacar durant els anys de 1655 i 1656 va ser el cunyat d'Amat, Onofre Boixadors, que apareix pagant salaris dels veremadors i per batre el blat. Potser aquest jove frare feia d'administrador del cunyat per algun motiu especial. No ens imaginem Onofre pagant jornalers i controlant la verema de la modesta heretat de Castellet i això tant per la seva situació social com per les rendes que tenia, ja que era nét del ric comerciant del mateix nom, i tot i que havia estat desplaçat de ser-ne l'hereu pel seu germanastre Joan de Boixadors.²⁵

Castellet donava cereals que alguns anys eren pel consum familiar. El 1656 es feia portar a Barcelona 16 quarteres de blat, 22 quarteres de mestall i 17 cortans de civada. Alguns vassalls donaven anyells, cabrits i porcells, tot plegat el 1659 s'avaluava en 24 lliures. Entre 1659 i 1661 el producte total de les vinyes, els grans i el mig delme de l'oli oscil·lava entre les 320 i les 560 lliures a l'any. La major part d'aquest ingrés corresponia a la vinya; així, el 1659 la renda era de 563 lliures i corresponien al vi 320 lliures, un 58%. A partir del 1655 s'havia procurat incrementar el rendiment de la vinya. En general era vi claret que tenia com a principal client el monestir de Montserrat.

Vi venut a Montserrat

1654 ...49 càrregues claret i 8 car. vermell, per	223 lliures
1655	200 "
1656	271 "
1657	281 "

25. BC. SGA, arx. 582, VII, XI-1647, XI-1649; arx. 527 pp. 149, 164; arx. 528, p. 15; arx. 525, 1655 i 1656.

El 1658 Montserrat pagava a Amat 200 lliures pel vi; a més, li comprava 10 bótes de salmó. En total sumaven 526 lliures. El monestir en pagava una part a través del banc i 140 lliures eren consignades a Francesc Mates i Salvador Gener, paraires d'Olesa i arrendataris de les rendes del monestir a la vila.

1658	200 lliures
1659	320 "

Montserrat pagava les 320 lliures del vi que havia comprat a través del seu arrendatari a Esparreguera, el paraire Joan Monturiol.

1660	208 lliures
1661	102 "
1662	126 "
1663	201 "
1664 i 1665	95 "

El 1665 es va vendre una part del vi de Castellet a Valentí Torrelles, paraire i taverner de Monistrol, per 23 lliures.

1668	193 lliures
------	-------------

Amat menor va comprar el 1647 una petita casa a Sant Vicenç de Castellet, el Mas de les Valls, per 500 lliures. Més endavant, i per 114 lliures, es redimia el dret del lluïisme. Entre 1647 i 1661 el mas era llogat per 4 lliures a l'any. Considerant aquesta petita renda, la casa havia resultat una mala inversió.²⁶

Estat del patrimoni i de les rendes després de la guerra

L'any 1656 les rendes que teòricament cobrava Amat eren:

Pensions censals Generalitat.....	400 ll.
Pensions censals ciutat de Barcelona	58 ll. 4 s. 3 d.
Pensions censals de Terrassa	195 ll.
Pensions censals d'Esparreguera	75 ll.
Pensions censals del dot de Teresa de Cardona.....	12 ll. 10 s.
Pensió censal família Coli.....	60 ll.
" " Santjoan, de Castellet.....	50 ll.
Arrendament casa carrer Mitjà de Sant Pere	20 ll.
" " " Governador	28 ll.

26. BC. SGA, arx. 525, III-1658, XI-1659, IX-1661, V-1662; arx. 528, pp. 101, 110, 160, 178, 208, 229, 252, 259, 279; arx. 582, pp. 180, 163; arx. 527, pp. 15, 163, 228.

Arrendament camp fora Portal Nou.....	11 ll.
" camp sobre molí del Clot.....	9 ll.
" casa Mas de les Valls a Castellet.....	4 ll.
Censos Castellet.....	6 ll. 2 s. 9 d.
Cens carrer Blanqueria.....	8 ll.
Altres pensions de 7 censals, total.....	47 ll. 10 s.
Delmes Castellet (ingrés mitjà dels anys 1657 a 1663)	36 ll.
Total.....	1.020 ll. 8 s.

Aquesta relació no dona la renda total. Hi havia molts interessos de lletres de canvi, de censals, de petits préstecs no inclosos en aquesta suma de les 1.020 lliures.²⁷ Per altra part aquest rendiment no es correspon amb el capital del patrimoni, que era d'unes 60.000 lliures. El desembre del 1664 Amat calculava el seus béns en aquesta quantitat, integrada pels següents apartats:

	<i>lliures</i>
Dot de Teresa de Cardona.....	1.684
Valor del castell de Castellet.....	1.000
Obres restauració del castell i terres de Castellet.....	832
Part de la donació del pare, 1654 (ja devaluats els sisens).....	3.964
Resta donació del pare.....	39.568
Dot d'Eulàlia de Boixadors.....	6.000
Casa carrer Mitjà de Sant Pere.....	215
Censal Sampsó, moliner de Castellet.....	200
Total.....	53.463
Compra de cases a Barcelona, carrer de Sant Pere més Baix.....	1.822
Obres cases carrer de Sant Pere més Baix.....	4.711
Total.....	59.996

En aquesta relació Amat no comptava el capital invertit en préstecs, possiblement perquè molts d'ells formaven part de la donació del pare i d'altres havien estat amortitzats amb una gran pèrdua durant la devaluació de la moneda de sisens.²⁸

27. BC. SGA, arx. 525, XII-1654, XII-1659, XII-1661; arx. 528, pp. 214, 222, 236, 237, 246, 247.

28. BC. SGA, arx. 528, pp. 34, 220, 222, 236-238, 240, 243.

Cal fer alguns comentaris sobre aquesta relació de béns i inversions. Destaca, en primer lloc, el gran pes de la donació feta pel seu pare vint-i-quatre anys abans, el 1640. Aquesta donació representa el 81% del patrimoni d'Amat. És a dir que els grans guanys d'Amat durant la guerra no van ser tan profitosos com els que va deixar el seu pare sobre la base de préstecs i l'activitat d'empresari paraire i de comerciant exportador. Si se sumessin les 1.822 lliures que el pare va gastar amb la compra de les cases del carrer de Sant Pere la proporció seria més gran. Un segon lloc en importància dels béns d'Amat estaria format pels dots de les seves dues dones. El dot de Teresa de Cardona dóna una interessant informació sobre el cost que podia representar per al marit el casament amb una senyora de vassalls. Es pot dir que per a Pau Amat aquest casament va resultar molt car i que el senyoriu de Castellet no va ser cap regal caigut del cel. Segons els capítols matrimonials, Teresa tenia un dot de 3.000 lliures però la quantitat real era bastant inferior i Amat l'avaluava en 2.684 lliures. D'aquesta xifra corresponien a Castellet 1.000 lliures. Però si aquest era el valor dels drets del senyoriu, del castell i dels dos camps plantats de vinya, Pau Amat en va pagar molt més a través de la compra a la seva dona d'un censal de 2.023 lliures. Aquests diners van ser deixats perquè Teresa de Cardona liquidés les despeses de metges i medecines, les deixes testamentàries i els funerals de la seva fantasiosa mare, tot plegat ja ha estat descrit en un apartat anterior. Al cap de poc temps de fer aquest censal va morir Teresa de Cardona deixant el seu marit com a hereu i amb el compromís de pagar per sepultura, misses i llegats 2.343 lliures. És a dir Pau Amat havia essmerçat per l'humil senyoriu de Castellet la suma total de 4.366 lliures, més de quatre vegades el seu valor.²⁹

On van anar a parar els guanys que va fer Pau Amat menor durant la guerra? Segons la comptabilitat, la inversió més important, i també la més ruïnosa, van ser les 8.000 lliures en la compra de censals de la Diputació del General durant la guerra dels Segadors. La importància d'aquesta despesa es manifesta si es té en compte que en la compra de les cases i posterior edificació de la gran casa del carrer de Sant Pere més Baix, sumat a les obres i les millores de les terres de Sant Vicenç de Castellet, s'invertiren 7.365 lliures. Les expectatives de promoció que hagués pogut tenir Amat amb l'espectacular operació de prestigi que sembla haver estat la compra de censals de la Generalitat es van veure frustrades per la pèrdua de la guerra però, a més, i com la resta

29. AHPB. Pere Pau Vives, *Vigesimum primum manulem XII-1645 – XII-1646*. Venda de censal de Teresa de Cardona al seu marit Pau Amat. 19-IX-1646, p. 1037. BC. SGA, arx. 528, p. 18.

d'aquests prestamistes, Amat no hauria de cobrar-ne els interessos, que sumaven la respectable quantitat de 400 lliures anuals. A l'estiu del 1667, pocs mesos abans de la mort d'Amat, els consellers de Barcelona presentaven la situació financera de la ciutat. Els creditors del General van fer un memorial on deien que aquesta institució devia setze anys d'interessos i avaluava la quantitat anual a pagar en 50.000 lliures. Des del 1652 només s'havien pagat tres anualitats. L'escrit insistia en el perjudici que aquest deute representava per a institucions religioses, hospitals, fundacions de sufragis pels difunts i també per a nobles que no podien atendre les despeses de les seves cases.

Tal com s'ha exposat, altres inversions van concentrar-se a incrementar el valor de les finques a partir del sanejament de censos i altres càrregues, i en obres i millores. La gran casa del carrer de Sant Pere més Baix, amb la seva façana de 49 metres, va ser bastida de nou per 4.280 lliures, entre els anys de 1639 i 1642. La casa va ser objecte d'alguna altra reforma fins el 1664, per un import de 431 lliures. Les obres de Castellet i la plantada i explotació de les vinyes van costar 832 lliures. Una altra part dels guanys va ser invertida en diferents préstecs, un dels més importants va ser fet al rector de Teià i que ja ha estat analitzat.³⁰

Quina podia ser la rendibilitat dels béns de Pau Amat? Si s'exclouen les 6.533 lliures, el valor de la casa i de les obres de la residència familiar del carrer de Sant Pere més Baix i que per tant, no donava cap renda, les 53.463 lliures restants podien redituvar, pel cap baix, un 2,5% anual, és a dir la meitat d'un censal. Per tant, la renda familiar seria d'un mínim de 1.336 lliures. Però la renda que donava cada component del capital era molt desigual: així, la casa del carrer Mitjà de Sant Pere comprada per 215 lliures era llogada per 20 lliures anuals, és a dir que redituava un 9,30%, el camp del Portal Nou comprat per 220 lliures donava 11 lliures, el 10%, i la casa del carrer Governador comprada per 50 lliures, donava 28 lliures. Aquestes grans diferències en els percentatges de cada rendiment fa molt arriscat avaluar la renda anual de la família. I apareix una altra dificultat per fer aquest càlcul en considerar el gran retard en el pagament per causa de l'em-

30. El 1661 els diputats del General havien decidit pagar els interessos dels censals trets el 1640 però el rei manà que dels drets recaptats per aquest efecte es destinessin 12.600 lliures anuals pel sou del virrei i 4.200 lliures al cavaller de capa i espasa del Consell d'Aragó. A més, la recaptació dels corresponents drets seria feta per funcionaris reials. La Diputació es va veure desproveïda dels ingressos per pagar els interessos dels censals. J. CARRERA PUJAL: *Historia política...*, *op. cit.*, vol. II, p. 279-281, 283, 288, 294, 296. BC. SGA, arx. 526, pp. 56, 57; arx. 528, pp. 228, 238.

pobriment dels arrendataris i censalistes després de la guerra. Molts prestataris d'Amat acumulaven un feix de deutes de molts anys que llastaven l'economia familiar d'aquest. Algunes rendes van ser cobrades amb molt retard perquè els pagesos i els artesans tenien greus problemes per sobreviure. En altres casos sembla haver-hi simple lassitud, com la del batlle de Castellet, que no havia lliurat al senyor l'import dels delmes que havia cobrat entre 1657 i 1663 i que sumaven 257 lliures, a 36 lliures a l'any. La família del batlle Valentí Santjoan devia, a més, les pensions endarrerides de quatre censals, un total de 650 lliures corresponents a tretze anys. També els municipis després de la guerra estaven aclaparats pel pagament de les pensions dels censals. El 1666 Terrassa es comprometia en una concòrdia a pagar el seu deute en diferents termes i el 1668 Amat cobraria 1.280 lliures d'interessos deguts. Els problemes de Terrassa per pagar continuarien perquè el 1675 Josep Amat, el fill de Pau, es disposava a posar un altre plet. El 1566 la vila d'Esparreguera devia 580 lliures de pensions i firmava una concòrdia per liquidar-les. Pel que pertoca a alguns particulars que podien estar en una situació econòmica més bona, el cobrament de les pensions tampoc no era fàcil. La família Coli es retardava en les pensions d'un censal i el 1663 devia, a més del capital, 747 lliures, 10 sous. Quan Amat va creure que Victòria Coli, en quedar viuda, havia recobrat el dot, va insistir a cobrar. Però dita senyora no havia rebut els diners i el deute va continuar durant uns quants anys més. Un altre exemple de deutors era el de Pere Soler de Peguera i Joan de Boixadors, que el 1663 devien set anys d'interessos per una lletra de canvi. També es retardaven institucions tan segures abans de la guerra com la Generalitat, que el 1664 devia quatre anys d'interessos, i la ciutat de Barcelona, que devia tres anys el 1668. En alguns casos Amat acabava cobrant després de pledejar i signar concòrdies però renunciant a una part del que se li devia. Entre 1653 i 1655 Amat deia haver gastat 347 lliures per defensar legalment els seus drets sobre els béns deixats pel seu pare.³¹

L'avaluació de les rendes que cobrava en un mínim anual al voltant de les 1.300 lliures no sembla exagerada i es correspon bastant amb les despeses de la família, que el 1659 havien estat, segons establia el mateix Amat, de 1.118 lliures. En definitiva, si intentem qualificar el nivell de vida de Pau Amat no seria dins de la categoria de noble ric, ja que la renda d'aquest grup social per a després de la guerra se situava entre les 2.000 i les 8.000 lliures. Un aspecte que minvaria encara més

31. BC. SGA, arx. 528, p. 16, 19, 52, 75, 232, 237, 236, 239, 243, 244, 246, 247.

el nivell de vida d'Amat era la seva nombrosa família, composta per la dona i els vuit fills. Calia que aquests visquessin segons la seva posició social, preservar la futura herència i assegurar el dot de les set filles. Però Amat era un home amb el coratge i la imaginació suficients per assajar totes les possibilitats al seu abast.³²

LA CONVERSIÓ EN RENDISTA

Atès el seu temperament inquiet, l'opció rendista no era la que més podia satisfer Pau Amat, però la seva experiència va fer que assolís de mantenir dignament la seva nombrosa família. L'adaptació a la nova situació va ser feta tot seguint unes prudentes normes elementals. La primera d'elles era pagar puntualment els seus compromisos i exigir el mateix dels seus deutors. Anteriorment, i després de la mort del seu pare a l'abril del 1651, el jove Amat intentava cobrar tots els retards dels crèdits que aquell havia fet. Tot i això hi havia molts deutes d'aquella època que li calia cobrar; encara que això representés cedir en algun punt. Aquest era el cas de Pere Romay, de Palerm, que havia demanat 760 lliures amb una lletra de canvi i que entre 1653 i 1664 no pagava els interessos, per la qual cosa Amat es va cobrar amb alguns objectes de luxe. Una altra antiga deutora era l'abadessa de Santa Clara, Estefania Collantes, que el 1659 tornava 128 lliures d'un préstec fet pel vell Amat. Maria Rolf i Pou de Mataró devia 300 lliures d'una lletra de canvi i després d'un plet s'avenia a pagar-ne la meitat i la resta, 150 lliures, les demanava amb una nova lletra.³³

Una altra manera d'agilitar el cobrament d'un deute era canviant-ne el contracte. Així, una lletra de canvi podia convertir-se en un censal o en un violari. Un exemple d'això va ser el del violari fet a Magdalena de Pinós, viuda de Francesc de Croquella, que el juliol del 1654 devia 241 lliures d'una antiga lletra de canvi. Pel pagament de la pensió, de 34 lliures, 8 sous, 6 diners, Pinós obligava la renda de 25 lliures a l'any d'un cens sobre un molí que rebia d'un pagès de Santa Maria de Gaià, bisbat de Vic. Tecla Cardona, abans viuda de Saragossa, després d'una concòrdia accedia a reconvertir dos violaris fets ja feia anys pel vell Amat en un censal de 150 lliures sobre una vinya a Argentona el 1655. Un altre violari es convertia en un censal garantit sobre una casa al

32. BC. SGA, arx. 525, XII-1659. J. H. ELLIOTT: *La revolta...*, op. cit., p. 538. E. SERRA: "Evolució d'un patrimoni nobiliari", *Recerques*, 44 (1975). J. VIDAL PLA: *Guerra dels Segadors i crisi social*. Barcelona: 1984, pp. 102-107. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", op. cit., pp. 307-309.

33. BC. SGA, arx. 525, I a VI-1654; arx. 528, p. 9, 22, 275.

carrer Jaume Giralt. Maria Elena Alba, viuda del notari Marqués, devia 195 lliures. Després d'un plet s'avenia a pagar 60 lliures al comptat i 162 lliures, 17 sous, a raó de 45 lliures a l'any, assignades sobre una casa del carrer Ample i 5 lliures sobre una altra casa al carreró de Santa Anna. Tots aquests acords i canvis representaven una despesa de diners en plets per tal de cobrar, com en els exemples exposats abans del censal sobre les escrivanies de Terrassa i el d'Esparreguera. En qualsevol cas, l'abandonament de la pràctica del comerç i la fi de la seva activitat com a conseller obligava a defensar enèrgicament les rendes en uns anys especialment difícils, quan la crisi econòmica empobria els prestataris.³⁴

Un altre principi elemental a tenir en compte per un candidat a viure de rendes era deslliurar els seus béns de gravàmens i de pagaments fixos, com els de les pensions de censos i censals. El seu pare li havia donat l'exemple; així, les cases del carrer de Sant Pere més Baix havien quedat lliures de quatre censos pels quals havia pagat 220 lliures. Quan el seu fill, Amat menor, es va casar amb Teresa de Cardona va redimir els béns del dot de la seva dona de pagaments de rendes, així el 1646 va amortitzar un censal de capital de 104 lliures que afectava una casa del carrer Governador i un cens sobre un camp de fora el portal de Jonqueres. El 1655 comprava per 500 lliures els drets al·lodials del senyoriu de Castellet. El 1649 Amat va comprar la casa del carrer Mitjà de Sant Pere per 130 lliures i hi va afegir 85 lliures més per comprar el dret de lluïsmes. Però després de la guerra aquesta política de sanejament del patrimoni no va continuar i això va fer disminuir considerablement els ingressos del seu fill Josep. Un exemple és el del conveni entre Amat i el rector de Teià, Jaume Galí. El capellà havia demanat un censal de 900 lliures tenint Pau Amat major com a fiador. Quan Galí es va retardar en el pagament de les pensions el censatari va reclamar els diners a Amat. La concòrdia entre aquest i Galí establia que Amat es feia càrrec del censal tot deixant les 900 lliures al rector amb una lletra de canvi. Aquest aniria pagant les 900 lliures en diferents termes, sovint amb vi de la seva rectoria, i cap el 1665 aquest import havia estat liquidat. Però Amat no va esmerçar els diners cobrats de Galí per amortitzar el censal i això va fer que, a més de les dificultats a cobrar les rendes, s'afegís la d'haver de pagar una pensió anual de 45 lliures. L'habilitat de Pau Amat com a administrador va fer que es complís el pagament de la pensió però el seu fill no va poder assumir-ho i el deute dels interessos acumulats va ser motiu d'un plet el 1717.

34. BC. SGA, arx. 582, p. 224; arx. 528, pp. 50, 96, 105, 237; arx. 525, VIII-1654, V-X-1657.

La família de Pau Amat després de la guerra i fins la mort d'aquest el 1668, va tenir un nivell de vida alt però no hi havia la capacitat econòmica per sanejar els seus béns. La política previsor a d'abans de la guerra havia deixat pas a una altra que consistia a viure el dia a dia. Potser això era l'únic que es podia fer en els decennis següents a la guerra. Així, quan es va redimir un censal de 2.000 lliures que procedia del dot d'Eulàlia de Boixadors, Amat no va tornar a invertir aquests diners en un altre censal —el que era aconsellable per tenir garantida una renda— perquè després del seu ingrés a la taula de canvi, i a causa de la normativa sobre la devaluació de la moneda de sisens, els diners havien estat bloquejats i Amat no els va poder cobrar fins el setembre del 1660.³⁵

Si es pretenia viure de rendes, i encara que el context econòmic fos advers, calia destinar alguns capitals escadussers a la inversió. Amat va recórrer a la concessió de préstecs, un terreny que coneixia bé i que havia estat una de les bases de la fortuna del seu pare ja des de començaments de segle. Però no va ser fins el maig del 1654 quan es va tornar a animar a donar petits préstecs, i va ser en veure una estabilitat monetària amb una dobla d'or que tornava a anar a 5 lliures, tot i que el pitjor de la devaluació de la moneda de sisens encara no havia passat. El 1654 deixava 60 lliures a censal sobre una casa del carrer de Jaume Giralt. Un altre censal era de 100 lliures sobre una casa al carrer Assaonadors amb pacte de millorar-la en un terme de dos anys o bé amortitzar el préstec. Un hortolà de Barcelona rebia 90 lliures a censal el 1664.

Les lletres de canvi ja no eren sobre les fires de Perpinyà, com abans i durant la guerra. Encara se'n feia alguna com el 1654 per 160 lliures. El 1656 Pere Tarau de Mataró va demanar 250 lliures que va tornar en pocs mesos. A partir del 1660 les lletres de canvi es feien, preferentment, sobre Tortosa. Joan Sivill, Bernat Monturiol i Pau Constans, paraires d'Esparreguera, i Josep Marqués, pagès, demanaven 369 lliures en una lletra de canvi amb una pensió de 9 lliures per fira, és a dir el 10%. Teresa Marcer i Ginabreda feia una lletra de canvi per 318 lliures el maig del 1659. Teresa devia ser la viuda de Cristòfol Marcer, que havia rebut 400 lliures amb un préstec sense interès per tres mesos. Pel que sembla, Marcer no va complir el terme i va deixar a la seva viuda la major part del deute, que Pau Amat va convertir en un préstec al 10% d'interès.³⁶

35. BC. SGA, arx. 525, XII-1655, XI-1659, VII-1660; arx. 528, pp. 12, 13, 14, 16, 17, 174, 175.

36. BC. SGA, arx. 525, I, II-1654, IV-1656, VII, VIII-1657, I, II, V-1659; arx. 528, pp. 41, 50, 84, 87, 139, 168, 236.

El 1665 era Pau Amat qui demanava diners amb una lletra de canvi. Una vegada va ser per valor de 220 lliures i el donador era Joan Solans, que havia rebut com a garantia penyores d'or i corall que Amat recobriria el 1668, després d'amortitzar la lletra.

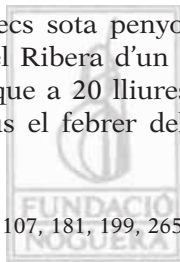
Altres préstecs eren de 75 lliures a un apotecari el 1653 i de 60 lliures a un comerciant. Maria Àngela Foix de Collantes rebia 1.165 lliures per prendre l'hàbit de Santa Clara. Antoni Gispert, un jove cirurgià que tenia cura de la barba i feia les sangries a Pau Amat, va rebre d'aquest diferents sumes en préstecs sense interès el 1661 per un total de 163 lliures, 12 sous que va tornar al cap de pocs mesos. Part del deute, 50 lliures, les va tornar en cures que havia fet a Francesca, una de les filles de la casa.

Tot i la seva bona administració, Pau Amat necessitava diners en un moment donat i, pel que sembla, els retornava en molt poc temps. El 1657 demanava 102 lliures al beneficiat de Santa Maria del Mar, Antoni Guarro, "a restituir a sa requesta", al cap de dos mesos.³⁷

Després de la guerra l'empobriment de pagesos i d'artesans oferia un ampli mercat de prestataris que sol·licitaven petites sumes per sembrar, per passar les últimes setmanes abans de la collita o bé per fer front a petits pagaments. El 1656 Amat donava sis préstecs que eren d'entre 3 lliures, equivalents a una quartera de mestall i 12 lliures que eren 13 quarteres de mestall. El 1657 els préstecs van ser tres i per valor d'entre 6 i 20 lliures en què s'avaluaven una i mitja quartera i cinc quarteres de mestall, respectivament. El 1659 donava quatre préstecs d'entre 5 i 15 lliures, és a dir entre dos i sis quarteres de mestall. Els diners havien d'ésser retornats a la collita.

Els artesans, comerciants i algun rector de parròquia rural també demanaven crèdits a curt terme. Entre els agraciats hi havia dos taverners, amb 10 lliures, 16 sous i 21 lliures, i un fuster per 12 lliures, 10 sous. El mercader Jaume Galvany havia rebut en préstec 60 lliures. El rector de Castellgalí era prestatari el 1656 de 20 lliures i de 35 lliures a tornar al cap de deu mesos. El gener del 1667 deixava a Pere Rodoreda 44 lliures que eren tornades el mes de març. En algun moment Amat va fer préstecs sota penyora. Potser fos aquest motiu la venda a l'argenter Miquel Ribera d'un objecte d'or de divuit lliures de pes, més de set quilos, que a 20 lliures la lliura de pes van ser un total de 366 lliures, 17 sous el febrer del 1664. Una altra vegada va

37. BC. SGA, arx. 528, pp. 107, 181, 199, 265; arx. 525, III, V-1653, IX, XII-1657, I-1658, I, IV, V, VII-1661.

brebre en penyora una joia d'or amb setanta-nou diamants que era una imatge de la verge d'"Atocha", valorada en 220 lliures.³⁸

LES RELACIONS SOCIALS COM A FONT D'INGRESSOS

Abans de la guerra, la fortuna de Pau Amat menor el convertia en candidat perquè algun familiar amb problemes econòmics li demanés diners en préstec. Així, s'ha vist com durant la guerra la seva sogra havia rebut algunes quantitats i una parenta d'aquesta, Victòria Coli Cardona, li havia demanat 1.200 lliures en un censal per casar una filla. El 1663 els Coli devien, a més del capital, 747 lliures, 10 sous de pensions endarrerides. El 1664 Amat i Josep Coli, canonge d'Elna, firmen concòrdia però el clergue moria a l'any següent i l'hereu, Bonaventura Coli i Guanser, que vivia a Perpinyà, anava pagant alguna quantitat fins el 1667.

El 1658 Pau Amat va deixar en total 1.153 lliures per diferents despeses del prometatge al seu cunyat Joan de Boixadors i Soler. Les partides més importants van ser de 568 i de 520 lliures per roba comprada al botiguer Jacint Arquer. Amat va pagar per joies, vestits i viatges a Tarragona, però va ser per poc temps perquè a finals d'any Boixadors donava 1.000 lliures a compte del que devia.³⁹ Després del casament de Joan de Boixadors, Amat administrava els béns del seu cunyat, que havia anat a viure a Tarragona. Ja abans del casament, des del 1655, Joan no vivia a la gran casa del carrer de Bonaire, que era llogada per Amat per 110 lliures a l'any al donzell Maurici Lloreda. El 1664 i 1667 l'arrendatari era el cònsol holandès Joan Kies, que pagava 80 lliures anuals. Aquesta rebaixa del preu del lloguer devia ser producte de la manca d'habitacles arran de la destrucció de cases durant la guerra i el setge de Barcelona, ja que l'any 1655 Amat llogava la casa del carrer Governador a diferents militars per 48 lliures a l'any, mentre que el 1663 la renda havia baixat a les 28 lliures anuals. Amat també administrava la torre de Sant Cugat i el 1651 cobrava del paborde del monestir 51 lliures. També va vendre al monestir el blat de la torre per 35 lliures. Alguna vegada Amat es feia portar a casa seva blat de la torre, com les 12 quarteres el 1661 per les quals va pagar 31 lliures, 11 sous i el 1663 per 45 lliures. El 1663 la finca havia donat 73 lliures, 1 sou de la collita de grans. El 1659 pagava per la reparació de

38. BC. SGA, arx. 525, VI-1656, XI-1661, III-1663; arx. 528, pp. 189, 228, 267, 271.

39. BC. SGA, arx. 525, V, VII, VIII, XI i XII-1658; arx. 528, pp. 134, 223.

la teulada 37 lliures, 15 sous. La propietat era llogada al notari Pere Pau Vives per 35 lliures l'any.⁴⁰

Amat intervenia en les inversions del seu cunyat, potser avançant-li diners, com les 1.000 lliures per dos censals a la vila de Riudoms i les 80 lliures d'una lletra de canvi als jurats del Vendrell. També es feia càrrec de pagar deutes, com els de tretze anys d'interessos de censos a l'abadessa de Sant Pere de les Puelles per una peça de terra al Portal Nou i un altre a la mensa episcopal. Uns mesos després, el 1661, Amat deixava 42 lliures per la sepultura de la mare de Joan, Anna Soler.

Joan de Boixadors i Soler arrossegarà algun deute amb Pau Amat, com el capital i els interessos d'una lletra de canvi per Tortosa que el novembre del 1658 havia demanat *insolidum* amb el seu cunyat i tutor Pere Soler de Peguera per valor de 305 lliures. El novembre del 1664 es devien els interessos de vint-i-dues fires i el deute total pujava a 472 lliures, 15 sous, que va ser pagat el 1666. A més, Joan devia altres quantitats de 788 lliures i 230 lliures el 1665.

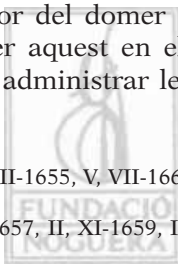
El 1659 moria l'oncle matern i tutor de Joan, Pere Soler. El seu patronímic apareix sempre en castellà a la documentació i amb un emfàtic Don Pedro. La mare d'aquest, Àngela Soler de Peguera, va demanar a Amat un total de 424 lliures per pagar el dol, l'enterrament, la cera i els funerals del seu fill, un préstec una mica arriscat ja que equivalia a la meitat de la renda anual de Pere Soler. Uns altres préstecs a membres de la família de la seva dona van ser fets el 1657 a Josep de Peguera i Vilana, cosí d'Eulàlia de Boixadors, per 523 lliures. En general, es veu, per la importància d'aquests préstecs fets a parents de la seva dona entre els anys de 1657 i 1659, que Amat era considerat encara un home ric en aquesta època.⁴¹

Amat devia tenir fama d'ésser un honrat negociant i bon administrador. A més de Joan de Boixadors, altres personatges de la societat de Tarragona li confiaren alguna gestió. Amat va ser procurador de Francesca Vilaplana i Soler. El mercader Josep Marí ordenava a Pau Amat que fes un pagament a Torredembarra de 420 lliures, en 300 peces de vuit mexicanes i sevillanes.

Amat va ser marmessor del domer de Sant Pere de les Puelles, és a dir va ser nomenat per aquest en el seu testament per complir amb les seves disposicions, administrar les rendes i fer els pagaments

40. BC. SGA, arx. 525, V, VII-1655, V, VII-1661, I-1662, X-1663; arx. 528, pp. 206, 214, 247, 259, 275.

41. BC. SGA, arx. 525, X-1657, II, XI-1659, I, IV-1661, III-166; arx. 528, pp. 102, 159, 193, 244, 259, 260.

de l'herència. Els marmessors cobraven un percentatge per la gestió. Amat es va cobrar dels béns de Fillol el cost de les medecines, l'enterrament, les misses i el llegat de 80 lliures a la minyona del capellà. També va ordenar la subhasta dels béns. Joan Fillol havia invertit en lletres de canvi i altres préstecs i la marmessoria havia produït a Pau Amat 969 lliures, el 10% del que s'havia cobrat dels seus béns. Aquest era també "curador" de l'hereu del notari Miquel Marqués i del fill del pagès Antoni Turull.

Algunes de les gestions que va fer Amat per a gent de la noblesa no van ser més que encàrrecs puntuals que li van donar pocs diners. El 1656 Tomasa Rojas i Sandoval, duquesa de Marinela, demanava que li portessin a Palerm dues arquilles, dos "bufetillos" i 200 peces de vidre per a llums, tot plegat valia 150 lliures. Els objectes li eren enviats amb la galera milícia de Sicília. El 1563 Amat va vendre a Juan de Olea, per 98 lliures, un esclau negre procedent de la galera capitana del duc de Tursi.

Les relacions socials van proporcionar a Pau Amat uns guanys que en principi no semblen importants. Potser del que va treure més profit d'entre les seves amistats va ser a través de la venda d'objectes d'art i de quadres procedents de les subhastes de béns inventariats i dels seus contactes amb Sicília i les galeres que comerciaven amb aquesta classe de mercaderies de luxe. Amat revenia els objectes a clients més o menys rics i la seva gran casa del carrer Sant Pere més Baix esdevenia un gran magatzem a l'espera del client. Potser que l'inici d'Amat com a marxant d'art fos el 1656 amb la compra i venda a la subhasta dels béns de Diego de Eraso Cárcamo de Córdoba.⁴² Sobre les operacions posteriors d'Amat com a "marxant" d'art la seva comptabilitat és totalment muda.

PAU AMAT MENOR MARXANT D'ART

La relació dels objectes de Diego de Eraso Cárcamo de Córdoba que el 1656 van ser comprats per Amat en subhasta pública eren de poc valor, segons la següent relació:

- Dotze quadres grans, "de cuina", potser eren bodegons, comprats per 16 lliures i tornats a vendre a Pedro Soler.
- Dotze quadrats de fruites amb marc negre, comprats per 8 lliures.

42. BC. SGA, arx. 525, VI, XI-1656, XII-1658, V, XI-1659, XI-1660, VII-1663; arx. 528, p. 72.

- Trenta quadrets petits de paisatges, comprats per 7 lliures, 4 sous.
- Dotze quadrets petits de verges amb marcs rodons i daurats.
- Dotze quadrets petits amb caps de sants amb guarnició daurada, comprats per 2 lliures, 12 sous.
- Tres quadres grans de sants, comprats per 30 lliures i venuts a Pedro Soler.
- Dotze paisatges amb marc, comprats per 19 lliures.
- Dotze quadres petits de verges, comprats per 9 lliures, 6 sous.
- Dotze paisatges grans, vells i sense marc, comprats per 12 lliures, 16 sous.

A més havia comprat una arqueta de noguera petita amb personatges, vella i corcada, per la qual havia pagat 5 lliures, 4 sous. La suma de tot el que Amat havia comprat era de 109 lliures, 18 sous, però devia ser més perquè va enviar a Madrid una lletra de canvi a Caterina Bernarda de Toledo, vídua d'Eraso.

Aquesta compra i la venda posterior d'alguns dels quadres indiquen que Amat no els volia per a ell sinó per a negociar. No consta si va participar en més subhastes de quadres per a la revenda. La comptabilitat no refereix més negocis d'aquesta índole però el seu inventari post mortem indica que aquests havien estat una de les seves fonts d'ingressos.

A Pau Amat li devia agradar la pintura. Havia fet pintar un retrat de la seva primera dona Teresa de Cardona a un pintor famós de la ciutat, Pere Cuquet. Aquest retrat era l'exhibició del seu ascens a la categoria de senyor de vassalls, potser més prestigiosa que la de donzell assolida pel seu pare. En l'encàrrec del retrat de Teresa de Cardona hi havia autoafirmació i vanitat però això mateix era el que feien els comerciants rics de les grans ciutats d'Europa com Gènova o Amsterdam. Evidentment, a la modesta ciutat de Barcelona no hi vivia cap Van Dyck ni cap Rembrandt. Tampoc no hi havia clients com els Balbi o els Tripp, però a la mesura de les seves possibilitats els comerciants catalans intentaven imitar-los. També aquí era moda fer-se pintar retrats i en trobem en algun inventari, com en el del jurista Lluís de Peguera. Aquest tenia a casa seva dotze quadres a l'oli dels quals vuit eren els retrats d'ell, de la seva dona i dels sis fills. En el cas dels Vilana hi havia pocs quadres, eren quatre paisatges, un quadre antic daurat, possiblement un retaule, i dos retrats, el de Mariana Vilana i de Peguera, filla de Lluís de Peguera, i del fill d'aquesta, Felip de Vilana.⁴³

43. BC. SGA, arx. 525, VI, XI-1656. AHPB. Antoni Joan Fita, *Liber Primus Inventariorum et Encantum 1608-1614*. Inventari de Lluís de Peguera. 17-VI-1610. Jaume

Un aspecte que hem de considerar era la gran quantitat de quadres de temàtica no religiosa i que manifestaven el gust d'un comerciant amb una cultura que depassava la tradició religiosa i que també gaudia de la mitologia, el paisatgisme, els bodegons i la representació de personatges històrics. La religió no era l'única font de plaer estètic, però deixant de banda els seus gustos i referents culturals, el cas és que Pau Amat superava qualsevol altre ciutadà de Barcelona en la possessió de quadres. Segons el seu inventari post mortem tenia a casa seva tres-cents seixanta-tres quadres dels quals cal fer-ne una classificació.

La temàtica de les pintures en molts casos no ve donada a l'inventari però els que tenien un motiu religiós devien ser molt pocs perquè només n'esmenta vint-i-un. El motiu preferit per Amat eren els paisatges però també hi havia quadres d'història, mitologia, vistes de ciutats i figures humanes. En general eren pintures a l'oli. El que més sobta és que alguns quadres eren de grans dimensions. Calien unes grans sales per poder contemplar algun dels vint-i-un quadres, que feien entre un metre i mig i dos metres d'alçada. Quaranta-quatre quadres tenien entre un metre i un metre i mig d'alçada. La major part de les pintures, dues-centes quaranta-vuit, tenien entre vint i cinquanta centímetres. Hi havia altres objectes d'art, com les sis "làmines de pedra" o baix relleus, una tassa d'aiguamarines guarnida amb bronze, un retaule petit de la Verge i santa Anna, una creu d'eben i un crist de bronze.

A l'inventari, i en això també coincideix amb el d'altres conciu-tadans seus, hi havia molts tapissos i una gran quantitat de domassos i cortinatges. Hi havia tres tapissos amb temes de caça, arbredes i paisatge i cinc més de personatges que eren posats sobre una taula de fusta "dolenta" que devia servir per a exhibir les peces. En total hi havia deu tapissos. Altres peces de tapisseria eren sis "rebosters de ras amb una àliga negra, un castell, quatre ocells y una creu per armes" i cinc més, en total onze, a més de set portaleres, tres cobretaulles, un pavelló de "domàsquillo" de quatre peces, "un pelló de domàs guarnit amb puntes d'or amb son doseret", una vànova, una peça de quaranta-quatre caigudes de brocat de seda i una altra de quaranta caigudes de domàs. Cal esmentar la quantitat de cortinatges de llit que podien convertir aquests mobles en peces molt luxoses. Hi havia un parament de llit compost per dotze peces: "un llit de domàs carmesí tot nou, guarnit amb passamà d'or i plata que són sis cortines, cobrellit, devantllit, sobrecel, cobritaula y dos tovallons del sobrecel,

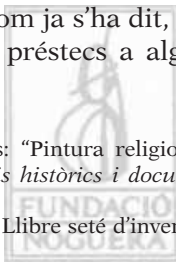

tot guanit". Hi havia quatre paraments més de llit composts per vuit peces. Algunes d'aquestes tenien guarniments i flocs de seda i or que les feien molt preuades. Així, a la venda en subhasta, posterior a la mort del seu propietari, cinc tapissos foren venuts per 250 lliures i les quaranta-quatre caigudes de brocat de seda van ser adjudicades per 412 lliures, 10 sous. Els domassos i els cortinatges eren molt apreciats i s'acceptaven fàcilment com a penyora en els préstecs.⁴⁴

L'inventari registra la plata, un total de deu objectes que pesen 157 unces i mitja, és a dir 5,282 quilos. No apareix cap peça de vaixel·la ni cap cobert. Hi havia 4,628 quilos més en altres objectes que eren penyora d'un préstec en lletra de canvi. Les joies eren escasses i totes procedien d'una altra penyora per un canvi, es tractava de dos-cents grams d'or. Sorpren l'escassa quantitat de plata, amb relació a la riquesa de la família, que no hi hagués peces de vaixel·la ni de coberteria d'aquest metall i l'absència de joies personals així com de vestits. Tot plegat fa pensar que s'havien sostret objectes a la inspecció del notari que inventariava o bé, molt probablement, la família feia temps que prescindia pel seu ús personal d'objectes sumptuaris. L'inventari descriu mobles de gran qualitat, com tres arquilles d'eben, dues d'elles amb incrustacions de marfil i una amb incrustacions de corall i bronze, dues arquilles més amb "bufetillos" d'eben i marfil i una altra d'eben i conquilla i, també, un bufet d'eben i marfil. Potser la millor peça era un llit gran "ab quatre lleons per peus, ab quatre àngels per poms, ab sa capsalera, tot daurat". Hi havia altres mobles, però més senzills, com cinc llits, cinc bufets de noguera, cinc bancs, nou caixes i dos armaris. La major part dels mobles eren de noguera.⁴⁵ El luxe d'aquests mobles no es corresponia amb els ingressos de Pau Amat després del 1660. Per més que hagués fet diners en els seus millors anys, el manteniment d'una família de deu persones amb una renda anual que a la mort d'Amat, segons el seu inventari post mortem, era, teòricament, d'entre 1.300 i 1.500 lliures no permetia aquest consum. Tant més si es té en compte que la quantitat realment cobrada era d'uniques 500 lliures, per sota de les 600 a 800 lliures de renda del nivell inferior de la noblesa. Després de la guerra la seva riquesa havia disminuït considerablement. Com ja s'ha dit, que administrés el patrimoni de Joan de Boixadors i fes préstecs a algun parent com els Soler de

44. M. CARBONELL I BUADES: "Pintura religiosa i pintura profana en inventaris barcelonins ca. 1575-1650", *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, XIII (1995), pp. 137-190.

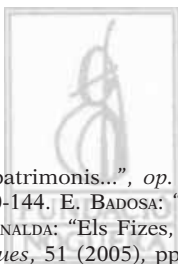
45. AHPB. Pere Pau Vives, *Llibre seté d'inventaris i encants 1658-1674*. Inventari de Pau Amat. 23-XII-1667, p. 441.

Peguera sembla una manera de complementar els ingressos de casa seva. També pot ser que els valuosos mobles procedissin de l'època en què Amat havia fet la seva fortuna.

Cal considerar la possibilitat que Amat tingués a casa seva tres-cents seixanta-tres quadres pel seu plaer personal. Els inventaris d'alguns comerciants del segle XVII manifesten una gran afecció per la pintura. Onofre de Boixadors i Bartomeu Berardo tenien disset i setze quadres, respectivament. El botiguer Pau Albaret, que no tenia un nivell de vida alt, era propietari de vint-i-set quadres. El ric Francesc Cànoves, fill d'un proveïdor de les galeres de la Generalitat, tenia quaranta-vuit quadres. Cristòfol Santgenís, potser el més gran contractista de la Generalitat durant la guerra dels Segadors, va morir el 1652 deixant una gran fortuna, molts objectes d'art i cent-vint quadres, dels quals trenta-vuit eren sense emmarcar i dotze més estaven empaquetats a l'espera de temps millors per exhibir-los. En el cas de Santgenís cal considerar que una part dels luxosos objectes de casa seva procedissin de confiscacions de catalans contraris a l'aliança amb França i de fidels a Espanya, uns béns als quals tenia accés a través del seu germà Francesc Santgenís, "exactor y administrador general dels béns confiscats y aplicats al reial patrimoni". Després de la guerra el comerciant Rafael Guinart deixava 68 quadres i el 1679 l'inventari del ric comerciant Pere Fizes donava un nombre de vuitanta-set pintures.⁴⁶

En el que pertoca a Pau Amat, desconcerta que la seva comptabilitat no informi sobre l'adquisició i el mercadeig dels seus quadres i cal creure que devia portar una comptabilitat específica d'aquest negoci que requeria molta discreció per la clientela. Pot ser que l'iniciés després de descartar altres activitats que li eren més adients com a comerciant però que potser li van semblar més arriscades. És possible que iniciés la seva activitat com a marxant el 1656 amb l'esmentada subhasta dels béns de Pedro Càrcamo de Córdoba i la venda de dos quadres a Pere Soler. Però qualsevol que fos el motiu per tenir aquesta galeria d'art, ja fos per gaudir-ne o per guanyar diners, Pau Amat podia treure profit del seu refinat gust i de les seves relacions amb membres de la societat de Barcelona.

46. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, pp. 278, 284, 288, 294. ACA. Cancilleria, *Intrusos*. Registres 140-144. E. BADOSA: "Entre els conflictes amb l'Administració...", *op. cit.* S. TORRES i S. CANALDA: "Els Fizes, un llinatge de mercaders ennoblits a la Catalunya del barroc", *Recerques*, 51 (2005), pp. 27-66.

LA GESTIÓ DE LA VÍDUA EULÀLIA DE BOIXADORS. ELS CAPÍTOLS MATRIMONIALS D'ANNA AMAT

L'activitat de Pau Amat havia disminuït molt després de la guerra i això es reflecteix en les poques referències que hi ha als seus llibres. A finals de l'any 1664 Amat havia registrat el valor dels seus béns com una constatació que havia aconseguit preservar-los. El 1668 encara apareixen algunes anotacions en el seu llibre major però després la font emmudeix amb la mort del seu autor.

El cobrament i el control de les rendes i el pagament puntual dels deutes, és a dir el que havia estat una de les normes que guien la gestió dels seus béns, eren difícils d'acomplir per part de la seva vídua. Potser Eulàlia de Boixadors no avalua les conseqüències d'endarrerir-se en els pagaments i que l'acumulació de deutes abocava a la disminució del patrimoni. A més a més, en aquells anys, en què l'economia encara no s'havia recuperat, el cobrament de les rendes era una tasca àrida i requeria una energia que difícilment havia de tenir una dama no avesada als maldecaps d'una administració. Al cap de pocs mesos de quedar vídua la comunitat de canonges de la Seu d'Urgell reclamava a Eulàlia el pagament de les 45 lliures de la pensió del censal. En una carta a dita senyora la comunitat deia que el seu marit havia comunicat la voluntat d'amortitzar el censal i que tenia dipositats els diners al banc o a la taula de canvi. Poc després la comunitat de canonges es queixava a Eulàlia que no pagava ni donava cap explicació, mentre que el seu marit havia complert sempre amb puntualitat. El 1707 la comunitat va iniciar plet contra Josep Amat Boixadors per no pagar les 45 lliures anuals de l'interès del censal. El 1720 es tornava a posar plet davant l'Audiència de Barcelona perquè Amat devia 360 lliures.⁴⁷

El 1672, quatre anys després de la mort de Pau Amat, Teresa Prixana, la monja legatària de la renda vitalícia de 40 lliures anuals que en els seus testaments li havien fet la seva mare i la germana, reclamava 450 lliures pel deute de les pensions endarrerides. Eulàlia de Boixadors argumentava que les heretats en les quals s'havien adscrit el pagament dels llegats, "estan dirruïdas y acavadas y així no hi ha béns de aont poguer pagar dits llegats y altrás". La veritat era que sense les inversions fetes pel seu marit els béns dels Cardona haurien donat una renda insignificant. La viuda d'Amat tenia part de raó a resistir-se a pagar el vitalici a la monja. A més, havien ja passat els

47. BC. Fons baró de Castellet, lligall 63/6. SGA, arx. 513; arx. 525, I-1659; arx. 528, pp. 175, 223. Al·legacions Judicials, AJ 32/6.

anys en què la família nedava en l'abundància. El conflicte va acabar amb una concòrdia per la qual Teresa Prixana renunciava als llegats i al deute a canvi de 10 dobles d'or, és a dir 55 lliures, i 30 lliures a l'any que la viuda Amat li assignava sobre el lloguer d'una casa del carrer Governador de Barcelona.⁴⁸

Les dificultats que tenia Eulàlia per pagar puntualment els càrrecs que afectaven el patrimoni no eren conseqüència de la seva ineptitud sinó dels problemes que tenia per cobrar i la corresponent manca d'entrades de diners. Ja s'ha vist com el seu marit, durant els últims anys de la seva vida, havia hagut de lluitar per aquest motiu. A l'abril del 1675 el batlle de Castellet escrivia a la senyora que no havia pogut cobrar els censos que li reclamava. Però és que, a més, la família del batlle de Castellet, els Santjoan, no havien pagat les 60 lliures anuals dels seus censals a partir del 1653. Un altre cas era el de la vila de Terrassa, que no complia els termes de la concòrdia del 1666 per liquidar el deute. El 1675 Josep Amat Boixadors es disposava a posar un plet i iniciava els requeriments a diferents particulars, com avalistes i fiadors de la vila, entre ells Ramon de Copons i els cònjuges Freixas de Sant Boi de Llobregat.⁴⁹ Eulàlia de Boixadors cercava qui li deixés diners per tirar endavant els set fills i el 1672 n'havia demanat a la comunitat de capellans de Santa Maria del Mar. El 1681 havia demanat, juntament amb el seu fill Josep, 20 dobles d'or, o 200 lliures, en préstec per invertir en una lletra de canvi per Perpinyà.⁵⁰

Els problemes d'Eulàlia de Boixadors per cobrar les rendes i les consegüents dificultats per assumir els seus compromisos, ¿podien atribuir-se a la seva mala gestió considerant que, com a dama de la seva època, ignorava com s'havia d'administrar un patrimoni?. No sembla pas que fos això si s'examinen els dos "llevadors de censals y censos". El primer és fet el 1668, immediatament després de la mort d'Amat menor. El segon és de l'any 1675. A les dues relacions s'especifica cada censalista i l'any en què cada un d'ells fa l'últim pagament. Els ingressos dels censals i censos segons els dos "llevadors" eren els següents:

48. AHPB. Pere Pau Vives, Llibre de concòrdies 1667-1679. 8-X-1672, p. 255. BC. Al·legacions Judicials, AJ. 14/16. La concòrdia establia el pagament immediat de 10 dobles, i per al futur la consignació de 30 lliures a l'any sobre unes cases al carrer Governador i que, mentre visqués, aquesta religiosa cobraria 80 lliures a l'any.

49. BC. Al·legacions judicials, AJ. 63/6. Sèrie General d'Arxiu. Vols. 525, 1656, 528, p. 16 i 237.

50. AHPB. Bonaventura Torras, *Vigessimum tertium manuale* 1680-1681. 13-XI-1681, p. 523. Eulàlia de Boixadors fa àpoca d'uns diners deixats en una lletra de canvi. BC. Fons del baró de Castellet. Correspondència, lligall 63/6.

Censals

<i>Censataris</i>	<i>Nombre</i>	<i>Renda anual</i>	<i>Any últim pagament</i>
Generalitat	4	400 ll.	1652
Barcelona	4	58 ll.	1665
Terrassa	1	160 ll.	1668 (es devien des de 1652 al 1659)
Pere Pau Gassó	1	6 ll. 10 s.	1667
Salvador Pera, Mataró	1	7 ll. 10 s.	1673
Joan Carner, Gallifa	1	5 ll.	1673
Pere Galceran	1	5 ll.	1667
Silvestre Uriach, Sentmenat	1	2 ll. 10 s.	1661
Valentí Santjoan, Castellet	2	30 ll.	1653
Lluís Durbas	1	5 ll.	1668
Pau Farell, Montmajor	2	15 ll.	1638
Total renda dels censals		694 ll. 10 s.	

Les 694 lliures, 10 sous eren la renda teòrica cobrada després de la boda de la filla gran, Anna Amat. El lliurament del dot d'Anna va representar una disminució de la renda, que de 944 lliures va passar a les 694 lliures, 10 sous. Però aquestes quantitats no eren les que realment es cobraven i després d'aquest casament el que efectivament rebia la viuda Amat dels censals eren 264 lliures, 10 sous, un 38% del que tenia dret a cobrar. Aquesta disminució procedia bàsicament del fet que les 400 lliures de renda dels censals fets a la Generalitat i al Consell de Cent durant la guerra pràcticament no es cobraren després del 1653. En aquest punt la situació era la mateixa que la que ha estat descrita en tractar de les rendes de Pau Amat. Els interessos dels censals que la ciutat de Barcelona havia venut després de la guerra, s'anaven cobrant amb dos anys d'endarreriment però només donaven 58 lliures, 4 sous a l'any. Terrassa devia set anys del censal però s'anava posant al corrent.

En el cas dels particulars, els deutes d'alguns censataris resulten inexplicables. Amat tolerava que Pau Farell portés més de trenta anys sense pagar la renda i que els Santjoan de Castellet tampoc no paguessin des del 1653, amb l'agreujant que devien d'altres comptes 257 lliures. Els Santjoan havien estat batlles de Castellet trenta anys, des del 1648 i fins al 1678. Havien de tenir interès a conservar el càrrec però en canvi es comportaven amb força irresponsabilitat. En una carta enviada a Eulàlia el 1675 i en resposta als requeriments d'aquesta, li expliquen que no han pogut cobrar cap cens dels vassalls de Castellet i que, sobre les 81 lliures que pujava la collita del vi, ja les hi portarien, tot i que no deien quan.

A més dels censals, els dos llevadors informen d'altres rendes, com la pensió de 34 lliures, 8 sous, 6 diners del violari que pagava Magdalena de Pinós. També es comptabilitzaven cinc censos que donaven un total de 28 lliures, 5 sous de les quals es cobraven amb puntualitat 19 lliures. Uns altres ingressos fixos eren els procedents dels arrendaments d'immobles comprats durant els anys de prosperitat. Una peça de terra al Clot s'arrendava per 9 lliures i una altra peça fora del portal de Jonqueres donava 5 lliures, 10 sous a l'any. La casa del carrer Mitjà de Sant Pere es llogava per 10 lliures a l'any però es devien sis anys. La botiga de la casa del carrer Governador donava 9 lliures anuals però la casa l'habitava gratuïtament Paula Alentorn. Les rendes immobles, entre censos i lloguers, donaven un total de 61 lliures, 15 sous.

Les rendes fixes que efectivament cobrava Eulàlia de Boixadors eren:

Censals.....	264 lliures 10 sous
Violari.....	34 lliures 8 sous
Censos.....	28 lliures 5 sous
Arrendaments.....	33 lliures 10 sous

En total, Eulàlia disposava de 360 lliures, 13 sous anuals per mantenir una família que a la seva viduïtat s'havia reduït a sis persones. Hi havia algun altre ingrés, com les rendes de Sant Vicenç de Castellet, però en el millor dels anys eren d'unes dues-centes lliures.⁵¹ Era tot un mèrit fer quadrar els comptes amb tan pocs diners. I més si es considera el muntant dels pagaments fixos anuals que gravaven els migrats ingressos i que en els comptes apareixen com a *corresponsions*. Aquestes eren formades pels següents apartats:

- Renda anual vitalícia de 100 lliures pagada a partir d'una concòrdia a Anna Forés, la viuda del seu pare Pau Amat major que havia mort el 1652. La pensió es va haver de pagar fins al 1680.
- Pensió de 45 lliures per un censal als canonges de la Seu d'Urgell.
- Pagament de 10 lliures a la Comunitat de Sant Pere de les Puelles.

51. BC. Fons del baró de Castellet, Administració del patrimoni 1643-1690, lligall 63/1. Documents personals. Llevador de censos i censals 1668, lligall 63/3.

— Tres censos per un total de 6 lliures, 14 sous per dos camps i una casa del carrer Governador.⁵²

Fins que va morir el 1667, Pau Amat pagava amb puntualitat les 161 lliures, 14 sous a l'any de gravàmens però estava obligat a cercar altres fonts d'ingressos per mantenir amb un nivell digne la seva llar i devien ser les comissions per la venda de quadres i obres d'art i l'administració dels béns del cunyat de Tarragona Joan de Boixadors. Aquestes tasques no estaven a l'abast de la vídua Eulàlia de Boixadors.

Amb tots els problemes que pogués tenir, el fet és que quan Pau Amat va fer testament es veia amb cor de destinar un total de 15.000 lliures pels dots de les seves sis filles. La primogènita era la més afavorida, amb 6.000 lliures, la filla segona rebria 3.000 lliures i les quatre restants 1.500 lliures cada una. Amat feia fideïcomís i prohibia l'alienació de qualsevol propietat que no fos feta per a pagar dots o rescat de captius. També disposava que a l'amortització d'una renda o d'un censal per part del censatari l'import s'invertís a continuació en un altre censal de cobrament segur. Era el mateix que el 1616, en una situació econòmica ben diferent, havia disposat Onofre de Boixadors, l'avi de la seva dona.⁵³

El 1668, uns mesos després de la mort d'Amat, es casava Anna, la filla segona, ja que la gran, Maria, havia mort pel mateix temps que el seu pare. El nuvi era Jaume d'Era, doctor en dret. El dot d'Anna era d'un total de 7.000 lliures, un import superior al que havia previst Amat en el seu testament destinat a la filla gran. Les 1.000 lliures de més que rebia Anna pot atribuir-se al fet que, amb la desaparició de Maria, es disposava de més diners per a repartir entre les germanes. Les 7.000 lliures de dot d'Anna s'havien de pagar en fraccions: 1.000 lliures el dia de la boda, 1.000 lliures més el dia que l'hereu Josep Amat contractés matrimoni i 5.000 lliures en el capital dels següents censals:

52. BC. Fons del baró de Castellet. Administració del patrimoni 1643-1690, lli-gall 63/1.

53. AHPB. Francesc Pastor: Liber secundus sive manuale testamentorum 1639-1656. Testament de Pau Amat major: 22-I-1652.

	<i>Capital lliures</i>	<i>Pensió anual</i>	<i>Any constituït</i>	<i>Pagat fins</i>
Dos censals sobre el poble d'Esparreguera	3.000	150 ll.	1639	1668
Un censal als hereus de Victòria Coli, de Ripoll	1.200	60 ll.	1642	1666
Un censal Joan Sampsó, moliner de Jonqueres	200	10 ll.	1643	1668
Un censal Antoni Turell, de Sentmenat	200	10 ll.	1638	1667
Un censal Antoni i Valentí Santjoan, de Castellet	150	7 ll. 10 s	1645	1653
Un censal Antoni i Valentí Santjoan, de Castellet	250	12 ll. 10 s	1648	1653
Total	5.000	250 ll.		

Els anys de les constitucions dels censals, entre 1639 i 1648, indiquen que el període de prosperitat de la família durant la guerra va ser fonamental per a l'esdevenidor. Més de la meitat, com a mínim per valor de 3.200 lliures, havien estat comprats per l'avi, Pau Amat major.⁵⁴

El dot d'Anna Amat és una constatació del que ja s'ha comentat en tractar del dot de la seva tia àvia, Maria de Boixadors. És a dir, el muntant teòric dels dots no sempre reflectia el que realment cobraria el marit. Així, Jaume d'Era hauria d'exercir les seves habilitats com a advocat per cobrar als fugissers Santjoan, que devien quinze anys de pensions, és a dir 300 lliures.

De més a més, resulta impossible que, amb la situació en què es trobava la família i amb el poc geni per als negocis de l'hereu Josep, les altres cinc germanes d'Anna poguessin aportar un dot com el previst pel seu pare en el testament.

54. AHPB. Pere Pau Vives, Plec de capítols matrimonials 1634-1675. Capítols matrimonials d'Anna Amat de Boixadors i Jaume d'Era. 7-VII-1668. BC. Fons del baró de Castellet. Administració del patrimoni (Llevador de censos i censals, 1668), lligall 63/3.

BARCELONA ENTRE 1653 I 1700

UNA CIUTAT SENSE PROJECTE

Pau Amat és un exemple del desconcert que degueren experimentar alguns comerciants després de la guerra. Tot i les seves temptatives, no acabava de trobar el seu lloc, mentre que un grup comerciants i botiguers, com els Guinart, els Lladó, els Fizes, Montserrat i Vives, van veure l'oportunitat de fer un salt qualitatiu i passar de la botiga i el petit negoci al gran comerç, prèvia manifestació incondicional de fidelitat al govern de Felip IV.¹ Alguns ho van fer per convicció i altres ho degueren fer per oportunisme. Algunes famílies van quedar dividides, com la de Rafael Matalí, un destacat opositor al pagament dels quintos al rei i que va ser empresonat. Un dels seus fills, Manuel, el gener del 1653 era declarat traïdor al rei d'Espanya i li eren confiscats els béns. En canvi, el seu germà gran, en Gaspar, va ser un dels trenta mercaders insaculats pel virrei Joan d'Àustria.² Durant molts anys van ser per a aquests fidels al rei, molts d'ells procedents de la botiga i del petit comerç, els grans negocis i els càrrecs que ara estaven sota el control de l'administració reial.

Després de la guerra els temps havien canviat i calia adaptar-se als fets. Els nous mercaders escalaven posicions socials i econòmiques en tant s'apropaven al Govern, personificat pel capità general. Es configurava

---

1. E. BADOSA: "Entre els negocis amb l'Administració...", *op. cit.*

2. F. SÁCHEZ MARCOS: *Cataluña y el gobierno central...*, *op. cit.*, pp. 123 i 124. Potser la diferència de fidelitats polítiques entre Gaspar i Rafael Matalí es devia al fet que Gaspar era mercader, amb negocis a Perpinyà i a Tortosa, mentre que Rafael era doctor en dret i els seus ingressos no depenien dels seus contactes amb les autoritats. També va ser insaculat Josep Borrell, el sogre del munissioner Cristòfol Sangenis. E. BADOSA: "Negocis, patrimonis...", *op. cit.*, pp. 286, 290. ACA. Consejo de Aragón, lligall 208.

un nou grup que prosperava amb els negocis dels subministraments i els arrendaments urbans. Això no era nou, també es va produir abans i durant la guerra, però potser ara s'ampliava el ventall de possibilitats amb els contractes amb l'exèrcit del rei, les llicències d'importació de manufactures i les de les grans importacions d'aliments i peix procedents de l'Atlàntic. Aquests grans negocis, els quals des de sempre han generat les grans fortunes, es feien a través del vistiplau del capità general i això representava que les relacions de Catalunya amb la monarquia es plantejaven sobre unes bases polítiques diferents de les que hi havia abans de la guerra. Potser l'arbitrarietat i la imprevisió d'algunes mesures, com la devaluació de la moneda dels sisens, la política aranzelària contrària als interessos de les manufactures i la manca d'una normativa clara en matèria comercial que donava pas als abusos de les autoritats en els anys de conflictes bèl·lics amb Anglaterra, van ser elements de subjecció per deixar clar a un país rebel qui tenia l'autèntic poder.

El canvi de conjuntura política posterior a la guerra dels Segadors el defineix Ernest Belenguer partint de l'anàlisi dels quaderns de greuges plantejats pels diputats a les corts del 1701-1702 i els compara amb els presentats a les corts del 1599. Belenguer observa en els greuges del 1701 un canvi essencial i és que, en el decurs d'aquests cent anys, els greuges havien passat de tenir una vessant política a tenir-la econòmica. Les arbitrarietats i les contrafaccions després de la guerra eren de caire econòmic més que no pas institucional. Els quaderns de greuges presentats a les corts del 1701-1702 exposaven clarament aquesta evolució. A través dels greuges enumerats es veu com la bassa d'oli que semblava ser el Principat no es devia a cap nova fórmula política, a un *neoforalisme* —un concepte qüestionat per molts historiadors des de fa uns anys—, sinó a la submissió interessada en molts casos de les noves elits econòmiques al capità general, que en definitiva era el *factòtum* de l'economia de Catalunya. Les atribucions del capità general es van dilatar fins a àmbits aliens a la guerra, que era el que li competia. Aquesta extensió d'atribucions va ser la contraofensiva de la Corona a les constitucions de Cort del 1599, que bloquejaven a través de pragmàtiques la possibilitat que el virrei governés contra les constitucions. La corona va potenciar l'actuació del capità general més enllà de les competències militars que li eren pròpies.³

3. E. BELENGUER: "En torno a algunos de los greuges catalanes de 1701-2: ¿Un paso hacia la revisión del neoforalismo?". Dins: *Homenatge a Sebastià Garcia Martínez*. Vol. II. Generalitat Valenciana, 1988, pp. 253-269. E. BELENGUER: "La Corte y el País: en torno a las últimas cortes catalanas de la Edad Moderna". Dins: *Studia Historica. Historia Moderna*. Vol. VI (1988), pp. 399-410, especialment 404 i 408.

Un exemple de contrafacció podria ser el de l'actuació del marquès de Castel Rodrigo, que havia entrat com a virrei el 1663. Castel Rodrigo va posar a prova la docilitat dels consellers de Barcelona, sense trobar resistència, fent-se atorgar una suma important per a fortificacions que va gastar per fer obres al palau: "En temps de estos consellers tenint ja lo rey la sala de las armas y la ciutat las claus dels magatzems per tenir lo blat tant la ciutat com los mercaders, demanalas als consellers y dóna principi al Palatio que vuy habitan los virreys. La qual sala (de armes) la havia comensat el primer de juliol del 1598. També demana a la ciutat que per fortificar la frontera del Empordà de França ly donés alguna quantitat considerable y lo Consell deliberà 50.000 lliuras les quals, o la major part de ellas, se gastaren en fer dit Palatio."⁴

Ernest Belenguer analitza la *Justificación jurídica de las contrafaccions que insta la Generalidad del Principado de Cataluña contra el Tribunal de la Capitanía General*, impresa el 1675 per ordre dels diputats i resumida en menys de mig foli a les corts de 1701-1702. Per a Belenguer: "Es, a mi criterio, el *greuge* más importante de aquellas Cortes, porque se trata de una denuncia de todo un abanico de pregonnes —*crides*— y prohibiciones restrictivas de las actividades mercantiles catalanas en la línea del nuevo sesgo económico de los últimos años del siglo XVII, prohibiciones hechas por mandato de diversos capitanes generales con motivo de las guerras con la Francia de Luis XIV, o de relaciones económicas con el norte de África."⁵

Alguna mesura del capità general va tenir efectes beneficiosos sobre l'economia del país? Una d'elles potser va ser la importació de teixits estrangers, que pagaven un aranzel d'un 11% i que, suposadament, havia d'esperonar la manufactura catalana. Per a Josep Fontana, "Sería exagerado atribuir a clarividencia económica esta política catalana de libre comercio. Con toda seguridad ha sido dictada por esos grandes interesados en mantener la libre importación de tejidos". És a dir els grans comerciants importadors i el capità general es feien costat recíprocament en la defensa dels seus interessos. Segons Fontana, un reduït grup de comerciants es van beneficiar de l'actuació del capità general. El 4% dels comerciants, d'un total de 141 mercaders, tenien a les seves mans el 44% del tràfic el 1665.⁶ Fins el 1640 el comerç era una activitat a l'abast de gairebé tothom, els paraires i els botiguers carregaven

4. AHCB. Manuscrits, ms. B-153, p. 123.

5. E. BELENGUER: "La Corte y el País...", *op. cit.*, p. 408.

6. J. FONTANA: "Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII. Notas para una interpretación de la coyuntura catalana", a *Estudios de Historia Moderna*. Vol. V (1955), pp. 199-219, especialment 217.

algunes bales dels seus teixits en alguna nau que es dirigia a Gènova o a Palerm. Després de la guerra la situació era totalment diferent.

En qualsevol cas, el comerç pervivia encara que fos en poques mans. El que sí que havia pràcticament desaparegut era la manufactura. Els paraires ja no embarcaven els seus teixits cap a Sicília, el mercat interior es resistia a comprar-los per la manca de varietat i de qualitat i els gremis s'esllanguien davant de la competència dels teixits de fora. En una situació econòmica tan deteriorada com la que hi havia després del 1653 no queda gens clar que la perllongació durant tants anys del lliurecanvi hagués estat beneficiós per a la indústria; sembla que més aviat devia contribuir a enfonsar-la. Una mostra d'aquesta decadència és la representació lliurada al virrei pels síndics de les confraries de Barcelona en una data tan avançada com era l'any 1699. El document havia estat redactat per Lluís de Valentia Belart. No es pot dir que Lluís de Valentia s'hi esforçés gaire a l'hora de defensar els interessos de les confraries. Tot i el gran nombre d'escrits proteccionistes dels anys 1620 només els comentava de passada i sense haver consultat els textos. Tampoc no es referia a l'existència del document redactat per Jaume Damians el 1630. L'argumentació de Valentia era força barroera: "A començaments del segle XVII, desballestantse lo posar ordre en el comerç y formar juntas particulars per aquest efecte... de primer idearen no vestirse y arreararse y usar robas forasteras, sobre se llegeix una allegació que feu lo Doctor Francesc Magarola, havent preceït altre paper escrit per los doctors Jaume de Càncer y Francesc Llauger. ...Ab tot reduirem aquellas conferèncias a obrir lo camí pera que V. E. en son Savi Consell de Cent augmenti el dret de las mercaderias forasteras. Intentava lo Dr. Dalmau que es trenquin lo comerç estrangers."

Lluís Valentia deia que el 1670 Bonaventura Tristany va escriure a favor dels pelleters i que també altres gremis van fer les seves peticions, sense que informi sobre quins arguments es van utilitzar: "Valdemnons de tanta llum quan hajam de tornar a escriure, perquè quan ja nos ha arribat en mans ja estava en la Impressió estos borrons. Estas son las notícias que las confrarias unidas han pogut adquirir dels memorials impresos referits, recollits en casas de diferents juristas per no tenir a mà lo arxiu de V.E." El paràgraf posa en evidència, a més del deficient estil literari de l'autor, la impossibilitat d'accés que tenien els gremis a la documentació propietat de la ciutat i que el virrei havia sostret dipositant-la en el seu arxiu. Valentia tampoc no devia conèixer la Justificación jurídica de las contrafacções que insta la Generalidad del Principado de Cataluña contra el Tribunal de la Capitanía General, impresa el 1675 por ordre dels diputats.

La petició al virrei no era gens original i repetia els arguments del debat del 1620. Demanava que es prohibís en tot el Principat l'ús de vestits, roba i adorns fabricats fora del regne. La prohibició només podia afectar la ciutat de Barcelona però, per crides del lloctinent general, es podia estendre a la resta de Catalunya. Els gremis també demanaven que els estrangers tinguessin prohibit el comerç a Catalunya. Argumentava Valentia que amb aquestes prohibicions els paraires fabricarien varietats actuals i els velluters tota classe de gèneres. En aquest punt l'autor reconeixia —difícilment podia haver estat altrament— que la producció catalana era antiquada i poc variada.⁷

A partir de l'esmentada representació al virrei feta pels gremis el 1699, resulta inevitable fer-se algunes consideracions i preguntes. Primerament, es constata la degradació de la manufactura tèxtil a finals de segle si es té en compte que encara el 1644, i segons les últimes exportacions a Itàlia fetes pels Amat, retenia el seu mercat exterior. Per altra part, ¿les circumstàncies per les quals uns gremis empobrits i els seus productes antiquats i poc variats eren la causa o bé la conseqüència d'una política de lliurecanvi? Sembla que hi havia desinterès per part dels alts funcionaris reials per la indústria mentre que es prioritzava el comerç d'importació. Evidentment, aquest desinterès seria compartit pel reduït sector dels grans comerciants catalans. ¿Fins a quin punt aquests van ser còmplices dels alts funcionaris en la marginació de la manufactura catalana tot obstruint qualsevulla esclatxa que pogués obrir-se en una política de lliurecanvi que tants beneficis els donava com a grans importadors?

El precari respecte dels governants castellans a les institucions polítiques del Principat estava marcat per l'arbitrarietat, com es veu en l'esmentada actuació del marquès de Castel Rodrigo. A més, els avantatges econòmics que tenien els fidels comerciants i el control dels càrrecs de conseller a través de les insaculacions van deixar el país en una quietud i una manca d'iniciatives col·lectives que van tenir un efecte desmoralitzador. Els retorçats arguments que el 1652 donava el Consell d'Aragó a la cort de Madrid per sotmetre i reduir el Principat, exposats per Josep M. Torras, es van acomplir. Cada una per motius diferents, el cas és que tant la burgesia dels negocis com l'elit governant es van convertir en clienteles del poder reial.⁸

7. BC. Follets Bonsoms, núm. 2760. Petició de les confraries al virrei. Any 1699.

8. J. M. TORRAS I RIBÉ: "El projecte de repressió dels catalans de 1652". Dins: *La revolució catalana del 1640*, Barcelona: 1991, pp. 241-317. El control de la insaculació era un instrument de depuració política però a més era fonamental que "els elegits deguessin els seus càrrecs al reial beneplàcit, i que per tant haguessin de fer-se mereixedors de la

L'aspecte més remarcable de la petició dels gremis del 1699 és la pobresa dels arguments emprats, la manca de cap idea original. Això és evident si es compara amb els del debat proteccionista dels anys 1620 i amb l'escrit de Jaume Damians del 1630. Lluís Valentia no era cap expert ni sembla que s'hagués preocupat massa per documentar-se, cosa que tampoc no li era fàcil. Potser els gremis no podien permetre's de pagar un advocat més ben preparat o, també, que en el decurs de gairebé seixanta anys d'ostracisme institucional del Consell de Cent, l'hàbit de desenvolupar debats entre els representants dels diferents interessos econòmics havia quedat oblidat. Caldria esperar encara divuit anys perquè amb la publicació del *Fènix de Catalunya* de Feliu de la Peña apareguessin els primers senyals que els comerciants de Barcelona es movien intel·lectualment en un món que ja els era petit, que la riquesa individual d'un reduït nombre de mercaders no podia ocultar la pobresa que atenallava la resta de la societat urbana i que, encara que només fos per atendre els seus propis interessos, veien ja arribat el moment de reclamar una política econòmica que no obviés el progrés de la resta del país.⁹

LES DIFICULTATS DE JOSEP AMAT DE BOIXADORS. IMPOSSIBILITAT DE VIURE DE RENDES AL SEGLE XVIII: EL JURISTA PAU IGNASI D'AMAT

Josep Amat i de Boixadors tenia nou anys a la mort del seu pare i no va poder ser instruït per dirigir l'economia de casa seva. Josep no estava dotat per als negocis però cal dir que l'època era difícil i la pobresa complicava el cobrament de les rendes que després de la guerra eren la base de l'economia domèstica. El 1677 apareix en el llibre major la primera anotació feta per Josep Amat, que aleshores tenia dinou anys: "He fet venda a Fèlix Vidal, mercader, de un censal rebut sobre unas casas prop la plasa de la Blanqueria, de pensió 5 lliuras y preu 100 lliures per pagar un compte de medicines." El 1707 Josep tenia un plet amb la comunitat de canonges de la Seu d'Urgell per no haver pagat durant anys les 45 lliures de pensió anual. El 1720 els canonges tornen a posar plet davant l'Audiència de Barcelona perquè

gràcia rebuda al llarg de la seva trajectòria consistorial". Per a Torras, es tractava de crear uns lligams de dependència i de clientelisme entre el rei i els governants de la ciutat i que ells fossin els defensors de les prerrogatives reials, pp. 270-271.

9. N. FELIU DE LA PEÑA FARELL: *Político discurso*. Barcelona, 1681, i *Fènix de Catalunya*, Barcelona, 1683. P. MOLAS: "A tres-cents anys del *Fènix de Catalunya*. Recuperació i reformisme econòmic sota Carles II", *Pedralbes*, 3 (1983), pp. 147-174.

l'hereu d'Amat Boixadors devia 360 lliures. El 1762 els descendents reconeixien el censal.¹⁰

Josep Amat es va casar amb Caterina Picalquers i va canviar la residència, deixà Barcelona i passà a viure a Manresa. Potser es va casar ja gran atès que el seu fill Pau Ignasi va néixer el 1707 quan Josep tenia cinquanta-nou anys. Amb el canvi de domicili Josep podia disposar dels lloguers de la gran casa del carrer Sant Pere més Baix. Però aquesta previsió no es va acomplir a la realitat i no va poder treure profit de la casa, convertida en quarter després de la guerra de Successió. El 1718 Josep redacta l'esborrany d'una instància per demanar el retorn de la casa: "Pasan de treinta años que se ausentó de Barcelona a fin de lograr los crecidos alquileres que le rentaría una casa que tiene en la calle de San Pedro más Baja para poderse mantener con su familia y pagar los cargos que hace dicha casa... Habiendo mantenido la fidelidad al Rey Ntro. Sr. que Dios guarde, por cuyo motivo pasaron los sediciosos a tomarle sus frutos durante el sitio de Barcelona. Y como ya pasan de cinco años que tenga la casa totalmente ocupada... recurre a la gran piedad de V. Exa."¹¹ Abans de la guerra la renda dels lloguers el podien ajudar a mantenir-se en una petita ciutat com Manresa. El trasllat de Josep a Manresa i el seu casament amb Rosa Picalquers té tot l'aspecte d'haver estat una mesura d'estalvi.

Josep deixava a Barcelona un administrador que li pagava les càrregues i li feia alguns encàrrecs, com comprar xocolata i vestuari per a la família. En passar els comptes, l'administrador resultava creditor de Josep Amat perquè havia pagat més diners dels que havia cobrat. Entre febrer del 1717 i febrer del 1719 Amat li reconeixia un deute de 200 lliures. En arribar el 1724 aquesta quantitat s'havia incrementat fins les 663 lliures, que Josep Amat reconeixia deure a l'administrador. El 1724 demanava 300 lliures a censal a les monges de Pedralbes, compromentent la renda del lloguer de la casa del carrer Governador, de 15 lliures anuals. Sobre les botigues de la casa del carrer Sant Pere més Baix, el 1724 estaven consignades a pagar un deute amb un botiguer. A poc a poc, Josep Amat liquidava el patrimoni del seu pare, que ja li havia arribat una mica malmès. El nivell de vida es mantenia amb dificultats i l'administrador comprava a Pau Ignasi, el fill de Josep, casaques, jupes i altres vestits pel nen que estudiava intern al col·legi de Cordelles, l'establiment que els jesuïtes tenien a la Rambla per a fills

10. BC. SGA, arx. 528, p. 118. Al·legacions Judicials AJ 32/6. Fons Alegre Aparici, arx. 100.

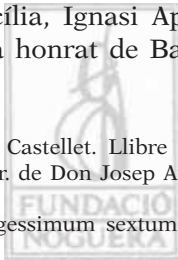
11. BC. Fons del baró de Castellet. Correspondència, lligall 63/6.

de nobles. L'administrador de Josep a Barcelona apuntava una despesa de 29 lliures, 10 sous per tres mesos i mig d'aliments per Pau Ignasi.

Pau Ignasi devia veure que calia buscar-se la vida i no confiar en les rendes de l'avi i del pare, ja força disminuïdes. Quan el seu pare va morir pel febrer del 1727 Pau Ignasi, que tenia dinou anys i encara era estudiant, va haver de demanar un censal de 200 lliures per les despeses del funeral. La gran casa del carrer de Sant Pere més Baix, arrendada a les guàrdies valones, li donava per aquesta època una quantitat semblant, 192 lliures, 10 sous a l'any. Les restes del patrimoni, com l'arrendament dels delmes de Castellet, que entre 1738 i 1740 donaven més de 200 lliures, li van permetre de poder estudiar la carrera de dret a Osca. A finals del 1735 el seu administrador a Barcelona li havia lliurat 100 lliures per ajuda de cost per anar a graduar-se en aquesta ciutat: "y li he fet un vale a pagar a ma disposició". El 1744 l'administrador tornava a avançar diners, eren 50 lliures a compte de les dues-centes que es devien a l'apotecari per medecines. Més endavant Pau Ignasi no devia necessitar els seus serveis i passava a viure a Barcelona, arrendant una gran casa al carrer de Montcada. Entretant es devia vendre el gran immoble del carrer de Sant Pere, sense que ens consti la data.¹² Pau Ignasi d'Amat i de Picalquers exercia d'advocat de membres del clergat i de la noblesa i a més era membre del consell del rei i oïdor de la sala civil de la Reial Audiència. Quan va morir el 1772 a l'edat de seixanta-quatre anys havia fet una bona biblioteca però no pas diners, una correlació de fets del tot punt coherent. En el seu testament es referia "a les pocas forsas de ma herència", cosa que havia repercutit directament en el seu sacrificat servei domèstic. Els criats vivien en un bon ambient però mal pagats. Pau Ignasi demanava al seu hereu, el nebot Ignasi Aparici, que vivia amb ell a la mateixa casa, que mantingués la minyona Rosa Ferrer, a qui feia llegat de 100 lliures, "en alguna recompensa y compensació de haver servit tota sa vida sens guanyar soldada y ab un singularíssim afecte y lleialtat a mos pares y senyors y després a mos germans y actualment a mi". Deixava a cada un dels seus dos criats 10 lliures. Limitava les despeses del seu funeral a 50 lliures.¹³ Pau Ignasi deixava com a hereu el seu nebot, el fill de la seva germana Cecília, Ignasi Aparici i Amat. Aquest també era doctor en dret i ciutadà honrat de Barcelona.

12. BC. Fons del baró de Castellet. Llibre del que ha pagat y cobrat lo Rnt. Bonifaci Homs pbr. com a prodor. de Don Josep Amat y de Boixadors, en la ciutat de Manresa habitant. Llibre 7,

13. AHPB. Joan Costa, Vigessimum sextum manuali sive protocoli 1771-1772. Testament. 2-IX-1772, p. 326.

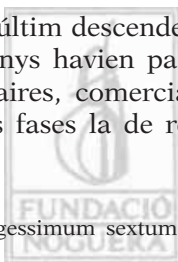

L'inventari de Pau Ignasi, fet uns dos mesos després de la seva mort, ens interessa sobretot per veure quins foren els béns procedents dels seus besavi i avi que pogueren ser salvats del naufragi que va experimentar el patrimoni durant els decennis en què la família va viure de les rendes acumulades durant bons anys. Segons l'inventari l'únic que es conservava era la casa del carrer Governador i també la baronia de Sant Vicenç de Castellet, que no apareix a l'inventari, com tampoc les dues vinyes i els dos camps que tenien al poble.

El nivell de vida que tenia Pau Ignasi d'Amat era confortable. Tenia bastant vestuari, un rellotge d'or de repetició, sivelles de plata per les sabates, gafets pel corbatí, quatre botons d'or i plata i alguns altres objectes. Els objectes de plata pesaven un total de 537 grams, els d'or 134,16 grams i tenia un brillant pesava 0,029 grams. El millor del parament de la casa era un llit amb peus daurats i capçalera pintada i daurada. No hi ha rastre que hagués heretat l'afecció a la pintura del seu avi Pau Amat menor i només hi havia dos quadres, un representava la conversió de Sant Pau i un altre era un retrat del rei. Ja s'ha vist pel testament com era el servei domèstic de casa seva, una minyona vella que no havia cobrat mai sou i que rebia un llegat de 100 lliures, a més de dos criats. A l'estable hi havia un cotxe amb dues mules i també dos vestits de lliurea pel cotxer, un d'ells d'hivern. El més valuós de l'inventari era la seva gran biblioteca, de 1.192 títols, alguns amb molts volums. A més dels llibres de dret n'hi havia d'autors com Petrarca, Ausiàs Marc, Lorenzo Valla, Ciceró, Moratín, Campomanes, obres del bisbe Climent i els Annals de Feliu de la Penya. Pau Ignasi era un home culte i un adepte de la Il·lustració. A l'inventari es registren també alguns llibres propietat d'Ignasi Aparici, el seu hereu i nebot que vivia a la mateixa casa. Ignasi Aparici era també jurista i podem imaginar que hi havia una bona relació personal entre oncle i nebot. Aquest era un home de gran cultura amb una biblioteca petita on predominaven els llibres de geografia, els diccionaris i les gramàtiques en llengües llatina, anglesa, castellana, francesa i alemanya. Alguns potser procedien del seu avi patern Francesc Aparici, el geògraf i realitzador del cadastre imposat per Patiño.¹⁴

Ignasi Aparici va ser l'últim descendent directe dels Amat, que en el decurs de cent setanta anys havien passat per diferents situacions econòmiques i socials: paraires, comerciants, petits nobles rendistes i juristes. De totes aquestes fases la de rendista apareix com la d'un

14. AHPB. Joan Costa, *Vigessimum sextum manuali sive protocoli 1771-1772*. 9-XII-1772, p. 454.

cost més alt per aquesta família per la rapidesa amb la qual es descapitalitza fins anul·lar la fase de creixement anterior. La recuperació haurà de venir de la professionalització a través de la carrera jurídica i funcionarial. I el que resulta més sorprenent és que un dels actius per aquesta carrera va ser un títol tan insignificant com el de baró de Castellet. Ja hem vist com Pau Amat menor havia pagat per ell un alt preu que no es corresponia amb el valor i les rendes d'aquest petit senyoriu però Pau Amat anava encertat quan preveia que el prestigi que reportava una baronia no era quantificable. La veritat és que els censals i les finques van desaparèixer però la baronia es va conservar com la joia de la corona. Quan el 1797 l'empresari tèxtil Marià Alegre i Aparici va prendre el títol de baró de Castellet va posar el punt final que mancava al seu prestigi a la Barcelona del primer terç del segle XIX.

Els majors honors i consideració social els donava el servei a la Corona però, tot i això, no era fàcil per a un català d'accedir-hi. El 1775, en una carta des de Madrid de Lluís Costa i Aparici al seu cosí Ignasi Aparici i Amat, Lluís Costa li parla dels tràmits del cosí de Madrid Pedro Aparici, nét de l'esmenat geògraf Francesc, per assolir el nomenament de la creu de Carles III: "Perico está próximo a tomar la Cruz de la Orden de Carlos III, es preciso poner en orden algunos papeles: yo estoy informado y he oído que nuestro bisabuelo había venido de las montañas de Burgos, que el apellido de Aparici es único en Cataluña, que por respeto del idioma de Cataluña había perdido la o, y como el archivo de Caldas en tpo. de las últimas tribulaciones se quemó, no podemos formar aquel origen por lo que es necesario sacar una certificación del cura de dicha villa y esta se certifique por tres escribanos de nuestro abuelo y bisabuelo, que con esto nos basta para que probéis aquel origen. Esto es indispensable, que de otro modo se expone Perico a un bochorno y será cosa de poco honor." Una altra carta del mateix any diu que les proves demanades han estat cares per les distàncies i pels "regalos a los informantes, siendo más de 8.000 reales en todo". A més dels mèrits personals, d'una fidelitat inqüestionable a Felip V per part de l'avi Josep, ajudant de l'intendent José Patiño i un dels artífexs del cadastre, i d'haver nascut a Castella, a Pedro també li calia ocultar els orígens catalans de la família paterna si volia arribar fins els honors més alts atorgats pel rei d'Espanya. Segons una carta de maig del 1768, els Aparici, en el segle XVI, havien emigrat des de la Pobla d'Orcau (Pallars Jussà) fins a Gurb, (Osona) i van arribar a Caldes de Montbui a la segona meitat del segle XVII.¹⁵

15. BC. Fons del baró de Castellet, annex 6, Correspondencia, 60/1 (cartes de Manuel Costa Aparici desde Madrid a Ignasi Aparici i Amat el 22-IV-1775 i el 11-XII-1775).

Aquests camuflatges sobre els orígens geogràfics no eren necessaris per als súbdits d'altres regions ni tampoc per als italians, i revelen l'arrel d'alguns problemes que apareixen de manera recurrent al llarg del temps i que distorsionen la història de Catalunya fins convertir-la sovint en una fatigosa dialèctica de les relacions amb Espanya. Els Amat, els seus parents, els seus clients i prestataris i, també, els seus descendents, ens detallen els assaigs i les dificultats de la societat catalana del barroc per articular unes relacions de relativa igualtat amb Espanya, esvaïdes a partir del 1653.

Pedro Aparici, és nét del felipista i geògraf Josep Aparici i fill de José Inocencio Aparici, "del consejo de S.M. en el Supremo de Indias, director de la real hacienda de la America Septentrional, caballero de la orden de Carlos III". José Inocencio abans havia estat "contador general del serenísimo Sr. Infante don Luis".

CONCLUSIONS

La vida i les activitats de Pau Amat menor poden ser un exemple sobre la manera de d'adaptar-se i de superar les dificultats del complex període conegut, des del punt de vista cultural, com barroc.

En els seus anys de joventut la vida de Pau Amat menor porta els senyals de l'èxit. Fill d'un pare emprenedor, fet a si mateix i ric, coneix de primera mà el món del comerç i del préstec. Ben aviat, però, aquests li són poca cosa comparats amb les oportunitats que ofereix a les seves aptituds un país en guerra. El comerç i el préstec només són un mitjà per guanyar diners i viure amb luxe però això no és prou. El país viu una guerra que demana diners i coneixements, i el jove Amat disposa de les dues coses. Era el moment de fer un salt qualitatiu que el seu pare havia assajat amb la compra del títol de donzell el 1630. Deu anys després es donen les circumstàncies per poder formar part de la classe dirigent del Principat i de coronar la riquesa amb el prestigi social i el poder. Un primer pas era el casament amb una aristòcrata propietària d'un senyoriu. Encara que Sant Vicenç de Castellet era un senyoriu insignificant, avaluat amb un màxim de 1.000 lliures, el fet d'ésser propietari d'un castell i tenir uns quants vassalls situava Pau Amat al nivell de la petita noblesa. Però, a més de casar-se amb la dama, es pot dir que, literalment, Amat va comprar el seu senyoriu. Després de prestar diferents quantitats de diners a la seva dona, Amat va deixar-li diners a censal per 3.000 lliures i després de la mort d'aquesta va gastar 2.343 lliures més per complir les disposicions testamentàries. Amat havia pagat pel senyoriu de Castellet més de quatre vegades el seu valor.

Pau Amat menor podia presumir d'ésser fill de donzell quan va començar la guerra dels Segadors. No tenia estudis universitaris, tampoc no li calien per ésser un bon comerciant. La seva formació devia

tenir una part teòrica però era a través de la pràctica dels negocis que es veia capacitat per gestionar els diners públics a través d'algun sector de la hisenda del seu petit país. Els estudis de dret i de filosofia no servien a l'hora de cercar crèdits o d'administrar els recursos i, en canvi, calia saber comptabilitat, tenir experiència, relacions comercials i una xarxa de corresponsals fora de Catalunya, especialment en alguna de les grans fires internacionals. En altres països succeïa quelcom de semblant com a França, on una llarga tradició familiar de comerciants i una experiència de gestors de grans patrimonis era el que hauria d'impulsar Colbert fins al capdamunt de l'Estat francès. Catalunya no era França i Pau Amat ignorava qui era Colbert. Tot i això, Amat va intuir que personatges com ell eren necessaris en aquelles circumstàncies. Va començar destacant-se en la compra de censals a la Generalitat i el Consell de Cent quan aquestes institucions les van treure a la venda per pagar la guerra. A més, durant uns dos anys va exercir el càrrec de veedor del Batalló, és a dir qui portava la comptabilitat del que era l'exèrcit de la Generalitat.

La situació política i institucional de Catalunya després de la guerra dels Segadors no era la més adient per reconèixer els anteriors mèrits d'Amat com a gestor de la *res publica*. La situació política havia canviat. Qualsevol que fossin els somnis que Amat pogués tenir durant la guerra el despertar va ser dur. Sobretot perquè durant la guerra havia invertit 8.000 lliures de capital en censals a la Generalitat. Era una quantitat important, només una mica inferior a la suma del que havia costat la compra i les obres de la gran casa del carrer de Sant Pere més Baix juntament amb el valor i les obres del senyoriu de Sant Vicenç de Castellet. Era un import massa alt perquè a partir del 1653 no donés cap rèdit. Si els censals emesos per la Generalitat durant la guerra dels Segadors van tenir gaires inversors com Pau Amat aquesta seria una explicació a tenir en compte per avaluar la resistència de Barcelona a les tropes de Felip IV. El temor a la repressió i a la ruïna econòmica dels censalistes de la Generalitat van estar presents en els ànims de l'alta burgesa i del clergat durant la guerra. Potser això no va succeir entre els petits botiguers, que van poder entrar en el canvi polític sense la recança d'haver de mirar enrere i d'haver de patir per unes inversions que es feien fonedisses. Aquests comerciants estaven en millor posició que Amat per accedir als grans negocis. Així, antics botiguers al detall com els Lladó, els Guinart i els Borrell, o bé corredors d'orella, com els Cortada, els Masdèu i altres com els Fizes o els Montserrat, aconseguïen guanys amb els càrrecs, les llicències d'importació de blat i de peix, els arrendaments públics i els subministraments a l'exèrcit. Gairebé tots ells havien tingut en el passat alguna

relació econòmica amb Amat. Ara estaven esperant el seu torn exhibint la seva fidelitat a la corona i la seva bona disposició a col·laborar amb tot el que se'ls demanés sense fer enutjoses referències als antics drets i a les constitucions del país, a canvi de sucosos guanys.

Després de la guerra, Pau Amat va haver de replantejar-se el futur. Les institucions catalanes estaven ocupades per gent del país que eren afectes a la Corona. Pau Amat va veure que era millor adaptar-se i cercar el seu lloc en el sol. Entre 1655 i 1660 havia aconseguit ser escarceller major de les presons reials, un càrrec que possiblement fos comprat. El 1658 havia assajat participar en el comerç d'importació amb un paper secundari però que va ser suficient per veure que el complex món de contactes, influències i suborns que en aquells anys comportava la pràctica del gran comerç no anaven amb ell. Una altra sortida era l'accés a un càrrec públic. El 1660, vuit anys després de l'acabament de la guerra, era designat conseller terç de la ciutat de Barcelona. En aquells anys una conselleria era un càrrec representatiu i gairebé sense responsabilitats. Els intents d'adaptació de Pau Amat no van tenir continuïtat i econòmicament van ser un fracàs. Poc abans de ser conseller terç i per fer mèrits havia comprat tres censals al Consell de Cent invertint 3.291 lliures a l'ú i mig per cent d'interès, tot i que aquest capital podia haver estat situat al 5%, que era l'interès habitual dels censals. Això representava que Amat per comptes de cobrar una renda de 164 lliures, 10 sous tan sols en cobrava 49 lliures, 7 sous, una diferència de 115 lliures anuals. Aquesta renúncia s'explica com un mèrit necessari per accedir a la conselleria. Pel que pertoca al sou de conseller, de 1.600 lliures anuals, gairebé una quarta part d'aquest, 315 lliures segons Amat, eren destinades a pagar la gramalla, el capell i altres vestimentes del càrrec, i que en el cas d'Amat no haurien d'ésser amortitzades. Certament, tot i la seva vàlua com a comerciant, Pau Amat fracassava econòmicament quan barrejava els afers amb la política.

Després de la seva aventura de conseller terç, Amat es va replegar en la gestió del seu patrimoni i en el cobrament de les rendes, una comesa que s'estenia a l'administració de les rendes que alguns parents li havien confiat. No era fàcil, però, cobrar de qui no podia pagar, renunciar a les 400 lliures d'interessos dels censals de la Generalitat i tirar endavant una nombrosa família. Si Amat es retirava a viure de rendes no era per comoditat sinó per manca d'opcions, amb l'absència d'un marc legal definit que les fes relativament segures i preservades d'actuacions arbitràries de l'autoritat virregnal. Entre la guerra i la immediata postguerra ja havia esmerçat i perdut suficients diners com per conèixer el terreny que trepitjava i evitar sorpreses desagradables.

El replegament d'Amat no era passivitat. Encara era un home ple de recursos, com es manifesta en el comerç de quadres, quelcom que estava sota el seu control i que obviava qualsevol dels peatges que calia pagar per desenvolupar altres activitats. Però Amat, pare de set filles i un fill, va morir quan el seu hereu tenia nou anys. La seva viuda i més endavant el seu fill Josep van haver de demanar préstecs, suportar plets per deutes i vendre's una part del patrimoni. Cap al 1690 i als seus trenta-dos anys Josep Amat anava a viure a Manresa, on es va casar amb Caterina Picalquers i on, un rendista com ell, podia viure amb un nivell més alt que a Barcelona. El fill de Josep i nét de Pau Amat, Pau Ignasi Amat i Picalquers, llicenciat en dret per la Universitat d'Osca, es va guanyar la vida com a advocat d'alguns monestirs i membres de l'alta burgesia i com a membre del Consell del Rei i oïdor de la sala civil de la Reial Audiència. Pau Ignasi va tenir un nivell de vida modest però tampoc no necessitava grans ingressos. Solter i lletraferit, pensava més a comprar llibres que no pas censals. Tot i això va conservar la joia del senyoriu de Sant Vicenç de Castellet, erigit com a factor de continuïtat temporal d'una família de comerciants.

FONTS

BIBLIOTECA DE CATALUNYA (BC)

Sèrie General d'Arxiu, arxius (vols.), 513, 524, 525, 526, 527, 528, 582, 646.

Arx. 526, Llibre Manual de Pau Amat major i Pau Amat menor.
Anys 1639-1641

Arx. 646, Llibre despeses Pau Amat menor, 1641-1648

Arx. 524, Llibre Manual de Pau Amat major. Anys 1641-1646.

Arx. 513, Llibre Manual de Pau Amat major. Anys 1645-1652.*

Arx. 582, Llibre Manual de Pau Amat menor. Anys 1641-1653.*

Arx. 527, Llibre Major de Pau Amat menor. Anys 1641-1653.

Arx. 525, Llibre Manual de Pau Amat menor. Anys 1654-1663.*

Arx. 528, Llibre Major de Pau Amat menor. Anys 1654-1668.

* Volums sense paginar. Les citacions d'aquests llibres seran fetes per la data, és a dir pel mes i l'any en què aparegui la referència. Algunes vegades la citació només podrà ser feta per l'any.

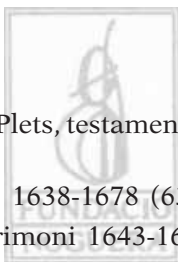
Els llibres manuals són una relació d'ingressos i despeses per ordre cronològic. Les dades dels llibres manuals es passaven als llibres majors en forma de comptabilitat per partida doble.

FONS DEL BARÓ DE CASTELLET

Documents personals. Plets, testaments, procures i inventaris 1638-1678 (63/1)

Rebutis pagats i lletres 1638-1678 (63/2)

Administració del patrimoni 1643-1692 (63/3)

Libres comptables (balanços, índexs i esborranys) 1653-1664 (63/4)
 Comptes de comerciants, lletres de canvi i debitoris 1640-1667,
 (63/5)

Correspondència rebuda 1643-1675 (63/6)

Comptes de l'administrador de Josep Amat de Boixadors pel seu procurador Francesc Oms, llibre 7, Llibre del que ha pagat y cobrat lo Rnt. Bonifaci Homs pbr. com a prodor. de Don Josep Amat y de Boixadors, en la ciutat de Manresa habitant

Annex 6, Correspondència, 60/1 (cartes de Manuel Costa Aparici des de Madrid a Ignasi Aparici i Amat el 22-IV-1775 i el 11-XII-1775)

FONS ALEGRE APARICI

Arxiu 100.

AL·LEGACIONS JUDICIALS

Al·legacions judicials, AJ 1/1, 14/16, 30/29, 31/19, 31/20, 32/3, 32/6, 32/15, 63/6.

FULLS BONSOMS

N. 9977. *Crides y edictes fets per lo Excelentíssim senyor Don Joan Sentís, bisbe de Barcelona de la Sacra Catòlica Real Magestat Conseller, Virrei y capità general, en lo Principat de Catalunya y comtats de Rosselló y Cerdanya, sobre la erecció de fires y cambis, en la vila de Perpinyà.* 1622.

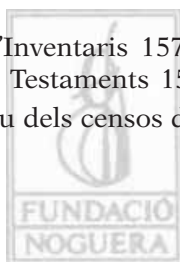
N. 9983. *Iustificación iurídica de las contrafaciones que insta la Generalidad del Principado de Cataluña contra el Tribunal de la Capitanía General.* Barcelona 1675.

N. 2760. Petició al virrei 1699. *Los síndics de las confrarias de la ciutat de Barcelona. Firmat Don Luis de Valentia Belart.* Barcelona 1699.

FONS NOTARIALS

Onofre Llobet, Plec d'Inventaris 1573-1631, Plec capítols matrimonials 1558-1631, Plec de Testaments 1570-1631

Capbreus XVI, Capbreu dels censos de Francesc Fons, 1661-1668.

BIBLIOTECA UNIVERSITÀRIA DE BARCELONA (BUB)

Iuris responsum pro Petro Fizes, domicello, contra Martinum Piles, lintearium, et alios. Barcelona, 1660.

Pro Ioanne Claesvalls equite, contra tutores pupillo Raymundi Saperi, filii et haeredis quondam Ioannis Saperi, bibliopolae civitatis Barcinonae. Imprenta de Josep Forcada 1671.

Memorial fet, y en dret, a favor de Joseph y Ivan Moras, ciutadans honrats de Barcelona y Jaume Galvany, mercader contra lo procurador fiscal de la capitania general. Barcelona, sense data.

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (ACA)

Consejo de Aragón, lligall 208, lligall 242.

Generalitat. Sèrie 13, Llibre verd de la noblesa.

Cancelleria, Intrusos, registres 140-144.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA (AHCB)

Manuscripts

Francesc Puig, Dietari de la Guerra dels Segadors, 1640-1641, ms. B-143 i B-144, ms. B-139.

Catàleg o memorial dels concellers de Barcelona y coses notables succeïdes en son temps. Per Diego Montfort y Sorts, ciutadà honrat y arxiver real de Barcelona. Any 1643. Ms. B-153.

Nòmina dels virreis i capitans generals. Ms. A-21.

Consellers de Barcelona fins 1673. Ms. B-81.

Fons Cadastral

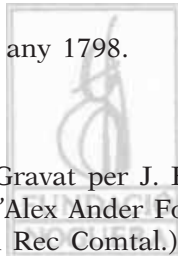
Cadastre 1719-1720, I-64. 1777-1786, I-74. 1777, 1792, 1827, I-75.

Fons Obreria

Inventari d'obres, caixa 63, any 1798.

Plànols de Barcelona

Setge de Barcelona, 1706. Gravat per J. Bafire, Londres 1748. (Bafire es basa en el gravat d'Alex Ander Forbes editat a l'Haia el 1706, afegint-hi el traçat del Rec Comtal.)

Quarterons Garriga 1858. Plano de la reforma interior de Barcelona de la plaza de Cataluña al paseo de Gracia, s.d., post. 1881.

Fons Notarial

Inventaris I-60.

Notarials, Inventaris, I-56 (Inv. de Magdalena Lladó), I-62.

Notarials, Documents Mercantils, IX-14.

Consell de Cent

Lletres closes, cartes comunes originals. Sèrie X, lligall 13.

ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA (AHPB)

Antoni BATLLE, Capítols Matrimonials i Concòrdies 1590-1595.

    Llibre Tercer de Capítols Matrimonials i Concòrdies 1598-1600.

    Liber Quintus Capitulum Matrimoniale et Concordiam 1608-1611.

    Liber Tertius Testamentorum 1591-1613.

    Quartus Liber Testamentorum 1601-1620.

    Liber Tercius Inventarius 1605-1608.

Francesc BLANC, Primus liber capitulorum 1600- 1608. Cinquè llibre.

Jeroni BOSC, Protocollus 1633-1640.

    Esborrany d'actes de Llotja 1625-1634.

    Protocollus 1635-1640.

    Esborrany d'actes 1635.

Joan Pau BRUNIQUER, Liber primus testamentorum 1627-1648.

    Manual 1621-1648.

    Segon Manual 1649-1659.

Rafael CELLARES, Llibre segon de testaments 1640-1657.

    Llibre de Concòrdies 1636-1657.

Lluís COLLELL menor, Primer Llibre de Capítols Matrimonials 1622-1639.

    Segon llibre de capítols matrimonials 1640-1656.

    Liber primus testamentorum 1621-1640.

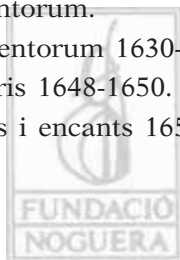
Joan COSTA, Vigessimus sextum manuali sive protocoli 1771-1772.

Antoni ESTALELLA. Secundus liber testamentorum 1613-1625.

    Llibre Tercer de Capítols 1623-1628.

- Pere MARTIR FERRER, Llibre primer de transaccions i concòrdies 1647-1659.
Undecimum omnium contractum et inst. manuale 1657-1658.
- Antoni JOAN FITA, Capítols matrimonials i concòrdies 1641-1644.
Liber Primus Inventariorum et Encantum 1608-1614.
Llibre d'inventaris i encants 1619-1622.
Llibre de capítols i concòrdies 1621-1622.
Llibre de capítols matrimonials i concòrdies 1632-1634.
Llibre de capítols matrimonials i concòrdies 1639-1640.
Capítols matrimonials i concòrdies 1641-1644.
Liber primus inventariorum 1608-1614.
Secundus liber testamentorum 1609-1623.
Liber quartus testamentorum 1612-1633.
Liber quintus Testamentum 1620-1636.
- Francesc Josep FONTANA, Liber concordiarum primus 1615-1639.
- Esteva GILABERT BRUNIQUER, Llibre de capítols matrimonials i concòrdies 1635-1641.
- Joan Baptista GRÀCIA, Manuale 1649-1650.
- Rafael HEXARCH, Liber primus inventarium 1654-1662.
Liber secundus notalorum 1662,167.
- Francesc JUTGE, Tercius liber capitulum matrimoniale 1618-1622.
Sextum Liber Capitulum Matrimoniale 1630-1633.
Liber Concordiarum 1612-1633.
- Francesc PASTOR, Liber primus testamentorum 1624-1640.
Liber secundus sive manuale testamentorum 1639-1656.
Francesc Pla, Octavus capitulum liber 1647-1652.
- Bartomeu PLEA, Llibre Primer d'Inventaris 1645-1656.
Liber primus testamentorum 1645-1656.
- Josep QUATRECASAS I SALA, Liber secundus inventariorum 1652-1661.
- Francesc REVERTER, Manuale 1656-1657.
Llevador de censos de Don Pedro Soler de Peguera, 1655.
- Rafael RIERA, Primus liber testamentorum 1606-1624.
- Jaume i Marià RONDÓ, Llibre de Capítols Matrimonials. 1638-1650.
Llibre de capítols matrimonials 1660-1674.
Llibre d'inventaris 1650-1657.
Llibre d'inventaris 1657-1675. Llibre de testaments 1650-1658.

- Libre de testaments 1659-1674.
- Pere SABATA, Primus liber testamentorum 1571-1588.
Libre de capítols matrimonials 1581-1588.
- Joan SALINES, Liber primus testamentorum 1628-1639.
Liber secundus capitulorum 1641-1649.
Liber transationem 1628-1651.
- Jaume SAYÓS, Liber primus transactionem 1648-1659.
Liber secundus transactionem 1660-1668.
Liber secundus capitulorum matrimonialium 1647-1658.
Liber Secundus Inventariorum et encantum, 1655-1658.
Primus Liber Testamentorum 1648-1659.
- Joan SERRA major, Liber testamentorum primus.
- Bonaventura TORRAS, Vigessimum tertium manuale 1680-1681.
Liber primus testamentorum 1675-1676.
- Jaume TORRES, Secundus liber comunis 1637-1640.
- Bonaventura VILA, Liber Inventarium 1658-1669
- Pere Pau VIVES, Liber tercius notalarum 1628-1660.
Liber octavus notalarum 1635-1656.
Vigessimum primum manualementem 1645-1646.
Libre primer de concòrdies 1627-1640.
Libre segon de concòrdies, 1641-1647.
Libre de concòrdies 1667-1679.
Plec de capítols matrimonials 1634-1675.
Libre de capítols matrimonials 1625-1636.
Libre quart de capítols matrimonials 1646-1648.
Libre quint de capítols matrimonials 1649-1655.
Libre sis de capítols matrimonials 1656-1665.
Primus liber testamentorum 1627-1637.
Quartus liber testamentorum.
Liber quintum testamentorum 1630-1651.
Libre quart d'inventaris 1648-1650.
Libre seté d'inventaris i encants 1658-1674.

BIBLIOGRAFIA

- AGUILERA BARCHET, B., *Historia de la letra de cambio en España. Seis siglos de práctica trayecticia en España*. Madrid: Ed. Tecnos, 1988.
- ALBAREDA I SALVADÓ, J., "Crisi institucional i canvi social: segles XVI-XVII". Dins: *Història, societat i cultura als Països Catalans*. Vol. IV. Eva Serra i Puig, Xavier Torres i Sans (dirs.). Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997.
- ALCOBERRO I PERICAY, A., "De la mobilització antifrancesa a la mobilització antiespanyola (1639-1641). Alguns exemples al Baix Empordà". Dins: *La revolució catalana del 1640*, Barcelona: Crítica, 1991.
- AMELANG, J. S., *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*. Barcelona: Ariel, 1986.
- ANÒNIM, *Viatge a l'infern d'en Pere Porter, 1608*. A cura de J. M. PONS I GURI. Barcelona: Fundació Pere Corominas, 1999.
- ARRANZ HERRERO, M., "Aprentens de la Conca de Barberà al sector barcelonès de la construcció (S. XVII-XVIII)", *Aplec de Treballs*, núm. 3 (1981), pp. 253-267.
- AYMARD, M., "Commerce et consommation des draps en Sicilie et en Italie méridionale (xve.-xviii. siècles)". Dins: M. Spallanzani, *Produzioni, commercio e consumo dei pan di lana nei secoli XII-XVIII*. Florència: Leó Olschki, 1971.
- "Il bilancio di una lunga crisi finanziaria", *Rivista Storica Italiana*, vol. LXXXIV, fasc. 4 (desembre 1972), pp. 988-1017.
- BADOSA I COLL, E., "Lletres de canvi entre Barcelona i les fires de Perpinyà a la Guerra dels Segadors". Dins: *Circulació de mercaderies i xarxes comercials als Pirineus (segles XIII-XIX)*. Vol. II. Tolosa de Llenguadoc: Université Toulouse - Le Mirail, 2005, pp. 545-563.
- "L'exportació de draps a Sicília segons la comptabilitat de la família Amat (1638-1644)", *Recerques*, 51 (2005), pp. 69-92.

- BADOSA I COLL, E., *Explotació agrícola i contractes de conreu (1670-1840). Les finques del clergat de Barcelona*. Barcelona: Col·legi Notarial de Barcelona, 1985.
- “Negocis, patrimonis, préstecs i rendes a Barcelona entre 1600 i 1652, a partir dels inventaris post mortem”. Dins: *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, XXV, Barcelona, 2007, pp. 255-309.
  - “Un señorío en Cataluña durante los siglos XVI i XVII: Sant Martí de Tous”. Dins: *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (ss. XII-XIX)*. Vol. 1, p. 476-486. Saragossa (1981). El llibre va ser coordinat per Eliseo Martín i Esteban Sarasa.
  - “Entre els negocis amb l'Administració i els problemes amb la Inquisició. La família Guinart 1647-1687”. VI Congrés d'Història Moderna de Catalunya. *Pedralbes*, 28 (2008), pp. 783-814.
  - “Un comerciant valencià a Anvers. El llibre Diari dels banquers Affaitadi (1538-1540), un document en llengua catalana a l'Arxiu de la ciutat d'Anvers”, *Afers* (2008), vol. 23, núm. 60, pp. 333-358.
- BELenguER CEBRIÀ, E., “En torno a algunos de los greuges catalanes de 1701-2: ¿Un paso hacia la revisión del neoforalismo?”. Dins: *Homenatge a Sebastià Garcia Martínez*, vol. II. Generalitat Valenciana 1988, pp. 253-269.
- “La Corte y el País: en torno a las últimas cortes catalanas de la Edad Moderna”, *Studia Historica. Historia Moderna*, vol. VI (1988), pp. 399-410.
  - “La legislació político-judicial de les corts de 1599 a Catalunya”. *Pedralbes*, 7 (1987), pp. 9-28.
  - *La Corona de Aragón en la monarquía hispánica*. Barcelona: Península, 2001.
- BES, R., *Les relations entre la ville de Perpignan et la cité de Barcelonne (1573-1644). Un cas de divorce sans consentement mutuel*. Tolosa de Llenguadoc: Université de Toulouse – Le Mirail, 1981.
- BRU DE SALA, Ll. i A. de FLUVIÀ, *Nobiliari del real cos de la noblesa de Catalunya*, Barcelona, 1998.
- BURKE, P., *Venecia y Amsterdam*. Barcelona, 1996.
- BUYREU, J., *Institucions i conflictes a la Catalunya moderna: entre el greuge i la pragmàtica (1542-1564)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005.
- CARDÚS I FLORENSA, S., *Terrassa durant la guerra separatista dita dels Segadors*. Terrassa: J. Morral, 1971.
- CARBONELL I BUADES, M., “Pintura religiosa i pintura profana en inventaris barcelonins ca. 1575-1650”. *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, XIII (1995), pp. 137-190.

- CARRERA PUJAL, J., *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI-XVIII*. 4 vols. Barcelona 1974.
- CASALS I MARTÍNEZ, A., *L'emperador i els catalans. Catalunya a l'imperi de Carles V (1516-1643)*. Granollers: Editorial Granollers, 2000.
- CORTÉS, C., *El testament de Joan-Baptist Monfar i Sorts, Estudis històrics i documents de l'arxiu de protocols de Barcelona, IV* (1974), pp. 297-324.
- COWAN, A. F., *Venezia e Lubeca 1580-1700*. Roma, 1990.
- CRUSAFONT I SABATER, M., *Història de la moneda a la Guerra dels Segadors (Primera República Catalana 1640-1652)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.
- DESSERT, D., *Argent, pouvoir et société au Grand Siècle*. París: Fayard, 1985.
- ELLIOTT, J. H., *La revolta catalana 1598-1640. Un estudio sobre la decadencia de España*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2006.
- “Una aristocràcia provincial: la classe dirigente catalana en los siglos XVI y XVII”. Dins: *España y su mundo (1500-1700)*. Madrid: Alianza, 1990, pp. 99-122.
- ESTANYOL BARDERA, V., *El pactisme en guerra. (L'organització militar catalana als inicis de la guerra de separació 1640-1642)*. Barcelona, 1999.
- FARGAS PEÑARROCHA, M. A., *Familia i poder a Catalunya 1516-1526. Les estratègies de consolidació de la classe dirigent*. Barcelona: Fundació Noguera 1997.
- FELIU DE LA PENYA I FARELL, N., *Político discurso*. Barcelona, 1681.
- *Fènix de Catalunya*. Barcelona, 1683.
- FERNÁNDEZ DE PINEDO, E., “La participación fiscal catalana en la monarquía hispánica (1599-1640)”, *Manuscrits*, 15 (1997), pp. 65-96.
- FERRO, V., *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic: Eumo editorial, 1987.
- FONTANA LÁZARO, J., “Sobre el comercio exterior de Barcelona en la segunda mitad del siglo XVII. Notas para una interpretación de la coyuntura catalana”, *Estudios de Historia Moderna*, V (1955), pp. 199-219.
- GARCÍA ESPUCHE, A., *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña 1550-1640*. Madrid: Alianza Editorial, 1998.
- GARCÍA ESPUCHE, A., *Barcelona entre dues guerres: economia i vida quotidiana: 1652-1714*, Vic: Eumo, 2005.
- *La ciutat del Born. Economia i vida quotidiana a Barcelona (segles XIX a XVIII)*, Barcelona: Museu d'Història de Barcelona, 2009.

- GASCON, R., *Gran commerce et vie urbaine au xvi siècle. Lyon et ses marchands (environs de 1520 - environ de 1580)*, 2 vols, Paris: Mouton, 1971.
- Generalitat de Catalunya, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, 10 vols. Vol. VI: Anys 1644 a 1656, Barcelona, 2000. Vol. VII: Anys 1656-1674, Barcelona, 2002.
- GRENDI, E., *La republica aristocratica dei genovesi*, Bolonya, 1987.
- GUTIÉRREZ ALONSO, A., *Estudio sobre la decadencia de Castilla: la ciudad de Valladolid en el siglo xvii*. Universidad de Valladolid, Valladolid, 1989.
- HERNÁNDEZ, B., “Un assaig de reforma del sistema fisco-financer de la monarquia a Catalunya: l'impost del quint sobre les imposicions locals”, *Manuscrits*, 14 (1996), pp. 297-320.
- “Deute públic i elit política a Terrassa durant la segona meitat del segle xvii”, *Terme*, 11 (1996), pp. 37-41.
- *Fiscalidad de reinos y deuda pública en la monarquia hispánica de siglo xvi*. Universidad de Córdoba, 2002.
- *Fiscalismo y finanzas en la Cataluña moderna: la fiscalidad catalana en época de Felipe II*. Girona, 2003.
- IGLÉSIES, J., *Pere Gil i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona, 1942.
- IRADIEL, P., *Evolución de la industria textil castellana en los siglos xiii-xvi*. Salamanca, 1974.
- JUNQUERAS I VIES, O., *Guerra, economia i política a la Catalunya de l'Alta Edat Moderna*, Barcelona, 2005.
- *Economia i pensament econòmic a la Catalunya de l'Alta Edat Moderna (1520-1630)*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2006.
- LESPAGNOL, A., *Messieurs de Sant-Malo. Une élite négociante au temps de Louis XIV*. Presses Universitaires de Rennes, Rennes, 1997, 2 vols.
- LIGRESTI, D., *Sicilia aperta (secoli xv-xviii). Mobilità di uomini e idee*, Palermo Associazione Mediterranea 2006. (Mediterranea. Recerche Storiche), Quaderni 3.
- LOBATO FRANCO, I., *Compañías y negocios en la Cataluña preindustrial*. Sevilla: Universidad de Sevilla, 1995.
- MADURELL MARIMÓN, J. M., “*Los antiguos seguros de vida en Barcelona*”. Anuario de Historia del Derecho Español, XXVII-XXVIII. Barcelona, 1957-1958, pp. 889-1134.
- MANN, T., *Els Buddenbrook: la decadència d'una família*. Traducció de J. Fontcuberta i Gel. Barcelona: Edicions 62, 1994.
- MARTÍ FRAGA, E., “La conferència dels Comuns i el Braç Militar. Dues institucions en el tombant del segle xvii”. Tesi doctoral, 2 vols., Barcelona: Institut Jaume Vicens Vives. Universitat Pompeu Fabra, 2008.

- MOLAS RIBALTA, P., *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*. Barcelona: Curial, 1977.
- “A tres-cents anys del «Fénix de Cataluña». Recuperació i reformisme econòmic sota Carles II”. Dins: *Pedralbes*, 3 (1983), pp. 147-174.
- *La companyia Feu - Feliu de la Penya 1676-1708. Comerç de teixits i estructura social vers 1700*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Facultat de Ciències Econòmiques. Departamento de Historia Económica: Instituto Municipal de Historia, 1974.
- “L’etapa final del Consolat del Pont de Campdera. Un tribunal tècnic de la indústria drapera a Barcelona”. Dins: *Pedralbes*, 9 (1989).
- *L’alta noblesa catalana a l’Edat Moderna*. Vic, 2004.
- PALOS PEÑARROYA, J. L., *Catalunya a l’imperi dels Àustria. La pràctica de govern (segles XVI i XVII)*. Lleida: Pagès Editors, 1994.
- PÉREZ LATRE, M., *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II. Política, administració i territori*. Cata-roja-Barcelona: Editorial Afers, 2004.
- *Entre el Rei i la Terra: el poder polític a Catalunya al segle XVI*. Vic, 2004.
- PÉREZ SAMPER, M. A., “La família Alós. Una dinastia catalana al servicio del Estado (siglo XVIII)”. Dins: *Cuadernos de Investigación Histórica*, 6, (1982), pp. 195-239.
- PUJADES, J., *Dietari*. Josep Maria Casa i Homs (ed.). Barcelona: 1975, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 4 vols.
- ROVIRA I GÓMEZ, S. J., *Francesc de Montserrat Vives i Oriol, primer marquès de Tamarit (1617-1688)*. Altafulla: Centre d’Estudis d’Altafulla, 2001.
- *Rics i poderosos, però no tant: la noblesa de Tarragona i comarca al segle XVIII*. Cercle d’Estudis Històrics. Tarragona, 2000.
- RIBOT, L., *El arte de gobernar. Estudios sobre la España de los Austrias*, Madrid: Alianza Editorial, 2006.
- ROOVER, R. de, *L’évolution de la lettre de change, XIVe-XVIIIe siècles*. París, 1953.
- RUBIO, D., “L’evolució dels censals morts a l’alta edat moderna”, *Pedralbes*, 13 (1993), pp. 65-70.
- RUIZ MARTÍN, F., “Joan y Pau Sauri: negociantes catalanes que intervienen en las empresas imperiales de Felipe II”. Dins: *Homenaje al Dr. D. Juan Reglà Campisto*, Universitat de València, 1975, pp. 457-477.
- RUIZ MARTÍN, F., “El problema del vellón: su incidencia en la distinta evolución económica de Castilla y de la Corona de Aragón en el siglo XVII”, *Manuscritos*, 15 (1997), pp. 197-104.
- SANABRE, J., *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona, 1956.

- SÁNCHEZ MARCOS, F., *Cataluña y el gobierno central tras la Guerra de los Segadores (1652-1679). El papel de Don Juan de Austria en las relaciones entre cataluña y el gobierno central*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1983.
- SALADRIGAS, S. i J. SOLER, *El arte real de perseguir a los sombreros*. Terrassa-Barcelona: Centre de documentació i Museu Tèxtil, 2008.
- SERRA I PUIG, E., "Els Gualbes, ciutadans de Barcelona: de la fallida bancària del segle xv a l'enllaç nobiliari del segle xvii", *Actes del I Congrés Història Moderna de Catalunya*, vol. I, Barcelona, 1984, pp. 479-494.
- "Notes sobre l'esforç català a la campanya de Salses. Juliol 1639, gener 1640". Dins: *Homenatge a Sebastià Garcia Martínez*, vol. II. València: Generalitat Valenciana, 1988, pp. 7-28.
- "L'inici formal de la guerra contra el rei: un censal de tres-centes mil lliures. Nota a un aspecte de la Guerra dels Segadors". *El Barroc català*. Barcelona: Quaderns Crema, 1989.
- "1640: una revolució política. La implicació de les institucions". Dins: *La revolució catalana de 1640*. Barcelona, 1991, pp. 3-65, 22 i 27.
- "Evolució d'un patrimoni nobiliari català durant els segles xvii i xviii. El patrimoni nobiliari dels Sentmenat", *Recerques*, 5 (1975), pp. 33-71.
- "Els Gassol. De cavallers de Tremp a protonotaris del Consell d'Aragó", *Pedralbes*, 7 (1987), pp. 43-76.
- SIMON TARRÉS, A., *Pau Claris, líder d'una classe revolucionària*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- TORRAS I RIBÉ, J. M., "El projecte de repressió dels catalans de 1652". *La revolució catalana del 1640*. Barcelona: Crítica, 1991, pp. 241-317.
- TRASSELLI, C., "I genovesi e la Sicilia durante la Guerra dei Trent'Anni", *Rivista Storica Italiana*, any LXXXIV, fasc. IV (1972), pp. 978-987.
- TORRAS ELIAS, J., "Estructura de la indústria precapitalista. La draperia", *Recerques*, 11 (1981), pp. 7-28.
- TORRES, S. i CANALDA, S., "Els Fizes, un llinatge de mercaders ennoblits a la Catalunya del barroc", *Recerques*, 51 (2005), pp. 27-66.
- VIDAL PLA, J., *Guerra dels Segadors i crisi social. Els exiliats felipistes (1640-1652)*, Barcelona: Edicions 62, 1984.
- VILAR, P., *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona: Edicions 62, 1965, 4 vols.
- VISCEGLIA, M. A., *Il bisogno di eternità. I comportamenti aristocratici a Napoli in Età Moderna*, Nàpols: Guida Editoriale, 1988.
- VOLTES BOU, P., *Repertorio de documentos referentes a los cónsules de Ultramar y al Consulado de Mar, conservados en el Instituto Municipal de Historia de Barcelona*. Documentos y Estudios, vol. XIII (1984).

Palerm. Església de Santa Eulalia dei Catalani.
Actualment seu de l'Institut Cervantes.

NOGUEKA
Detall de la porta.

Palerm. Església de Santa Eulàlia dei Catalani. Interior.

Barcelona. Carrer de Sant Pere més Baix, número 55.

Detall d'una finestra.

Barcelona. Setge del 1706. AHCB. Gravat de J. Bafire, Londres 1748. Versió anglesa del gravat d'Alexander Forbes, l'Haia 1706. (Bafire hi afegeix el Rec Comtal.)

Jaume Sobrequés i Callicó (dir.), Ramon Alberch i Figueras i Francesc Caballé i Esteve, *La ciutat a través del temps. Cartografia Històrica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana - Ajuntament de Barcelona, 2001, p. 54.

Barcelona. Setge del 1706. Detall.

(On hi ha l'asterisc marca la ubicació de la casa número 55 del carrer de Sant Pere més Baix)

Barcelona. Quarterons Garriga, 1858. AHCB. Quarteró número 44, illa 10.
El plànol assenyalava amb el color groc els edificis més antics.

Quarteró número 44, illa número 10.
Detall del carrer de Sant Pere més Baix, número 55 (de color groc).

Sant Vicenç de Castellet. Vista del castell.

Entrada al castell.

Entrada a l'església.

Sant Vicenç de Castellet. Façanes laterals del castell.

Restes del trull per a moldre olives.

